

LUONNOS

Yrittäjyysstrategia

Aluksi:

Hallitusohjelmassa on tavoitteena monipuolistaa elinkeinorakennetta ja kannustaa – erityisesti pk-yrityksiä – kestäväan kasvuun. Kirjausten tavoitteena on, että kasvuhakuisten ja -kykyisten pk-yritysten määrä kasvaa koko Suomessa ja että yritykset kasvavat kaikilla toimialoilla kannattavasti ja luovat työllisyyttä sekä hyvinvointia kattavasti koko Suomeen. Erityistä painoa on asetettu pyrkimykselle helpottaa aloittavien ja pk-yritysten toiminnan edellytyksiä.

Hallitusohjelmassa on annettu tehtäväksi laatia yrittäjyysstrategia, joka ottaa huomioon eri kokoiset yritykset sekä nuoret kasvuyritykset. Strategia sisältää hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti laajasti toimenpiteitä eri yritysryhmille, kuten yksinyrittäjien aseman ja mikroyritysten työllistämisen edistämisen, luovan alan arvomuodostuksen ja liiketoimintamallien kehittämisen. Lisäksi hallitusohjelman kirjaus ulottuu pk- ja midcap-yritysten kasvuhakuisuuden ja kansainvälistymisen tukemiseen sekä suurten veturiyritysten kanssa tehtävään vienninedistämiseen.

Yrittäjyysstrategia on yksi toimenpidekokonaisuus hallitusohjelman elinvoimainen Suomi -teemassa. Muut keskeiset yrittäjyysstrategian kanssa yhteen sovitettavat ohjelmat ja tiekartat ovat Viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelma, Kotimaisen omistamisen ohjelma ja TKI-tiekartta sekä Luovan talouden tiekartta. Yrittäjyysstrategialla on lisäksi liittymäpintoja erityisesti hallitusohjelman toimeenpanoa valmisteleavan työllisyyden edistämisen ministerityöryhmän työhön. Näistä yrittäjyysstrategiaan keskeisimmin liittyvät asiat ovat osaaminen ja työmarkkinoiden kohtaanto, palkkatuki, työperäinen maahanmuutto, työlainsäädäntö ja paikallinen sopiminen.

Yrittäjyysstrategian visiona on lisätä yritysten luottamusta: sitä, että kannattaa työllistää, kehittää liiketoimintaa ja investoida Suomessa sekä kasvaa ja kansainvälistyä, ja että kannattaa ryhtyä yrittäjäksi. Lisäksi strategian tavoitteena on lisätä Suomen houkuttelevuutta, jotta osaavat ulkomaiset työntekijät ja opiskelijat haluavat työllistyä Suomeen tai toimia yrittäjinä Suomessa.

Yrittäjyysstrategia on keskeinen osa hallituksen yrittäjyyspolitiikkaa. Yrittäjyysstrategia avaa yrittäjyyden monimuotoisuutta ja kokoaa hallituksen yrittäjyyden edistämiseen liittyvät pidemmän tähtäimen valinnat ja toimenpiteet yhden sateenvarjon alle. Kokoamalla eri ministeriöiden vetovastuulla olevia toimenpiteitä yhteen yrittäjyyttä voidaan tarkastella enemmän yhtenäisenä kokonaisuutena ja teema saa enemmän painoarvoa. Strategiaraportissa on laadittu yrittäjyyden tilannekuva, joka muodostaa myös jatkossa pohjan säännölliselle tilannekuvan kehityksen seuraamiselle. Tilannekuvan pohjalta on tunnistettu strategisia teemoja, joiden avulla pyritään vastaamaan tunnistettuihin ongelmakohtiin pidemmällä tähtäimellä. Strategiset teemat täsmentyvät konkreettisiksi toimenpiteiksi yrittäjyysstrategian tiekartassa. Tiekartassa on pyritty tunnistamaan myös vastuutahoja toimenpiteille sekä määrittelemään mittarit strategian toimeenpanolle ja seurannalle.

Yrittäjyyden tilannekuva muuttui merkittävästi keväällä 2020 koronapandemian levitessä Suomeen. Koronapandemia on aiheuttanut merkittävää epävarmuutta talouteen maailmanlaajuisesti, ja tästä syystä yrittäjyysstrategian tilannekuvaa on täydennetty koronapandemian vaikutuksilla. Koska erityisesti kesällä 2020 tilanne oli erityisen epäselvä, lisättiin strategiaraporttiin tarkastelu koronapandemian vaikutuksista yrittäjyyteen. Lisäksi pohdittiin vaihtoehtoisia skenaarioita sekä yrittäjyyden toimenpiteitä erilaisissa skenaarioissa.

Koronapandemian vaikutukset näyttäisivät jääneen alkuarvioita pienemmiksi, mutta pandemia vaikuttaa edelleen yritystoimintaan niillä toimialoilla, joihin yhteiskunnan rajoittamistoimenpiteet ja kuluttajakäyttäytymisen muutos ovat osuneet voimakkaimmin. Osalla toimialoista, kuten matkailu- ja ravitsemus- sekä kulttuurialalla, vaikeudet jatkuvat koronaviruksen uuden variantin levittyä kesän 2021 aikana. Erityisesti koronakriisi on vaikuttanut pieniin yrityksiin.

Useilla toimialoilla kysyntä on palautunut ja investoinnit ovat kehittymässä voimakkaasti, mikä on myönteistä suomalaisten investointi- ja välituotevientialojen näkymille. Myös liike-elämän palvelut ovat palautumassa. Työvoimapula on selvästi muodostumassa yritysten kasvun rajoitteeksi. Toimintaympäristön osalta positiivista on mm. se, että kokoneiden omistajien, sijoittajien ja sarjayrittäjien määrä on kasvussa ja erityisesti pääomarahoituksen määrä on Suomessa kehittynyt viime vuosina suotuisasti vertailumaihin verrattuna. Elpymisvaiheessa tuleekin kiinnittää katse pidemmän aikavälin rakenteellisiin kasvun esteisiin, jotta viriävä kasvu ei pysähdy.

Yrittäjyysstrategian keskeisimpänä tavoitteena on **pidemmällä tähtäimellä** tunnistaa ne strategiset linjaukset ja käytännön toimenpiteet, joilla tuetaan elinkeinorakenteen monipuolistumista ja kannustetaan pk-yrityksiä uudistumaan ja kasvamaan kestävästi.

Yrittäjyysstrategian laadinnassa on hyödynnetty ajankohtaisia selvityksiä ja raportteja sekä virkamiesten ja sidosryhmien näkemyksiä yrittäjyyden toimintaympäristöstä. Erityisesti on hyödynnetty selvityshenkilöiden Jussi Järventauksen ja Henrietta Kekäläisen laatimaa ehdotusta kansalliseksi yrittäjyysstrategiaksi.¹ Strategiaa on valmisteltu yhteistyössä ilmiöpohjaisesti yrittäjyysstrategian ohjausryhmässä, jossa jäsenenä on eri ministeriöiden edustajia sekä TEM:n hallinnonalan virastojen ja laitosten edustajia. Strategian luonnos on ollut lausuntokierroksella 10.3.–13.4.2020. Lisätietoa hankkeesta sekä ohjausryhmästä löytyy valtioneuvoston verkkosivuilta: <https://valtioneuvosto.fi/hankkeet>.

Lisäksi yrittäjyysstrategiaa on esitelty sidosryhmille useissa tilaisuuksissa. Tiekartan osalta järjestettiin keväällä 2021 verkkotyöpaja, jossa kuultiin sidosryhmien näkemyksiä.

¹ Järventaus & Kekäläinen, [Uudistuva työ ja yrittäjyys – visioista toteutukseen](#), TEM julkaisu 27/2018.

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
2 Tilannekuva.....	8
2.1 Suomen talouden suuret haasteet ja yrittäjyys	8
2.2 Yrittäjyyden toimintaympäristö	15
2.3 Kasvuyrittäjyys Suomessa	17
2.4 Uudistuva arvonaluonti ja digitaalisuus menestyksen lähteenä.....	32
2.5 Yrittäjyyden erityiset tarpeet ja tilanteet	36
2.6 Tilannekuvan johtopäätökset	37
3 Strategiset teemat jäsentävät yrittäjyyden edistämisen toimenpiteitä.....	43
4 Koronapandemian vaikutukset yrittäjyyteen ja tulevaisuuden erilaiset skenaariot	45
5 Yhteenveto	51

1 Johdanto

Yrittäjyys on talouskasvun moottori. Yhdistämällä työtä ja pääomaa uusilla innovatiivisilla tavoilla yrittäjät luovat talouskasvua ja uudistavat talouden rakenteita paikallisesti, kansallisesti ja globaalisti. Yritykset tarjoavat myös työtä yrittäjille itselleen ja työntekijöilleen. Yhä tärkeämmäksi motivaatioksi yrittäjyydelle on muodostunut tahtotila olla ratkaisemassa laajoja yhteiskunnallisia haasteita, jotka liittyvät mm. ympäristöön ja ikääntymiseen. Yrittäjyyspolitiikassa käsitellään tärkeimpiä talouskasvuun vaikuttavia edellytyksiä, kuten kannusteita, kilpailua, sääntelyä, rahoitusta, palveluita ja veroja. Näiden lisäksi yrittäjyyspolitiikka kattaa toimet, joilla edistetään yleistä yrittäjyyden toimintaympäristöä ja suhtautumista yrittäjyyteen.

Yrittäjyysstrategian tavoitteena on luoda kestävä edellytykset kehittyvälle yritystoiminnalle. Kiinnostus ja helppous perustaa yrityksiä, kasvaa ja uudistua ja toisaalta myös sujuvat menettelyt yrityksen eri elinkaaren vaiheissa edellyttävät ennakoitavaa ja kannustavaa toimintaympäristöä. Yksin yrittäminen, työnantajayritykseksi ryhtyminen, kasvuyrittäjyys, sarja- ja portfolioryrittäjyys, kansainvälistyminen ja erityisesti digitaalisessa ympäristössä tapahtuva pk-yritysten toiminnan skaalautuminen ovat kaikki tärkeitä tavoitteita ja kasvun vaiheita.

Suomen toimintaympäristö on vaihtelevasti kilpailukyinen näissä eri vaiheissa. Perustettavien yritysten määrä on potentiaalimme nähden alhainen ja vientiä harjoittavien yritysten joukko on pieni. Ylipäätään kasvua tavoittelevien yritysten määrä on pieni ja trendiltään laskeva. Skaalautuvaa kasvua toteuttavien yritysten määrä on Suomessa pohjoismaiden alhaisin. Näin ollen Suomessa tarvittaisiin lisää kasvuun pyrkiviä pk-yrityksiä sekä enemmän yli 250 henkilöä työllistäviä ”pieniä suuria” (midcap) yrityksiä ja ”mittelstand” -yrityksiä.

Kestävään kasvuun ja uudistumiseen kannustavan toimintaympäristön tulee tukea kasvun dynamiikkaa. Tähän tarvitaan riittävä määrä perustettavia yrityksiä, jotta näistä yrityksistä kasvaa seuraaviin vaiheisiin yrityksiä, jotka työllistävät, kasvavat kestävästi ja kansainvälistyvät. Erityisesti on tarve saada pienempiä yrityksiä kasvamaan keskisuuriksi ja edelleen midcap- ja mittelstand -yrityksiksi. Yrittäjyysstrategian rooli on osaltaan tunnistaa toimia pk-yritysten kasvun dynamiikan lisäämiseksi, mutta midcap- ja mittelstand -yritysten osalta tarvittaneen oma toimenpidekokonaisuutensa.

Yrittäjyyden erilaisia määritelmiä on lukuisia. Yrittäjyys-käsitteelle rinnakkaisia käsitteitä ovat yrittäjä, yrittäminen ja yritteliäisyys. Yrittäjyys sanana ilmentää samanlaista aktiivista toimintaa kuin tehdä jotakin tai ottaa aloite. Yrittäjyys käsitteenä ulottuu aina omistajayrittäjästä sisäiseen yrittäjään tai palkkajohtajaan yrityksessä. Yrittäjakeskusteluissa ja -kirjallisuudessa yrittäjällä tarkoitetaan yleensä kasvuhakuista yrittäjää, joita on vain pieni osa kaikista yrittäjistä.

Teoreettisessa akateemisessa tutkimuksessa yrittäjyys yhdistetään innovatiivisuuteen ja uusien yritysten perustamiseen. Empiirisessä kirjallisuudessa yrittäjyydellä puolestaan tarkoitetaan ammatin tai elinkeinon harjoittamista ja itsensä työllistämistä. Esimerkiksi osakeyhtiön joukolla perustaneet henkilöt eivät välttämättä tilastoidu yrittäjiksi. Yrittäjyyden nähdään toisinaan tarkoittavan pieniä ja keskisuuria yrityksiä, mutta nekin liittyvät vain osittain määritelmän mukaiseen yrittäjyyteen. Yrittäjäkäsitteiden erot on syytä havaita, jotta yrittäjyydestä voidaan keskustella analyttisesti.²

² Möttönen: [Yrittäjät Suomessa. Elinkeinovapaudesta yrittäjyysyhteiskuntaan](#). Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 268 (2019).

Tilastokeskuksen tilastoissa yrittäjäksi määritellään henkilö, joka harjoittaa taloudellista toimintaa omaan laskuun ja omalla vastuulla. Yrittäjä voi olla työnantajayrittäjä tai yksinyrittäjä, kuten ammatinharjoittaja tai freelancer. Osakeyhtiössä toimiva henkilö, joka yksin tai perheensä kanssa omistaa vähintään puolet yrityksestä, luetaan yrittäjäksi.

Vaikka yrittäjyys kattaa laajan joukon yrittäjämäistä tekemistä, on yrittäjyysstrategian kohteeksi valittu tässä pk-yritykset (yksinyrittäjät, startup-yritykset, mikroyritykset ja pk-yritykset), joissa yrittäjä on ”perinteinen omistajayrittäjä”, joka omistaa ainakin osan yrityksestä ja työskentelee ainakin osa-aikaisesti yrityksessä sekä osallistuu sitä koskevaan päätöksentekoon. Tämä pitää sisällään myös itsenäiset elinkeinon- ja ammatinharjoittajat.³

Yrittäjyyden rakenne on muuttunut vuosikymmenten aikana huomattavasti. Suhtautuminen yrittäjyyteen on muuttunut myönteisemmäksi verrattuna aiempaan. Suomalaiset luottavat yrittäjiin ja selvä enemmistö katsoo, että Suomen tulisi olla maana yrittäjystävällisempi. Yrittäjyyttä pidetään riskipitoisena, mutta yrittäjien vaurastumiseen suhtaudutaan aiempaa myönteisemmin.⁴ Erityisesti nuoret suhtautuvat entistä suopeammin yrittäjyyteen, ja yhä useampi harkitsee yrittäjyyttä uravaihtoehtona.⁵

Yritysten merkitys yhteiskunnalle

Yrittäjyys ja yritykset ovat tärkeitä suomalaiselle yhteiskunnalle monestakin syystä. Viime vuosina henkilötyövuosien kasvu on tapahtunut ensisijaisesti yli 10 henkilöä työllistäviin yrityksissä. Tutkimustiedon perusteella uusia työpaikkoja syntyy ennen kaikkea nuoriin yrityksiin, jotka ovat käytännössä aina pk-yrityksiä. Pk-yritykset vastaavat kehittyneissä maissa (OECD-maissa) tyypillisesti noin 60 prosentista työllisyydestä ja 50–60 prosentista arvonlisäyksestä. Yrittäjyys on myös tärkeä keino itsensä työllistämiseksi, ja yksinyrittäjyyden määrä onkin kasvanut merkittävästi. Yksinyrittäjyys on ollut 2000-luvun suurimpia työelämän trendejä, sillä yksinyrittäjien määrä on kasvanut yli 60 000 henkilöllä. Nykypäivän yrittäjät toimivat yhä laajemmissa verkostoissa työllistäen myös toisiaan.

Kuva pk-yritysten roolista ja merkityksestä taloudessa täsmentyy koko ajan. Tarkasteluissa tulee ottaa myös huomioon, että useimmiten eri tilastoissa pk-yrityksiä tarkastellaan erillisinä yrityksinä silloinkin, kun ne ovat konsernin osia. Tämä saa pk-yritysten roolin taloudessa näyttämään suuremmalta kuin niiden rooli on konserneja kokonaisuuksina tarkasteltaessa.

Erityisesti nuoret pk-yritykset ovat monella toimialalla tärkeitä uusien ideoiden ja teknologioiden kehittämisessä ja tuomisessa markkinoille. Toisaalta ei tule unohtaa, että suuret yritykset ovat merkittävästi tuottavimpia, ja suurten yritysten kasvu on kansantalouden kannalta tärkeä väylä kohti korkeampaa tuottavuutta ja hyvinvointia. Suuremmat yritykset ovat pk- ja midcap-yrityksille tärkeitä kumppaneita, koska ne voivat vetureina tuoda uutta osaamista ja asiakkaiden tarpeisiin liittyvää tietoa.

³ Pajarinen, Rouvinen, Ylä-Anttila: [Uusyrittäjien kasvuhakuisuus](#), ETLA Keskusteluaiheita nro 1052, 2006.

⁴ Haavisto: [Suomalaiset arvostavat yrittäjyyttä – Enemmistö näkee vaurastumisenkin myönteisesti](#), Elinkeinoelämän valtuuskunnan artikkeli, 1.6.2020, Arvo- ja asenne-tutkimukset.

⁵ Haikkola, Myllyniemi: Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, opetus- ja kulttuuriministeriö ja tekijät

Suuremmat yritykset voivat tukea myös pienempien yritysten vientiä toimimalla vetureina ja siten osaltaan tukea pk-yritysten uudistumista ja kestäväää kasvua. Isot ja pienet yritykset tarvitsevat toisinaan, koska ne muodostavat usein saumattomasti toimivia arvoketjuja. Huomionarvoista on kuitenkin se, että digitalisaatio muuttaa myös yrittäjyyden dynamiikkaa siten, että nopea kasvu ja skaalautuminen ovat mahdollisia pienemmillekin yrityksille.

Yritykset ovat tärkeitä yhteiskunnalle myös siksi, että ne mahdollistavat voimavarojen tehokkaan käytön. Mitä tehokkaammin yritykset hyödyntävät voimavarojaan, sitä tuottavampia ne ovat. Tuottavuus syntyy työpaikoilla – yrityksissä ja muissa yhteisöissä, joissa keskeisiä resursseja ovat osaava yritysjohto sekä osaavat työntekijät. Tärkeää on myös investoiminen tulevaisuuteen, uusien innovaatioiden ja ratkaisujen hyödyntäminen, sekä ennen kaikkea yrittäjän into tavoitella kasvua ja sietää siihen liittyvää riskiä sekä kyky ajatella strategisesti, myös globaaleilla markkinoilla.

Yritysten kansainvälistyminen edellyttää tuottavuuden korkeaa tasoa. Myös kestävä kasvun edellytyksenä on tuottavuus. Vain tuottavuus voi aikaansaada yrityksille sellaista kilpailuetua, että yritysten kannattaa työllistää lisää uusia työntekijöitä tai investoida uusiin koneisiin ja laitteisiin sekä toimitiloihin. Yhä useammin investoinnin kohde voi olla myös aineeton. Kasvu syntyy yritysten sisällä tai yritysten välisissä verkostoissa.

Yrittäjyyden toimintaympäristö ja yrittäjyyspolitiikka

Yritysten kasvu- ja uudistumishalukkuuteen voidaan vaikuttaa pääsääntöisesti yrittäjyyspolitiikan toimilla, jotka lisäävät yrittäjien luottamusta siihen, että yrittäjyyden toimintaympäristö on johdonmukainen, kannustava ja ennakoitavissa oleva. Yrittäjien harkintaan toimintaympäristön kannustavuudesta vaikuttavat ratkaisut liittyen esim. työmarkkinoihin, sääntelyyn, yritysten kilpailukykyyn, verotukseen, rahoitusjärjestelmiin sekä kilpailuun markkinoilla.

Yritysten toimintaympäristön muutos on nopeutunut ja tullut vaikeamminkin ennakoitavaksi. Yrittäjyyttä, yrityksiä ja niiden kautta koko taloutta muovaavia muutosvoimia ovat mm. ilmastonmuutos, teknologian kehitys ja erityisesti digitaalisen teknologian kehitys, globalisaatio, ikääntyminen ja kaupungistuminen sekä julkisen talouden paineet. Perinteisten pääoman rinnalle on noussut uusia merkittäviä immateriaalisia pääomalajeja kuten data, joka luo uusia mahdollisuuksia yrittäjyydelle mutta haastaa yhteiskuntaa ja sen normistoa monilla tavoin.

Muutosvoimat vaikuttavat yritysten liiketoimintamalleihin ja kilpailuun, ja niillä on vaikutus myös työn ja tuotannon organisointiin sekä alueelliseen kehitykseen. Muutosvoimat lisäävät osaamisvaatimuksia kaiken kokoisissa yrityksissä. Toisaalta muutosvoimat ja niihin reagointi tarjoavat myös suuria mahdollisuuksia yritystoiminnalle ja koko yhteiskunnan kehittymiselle.

Yksi merkittävä muutosvoima on myös monipaikkaisuus, jonka kehittämisessä on yrittäjyydellä merkittävä rooli. Digitaalisesti toimiva yritys mahdollistaa paikkariippumattoman liiketoiminnan. Toisaalta digitaalinen kehitys mahdollistaa myös monipaikkaisen asumisen. Monipaikkainen asuminen ja etätö ovat voimakkaasti kasvamassa. Koronapandemia on vaikuttanut myös monipaikkaisuutta vahvistavasti ja nähtäväksi jää, tuleeko siitä iso pysyvä muutos. Joka tapauksessa monipaikkaistuminen muuttaa myös aluetaloutta, ja monipaikkaisuuden tietoinen kehittäminen voi tehdä siitä alueiden elinvoima- ja vetovoimatekijän.

Myös koronapandemia on eräänlainen muutosvoima, joka on jopa vauhdittanut ja voimistanut muita muutosvoimia. Keskeistä on, että yritykset, jotka ymmärtävät muutoksiin liittyvät mahdollisuudet ja

kykenevät hyödyntämään niitä liiketoiminnassaan, menestyvät tulevaisuudessa parhaiten. Koronapandemia saattaa olla myös muutosvoima, johon saatamme joutua sopeutumaan pidempiaikaisesti.

Yrittäjyyttä tarkastellaan myös EU-tasolla Euroopan komission laatimassa pk-yritysstrategiassa, jossa fokuksessa on kaksoissiirtymä kestävään ja digitaaliseen talouteen. Komissio julkaisi 10.3.2020 tiedonannon pk-yritysstrategiasta osana teollisuuspolitiikkapakettia. Teollisuuspolitiikkapakettiin kuuluvat komission samassa yhteydessä antamat tiedonannot teollisuusstrategiasta ja sisämarkkinoiden esteistä sekä tiedonanto sisämarkkinasääntelyn toimeen- ja täytäntöönpanosta.

EU:n komissio julkaisi maaliskuussa 2020 tiedonannon pk-yritysstrategiasta, joka määrittää EU:n yrittäjyys- ja pk-yrityspolitiikan suuntaviivat tuleville vuosille. Pk-yritysstrategia julkaistiin osana ns. teollisuuspolitiikkapakettia, jonka muina osina olivat tiedonannot teollisuusstrategiasta, sisämarkkinoiden esteistä sekä sisämarkkinasääntelyn toimeen- ja täytäntöönpanosta. Näin pk-yrityspolitiikka on kytketty laajempaan elinkeinopolitiikan kokonaisuuteen ja tarkoituksena on, että pk-yritykset huomioidaan laajemmin myös muiden politiikkalohkojen valmistelussa.

EU:n pk-yritysstrategian keskiössä on kaksoissiirtymä kestävään ja digitaaliseen talouteen ja pk-yritysten valmiuksien ja kyvykkyyksien kehittäminen vastaamaan siirtymän edellyttämiin haasteisiin. Muina painopisteinä ovat hallinnollisen taakan vähentäminen, markkinoillepääsyn edistäminen sekä pk-yritysten rahoituksen parantaminen.

EU:n pk-strategian tavoitteet ovat yhtäläiset kansallisen yrittäjyys- ja pk-yrityspolitiikan tavoitteiden kanssa. EU:n pk-strategia sisältää lukuisia toimenpiteitä, jotka ovat parhailaan valmisteilla tai käynnistymässä. Sen vuoksi on tärkeää seurata ja laajasti osallistua EU-tason politiikkatoimien valmisteluun ja hyödyntää EU-tason toimenpiteet kansallisen pk-yrityspolitiikan tukena ja suomalais-ten pk-yritysten ja yrittäjyyden edistämisen hyväksi.

2 Tilannekuva

Yrittäjyysstrategiassa pyritään kuvaamaan monipuolisesti yrittäjyyden tilaa tällä hetkellä sekä yrittäjyyden mahdollisia haasteita tai ongelmakohtia, jotka ovat tärkeitä pidemmän tähtäimen kehityksessä.

2.1 Suomen talouden suuret haasteet ja yrittäjyys

Yrittäjyyspolitiikalla voidaan puuttua eräisiin talouden pidemmän aikavälin ongelmiin, kuten alhaiseen työllisyyteen ja mataliin investointeihin sekä heikkoon tuottavuuskehitykseen. Seuraavassa on tarkasteltu pidemmällä aikavälillä Suomen talouden suurimpia haasteita, jotka liittyvät työvoiman saatavuuteen ja kohtaantoon sekä tuottavuuskehitykseen. Tunnistetuilla haasteilla on suuri merkitys yrittäjyyden toimintaympäristö kehitykseen.

Työvoiman saatavuus ja kohtaanto

Suomen työmarkkinat ja talous eivät ole suoriutuneet erityisen hyvin avoimien työpaikkojen täyttämistä. Avoimien työpaikkojen määrä ja työttömyys ovat olleet samaan aikaan korkealla tasolla, mikä kertoo vakavasta kohtaanto-ongelmasta. Syitä kohtaanto-ongelmille on tunnistettavissa kolmenlaisia: työttömät ja työpaikat sijaitsevat eri alueilla (alueellinen kohtaanto), työnhakijoiden osaaminen ja työnantajien tarpeet eivät kohtaa (ammattillinen kohtaanto) tai työttömät eivät hae avoimia työpaikkoja (kannustin- ja informaatio-ongelmat).

Eräs syy kohtaanto-ongelmalle on myös se, että osa työpaikoista on työhedoiltaan ja -olosuhteiltaan sellaisia, etteivät työnhakijat halua hakea niihin. Työnhakijat voivat esimerkiksi kokea työajat hankaliksi, palkkauksen huonoksi tai työpaikan maine voidaan kokea huonoksi tai ala huonomaiseksi. Viimeisin tutkimus ei paljastanut työvoiman alueellisessa liikkuvuudessa ilmiselviä pulonkaloja, joita voitaisiin hoitaa yleisillä liikkuvuuden lisäämiseen tähtäävillä toimilla. Alueellisten työmarkkinoiden viimeaikainen kehitys viittaa siihen, että alueellinen kohtaanto ei olisi ensisijainen ongelma Suomen työmarkkinoilla. Työmarkkinoiden kohtaanto on heikentynyt eniten alueilla, joille työvoiman liikkuvuus suuntautuu. Työttömien liikkuvuutta edistävien toimenpiteiden vaikuttavuutta tulisi kuitenkin tutkia koeasetelmien avulla, sillä niistä tiedetään vähän.⁶

Pk-yrityksillä ja erityisesti nuorilla pk-yrityksillä on ollut tärkeä rooli työllistäjinä. Viime vuosina uudet työpaikat ovat syntyneet nuoriin pk-yrityksiin. Nuorten (ja pk-) yritysten keskuudessa on korkea työpaikkojen bruttosyntymäaste, mutta myös työpaikkojen tuhoutumisaste on korkea, mikä tarkoittaa, että pk-yritysten työllisyyteen sisältyy kasvun lisäksi turbulenssista aiheutuvaa epävarmuutta työntekijöissä.

Kehitys mikroyritysten henkilöstömäärässä on ollut vastakkainen kuin muissa pk-yrityksissä. Henkilöstön määrä on vähentynyt mikroyrityksissä. Mikroyritykset ovat vuoden 2008 jälkeen kohdatessa rakennemuutoksessa vaimentaneet suurten yritysten irtisanomisten vaikutuksia ja rakentaneet uudessa tilanteessa kestäväää ja kasvavaa liiketoimintaa. Mikro- ja pk-yritysten rooli korostuu suurissa muutoksissa, kuten esimerkiksi globaalissa koronakriisissä.⁷

⁶ Alasalmi, Busk, Holappa, Huovari, Härmälä, Kotavaara, Lehtonen, Muilu, Rusanen ja Vihinen: [Työn ja työvoiman alueellinen liikkuvuus ja monipaikkainen väestö](#), Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:12.

⁷ Oulun yliopiston Kettu Saalasti -instituutin lausunto Yrittäjyysstrategiaan 9.4.2020, VN/7821/2019.

Yksinyrittäjien määrä on kasvanut huomattavasti koko 2000-luvun. Tilastojen mukaan vaikuttaisi jopa siltä, että yrittäjäyys olisi tullut vastasykliseksi BKT:n kehitykselle. BKT:n laskiessa voimakkaasti näyttäisi siltä, että yksinyrittäjien ja työnantajayrittäjien määrä kasvaisi. Tämä voisi viitata siihen, että työttömyyden lisääntyessä osa työntekijöistä siirtyy yrittäjiksi.

Kun tarkastellaan työllistämistä toimialoittain, Suomessa työvoimaa lisäävistä toimialoista korostuvat palvelu- ja rakennusala. Työpaikat ovat olleet pääsääntöisesti kokoaikaisia ja toistaiseksi voimassa olevia.

Väestörakenteen kehitys eli työikäisen väestön määrän supistuminen vaikuttaa heikentävästi työvoiman saatavuuteen ja julkisen talouden kestävyYTEEN. Nykyistä korkeammalla nettomaahanmuutolla voidaan kompensoida väestörakenteen muutoksen aiheuttamia ongelmia. Erityisesti koulutus- ja työperäisen maahanmuuton edistämällä voidaan vastata työmarkkinoiden osaamistarpeisiin sekä tukea innovaatio toimintaa, kasvua ja kansainvälistymistä.

Työvoiman tarve on nopeasti muuttunut lyhyellä aikavälillä. Ennen koronakriisiä arvioitiin, että välittömästi kriisin jälkeen ei työvoiman tarjonta olisi samalla tavalla pureva rajoite kuin ennen kriisin puhkeamista. Tuolloin jo ennakoitiin, että työvoimakapeikot voivat kuitenkin muodostua pullonkaulaksi, kun kasvu käynnistyy. Arveltiin, että näin käy sitä todennäköisemmin, mitä erilaisempaa uusi kysyntä rakenteeltaan on ja mitä suuremmaksi työttömyys ja työvoiman ulkopuolelle ajautuminen kriisin aikana muodostuu.

Syksyllä 2021 pahimman kriisin jälkeen on yhä useampi yritys ilmoittanut, että on vaikeuksia saada osaavaa työvoimaa. Talouden nopea piristyminen on tuonut esiin työvoiman saatavuusongelmat. Kauppakamareiden jäsenyrityksille suunnatun kyselyn mukaan lähes 75 prosenttia yrityksistä kokee pulaa tai paljon pulaa osaavasta työvoimasta. Jopa 68 prosenttia yrityksestä arvioi, että pula osaavasta työvoimasta on rajoittanut yritysten kasvua ja liiketoimintaa. Tilanne on heikentynyt merkittävästi vuoden takaisesta, jolloin noin 50 prosenttia ilmoitti kärsivänsä osaavan työvoiman pulasta.⁸

Pidemmällä aikavälillä työvoimapula voi kurjistaa talouden kasvua. Opetushallituksen Koulutus ja työvoiman kysyntä 2035 –raportin mukaan työmarkkinoilta poistuville ei riitä korvaajia. Työllisten määrä vuonna 2016 oli työssäkäyntitilaston mukaan 2,276 miljoonaa. Työllisten määrän ennakoidaan kasvavan 115 000 henkilöllä vuosina 2016–2035. Samana aikana poistuma vuoden 2016 työllisistä on 1,04 miljoonaa henkilöä, mikä on 46 prosenttia vuoden 2016 työllisten määrästä. Työllisten määrän kasvun ja työvoimapoistuman seurauksena työpaikkoja avautuu vuosina 2017–2035 ennakoitutulosten mukaan noin 1,15 miljoonaa. Avautuvien työpaikkojen määrä on keskimäärin 60 600 vuodessa.⁹

Työvoiman tarjontaa ja kohtaantoa kohentavat toimet voivat vaikuttaa saatavilla olevan työvoiman määrään lyhyemmällä aikavälillä ja ovat siten tärkeä osa kasvupolitiikkaa.¹⁰ Pidemmällä aikavälillä tulee löytää ratkaisu myös vähenevään väestön määrään, sillä väestön väheneminen on myös uhka hyvinvointitaloudelle. Valtioneuvostolle tehdyn Etlan tutkimuksen mukaan väestörakenteen muutos hidastaa talouskasvua 2040-luvulta alkaen pysyvästi, jos syntyvyys ei kasva merkittävästi, maahanmuutto ei lisääny eikä maahanmuuttajien työllisyys kohene. Talouskasvun hidastuminen vähentää

⁸ [Kauppakamareiden kysely jäsenyrityksille osajapulasta](#) 31.8.2021

⁹ [Ilpo Hanhijoki: Koulutus ja työvoiman kysyntä 2035, Opetushallitus raportit ja selvitykset 2020:6](#)

¹⁰ Vihriälä, Holmström, Korkman, Uusitalo: [Talouspolitiikan strategia koronakriisissä](#), Valtioneuvoston julkaisu ja 2020:13.

verotuloja ja heikentää hyvinvointivaltion rahoitusta samaan aikaan, kun moninkertaistuva vanhusväestö lisää palvelujen tarvetta.¹¹

Investoinnit ja tuottavuus

Investointien ja tuottavuuden heikko kehitys on Suomen talouskehityksen pitkän aikavälin toinen suuri huolenaihe. Talouden kasvu – jonka mittarina pidetään BKT:n kasvua – voi syntyä joko tehdyn työn kasvulla tai työn tuottavuuden kasvulla. Talouskasvun ja varsinkin hyvinvoinnin kehityksen kannalta näistä tärkeämpi on työn tuottavuuden kasvu.

Työn tuottavuuden kehitys pohjautuu merkittävältä osin innovaatioihin. Innovaatiot syntyvät esimerkiksi yrityksissä tehtävän tutkimus- ja kehitystyön tuloksina tai soveltamalla uutta teknologiaa, joilla yritykset pyrkivät tehostamaan prosessejaan ja parantamaan tuotteidensa laatua ja näin parantamaan yrityksen tuottavuutta. Tärkeä innovaatioiden lähde on myös muualla kehitetyn teknologian hyödyntäminen, johon tarvitaan lisäksi myös yritysten omaa innovointia.¹²

Tuottavuuden mekanismit vaikuttavat tuottavuuden kasvamiseen laajemminkin kuin vain yksittäiseen yritykseen. Sen lisäksi, että yrityksen oma t&k&i-panostus kasvattaa yrityksen tuottavuutta, voi yksittäisen yrityksen tekemä t&k&i-panostus levitä muihin yrityksiin ja kohottaa myös näiden yritysten tuottavuutta. Tällöin koko kansantalouden hyöty saattaa olla suurempi kuin yksittäisen yrityksen panostuksesta saama tuotto. Kolmas kansantalouden tuottavuutta kohottava mekanismi on resurssien uudelleen kohdentuminen yritysten välillä eli ns. ”luova tuho”. Osa kansantalouden tuottavuuden kasvusta syntyy siitä, että työvoima ja muut resurssit siirtyvät heikommin tuottavista yrityksistä innovaatio toiminnalla tuottaviksi tulleisiin yrityksiin.¹³

Keskeistä on, että kun kehitetään uusia tuotteita tai parannetaan tuotteen laatua ja tehostetaan valmistusta, syntyy jotakin sellaista, mitä asiakkaat arvostavat. Parantuneen laadun paras mittari on asiakkaan arvostus, mikä toimivilla markkinoilla näkyy parempana hintana ja kohonneena arvonlisäyksenä. Tuotannon tehostuminen puolestaan alentaa tuotteen hintaa ja parantaa asiakkaan kuluttajajäämää tätä kautta.

Keskeistä tulevaisuudessa on ymmärtää, mistä asiakasarvo syntyy. Arvon luomiseen perustuvan kilpailukyvyyn liittäminen pelkästään tuotteiden laatuun antaa arvon luomisen mahdollisuuksista turhan kapean tuotanto- ja teknologialähtöisen kuvan. Asiakkaan tarpeet, kokemukset ja toimintaympäristö jäävät usein liian vähälle huomiolle.¹⁴ Etenkin riski syntyy, jos tuotteen laatua tavoitellaan vain teknisten ominaisuuksien muodossa tai nojaten vain tuotantoprosessin teknisiin piirteisiin.

Perinteiset yritystoiminnan mallit – tuotantoprosessien ja talouden hiominen – ovat muuttumassa asiakastarpeen tunnistamiseen perustuvaan toimintaan. Asiakkaan – tuotteiden tai palveluiden loppukäyttäjän – asettaminen kehittämisen lähtökohdaksi on iso ajattelutavan muutos, joka haastaa valalla olevan tuotanto- tai teknologialähtöisen ajattelun.

¹¹ Valkonen, Lassa: [Väestön ikääntymisen taloudelliset vaikutukset](#), Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:36

¹² Aghion, P. ja Jaravel, X. (2015), "Knowledge spillovers, innovation and growth", *The Economic Journal*, 125(583), 533-573.

¹³ Maliranta, M. (2005), "R&D, International Trade and Creative Destruction - Empirical Findings from Finnish Manufacturing Industries", *Journal of Industry, Competition and Trade*, 5(1), 27-58.

¹⁴ Arvoa synnyttävän liiketoiminnan lähteillä, TEM:n oppaat ja muut julkaisut 4/2018.

Yhteiskunnalla on useita politiikkavälineitä, joilla vaikutetaan tuottavuuden kasvumekanismeihin. Perinteisimpiä keinoja ovat t&k&i-rahoitus sekä osaamista lisäävä koulutuspolitiikka. Toimivat rahoitusmarkkinat ovat myös tärkeitä innovaatioille.¹⁵ Koska pääomamarkkinat eivät toimi kaikissa tilanteissa täydellisesti, hankkeita saatetaan joutua toteuttamaan pienemmässä mittakaavassa kuin kyseiselle yritykselle ja koko kansantaloudelle olisi optimaalista.¹⁶ Täydentävä keino on tukea yritysten t&k&i-toimintaa avustuksilla, korkotuilla, lainoilla, takauksilla, oman pääoman ehtoosella rahoituksella, verotuella tai muilla järjestelyillä, jotka sisältävät taloudellista tukea.¹⁷

Rahallisten resurssien ohella tärkeitä ovat reaaliset resurssit, joilla tehdään tutkimusta, kehitystä ja innovaatioita. Niistä ratkaisevin on usein työvoima. Suomalaisiin yritys- ja toimipaikka-aineistoihin perustuvasta analyysistä ilmenee, että työvoiman koulutustason kohottaminen kiihdyttää yrityksen tai toimipaikan tuottavuuden kasvua pidemmällä aikavälillä. Selkeimmin tämä näkyy silloin, kun yritykseen on palkattu korkeasti koulutettua työvoimaa tekniseltä tai luonnontieteelliseltä alalta.¹⁸

Tulokset kertovat siitä, että t&k&i-toimintaan osallistuvien työntekijöiden rekrytointi on yrityksen investointi tuleville vuosille, ja tulokset näkyvät parhaimmillaan kiihtyneenä tuottavuuden kasvuna. Koulutuspolitiikka vaikuttaa tuottavuuteen, mutta tärkeintä on, että panostetaan molempiin toimiin samanaikaisesti.

Koulutus- ja innovaatiopolitiikan ohella on kiinnitettävä huomiota myös kilpailuun markkinoilla. Rahoituksen saatavuus ja osaava työvoima ovat yritysten menestyksellisen innovaatiotoiminnan tärkeitä edellytyksiä, mutta lisäksi yritykset tarvitsevat innovaatiokannusteita. Kilpailun lisääminen ja markkinoiden avaaminen voivat synnyttää yrityksille pakkoa innovointiin, mutta samaan aikaan ne tuovat innovaatiotoiminnassaan onnistuneille yrityksille myös mahdollisuuksia taloudellisesti menestykselliseen liiketoimintaan.¹⁹ Markkinoiden laajentaminen tarjoaa yritystasolla edellytyksiä sellaiselle yritysrakenteiden muutokselle, joka parantaa kansalaisten hyvinvointia kansantaloudessa.²⁰ ²¹ Innovaatiotoiminnassa tavoitteiden painopisteet ovat siirtyneet viime aikoina taloudellisista argumenteista (yritystoiminta, kasvu, tuottavuus) tavoitteisiin, joissa pyritään innovoimalla vastaamaan yhteiskunnallisesti (ilmastonmuutoksen ja pandemian torjunta, kestävyysvaje) tärkeisiin haasteisiin.

Innovointia voidaan tarkastella myös työelämäinnovaatioiden näkökulmasta. Työelämäinnovaatiot ovat strategisiksi miellettyjä ja osallistavia muutoksia organisaation käytännöissä, joilla organisaatiota johdetaan ja organisoidaan. Lisäksi inhimillisiä voimavaroja ja muita resursseja hyödynnetään tavalla, joka samanaikaisesti auttaa parantamaan organisaation toiminnan tuloksellisuutta ja työelämän laatua. Työelämäinnovaatioita ja siihen liittyviä käytäntöjä systemaattisesti soveltavat yritykset ovat muita edellä tuloksellisuudessa ja työelämän laadussa. Työn ja työhyvinvoinnin kehittämisohjelman (TYÖ2030-ohjelma) tavoitteena hallitusohjelmassa on mm. vauhdittaa toimintatapojen uudistamista ja uuden teknologian hyödyntämistä työpaikoilla.

¹⁵ Aghion, P., Van Reenen, J. ja Zingales, L. (2013), "Innovation and Institutional Ownership", *American Economic Review*, 103(1), 277-304.

¹⁶ Einiö, E., Maliranta, M. ja Toivanen, O. (2013), "Yritystuet ja yritystoiminta", *Talous ja yhteiskunta* (4).

¹⁷ Virkamiesselvitys yritystuista ja niiden vaikutuksista, TEM:n julkaisuaja, Yritykset, 22/2017.

¹⁸ Maliranta, M. (2003). Micro level dynamics of productivity growth: An empirical analysis of the great leap in Finnish manufacturing productivity in 1975-2000. Helsinki School of Economics, A-227, Helsinki.

¹⁹ Aghion, P., Bergeaud, A., Lequien, M. ja Melitz, M. J. (2018), "The heterogeneous impact of market size on innovation: evidence from French firm-level exports", National Bureau of Economic Research, No. 0898-2937.

²⁰ Baqaee, D. ja Farhi, E. (2020), "The Darwinian Returns to Scale", NBER Working Paper (w27139).

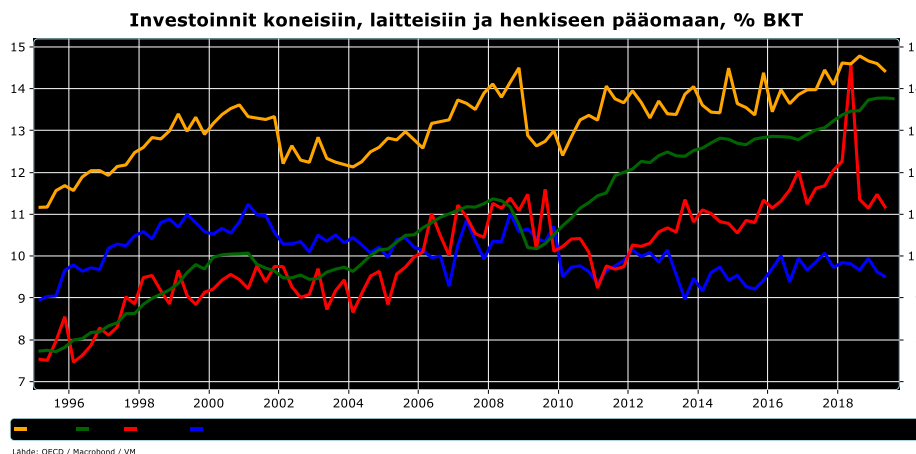
²¹ Tuottavuuslautakunnan raportti: Tuottavuus ja kilpailukyky Suomessa. Mistä kilpailukyky koostuu ja mihin sitä tarvitaan? VM:n julkaisu 2020:81.

Tuottavuuskehitys Suomessa

Monista vahvuuksistaan huolimatta on Suomen suhteellinen asema innovaatioiden tuottajana ja hyödyntäjänä heikentynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana. Erityisesti yksityisen sektorin mutta myös julkisen sektorin panostukset innovaatiotoimintaan ovat vähentyneet. Samanaikaisesti koulutustason nousu on pysähtynyt suhteessa muihin kehittyneisiin maihin esimerkiksi korkeakoulutettujen väestöosuudella mitattuna. Suomi on vajonnut keskitason maaksi.²²

Investoinnit, mukaan lukien aineettomat investoinnit, ovat Suomessa kehittyneet jo pitkään heikommin kuin tärkeimmissä vertailumaissa. Käytännössä yritysten investoinnit ja tuottavuus eivät ole kasvaneet 10 vuoteen.²³ Suomessa etenkin t&k-panosten, ICT-investointien ja tuottavuuden kehitys on ollut esimerkiksi Ruotsia heikompaa. Kun tarkastellaan ICT-sektorin ulkopuolista yrityssectoria, t&k-panostus on toisaalta kasvanut tasaista vahvaa tahtia. Erityisen vahvaa t&k-panostuksen kasvu on ollut ICT-palveluissa²⁴. Tuottavuuden kasvu oli pysähdyksissä vuodesta 2007 vuoteen 2016 saakka. Tuottavuuden kasvun hidastuminen ei ole pelkästään suomalainen ilmiö vaan paljastuu useampien teollisuusmaiden tilastoista.

Kuvio: Investoinnit koneisiin, laitteisiin ja henkiseen pääomaan. Lähde: OECD

Suomen elintaso mitattuna BKT:lla henkeä kohden on noin 10 prosenttia Ruotsia alempana, mikä aiheutuu yksinomaan **alemmasta työn tuottavuudesta**. Työpanoksen määrä työtunteina henkeä kohden mitattuna on samalla tasolla muiden maiden kanssa. Tuottavuusero Ruotsiin näyttäisi kuvastavan eroa talouksien toimialarakenteessa: viimeisten kymmenen vuoden aikana tehdasteollisuuden tuottavuus ei ole noussut, mutta sen sijaan markkinaehtoisten palvelujen tuottavuus on parantunut. Ruotsissa markkinaehtoisten palvelujen BKT-osuus on Suomea suurempi.

²² Talouspolitiikan strategia koronavuorissa, Valtioneuvoston julkaisu 2020:13, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162224/VN_2020_13.pdf?sequence=48.

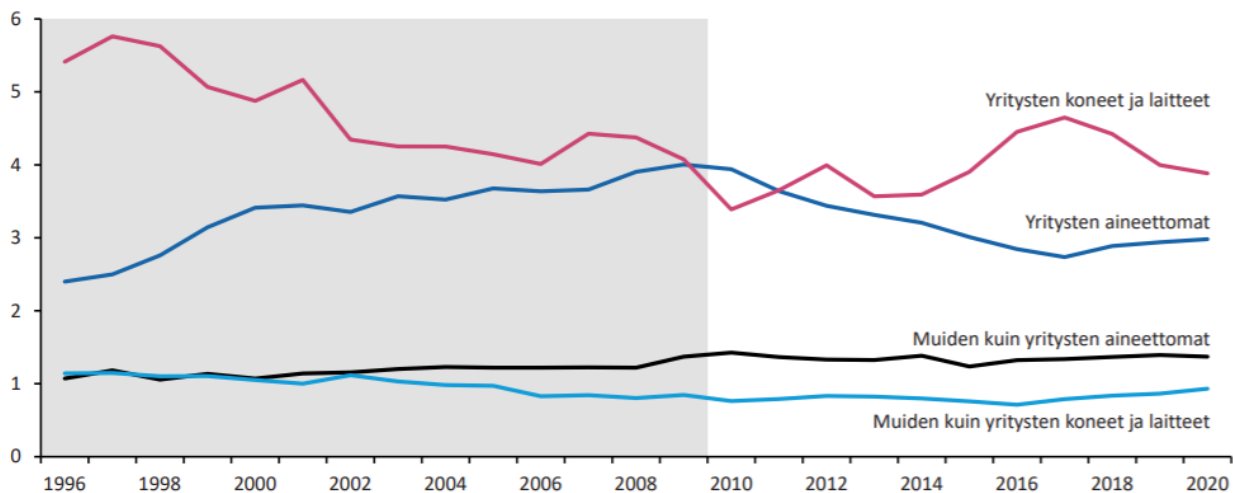
²³ Hetemäki 2019, Investointien edistäminen https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/321857/investointien_edistaminen_hetemaki_07102019.

²⁴ Suomen kasvu - menetetty vuosikymmen ja lähivuosien kasvumahdollisuudet. ETLA Raportit - Reports 87 https://www.etla.fi/julkaisut/suomen-kasvu-menetetty-vuosikymmen-ja-lahivuosien-mahdollisuudet_s.28-2.

Erityisesti ero tuottavuudessa ja kasvussa on syntynyt nk. tietointensiivisissä palveluissa. Tietointensiivisille palveluille tärkeitä ajureita ovat globaalisti uudet kasvuyritykset ja ennakkoluuloton yrittäjäisyys. Ennen kaikkea tämä kertoo erilaisesta toimialojen rakenteesta, joka on myös Suomessa muuttamassa enemmän markkinaehtoisempien palveluiden suuntaan. Markkinapalvelujen osuus kokonaistuotannon arvosta on Suomessa nyt tasolla, jolla se oli Ruotsissa jo 1990-luvun lopussa. Toimialarakenteiden erilaisuuksien lisäksi ICT-investointien osuus kaikista investoinneista on Suomessa puolet pienempi kuin Ruotsissa ja kolmasosan pienempi kuin Yhdysvalloissa. T&k-menojen BKT-osuus on pudonnut pienemmäksi kuin Saksassa ja Ruotsissa.²⁵

Etlan selvityksessä tarkastellaan investointien kehitystä 2010-luvulla. Raportin mukaan investoinnit suhteessa talouden kokoon (arvonlisään) pienenevät rakentamista lukuun ottamatta. Investointien painopiste siirtyi teknologiasta rakentamiseen kahdesta syystä. Toisaalta sähköteknisen teollisuuden tuotekehityspanokset vähenivät voimakkaasti. Toisaalta korkotason lasku kanavoitui voimakkaammin rakentamiseen kuin yritysten investointeihin. Yritysten investoinnit suhteessa omaan arvonlisäänsä eivät laskeneet, mutta sektori pieneni suhteessa muuhun talouteen. Pieneneminen selittyy toisaalta yritysten hitaalla (tuottavuus)kasvulla, mitä ylläpiti tuotekehityksen väheneminen. Toisaalta sitä selittää elvytyksen myötä kasvanut julkinen sektori ja kolmanneksi se, että uus- ja korjausrakentaminen on nostanut merkittävästi kotitalouksien osuutta kansantaloudessa. Sähköteknisen teollisuuden tuotekehityksen vähenemisen tärkein syy on matkapuhelinten Symbian-käyttöjärjestelmän häviäminen globaalissa kilpailussa. Raportin mukaan yritysten ei tule välttää kilpailua, sillä kilpailullinen ympäristö yleisesti ottaen toimii yrityksille investointikannustimena. Etlan raportin mukaan 2010-luvulla alkanut työikäisen väestön väheneminen ei selitä investointien romahdusta, mutta sillä on tekemistä investointien hitaan toipumisen kanssa. Investointien määrän lisääminen edellyttää panostamista talouskasvun näkymiin, kuten kilpailukykyyn ja työn tarjonnan lisäämiseen.²⁶

Kuvio: Yritysten ja muun talouden investoinnit per markkinahintainen bkt, % Lähde: Etlan via Macrobond & Tilastokeskus

Lähteet: Etlan via Macrobond & Tilastokeskus.

²⁵ Pohjola 2020, [Teknologia, investoinnit, rakennemuutos ja tuottavuus – Suomi kansainvälisessä vertailussa](#), TEM julkaisu 2020:5.

²⁶ Kangasharju, Ali-Yrkkö, Koski & Kuusi ["Kilpailu, ikääntyminen ja investointien vähäisyys"](#). ETLA Raportti No 119. <https://pub.etla.fi/ETLA-Raportit-Reports-119.pdf>

Yksi selitys Suomen alhaisemmalle tuottavuudelle on korkean tuottavuuden yritysten liian vähäinen määrä suhteessa keskeisiin vertailumaihin. Suomi on jäänyt jälkeen keskeisistä verrokkimaisista ja globaalista eturintamasta. Teollisuudessa, toisin kuin monilla palvelualoilla, tuottavuus on hyvää kansainvälistä tasoa. Erityisesti digitaalisilla palvelualoilla Suomi on jäänyt verrokkimaita jälkeen. Tuottavuuden eturintaman saavuttaminen edellyttää rakenteiden uudistamista mm. kilpailun edistämistä, innovointia ja työvoiman liikkuvuutta. Osasyys Suomen verrokkimaita alempaan tuottavuuteen ja huonompaan tuottavuuden kehitykseen on voimavarojen eli pääoman ja työn huonompi kohdentuminen korkean tuottavuuden toimipaikkoihin: tuottavimmat yritykset ovat kansatalouden kannalta liian pieniä ja työvoimaa on nettomielessä siirtynyt pois hyvin tuottavista toimipaikoista huomattavasti huonompiin. Voimavarojen kohdentumisen heikentyminen alkoi 2000-luvun alussa mutta on sittemmin hieman kohentunut.²⁷

Viime vuosikymmenten tuottavuuskasvun hidastumiseen OECD-maissa on etsitty syitä kasvaneesta tuottavuuden eriytymisestä ja hidastuneesta yritysdynamiikasta. Huomio on suuntautunut aiempaa enemmän heikosti kannattaviin ns. zombi-yrityksiin ja niiden markkinoita tukahduttaviin vaikutuksiin. *Zombi-yritykset* määritellään kirjallisuudessa useimmiten niin, että ne ovat vähintään 10-vuotiaita yrityksiä, joiden liiketuloksen suhde korkokuluihin on kolmena peräkkäisenä vuonna alle yhden. Eräs näkökulma tuottavuuden alenemiseen on se, että yrityskuoleman partaalla roikkuvat ns. zombi-yritykset voivat estää muiden yritysten markkinoille tulon sekä toimialan investointeja ja kasvua.

Tilastokeskuksen mukaan zombi-ilmiön kasvu on havaittavissa myös Suomessa, joskin yhteenvedona voidaan todeta, että Suomessa zombi-ilmiö ei näytä tarkemmin tarkasteltuna niin huonolta kuin voisi muiden maiden tulosten perusteella aavistella. Tilastokeskuksen tutkimusaineistojen mukaan zombit ovat etupäässä yrityksiä, joilla on vain tilapäisesti alhaiset tuotot korkomenoihin nähden. Tutkimusten johtopäätösten mukaan Suomessa tuottavuuden eturintamassa ei ole tapahtunut samanlaista tuottavuuden eriytymistä kuin muissa maissa on havaittu.²⁸ Nähtäväksi jäävätkin koronakriisin vaikutukset yritysten velkataakkaan ja zombi-yritysten kehitykseen.

Yritysten pitkittyneisiin huonon kannattavuuden ajanjaksoihin tulee kiinnittää jatkossa huomiota. Suomen Pankin selvityksessä viitattiin yritystukien mahdollisiin haittavaikutuksiin sekä muihin tekijöihin, kuten markkinoille tulon esteisiin, mahdollisiin kartelleihin, julkisen vallan hankkeiden kilpailutuksessa ilmeneviin puutteisiin jne. Taustalla voi olla myös yritysverotukseen liittyviä tekijöitä. Näiden tekijöiden merkitystä on saatettu aliarvioida ajatteleamalla, että niiden vaikutukset rajoittuvat vain paikallisiin hyvinvointitappioihin ilman kokonaistaloudellista merkitystä.²⁹ Myös tulevilla inflaatio- ja korkokehityksellä on vaikutuksensa siihen, miten matalamman tuottavuuden yritykset selviävät.

Suomen talouden suurimmiksi haasteiksi yrittäjyyden näkökulmasta tunnistettiin tilannekuvassa työvoiman saatavuus, matalat investoinnit ja heikko tuottavuuskehitys. Kansantalouden pitkän aikavälin kasvun kannalta yrittäjyysstrategian tärkeä tavoite on, että uudet työpaikat syntyvät erityisesti korkean tuottavuuden työpaikkoihin. Talouskasvuun tähtäävässä yrittäjyysstrategiassa on keskeisenä

²⁷ Stenborg, Maliranta, Kiema, Huovari, Elmgren. Tuottavuus ja voimavarojen kohtaanto – Digitaalisten palveluiden tuottavuudentaso ja kehitys Suomessa heikko. Tuottavuuslautakunta. Valtiovarainministeriön julkaisu 2021:58

²⁸ Tilastokeskuksen [Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit](#) 2.6.2020: Kaksi kolmesta toipuu, yksi lopettaa – zombi-yritykset Suomessa pelättyä pienempi ongelma.

²⁹ [Jarruttavatko heikosti menestyvät yritykset talouskasvua?](#) Euro ja talous, Suomen Pankin ajankohtaisia artikkeleita 3/2018.

tavoitteena parantaa tuottavien yritysten edellytyksiä osaavan työvoiman saamiseen, riittävän pääoman saatavuuteen sekä innovointiin ja liiketoiminnan laajentamiseen sekä samaan aikaan luoda painetta matalan tuottavuuden yrityksille parantaa tehokkuuttaan.

2.2 Yrittäjyyden toimintaympäristö

Yrittäjyyden toimintaympäristö on laaja kokonaisuus tekijöitä, jotka vaikuttavat yritysten näkyymiin työllistää, kehittää, investoida, kasvaa ja kansainvälistyä. Toimintaympäristön tekijät ovat yleensä sellaisia, joihin yritys ei voi vaikuttaa (makroympäristön tekijät, esim. poliittinen ja yhteiskunnallinen ympäristö). Toisessa ääripäässä yritysten toimintaympäristöä ovat yritysten sisäiset tekijät (liikeidea, yrityskulttuuri), joihin yrityksillä on mahdollisuuksia vaikuttaa. Yrittäjyysstrategian tilannekuvassa on keskitytty sellaisiin tekijöihin toimintaympäristössä, joihin julkinen sektori voi päätöksillään vaikuttaa.

Seuraavassa on tarkasteltu tilannekuvaa yritysrakenteen, sääntelyn, kilpailun, osaamisen, sosiaaliturvan, uuden alun sekä yrityspalveluiden ja yrittäjyyden yleisten edellytysten näkökulmasta. Toimintaympäristön tilannekuvaa on avattu tarkemmin liitteessä 1.

Yritys rakenne on Suomessa keskimääräinen verrattuna muihin maihin. Yksinyrittäjyys on ollut 2000-luvun suurimpia työelämän trendejä, sillä yksinyrittäjien määrä on kasvanut yli 60 000 henkilöllä. Ylipäättään yritysten määrä on lisääntynyt viimeisen lähes 30 vuoden ajanjaksolla. Kun otetaan huomioon yritysten omistusrakenteet, on havaittavissa, että suurten itsenäisten yritysten osuus on supistunut. Noin 2/3 jalostusarvosta tuotetaan konserniyrityksissä, ja henkilöstön kasvusta suurin osa on peräisin konserniyrityksistä. Huomionarvoista on, että konserneihin kuuluvilla pk-yrityksillä on keskimäärin muita pk-yrityksiä korkeampi tuottavuus.

Yrittäjyyden toimintaympäristön tilannekuvassa verotuksen korkea kokonaistaso tunnistetaan haasteelliseksi yrittäjyyden ja työllisyyden kannusteille. Erityisesti työn kokonaisverotus vaikuttaa yrittäjien työllistämismahdollisuuksiin. Yritysten investointi- ja kasvunäkymiin vaikuttaa myös verotuksen ennakoitavuus. Verotus on kuitenkin järjestetty tehokkaasti, ja sen vastikkeena tuotetaan monia korkeaa työllisyyttä ja yrittäjyyttä tukevia palveluja.

Sääntelyn tilannekuvan mukaan Suomi pärjää hyvin kansainvälisessä vertailussa yrityksille asetetuissa hallinnollisissa vaatimuksissa (keskimäärin samaa tasoa muiden OECD-maiden kanssa) sekä yritysten organisoinnin hallinnollisessa taakassa. Kehittämisen mahdollisuuksia on edelleen mm. toimialakohtaisen sääntelyn sujuvuudessa sekä sääntelyn vaikutusten arvioinnissa ja jälkikäteisarvioinnissa. Työmarkkinoiden sääntelyn osalta Suomi lukeutuu maihin, joissa työehtojen määräytyminen on varsin keskitettyä, ja paikallista sopimista on ollut vähemmän kuin vertailumaissa. Paikallisen sopimisen yleistymisen voi onnistuessaan lisätä Suomen työmarkkinoiden joustavuutta ja vahvistaa tuottavuuskehitystä.

Sääntelyllä vaikutetaan myös voimakkaasti yritysten mahdollisuuksiin ja kannusteisiin innovoida. Innovaatiomyönteinen sääntely avaa uusia mahdollisuuksia löytää ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin, kuten ilmastonmuutokseen tai ikääntymiseen. Samoin nopea teknologinen kehitys ja sen mahdollistamat uudet liiketoimintamallit (jakamis- ja alustatalous) haastavat sääntelyä ja aiheuttavat paineita huomioida innovaatiomyönteiset ratkaisut.

Yrittäjyyden uudistuminen ja kasvu edellyttävät **kilpailua markkinoilla**. Kilpailupolitiikan alalla huomiota tulee kohdistaa ennen kaikkea markkinoiden kilpailullisuutta edistäviin toimenpiteisiin

sekä kotimarkkinoiden kilpailuneutraliteettiin ja sisämarkkinoiden toimivuuteen. Kotimaassa toimialakohtaista kilpailua mahdollisesti rajoittavaa lainsäädäntöä tulee arvioida sektoreilla, joilla kilpailu toimii puutteellisesti. Kaikkiaan voimassa oleva ja tuleva EU-sääntely vaikuttaa merkittävästi yrittäjyyden edellytyksiin ja yritysten toimintaan.

Tilannekuvassa ja saaduissa lausunnoissa korostui tarve **yrittäjien osaamisen** parempaan huomiointiin ottamiseen. Korkea osaaminen ja korkeakoulutuksen taso ovat Suomen kilpailukykyyn kannalta keskeisiä sekä työntekijöiden että yrittäjien osalta. Työn tuottavuuden ja kasvun lähteet perustuvat jatkossakin henkiseen pääomaan ja uusiin innovaatioihin, eikä ole merkkejä siitä, että työmarkkinoiden osaamisvaatimukset kääntyisivät laskuun.

Tavoiteltaessa pk-yritysten työllistämisen lisäämistä tulisi yrittäjiä kannustaa osaamisen lisäämiseen, sillä yrittäjien osaamisella on merkitystä halukkuudessa investoida tai kasvaa esimerkiksi digitalisaation keinoin. Tilannekuvassa korostuivat osaamisalueista erityisesti myynti- ja talousosaaminen, digitaalisen liiketoiminnan osaaminen sekä työnantajana toimimiseen liittyvä osaaminen. Pidemmällä tähtäimellä valmiuksia tuovan yrittäjyyskasvatuksen ja -koulutuksen toteutus on edelleen vaihtelevaa. Yrittäjämäiset kompetenssit, mukaan lukien yleinen talouden ymmärtäminen ja talousosaaminen, ovat arvokkaita myös työelämässä työntekijöinä.

Suomalainen **sosiaaliturva** toimii hyvin ja kustannustehokkaasti suurimmassa osassa tapauksista. Havaintojen mukaan yksi juurisyy osan yrittäjistä matalaan sosiaaliturvaan on matala tulotaso. Kaikki yrittäjät eivät ole myöskään tunnistanee tarvetta varautua tulevaisuuteen, jolloin osa yrittäjistä alivakuuttaa itsensä. Uusi piirre työmarkkinoilla on se, että osa yrittäjistä saa toimentulonsa osin palkkatulona ja osin yrittäjätulona, mikä haastaa toimentulon yhdistelmän käsittelyä sosiaaliturvassa. Hallitusohjelman mukaisesti yhdistelmävakuutuksen kehittämistä jatketaan sosiaaliturvan uudistamisessa.

Myös osaavat ja menestyneet yrittäjät voivat joutua vaikeuksiin itsestään riippumattomista syistä, ja yhdeksi toimintaympäristön kehittämiskohteeksi on tunnistettu yritystoiminnan uuden **alun mahdollistaminen**. Tämä tarkoittaa mm. maksukyvyttömyyslainsäädännön tarkastamista. Lainsäädännön muutostarpeiden ohella on myös tärkeää tunnistaa vaikeuksiin joutuneet yritykset mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sekä tukea niitä neuvonnalla, jotta vältetään turhat konkurssit.

Pk-yrityksille on tarjolla paljon **yrityspalveluita**, mutta *pk-yritysten yleinen palaute on, että palveluiden löytäminen on vaikeaa*. Hyvällä ja puolueettomalla henkilökohtaisella neuvonnalla ja tuella on todettu olevan selkeä merkitys yritystoiminnan elinkaaren eri vaiheissa, ja siksi yrityspalvelukonaisuutta tulisi kehittää niin, että palvelut muodostavat synergisen, vaikuttavan ja helposti lähestyttävän kokonaisuuden, jossa hyödynnetään digitalisaation mahdollisuuksia täysimääräisesti.

Kansainvälisten vertailujen perusteella yrittämisen olosuhteet ovat Suomessa pääsääntöisesti hyvät. Vertailujen perusteella vaikuttaisi kuitenkin siltä, että hyvästä yrittäjyyden potentiaalista huolimatta usko omiin mahdollisuuksiin yrittäjäksi ryhtymisessä on Suomessa matalampaa. Tilastojen mukaan uusien yritysten perustamisaktiivisuus on suhteessa naapurimaihin huolestuttavan alhainen. Erityisesti kyvykkyydessä luoda digitaalista kasvuyrittäjyyttä tunnistettiin haasteiksi mm. kilpailun puute/vähyys, uusien yritysten puutteet inhimillisen pääoman osa-alueilla sekä varhaisen kasvun vaiheen rahoituksen saatavuus.

Toimintaympäristö vaikuttaa yrittäjien kannusteisiin investoida, kasvaa ja kansainvälistyä. Julkinen sektori voi vaikuttaa vain osaan toimintaympäristön tekijöistä. Toimia, joilla voidaan vaikuttaa, tulee kehittää kokonaisvaltaisesti ja yhdenmukaisesti. Toimintaympäristön muuttaminen on pitkäjänteistä työtä, jossa tarvitaan ilmiölähtöistä ja poikkihallinnollista otetta.

Suomalaisen yrittäjyyden toimintaympäristö on pääsääntöisesti kunnossa, mutta suurimmat tunnistetut haasteet liittyvät työn kokonaisverotuksen tasoon, työmarkkinasääntelyn jäykkyyteen, toimialakohtaiseen sääntelyyn, sääntelyn vaikutusten arviointiin, jälkikäteisarviointiin sekä kilpailun neutraliteettiin. Myös yrittäjien osaamiseen tulee kiinnittää enemmän huomiota. Lisäksi tulisi selvittää syyt alhaiselle yritysten perustamisaktiivisuudelle.

2.3 Kasvuyrittäjyys Suomessa

Kasvuyritykset luovat talouteen dynamiikkaa tuottamalla ja hyödyntämällä innovaatioita ja innovatiivisia menetelmiä. Ne ovat tärkeitä tuotteiden ja yritystoiminnan uudistajia, jotka lisäävät muille yrityksille kilpailupainetta ja pakottavat ne tehostamaan toimintaansa. Erityisesti nuoret kasvuyritykset ovat tärkeitä myös työllisyyden näkökulmasta. Kasvuyrittäjyys Suomessa - tilannekuvassa on tunnistettu kasvuyrittäjyyteen liittyviä näkökulmia. Kasvuyrittäjyyden tilannekuvaa on myös kuvattu aiemmassa alaluvussa 2.1, jossa on avattu investointien ja tuottavuuden merkitystä Suomen talouskehityksen pitkän aikavälin kehityksessä.

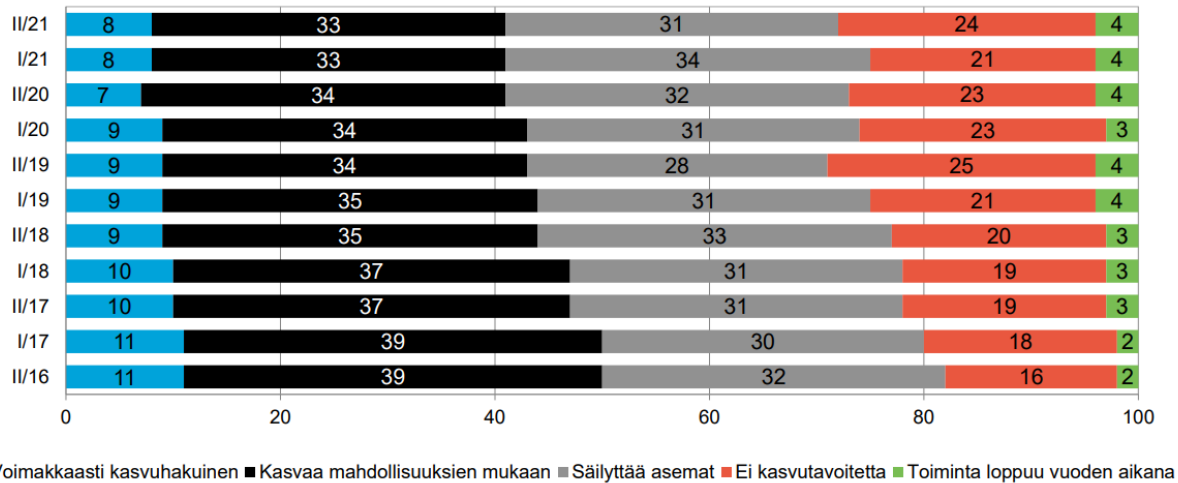
Kasvuhakuisuus suomalaisissa yrityksissä

TEM:n, Finnveran ja Suomen Yrittäjien teettämän Pk-yritysbarometrin mukaan voimakkaasti kasvuhakuisten pk-yritysten osuus on pysynyt viimeisten viiden vuoden aikana käytännössä muuttomattomana, noin 9–10 prosentissa. Myös mahdollisuuksien mukaan kasvavien yritysten osuus on laskenut 39 prosentista 33 prosenttiin. Huolestuttavaa on se, että ilman kasvutavoitetta olevien yritysten määrä on edelleen suuri, ja niiden määrä on jopa hieman kasvanut. Kevään 2021 PK-barometrissa ilman kasvutavoitteita olevien yritysten osuus on 24 prosenttia, kun esimerkiksi neljä vuotta sitten osuus oli 16 prosenttia.³⁰

Kuvio: Pk-yritysten kasvuhakuisuuden kehitys. Lähde: Pk-yritysbarometri syksy 2021

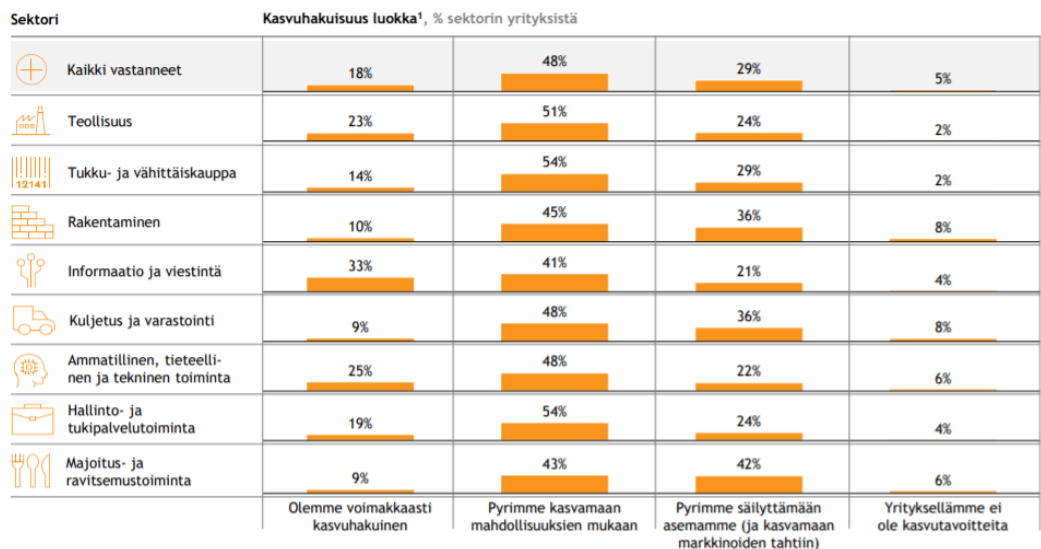
³⁰ [Pk-yritysbarometri syksy 2021](#). Suomen Yrittäjät, Finnvera Oyj, työ- ja elinkeinoministeriö

Kasvuhakuisuuden kehitys, % pk-yrityksistä

Teollisuussijoituksen keväällä 2021 tekemän kyselytutkimuksen mukaan kasvua hakevien yritysten osuus on jopa 66 prosenttia ollen voimakkainta informaatio- ja viestintäsektorilla. Teollisuussijoituksen selvityksen mukaan vain noin 5 prosentilla yrityksistä ei ole ollenkaan kasvatavoitetta. Teollisuussijoituksen kyselyn kohderyhmä poikkeaa Pk-yritysbarometrin kyselyn kohderyhmästä mm. siten, että Teollisuussijoituksen kyselyssä on mukana yritykset, jotka työllistävät vähintään 5 henkilöä, kun taas Pk-yritysbarometrissa ei ole tätä rajausta. Teollisuussijoituksen selvityksen mukaan kasvuhakuisuus korreloi yritysten koon kanssa – isommat yritykset ovat kasvuhakuisempia kuin pienemmät yritykset. Suhteellisesti eniten voimakkaasti kasvuhakuisia yrityksiä on vastanneiden yli 20 MEUR liikevaihdon yritysten keskuudessa (27 prosenttia).³¹

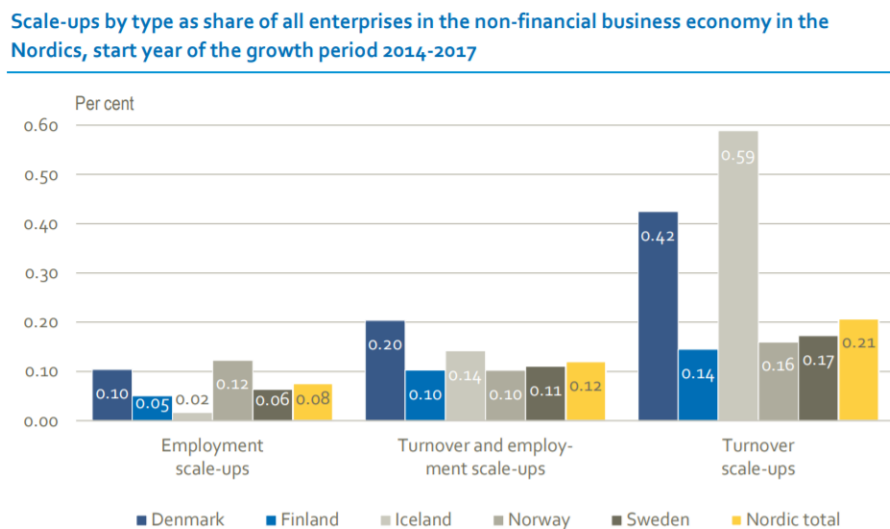
Kuva: Koronakriisin vaikutukset Suomen PK-yrityksiin. Kyselyn tulokset 4. kierros. Lähde: Teollisuussijoitus

³¹ Koronakriisin vaikutukset Suomen PK-yrityksiin Kyselyn tulokset 4. kierros 27.4.2021. Teollisuussijoitus.

Pohjoismaiden ministerineuvoston osana toimivan Pohjoismaisen innovaatiotoimiston (Nordic Innovation 2017) raportissa³² on tarkasteltu nopeasti kasvavia, skaalautuvia kasvuyrityksiä vuosina 2014–2017. Skaalautuvaksi yritykseksi määritettiin yritys, jolla oli lähtövuonna vähintään 10 koko-aikatyöllistä sekä vähintään kahden miljoonan euron liikevaihto. Skaalautuvan yrityksen keskimääräisen vuosikasvun oli oltava vähintään 20 prosenttia em. kasvukaudella koko-aikatyöllisillä tai liikevaihdolla mitattuna. Näin saatiin kolme skaalautujien kategoriaa: työllisyyden skaalaaajat, liikevaihdon ja työllisyyden skaalaaajat sekä liikevaihdon skaalaaajat. Alla olevassa kuvassa on esitetty skaalautuvien yritysten osuus koko yrityskannasta Pohjoismaissa kasvukaudella 2014–2017.

Kuvio: Skaalautuvien yritysten osuus tyypeittäin kaikista yrityksistä. Lähde: Nordic Innovation

Hyvin nopeasti skaalautumalla kasvavien yritysten osuus näyttäisi Suomessa olevan pienempi kuin muissa Pohjoismaissa. Tanskassa skaalautuvien yritysten osuus koko yrityskannasta on selvästi suurempi. Erityisesti liikevaihtoaan skaalaavat yritykset ovat Tanskassa huomattavasti yleisempiä kuin muissa Pohjoismaissa, Islantia lukuun ottamatta. Saman tutkimusraportin mukaan skaalautuvat yritykset ovat kaikkein yleisimpiä tietointensiivisillä markkinapalveluilla.

Usein nopeasti skaalautuvan kasvuyrityksen taustalla on jokin uusi innovaatio, joka voi perustua esimerkiksi kaupallisesti hyödynnettävään dataan, tutkimustietoon, tuotekehityksen tuloksiin, uuteen teknologiaan tai osaamiseen. Kaikki kaupallistaminen tai teknologian siirto ei luonnollisesti-kaan tapahdu uusien yritysten (spin off -/startup-yritykset) kautta, vaan merkittävää on olemassa olevien yritysten t&k-toiminta, t&k-yhteistyö sekä lisensiointi.

Innovaatiot kasvun ja uudistumisen lähteenä

Kasvuun ja uudistumiseen tähtääviä innovaatioita syntyy yrityksissä tutkimus- ja kehitystyön tuloksina tai soveltamalla uutta teknologiaa. Tärkeä innovaatioiden lähde on myös muualla kuin yrityksessä itsessään kehitetyn teknologian hyödyntäminen, mikä edellyttää myös yritysten omaa inno-

³² Nordic Innovation: Scale-ups in the Nordics 2017

vointia uutta teknologiaa sovellettaessa. T&k-toiminnan ohella yritysten uudistumisen lähteenä tulisi hyödyntää laajasti toimia, joilla luodaan uutta arvoa asiakkaille esimerkiksi uusia käytäntöjä omaksumalla, digitaalisia menetelmiä hyödyntämällä, vähähiilisiä ratkaisuja markkinoille tuomalla, kokeilemalla sekä asiakaslähtöisyyttä kehittämällä.

T&k-toiminta on keskeisin lähde innovaatioille, ja t&k-toiminnan taso (osuus bruttokansantuotteesta) onkin yksi merkittävä mittari toiminnan uudistumiskyvyyden kuvaamiseen. Uutta luovaan t&k-toimintaan tehtävät panostukset olivat Suomessa vuonna 2017 noin 2,8 prosenttia bruttokansantuotteesta. Kolmannes t&k-panostuksista tehdään julkisella sektorilla ja siitä pääosa korkeakouluissa. Yksityinen sektori vastaa 2/3:sta t&k-panostuksista. Julkiset tukipanostukset t&k&i-toimintaan, kansainvälistymiseen ja yrittäjyyteen vähentyivät yhteensä liki 100 miljoonalla eurolla vuodesta 2012 vuoteen 2019. Tämä oli yksi osatekijä kehityksessä, jossa koko kansantalouden t&k-menot suhteessa kokonaistuotantoon päätyivät lasku-uralle viime vuosikymmenellä. Yritystukien tutkimusjaoston vuoden 2020 raportin mukaan taloudellisesti kestävimpinä yritystuen muotoina voidaan pitää juuri t&k-tukia.³³

Hallitusohjelmassa on sitouduttu tavoitteeseen nostaa kansallisten t&k-menojen osuus bruttokansantuotteesta neljään prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Neljän prosentin tavoitteen saavuttaminen merkitsisi karkeasti nykyisten t&k-menojen kaksinkertaistamista. TKI-rahoituksen tulee olla ennustettavaa ja pitkäjänteistä ja sen tulee kehittää tutkimus- ja innovaatiojärjestelmää tasapainoisesti. Tämän vuoksi TKI-tavoitteesta ja sen saavuttamiseksi toteuttavista rahoituskeinoista tulee sopia parlamentaarisesti. Valtioneuvoston kanslia asetti 18.6.2021 parlamentaarisen TKI-työryhmän selvittämään keinoja, joilla sitoudutaan julkisen t&k-rahoituksen kasvattamiseen. Rahoituksen lisäksi tarvitaan laaja kirjo toimenpiteitä uusien t&k-intensiivisten yritysten synnyttämiseksi ja houkuttelemiseksi Suomeen sekä olemassa olevien yritysten t&k-panoksen lisäämiseksi.

Vuodesta 2011 vuoteen 2016 t&k-menot vähenivät koko maan tasolla jokaisena vuonna. Kuntatasolla tarkasteltaessa t&k-menoiltaan viisi suurinta kuntaa eli Helsinki, Espoo, Tampere, Oulu ja Turku ovat vuosina 1997–2016 muodostaneet valtaosan maamme t&k-menoista. Paikkaperustaiseen, kuntatasolle yleistettyyn kaupunki-maaseutu-alueuokitukseseen pohjautuva tarkastelu osoittaa, että t&k-menot ovat kaupunkikunnissa merkittävästi suurempia maaseutukuntiin verrattuna. T&k-menojen kokonaisvolyymistä kohdentui vuosina 1997–2017 keskimäärin 95 prosenttia kaupunkikuntiin ja 5 prosenttia maaseutukuntiin.^{34 35}

Kasvuyrittäjyyden edellytyksenä toimivat yritysrahoitusmarkkinat

Kasvuyrittäjyyden keskeinen edellytys ovat toimivat yritysrahoitusmarkkinat. Yritysrahoituksen oikean kohdentumisen ja saatavuuden turvaaminen yritysten eri tarpeisiin monipuolisilla rahoitusratkaisuilla on tärkeää. Tavoitteena on, että pankit, eläkeyhtiöt, pääomasijoittajat ja muut yksityiset toimijat hoitavat jatkossakin yritysrahoituksen pääosin. Julkinen sektori paikkaa tarvittaessa markkinapuutealueita sekä yritystukien että yritysrahoituksen (lainat, takaukset, vientitakuut, luotot, pääomasijoitustoiminta) keinoin ja jakaa riskiä sekä katalysoi toiminnallaan rahoitusta yritysten uudistumiseen, kasvuun ja kansainvälistymiseen. Julkisella sektorilla voi myös olla tärkeä rooli muun muassa investointien vauhdittamisessa, mukaan lukien ilmastotavoitteiden saavuttamisessa.

³³ Ilmakunnas, Stenbacka, Martikainen, Puhakka, Salonen ja Reinikainen. [Yritystukien tutkimusjaoston raportti 2020](#). Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2020:20

³⁴ Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmien aluetalous- ja työllisyysvaikutukset: Vaikuttavuusanalyysi kaudelta 2007–2013, <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161759>.

³⁵ MMM:n tiedote, https://mmm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tutkimus-maaseutuohjelman-rahoitus-luo-tyopaikkoja-maaseudulle.

Yleisellä tasolla Suomen yritysrahoitusmarkkinat ovat toimineet hyvin. Rahoituksen tarjonta on monipuolistunut viimeisen kymmenen vuoden aikana, ja uusia rahoitusvaihtoehtoja ja toimijoita (yhtenä esimerkkinä joukkorahoitus) on tullut markkinoille. Ulkomaiset sijoitukset startup-yrityksiin ovat lisääntyneet merkittävästi, mutta suurin osa varoista on kohdistunut harvalukuisiin suurempiin rahoituskierroksiin. Bisnesenkeleiden sijoitukset ovat myös tulleet yhä tärkeämmäksi rahoituslähteeksi alkavan vaiheen yrityksille.

Pk-yritysten rahoitus on edelleen hyvin pankkikeskeistä. Pankkisääntelyn kiristyminen ja pankkien liiketoiminnan muutokset ovat vaikuttaneet myös pk-yritysten rahoitukseen. Koronaviruspandemian seurauksena yritysten investointihalukkuus ja sen myötä luotonkysyntä on ollut vaimeaa³⁶ – joskin kriisistä toivuttaessa on merkkejä siitä, että pk-yritysten investointi- ja kasvupalukkuus olisi lisääntymässä.³⁷

Pk-yritysbarometrin mukaan (syksy 2021) tiukka pankkitoiminnan sääntely ja yritysten heikentynyt luottokelpoisuus näkyvät pk-yritysten ulkoisen rahoituksen käytössä: barometrin mukaan alle puolella pk-yrityksistä on lainaa pankista tai muusta rahoituslaitoksesta. Suhteessa kevään barometriin ulkoisen rahoituksen käyttö on vähentynyt, mutta lainaa pankista tai muusta rahoituslaitoksesta omaavien pk-yritysten osuus on muuttunut viime vuosien aikana hyvin vähän. Rahoituksen yleinen saatavuus näyttäisi hieman heikentyneen, ja rahoitusta viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana ottaneiden määrä laski kolme prosenttiyksikköä keväästä. Tämä on hieman yllättävää, koska julkisin tukitoimin on pyritty ylläpitämään rahoituksen saatavuutta. Nyt 27 prosenttia yrityksistä raportoi ottaneensa viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana ulkoista rahoitusta. Lähes joka kymmenes pk-yritys kertoi, että ei ole hakenut rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana, vaikka sille olisi ollut tarvetta. Luku on suuri verrattuna siihen, että rahoitusta hakeneista yrityksistä viisi prosenttia kertoi saaneensa kielteisen rahoituspäätöksen. Vaikuttaa siltä, että osa rahoitusta tarvitsevista pk-yrityksistä jättää hakematta sitä. Syynä ovat ensisijaisesti kireät vakuusvaatimukset ja korkea oman pääoman vaatimus.

Finanssikriisin jälkeinen pankkien riskinottokyvyn leikkaaminen sääntelyllä on pakottanut julkisen sektorin kantamaan enemmän riskiä. Valtioiden rooli vientikauppojen rahoittajina on entisestään kasvanut, ja Suomessa tämä näkyy Finnveran vientivastuiden merkittävänä kasvuna. Ulkomaalaisille ostajille tarjottu rahoitus ja maksuehdot ovat usein lopullinen sinetti myös pk-yrityksen vientikaupan voittamisessa.

Suomessa Finnveran tarjoaman rahoituksen lisäksi osa julkisen sektorin järjestelmää ovat EU:n tarjoamat laina-, takaus- ja sijoitusvälineet, kuten vuonna 2015 käynnistyneen Euroopan investointiohjelman myötä perustetun Euroopan strategisten investointien rahaston (ESIR) pk-yrityslainojen takausohjelmat. Suomessa takausohjelmia on otettu käyttöön noin 1,5 miljardin euron edestä vuosina 2016–2019.

Erityisesti vuoden 2021 alusta käynnistynyt InvestEU-ohjelma kokoaa, yhtenäistää, jäsentää ja vahvistaa EU:n tarjoamia rahoitusinstrumentteja ja -palveluja. InvestEU-ohjelma kokoaa yhden ohjelman alle Euroopan strategisten investointien rahaston (ESIR) sekä 13 muuta EU:n rahoitusinstrumenttia. Yritykset voivat saada EU-rahoitusta myös tutkimukseen ja innovaatioihin mm. Horisontti Eurooppa -ohjelmasta.

EU:n tuet jaetaan kulloinkin voimassa olevien rahoitusohjelmien kautta, ja EU-rahoitusmahdollisuudet muodostavat melko monimutkaisen kokonaisuuden. Huolimatta siitä, että kaikki informaatio

³⁶ Finanssialan Pankkibarometri III/2020, <https://www.finanssiala.fi/materiaalit/FA-Pankkibarometri-III-2020.pdf>.

³⁷ Suomen Teollisuussijoitus, [Koronakriisin vaikutukset Suomen PK-yrityksiin, Kyselyn tulokset 4. kierros](#) 27.4.2021

EU-tason rahoitusohjelmista on julkisesti saatavilla, jää monen yrityksen kohdalla vaihtoehtojen tarkasteleminen puolittiehen. Sekä välittäjäorganisaatiot että yritykset kokevat tiedon saamisen EU-rahoituksesta hankalaksi.

EU-rahoitusmahdollisuuksien tunnistamisen parantamiseksi on Business Finlandiin avattu EU-rahoitusneuvontapalvelu, joka kokoaa yhteen tietoa Euroopan unionin avustuksista, lainoista, takauksista, pääomasijoituksista, tuista ja julkisista hankinnoista, sekä ohjaa ja neuvoo niiden käytössä. EU-rahoitusta voivat hyödyntää yritykset, tutkimuslaitokset, kunnat, rahoituslaitokset ja muut tahot. Neuvonnan ohella on tärkeää, että pk-yrityksille viestitään aktiivisesti EU-rahoituksesta, tunnistaa konkreettisia mahdollisuuksia yrityksille ja välittäjäorganisaatioille sekä tuketaan näitä EU-rahoituksen hakemisessa. Neuvonnan riittävä ja koko EU:n instrumenttivalikoiman kattava osaaminen ja resurssit on myös varmistettava.³⁸

Startup- ja voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset tarvitsevat erityisesti oman pääoman ehtoista rahoitusta. Pääomasijoittajilla on tässä merkittävä rooli, koska ne tuovat rahoituksen lisäksi osaamistaan ja verkostoja yritysten käyttöön. Suomessa pääomarahastoihin sijoittavien instituutionaalisten sijoittajien määrä on laskusuunnassa, mikä johtuu osittain pienempien eläkelaitosten yhdistymisestä suurempiin eläkeyhtiöihin.

Suomalaiset startup-yritykset onnistuivat keräämään sijoituksia vuonna 2020 yhteensä 951 miljoonaa euroa.³⁹ Sijoitusten määrä lähes tuplaantui aikaisemmasta vuodesta. Tuoreen eurooppalaisen tilaston mukaan suomalaiset startupit saivat eniten rahoitusta, kun kertynyttä summaa tarkastellaan suhteessa bruttokansantuotteeseen. Suomi on pitänyt kärkipaikkaa jo kolmen vuoden ajan, mutta vuonna 2020 Suomi erottuu joukosta ylivoimaisesti.⁴⁰

Tärkein syy positiiviselle kehitykselle on ulkomaisten sijoittajien merkittävä kasvu viimeisinä vuosina. Vuonna 2020 ulkomaisten sijoittajien osuus oli lähes 60 prosenttia. Lisäksi on huomioitava, että ulkomaiset sijoitukset kohdentuvat hyvin harvoille yrityksille ja sijoitusmäärät näihin yrityksiin ovat huomattavat. Esimerkiksi ulkomaiset venture capital -sijoittajat tekevät Suomessa sijoituksen keskimäärin 30 yritykseen vuodessa: vuonna 2020 sijoitettu määrä oli 272 miljoonaa euroa.

Tämä on sinänsä hyvä asia suomalaisille yrityksille, mutta omistus saattaa valua parhaista yrityksistä ulkomaille joissakin tapauksissa liian varhaisessa vaiheessa. Ongelmana on suomalaisten venture capital -rahastojen pieni koko. VC-rahastojen keskikoko on Suomessa noin 50 miljoonaa euroa. Euroopassa rahastojen keskikoko on noin 100 miljoonaa euroa ja Yhdysvalloissa lähes 200 miljoonaa euroa.⁴¹ Julkisen sektorin osuus kotimaisten VC-rahastojen varainkeruusta vuosina 2008–2020 on noin 30 prosenttia. Tämän lisäksi Euroopan investointirahaston osuus on 13 prosenttia. Muutoin varainkeruu koostuu edelleen paljolti kotimaisista pienistä, alle yhden miljoonan euron rahastosijoituksista.

Varainkeruun suurin haaste on se, että Suomesta puuttuu suurempia, yli miljoonan euron sijoituksia tekeviä rahastosijoittajia, mikä hidastaa ja vaikeuttaa VC-rahastojen varainkeruuta. Suomalaisten rahastojen pieni koko ei houkuttele myöskään ulkomaisia pääomia. Ulkomaista pääomaa suomalaiset venture capital -rahastot keräsivät vuosina 2008–2020 vain 8 prosenttia.⁴² Yksityisen pääoman puute koskee myös vaikuttavuussijoitusrahastoja.

³⁸ Kasvuyritysten rahoitus Suomessa – InvestEU-ohjelman hyödyntäminen ja mahdollisuudet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:18.

³⁹ Pääomasijoittajat, [Pääomasijoitusalan markkinakatsaus](#) 15.6.2021.

⁴⁰ Invest Europe, [Investing in Europe](#): Private Equity Activity 2020.

⁴¹ [US National Venture Capital Association year book 2021](#).

⁴² Teollisuussijoitus, Suomalaisten rahastojen vuosien 2008–2020 välillä keräämän pääoman jakautuminen.

Valtio on pyrkinyt paikkaamaan pääomapulaa lisäämällä Suomen Teollisuussijoituksen ja Business Finland VC:n sijoituskapasiteettia, mutta ongelmana on yksityisen pääoman saanti. Yksityisten sijoittajien laajempi osallistuminen pääomasijoitusmarkkinoille on yksi kestävä ratkaisu kasvurahoituksen vahvistamiseksi. Kyse on esteiden poistamisesta ja kannustimien luomisesta.

Jos yleishyödyllisten yhteisöjen sijoittamista kommandiittiyhtiömuotoisiin pääomarahastoihin ei katsottaisi elinkeinotuloksi, voisi yleishyödyllisten yhteisöjen potentiaalinen sijoittaminen vaikuttavuussijoitus- ja pääomarahastoihin olla toimialan arvion mukaan useita satoja miljoonia tulevana vuosina. Useat työryhmät, kuten Kestävän kasvun työryhmä (puheenjohtajana Pekka Ala-Pietilä)⁴³ ja Kotimaisen omistamisen ohjelman työryhmä (puheenjohtajana Juha Sipilä)⁴⁴, ovat raporteissaan esittäneet säädösmuutosta yleishyödyllisten yhteisöjen sijoitusten veroneutraalista kohtelusta. Säädösmuutoksella voitaisiin vaikuttaa suomalaisten kasvuyritysten rahoituksen saamiseen. Lisäksi säädösmuutoksella olisi suuri merkitys koko yhteiskunnalle, kun yleishyödylliset yhteisöt voisivat hyötyä yritysten arvonnoususta. Muutoksella olisi vaikutusta esimerkiksi yliopistojen rahoitukseen, koska muutoksen sallimalla yliopistot voisivat kerryttää lisää omaisuuttaan rahastoista saatavilla tuotoilla, kuten yhdysvaltalaiset yliopistot tekevät: esimerkiksi Yalen yliopistolla oli vuonna 2020 varallisuudestaan (yht. 30 miljardia dollaria) 22,6 prosenttia venture capital -rahastoissa.⁴⁵

Kansainvälistyminen on keskeinen suunta yritysten kasvulle

Suomen vienti on ollut tavarapainotteista ja suuryritysten rooli on edelleen keskeinen. Painopiste on kuitenkin siirtymässä lisääntyvästi palveluihin. Yritysten kansainvälisestä myynnistä yhä suurempi osa on yritysten sisäistä kauppaa. Teknologiateollisuus on Suomen suurin vientiala ja merkittävin elinkeino. Teknologiyritysten osuus Suomen sekä tavara- että palveluviennistä on noin 50 prosenttia. Alan yritysten palveluksessa työskentelee kotimaassa noin 320 000 ihmistä.

Tullin ulkomaankauppatilastojen mukaan Suomen vienti on edelleen keskittynyt suurimpien yritysten varaan. Vuonna 2019 viennin kokonaisarvo oli 65,1 mrd. euroa, josta viiden suurimman yrityksen osuus oli 19 prosenttia ja kymmenen suurimman 29 prosenttia. Suomen vienti oli keskittynyt suuryrityksille selvästi enemmän kuin tuonti. Viennin sata suurinta yritystä kattoivat 70 prosenttia koko viennin arvosta, kun tuonnissa sata suurinta yritystä kattoivat puolet tuonnin arvosta. Vuonna 2019 tuontikauppaa käyneitä yrityksiä oli lähes 87 000 ja vientikauppaa käyneitä yrityksiä lähes 19 000.⁴⁶

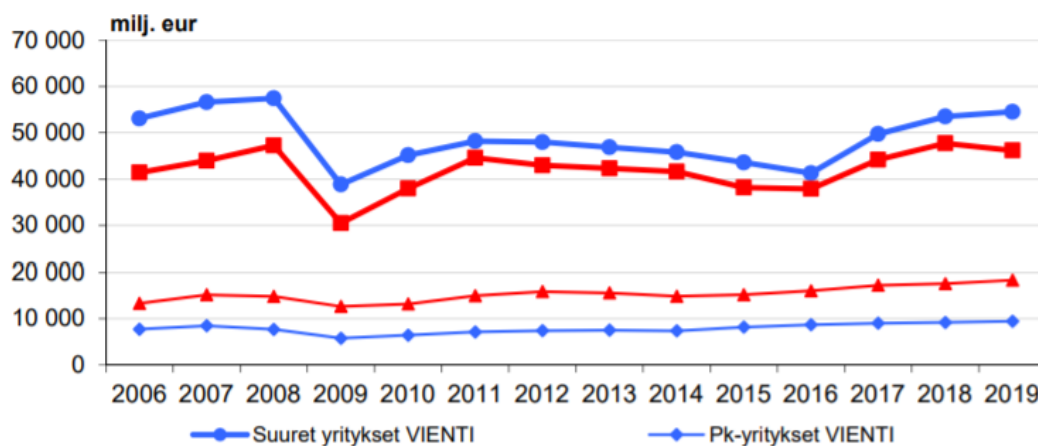
Kuvio: Suurten ja pk-yritysten viennin ja tuonnin kehitys 2006-2019. Lähde: Tulli 2019

⁴³ Kestävän kasvun työryhmä, [Kestävä talouskasvu ja hyvinvointimme tulevaisuus](#), Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, Yritykset, 2021:12.

⁴⁴ Kotimaisen omistamisen ohjelman työryhmä, [Visio 2030 Kohti vastuullista ja osaavaa omistajayhteiskuntaa](#), Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2021:15.

⁴⁵ [The Yale Endowment 2020](#).

⁴⁶ [Tavaroiden ulkomaankauppa yritystyypeittäin vuonna 2019](#), Tulli 2019.

Eurostatin vuoden 2018 tilastojen mukaan pk-yritysten osuus viennin arvosta oli Suomessa 35 prosenttia, kun Ruotsissa osuus oli 42 prosenttia, Tanskassa 49 prosenttia ja Sakassa 77 prosenttia. Pk-yrityksistä mikroyritysten osuus viennistä on jonkin verran pienempää verrattuna muihin maihin, sillä niiden osuus oli Suomessa vain 3 prosenttia. Mikroyritysten osuus Ruotsin viennistä on 15 prosenttia, kun taas Tanskassa 6 ja Saksassa 5 prosenttia.⁴⁷

Yritysten kansainvälistyminen ja kasvuhakuisuus ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa. Kansainvälisistä pk-yrityksistä lähes neljännes ilmoitti olevansa voimakkaasti kasvuhakuinen, kun vastaava osuus kaikista yrityksistä oli 10 prosenttia. Kansainväliset yritykset myös pyrkivät kasvamaan mahdollisuuksien mukaan selvästi muita pk-yrityksiä yleisemmin.⁴⁸

Yritysten kasvu ja työllistäminen

Työllisyyden kasvun näkökulmasta on tärkeää luoda toimintaympäristö, joka lisää yrittäjien kasvuhalukkuutta. Yritysten kasvu on yhteydessä työllisyyden kasvuun, sillä mitä enemmän kaiken kokoiset yritykset palkkaavat lisää työntekijöitä, sitä enemmän työllisyys kasvaa. Uusia työpaikkoja ei kuitenkaan synny vain vakiintuneisiin yrityksiin. Startup- ja kasvuhakuisten yritysten merkitys on keskeinen elinkeinoelämän uudistumisen, työpaikkojen luomisen sekä talouskasvun näkökulmasta. Yritysten kasvu ei aina tarkoita, että työllisyys lisääntyy vain kasvavassa yrityksessä, vaan kasvu saattaa lisätä alihankkijoiden tai verkostossa kumppanina olevien yrittäjien ja yritysten työn määrää.

Pk-yritysbarometrin mukaan 20 prosenttia yrityksistä aikoo lisätä henkilöstönsä määrää seuraavan vuoden aikana. Valtaosa yrityksistä, 72 prosenttia, pyrkii säilyttämään nykyisen henkilöstön ja 8 prosenttia aikoo vähentää henkilöstön määrää. Pk-yritykset huolehtivat henkilökunnasta ja perinteisesti sinnittelevät heikon taloustilanteen yli pitämällä kiinni henkilöstöstään. Tämä sama kehitys on nähty myös pandemian aikana. Tämän seurauksena suhdanneodotusten paraneminen ei välittömästi näy yhtä suurena muutoksena henkilöstön määrään kohdistuvissa odotuksissa. Barometrin tulos henkilökunnan määrän kehityksestä on kuitenkin selvästi positiivisempi kuin keväällä. Odotukset henkilöstön määrän kehityksestä nousivat yhdeksän yksikköä.⁴⁹

⁴⁷ [International trade in goods by enterprise size](#), Eurostat 2018

⁴⁸ Pk-yritysten kansainvälistyminen – syksy 2017, TEM-analyyseja, 82/2017.

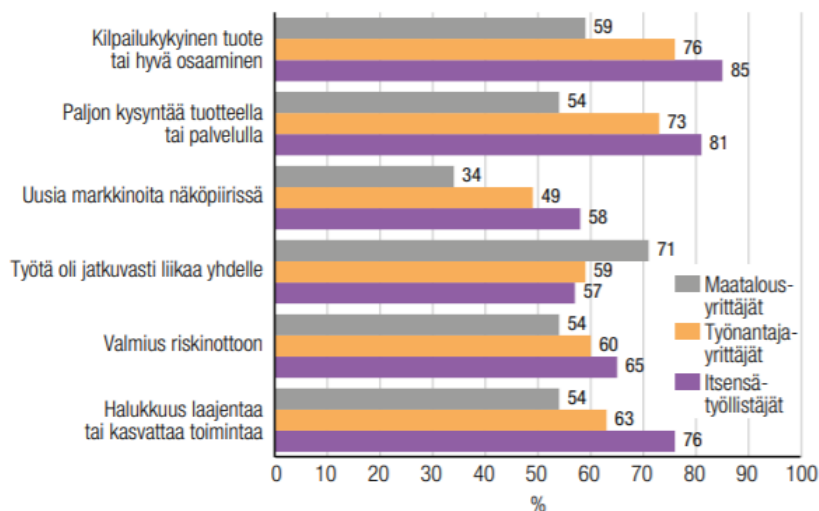
⁴⁹ Pk-yritysbarometri, syksy 2021.

Yrittäjät Suomessa -selvityksessä⁵⁰ on tarkasteltu yrittäjien halukkuutta palkata työntekijöitä ja erilaisia tapoja organisoida kasvun myötä syntynyttä työtä sekä sitä, mitkä tekijät vaikuttavat yrittäjien halukkuuteen lisätä työvoimaa. Selvityksen mukaan halu uusien työntekijöiden rekrytointiin oli selvästi yleisintä työnantajayrittäjillä (56 prosenttia).

Selvityksen mukaan erilaisia kasvutapoja eli tapoja organisoida lisääntyvä työ on useita erilaisia. Tulokset näyttävät, että suunnitelma käyttää pelkkiä alihankkijoita oli yleisempää (28 prosenttia) kuin suunnitelma pelkästään palkata työntekijöitä (19 prosenttia). Alle kymmenesosa kaikista yrittäjistä suunnitteli työntekijöiden palkkaamista joko määräaikaiseen tai jatkuvaan työsuhteeseen, mutta ei aikonut käyttää alihankkijoita. Työnantajayrittäjät poikkesivat muista siinä, että heistä peräti 41 prosenttia suunnitteli sekä alihankkijoiden käyttöä että työntekijöiden palkkaamista. Vastaava osuus jäi muilla yrittäjryhmillä noin kymmenesosaan. Pelkkää alihankkijoiden käyttöä suunnitteli josta-kuinkin kolmasosa itsensä työllistäjistä.

Tutkimuksessa kartoitettiin myös syitä, jotka olivat vaikuttaneet työnantajilla siihen, että he olivat aikanaan ryhtyneet työnantajiksi ja yksinyrittäjillä siihen, että he harkitsivat työntekijän palkkaamista. Tekijöitä, jotka vaikuttavat halukkuuteen kasvattaa yritystoimintaa, on useita. Selkeästi yleisimmät mainituista syistä olivat kilpailukykyinen tuote tai hyvä osaaminen sekä se, että tuotteella tai palvelulla on kova kysyntä. Yritystoiminnan laajenemiseen tai haluun laajentua oli vaikuttanut vähiten uusien markkina-alueiden löytyminen.

Tekijät, jotka vaikuttaneet siihen, että on halunnut tai haluaa tulevaisuudessa kasvattaa yritystoimintaa, yrittäjät yrittäjätyyppin mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Pk-yritysten pahimpina esteinä työllistämiseksi mainittiin kevään 2021 Pk-yritysbarometrissa ylivoimaisesti useimmin se, ettei yrityksillä ollut tarvetta työllistää (35 prosenttia). Seuraavaksi eniten mainintoja saivat seuraavat: kysynnän epävakaus (21 prosenttia), työvoiman saatavuus (15 prosenttia) ja työn sivukulut (10 prosenttia). Sen sijaan esimerkiksi palkkataso, irtisanomiseen liittyvä riski, työlainsäädäntö ja työehtosopimukset, osa-aikaisen työntekijän palkkaus tai verotus eivät nousseet yleisimpien esteiden joukkoon.

On myös paljon toimialoja, jotka eivät ole työvoimaintensiivisiä eikä kasvu näin ollen lisää merkittävästi työllisyyttä. Näillä yrityksillä on kuitenkin tärkeä merkitys kansantalouden näkökulmasta. Työllisyyden kehityksessä on huomioitava teknologian kehitys, mikä usein aiheuttaa huolia myös

⁵⁰ Sutela ja Pärnänen, [Yrittäjät Suomessa 2017](#), Tilastokeskus 2018

siitä, kuinka paljon teknologia syrjäyttää työntekijöitä. Viimeaikaisissa keskusteluissa on ollut mm. tekoäly, jonka kehittymisen on arvioitu vähentävän tehtävänkuvia, joita leimaavat rutiininomaisuus ja toisto, ja jotka tietokoneet suorittavat tehokkaammin.

Teknologia voi kehittyessään vaikuttaa myös moniin korkean osaamisen tietoammatteihin. Toisaalta uusi teknologia ja sen soveltaminen on merkittävä tuottavuuden lähde. Tekoälyllä on myös merkittävä korvausvaikutus. Sen ansiosta aikaisempi tuotos saadaan tehtyä aiempaa pienemmällä työpanosmäärällä, mikä tuhoaa työtehtäviä. Samalla se mahdollistaa vapautuneen työpanoksen kohdistamisen enemmän arvoa tuottaviin tehtäviin tai aiempien tehtävien tekemiseen entistä paremmin tekoälyn avulla.⁵¹

Omistajanvaihdokset

Yritysten omistajanvaihdokset ovat yksi väline kasvuyritysten syntyyn. Ymmärrys omistajanvaihdosten merkityksestä yritysten kasvussa ja kehittämisessä on viime vuosina laajentunut. Kyse ei ole yksinomaan yrittäjien ikääntymisen mukanaan tuomasta tarpeesta vaan omistajanvaihdokset nähdään yhä enemmän työkaluna kasvun ja uudistumisen aikaansaamiseksi.

Vuoden 2021 Omistajanvaihdosbarometri julkaistiin 2.11.2021. Aiempien barometrien tapaan vuoden 2021 tutkimuksen tuloksia peilattiin ja estimoitiin koko Suomen yrittäjäkantaan. Suomessa arvioidaan olevan noin 74 000 ikäluokkaan 55–74 kuuluvaa yrittäjää. Usealla yrittäjällä on useampiakin yritys omistuksessaan, mutta sitä ei ole huomioitu näissä arvioissa. Peilaten tämän tutkimuksen tuloksia eri kokoisten yritysten jatkuvuusnäkyymiin ja suhteutettuna ne 55–74-vuotiaiden yrittäjien määrään 32 000 yrittäjää on myymässä yritystään seuraavan kymmenen vuoden aikana. 11 000 yrittäjän osalta yritys on jatkumassa sukupolvenvaihdoksena perheen sisällä ja 25 000 yrittäjää aikoo lopettaa yrityksensä toimintansa kokonaan. Vuoden 2018 omistajanvaihdosbarometriin verrattuna lopettamista suunnittelevien yrittäjien määrä on selvässä nousussa (+3 500) ja omistajanvaihdosta suunnittelevien yrittäjien osuus on jonkin verran laskenut (–4 500). Omistajanvaihdosnäkyvät ovat heikentyneet vuoden 2018 barometriin verrattuna. Koronapandemia on omalta osaltaan ollut vaikuttamassa heikentyneeseen näkymään.

Yli 55-vuotiailta yrittäjiltä selvitettiin näkemyksiä tulevan omistajanvaihdoksen haasteista. Niitä vastaajia, jotka arvioivat tulevaisuudessa yrityksestä luopumisen vaiheessa tekevänsä sukupolvenvaihdoksen perheen sisällä tai myyvänsä yrityksen ulkopuoliselle, pyydettiin arvioimaan omistajanvaihdokseen liittyviä eri haasteita omalla kohdallaan. Haasteet ovat lähes identtisiä vuoden 2018 tutkimukseen nähden (mitkään erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä), eivätkä vuoden 2015 ja 2012 barometreihinkaan nähden muutokset ole suuria. Suurimmaksi haasteeksi vastaajat kokivat jälleen jatkajan tai ostajan löytymisen. Yli puolet (53 %) vastaajista piti jatkajan ja ostajan löytymistä erittäin merkittävänä tai merkittävänä ongelmana (ka 3,3). Arvonmäärittystä pidettiin toiseksi suurimpana ongelmana (ka 3,0). 38 % vastaajista piti arvonmäärittystä erittäin merkittävänä tai melko merkittävänä ongelmana. Tulos on täysin sama kuin vuoden 2018 tutkimuksessa. Omistajanvaihdoksen rahoitus on kolmanneksi suurin haaste (ka 3,0 eli sama kuin vuonna 2018).

Yrityksen koko vaikuttaa edellisten barometriin tapaan omistajanvaihdosnäkyymiin. Erityisesti pienemmät yritykset kokivat monesti jatkajan ja ostajan löytymisen suurena haasteena.

⁵¹ Tekoälyajan työ – Neljä näkökulmaa talouteen, työllisyyteen, osaamiseen ja etiikkaan, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 19/2018.

Barometrin johtopäätösten mukaan isossa kuvassa suomalainen pk-yritysten omistajanvaihdosten ekosysteemi on hyvässä kunnossa. Barometrin mukaan jatkossa valtakunnallisen ja alueellisen edistämisen- ja kehittämistyön lisäksi herättelytoimia pitäisi saada entistä enemmän myös paikalliselle ruohonjuuritasolle eli kuntien elinkeinotoimien ja yrittäjien paikallisyhdistysten toimenpidehankkeille, koska se varmistaa herättelyviestien perillemenoa.⁵²

Yhtenä ratkaisuna jatkajien löytämisen haasteeseen on esitetty oppilaitosten ja korkeakoulujen yhteyteen muodostettavia Jatkajakouluja, joissa luopuva yrittäjä ja potentiaalinen jatkaja voisivat kohdata ja joissa voitaisiin tarjota erityisosaamista omistajanvaihdoksiin liittyen. Yrityksen jatkajaa on vaikeaa löytää erityisesti pienyrityksissä, joissa yritystoiminta perustuu vahvasti yrittäjän omaan osaamiseen. Jatkajakoulu ei ole ajatuksena tai toimintamallina mitenkään uusi. Suomessakin jatkajakouluja on esiintynyt vaihtelevalla intensiteetillä jo melko pitkään. Esimerkiksi ammattikorkeakoulujen yrittäjyysverkoston (FINPIN) johdolla jatkajakouluja lanseerattiin oppilaitoksiin jo toistakymmentä vuotta sitten. Viime vuosina toiminta on kuitenkin hiipunut tai ainakaan jatkajakoulunimellä yrittäjyyskoulutusta oppilaitoksissa ei juurikaan esiinny.⁵³

Yhteiskunnalliset haasteet ja ilmiöt mahdollisuutena

Yhteiskunnallisiin haasteisiin ja ilmiöihin ratkaisujen hakeminen on merkittävä innovaatioiden lähde tulevaisuudessa. Suomea ja koko maailmaa ehkä nopeimmin muuttaviksi muutosvoimiksi on tunnustettu ilmastonmuutos, globalisaatio, kaupungistuminen, väestön ikääntyminen ja teknologinen kehitys. Muutos tarjoaa huolien ohella myös suuria mahdollisuuksia kehittämislle ja uusien ratkaisujen löytämislle. Muutokset avaavat uusia mahdollisuuksia esimerkiksi tutkimukselle, osaamiselle, innovaatioille sekä liiketoiminnalle.

Tulevaisuudessa korostuva ympäristötietoisuus, kestävän kehityksen vaatimukset ja ilmastonmuutos sekä siirtyminen ilmastoneutraaliin talouteen luovat EU-tasolla merkittäviä liiketoimintamahdollisuuksia. Näkökulmat näkyvät Euroopan unionin aloitteissa, kuten Euroopan vihreän kehityksen ohjelmassa ja kiertotalouden toimenpideohjelmassa. Mahdollisuuksien ohella ne asettavat tavoitteita sääntelylle.

Euroopan unioni on asettanut tavoitteekseen olla maailman ensimmäinen ilmastoneutraali alue vuoteen 2050 mennessä. Komission mukaan siirtymään tarvitaan huomattavia investointeja sekä EU:lta ja sen jäsenvaltioiden julkiselta sektorilta että yksityiseltä sektorilta. Tammikuussa 2020 julkaistuun vihreän kehityksen investointiohjelman perustuen komissio julkaisi maaliskuussa 2020 kunnianhimoisen kiertotalouden toimintasuunnitelman ja teollisuusstrategian tukemaan siirtymää. Komissio on osoittanut eri rahoitusinstrumenttien ja strategioiden osalta panostavansa merkittävästi ilmataratkaisujen kaupallistamiseen.

Komission tavoitteet tukevat Suomen ilmastotavoitteita, kiertotalouden tavoitteita sekä kestävän kehityksen tavoitteita. Suomi on sitoutunut YK:n kestävän kehityksen periaatteisiin ja Pariisin ilmastotavoitteisiin, ja lisäksi hallitusohjelman tavoitteena on hiilineutraalisuus vuoteen 2035 mennessä. Hallitusohjelman mukaisesti useat toimialasektorit ovat laatineet omat vähähiilisyystiekarttansa. Hiilineutraalisuus, ekologiset investoinnit, cleantech, kierto- ja biotalous sekä resurssiniukkuus voivat synnyttää uusia suomalaisen teollisuuden kasvutarinoita.

⁵² Varamäki, Tall, Joensuu-Salo, Viljamaa & Katajavirta. [Valtakunnallinen omistajavaihdosbarometri 2021](#). Julkaisija ov-foorumi

⁵³ Laivola: [Opiskelijasta yrityksen omistajaksi? – omistajanvaihdoshankkeista Jatkajakouluiksi](#), Haaga-Helia Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Merkittävä resurssi uudistumiselle on myös EU:n monivuotinen rahoituskehys (vuosille 2021–2027) ja elpymisväline (Next Generation EU). Kunkin jäsenvaltion on esitettävä kansallinen elpymis- ja palautumissuunnitelma (RRP), jotta se voi saada elpymis- ja palautumistukivälineen rahoitusta.

Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelma on osa Suomen kestävän kasvun ohjelmaa. Suomi julkisti lopullisen elpymis- ja palautumissuunnitelmansa toukokuussa 2021. Elpymis- ja palautumissuunnitelma linjaa EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen rahoituksen käyttöä Suomessa. Kokonaisuus on EU-lainsäädännön mukaisesti noin 2,1 miljardia nykyhinnoin vuosina 2021–2023. Lopullinen EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen rahoituksen määrä Suomelle selviää kesällä 2022. Määrään vaikuttaa talouden kehitys vuosina 2021 ja 2022.⁵⁴

EU:n elpymis- ja palautumistukiväline (RRF) on monella tapaa merkittävä, sillä siinä painotetaan ajankohtaisia vihreän siirtymän, digitaalisaation (mm. 6G, tekoäly, kvanttilaskenta) ja kestävän kasvun teemoja. Kysymys on mm. investoineista puhtaaseen ja tehokkaaseen energian tuotantoon ja käyttöön, infrastruktuureihin sekä tki-toimintaan. Ilmastorahasto Oy ja vähähiilietikarttojen toteutus lisäävät mahdollisuuksia kehittää kotimaista osaamista ja liiketoimintaa globaali kysyntä huomioon ottaen. Ilmastorahasto edistää investoinneillaan eritoten ilmastonmuutoksen torjuntaa, teollisuuden vähähiilisyttä ja digitalisaatiota.

Nyt tehtävillä valinnoilla voidaan suunnata kehitystä investointien ja teknologian kautta myös pitkällä aikavälillä ja edistää siirtymää kohti hiilineutraalia ja kiertotalouden periaatteita hyödyntävää, kestävää taloutta. EU:n rahoitusvälineillä näistä investoinneista voidaan rahoittaa vain pieni osa, ja julkisen rahoituksen näkymät ovat niukkenemassa.

Yrittäjyyden näkökulmasta yhteiskunnallisten haasteiden mahdollisuuksien osalta on syytä muistaa, että ne ovat vain mahdollisuuksia. Mahdollisuuksien toteutuminen edellyttää määrätietoisen investoimisen lisäksi toimenpiteitä ja linjauksia, jotka ovat ennakoitavia ja keskenään linjassa. Yritystasolla tarkasteltaessa yritysten kyky uusiutua riippuu ratkaisevasti niiden käytettävissä olevista resursseista. Uusien rohkeiden vähähiiliratkaisujen kehittäminen ja toteuttaminen edellyttävät myös suurta määrää poikkeuksellisen innovatiivisia osajia. Yrityksiltä vaaditaan mittavia ja pitkäkestoisia investointeja, joiden vaikutukset muuhun kehitystoimintaan ja esimerkiksi alihankintojen määrään ja sisältöön määrittelevät markkinoiden näkymiä.

Vastuullisuus pk-yrityksissä

Yritystasolla yhteiskunnalliset haasteet ja mahdollisuudet näyttävät myös vastuullisuusvaatimusten kasvuna. Yritysvastuuseen liittyvää sääntelyä on Euroopan unionissa olemassa vastuullisuusraportoinnista, konfliktimineraalien maahantuonnista sekä kestävästä rahoituksesta. Tulossa on myös sääntelyä, joka edellyttää yritys vastuun ja kestävyysraportointia ja mahdollisesti myös kestävä hallintotavan sääntelyä, johon sisältyy asianmukaiseen huolellisuuteen liittyviä velvoitteita. Vastavia velvoitteita on ehdotettu myös akkudirektiivin uudistuksessa. Vaikka pk-yritykset eivät suoraan kuuluisi sääntelyn soveltamisalaan, sääntelyn edellyttämät velvoitteet laajenevat todennäköisesti

⁵⁴ Valtiovarainministeriön tiedote 26.5.2021 16.00. Suomen kestävän kasvun ohjelman uudistukset ja investoinnit lähtevät liikkeelle.

myös suurempien yritysten arvoketjuissa oleviin pk-yrityksiin isompien toimijoiden sopimusvelvoitteiden kautta.

Maa- ja ympäristöministeriön raportissa suomalaisen pk-yrityksen vastuullisuuden arvioidaan olevan korkealla tasolla niiden yritysten osalta, jotka ovat kansainvälisissä arvoketjuissa alihankkijoina suomalaisten suurimpien yritysten kanssa. Monet vastuullisuuskysymykset, kuten esimerkiksi työolot, ympäristökysymykset tai tuoteturvallisuus, ovat hyvin hoidettuja suomalaisissa pk-yrityksissä, sillä ne ovat kansallisesti tai EU-tasolla säädeltyjä.

Lisääntyneestä sääntelystä huolimatta yritys vastuullisuus saattaa erityisesti globaaleissa toimitusketjuissa olla heikko, sillä kaikki toimijat eivät välttämättä halua toimittaa vastuullisuustietoja niitä pyytävälle pk-yrityksille. Myös rahoituksessa ja sijoitustoiminnassa kestävä kehitys ohjaa tulevaisuudessa pääomavirtoja. Edelläkävijäyys edellyttää kansainvälisesti hyväksytyjen toimintatapojen ja sääntelyn seuraamista ja näihin vaikuttamista sekä oikea-aikaista täytäntöönpanoa Suomessa.

Suomalaiset pk-yritykset voivat tehdä vastuullisuudesta itselleen myös kilpailuedun, joka luo edellytyksiä liiketoiminnan kansainväliselle kasvulle. Vastuullisuus kilpailuetuna edellyttäisi mm. sitä, että jo olemassa oleva korkea tekemisen taso pystyttäisiin tuomaan nykyistä paremmin osaksi yritysten vastuullisuusviestintää ja brändäystä.

Vastuullisuuden tuomia mahdollisuuksia voi konkretisoida esimerkiksi riskienhallinnan, kustannussäästöjen tai kilpailijoista erottautumisen näkökulmasta. Sidosryhmät odottavat yrityksiltä vastuullisuutta, ja tulevaisuudessa odotukset kohoavat entisestään. Hyvän riskienhallintastrategian luomisella voidaan vaikuttaa positiivisesti yrityksen maineeseen ja luoda samalla kilpailuetua. Kustannustehokkuutta voidaan hakea esimerkiksi luonnonresurssien viisaammalla käytöllä tai henkilöstöresursseihin investoimalla. Motivoitunut henkilöstö pysyy työnantajan palveluksessa pidempään, mikä puolestaan saa aikaan suoria kustannussäästöjä. Ilmastonmuutoksen ohella digitaalinen transformaatio ja luonnon monimuotoisuuden edistäminen tarjoavat yrityksille tilaisuuden erottautua kilpailijoista. Samalla yritykset voivat omalta osaltaan olla mukana maailmanlaajuisen haasteiden ratkaisemisessa ja valmistautua tulevaisuuteen.

Vastuullisuus heijastuu tällä hetkellä kaikkeen liiketoimintaan, ja se tulisi nähdä ennen kaikkea mahdollisuutena. Ilmastonmuutoksen torjunta ja siihen sopeutuminen luo yrityksille uusia kasvumahdollisuuksia ja liiketoimintahyötyjä, jos yritykset pystyvät vastaamaan yhä ympäristötietoisempien ja maksukykyisten asiakkaidensa toiveisiin ja tarjoamaan entistä kestävämpiä ratkaisuja. Kasvaneisiin sidosryhmien ja koko arvoketjun odotuksiin vastaaminen tuo yrityksille myös brändiarvoa. Muita hyötyjä ovat muun muassa parantunut liikevaihto, asiakasuskollisuus sekä henkilöstön sitoutuminen ja saatavuus.

Julkiset hankinnat, sääntely ja yrityspolitiikka

Julkisia hankintoja voitaisiin hyödyntää vahvemmin yhteiskunnallisiin haasteisiin vastaamisessa. Erityisesti julkisen sektorin innovatiivisilla hankinnoilla tulisi olla aktiivisempi rooli. Julkisten hankintojen vuosittainen volyymi on 35 miljardia euroa, jolloin julkisilla hankinnoilla voidaan merkittävästi vauhdittaa kestävien innovaatioiden käyttöönottoa, synnyttää edelläkävijämarkkinoita sekä vauhdittaa skaalautumista ja yrityksille syntyviä referenssejä, jotka tukevat pk-yritysten ja uusien yritysten liiketoimintamallien kilpailukykyä.

Hallitusohjelman tavoitteena onkin lisätä julkisten innovatiivisten hankintojen määrää 10 prosenttiin julkisista hankinnoista vaalikauden loppuun mennessä. Yhdeksi haasteeksi julkisten innovatiivisten hankintojen lisäämisessä on tunnistettu hankintaosaamisen puute sekä puutteelliset rahoitus ja riskinjakomekanismit, jotka saattavat estää uudentyypisten hankintakeinojen käyttöönottamisen.

Tarve löytää ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin edellyttää myös uusia sääntelyn lähestymistapoja, joissa huomioitaisiin paremmin pyrkimykset innovaatiolähtöisyyteen. Innovatiivisen sääntelyn merkitys on Suomessa laajasti tunnistettu, mutta käytännössä huomioitu vaihtelevasti eri hallinnonaloilla. Vaikutuksia innovaatiotoiminnalle on säädösvalmistelun yhteydessä arvioitu hyvin satunnaisesti.

Jatkossa tarvitaan selkeämpiä periaatteita ja määrittelyitä siitä, miten innovaatiotoimintaa voidaan edistää säädösvalmistelun kautta. Tämä edellyttäisi, että konkreettisine politiikkatoimenpiteinä määriteltäisiin tarkemmin innovaatiomyönteisen sääntelyn yleiset periaatteet ja reunaehdot, vahvistettaisiin ministeriöiden välistä poikkihallinnollista yhteistyötä, täsmennettäisiin säädösehdotusten arvioinnin ohjeistusta sekä kehitettäisiin viranomaisten ja yritysten välistä vuoropuhelua. Lisäksi Suomessa tulisi rohkeammin hyödyntää innovaatiomyönteisiä lainsäädännön ratkaisuja (esim. kokeiluja) sekä ottaa tehokkaammin käyttöön neuvovan sääntelyn ja täytäntöönpanovaiheen käytäntöjä.⁵⁵

Alustatalous ja teknologinen kehitys

Nopea teknologinen kehitys ja sen mahdollistamat uudet liiketoimintamallit (erityisesti jakamis- ja alustatalous) haastavat sääntelyä ja aiheuttavat paineita ottaa innovaatiomyönteiset ratkaisut paremmin huomioon sääntelyssä. Alustataloudella tarkoitetaan perinteisesti fyysisessä arvoketjussa toteutuneiden tuotannollisten ja palvelutoimintojen uudelleenorganisointumista paikkariippumattomien digitaalisten alustojen ympärille, kun taas jakamistaloudeksi määritellään liiketoimintamallit, jotka tehostavat resurssien hyödyntämistä taloudessa (esimerkiksi AirBnB).⁵⁶ Jakamistalous ilmiönä on monessa tilanteessa muuttunut vajaakäytöllä olevien resurssien jakamisesta ja niiden paremmasta hyötykäytöstä kohti ammattimaista, alustoilla tapahtuvaa liiketoimintaa. Digitaalisten alustojen kehittyminen on vahvistanut jakamistalouden voimakasta kehittymistä.⁵⁷

Alustatalous, johon liittyy kiinteänä osana datatalous, yhdistää palvelujen, tuotteiden ja sosiaalisen arvon tuottajat, kehittäjät ja käyttäjät samaan, moniulotteiseen arvonaluontijärjestelmään, jossa yksittäisiä vaihdannan kohteita tai välineitä saattaa olla jopa vaikea tunnistaa. Data- ja alustatalouden yhteiskehitys muuttaa maailmantalouden rakenteita, liiketoimintamalleja ja kuluttajien käyttäytymistä. Samalla kehitys hämärtää toimialojen ja työn tekemisen perinteisiä määrittelyjä sekä sitä, miten arvonaluontia tulisi mitata yrityksissä ja taloudessa laajemminkin. Myös kilpailu on alustataloudessa dynaamisempaa, mikä johtaa alati muuttuviin kilpailuasetelmiin.⁵⁸

Uudenlaiset, teknologisen kehityksen mahdollistamat innovoinnin ja arvonaluonnin mallit haastavat perinteisiä yrityspolitiikan toimintamalleja. Yrittäjyyspolitiikan kehittämisen kannalta on tärkeää,

⁵⁵ Salminen, Halme, Piirainen, Roiha, Laasonen, Talvitie, Valtakari Fängström, Jallow, Äimä, Isokangas, Kokko Takalo, Toivanen. [Innovaatiomyönteinen sääntely: Nykytila ja hyvät käytännöt](#), Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:27.

⁵⁶ Autio & Rannikko 2017, Digitalouden yrittäjyysdynamiikka ja Suomen kansainvälinen kilpailukyky, Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 52/2017.

⁵⁷ Lyhytaikaisen majoitustoiminnan tilastointimahdollisuudet Suomessa, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, Yritykset 2020:23.

⁵⁸ Datapohjaisen arvonaluonnin strategiset vaihtoehdot, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, Yritykset, 2021:3.

että pk-yritysten erityiset haasteet otetaan huomioon yritysten digitaalista transformaatiota edistettäessä.

Vaikka tunnetuimmat globaalit alustaekosysteemit ovatkin suurten ja panostusvoimaisten yritysten ympärille muodostuneita, ei kokonaiskuva ole yksioikoinen. Pienetkin yritykset pystyvät toimimaan menetyksellisesti suurilla alustoilla, ja toisaalta varsinkin B2B-markkinoilla on lukuisia esimerkkejä pienten yritysten menestyksestä alustaratkaisujen kehityksen ajureina. Kyky uusiutua ja tuottaa asiakkaille lisäarvoa tarjoavia innovatiivisia ratkaisuja ovat molemmissa tapauksissa keskeisiä. Ne ovat myös tärkeitä innovaatiopolitiikan painopisteitä, jotka läpileikkaavat eri teknologiaratkaisuja ja toimialoja.

Sääntelyllä pyritään EU-tasolla kehittämään digitalouden kilpailullisia myönteisiä vaikutuksia. On tärkeää huolehtia myös siitä, että uudenaikaiselle, kokeilevalle liiketoiminnalle on tilaa Suomen ja EU:n markkinoilla. Jäykkä sääntely tukahduttaa innovatiivisten yritysten mahdollisuuksia monissa tapauksissa markkinoilla jo olevien hallitsevien yritysten näkökulmia puolustaen.

Kasvuyrittäjyys on yksi keskeisimmistä fokusalueista yrittäjyysstrategiassa. Kasvunäkymien muutoksista huolimatta on voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten osuus pysynyt kohtalaisen vakiona. Ilman kasvutavoitetta olevien yritysten määrä on ollut suuri erityisesti pienemmissä yrityksissä. Hyvin nopeasti skaalautumalla kasvavien yritysten osuus näyttäisi Suomessa olevan pienempi kuin muissa Pohjoismaissa.

Kasvuyrittäjyyden tilannekuvassa tunnistettiin kasvun keskeisimmäksi lähteeksi innovaatiot ja keskeisimmäksi mahdollistajaksi toimivat yritysrahoitusmarkkinat. Innovaatioiden osalta on Suomen kehityksen haasteena ollut mm. t&k-toiminnan tason madaltuminen, mikä on heikentänyt kasvuyrittäjyyden mahdollisuuksia.

Rahoituksen lisäksi tarvitaan laaja kirjo toimenpiteitä uusien t&k-intensiivisten yritysten synnyttämiseksi ja houkuttelemiseksi Suomeen sekä olemassa olevien yritysten t&k-panoksen lisäämiseksi. T&k-toiminnan ohella yritysten uudistumisen lähteenä tulisi hyödyntää laajasti toimia, joilla luodaan uutta arvoa asiakkaille esimerkiksi uusia käytäntöjä omaksumalla, digitaalisia menetelmiä hyödyntämällä, vähähiilisiä ratkaisuja markkinoille tuomalla, kokeilemalla sekä asiakaslähtöisyyttä kehittämällä.

Pk-yritysten rahoitus on edelleen hyvin pankkikeskeistä. Kiristynyt pankkisääntely vaikeuttaa erityisesti pk-yritysten kasvua ja uudistumista. EU-rahoitus muodostaa monimutkaisen kokonaisuuden, ja sekä välittäjäorganisaatiot että yritykset kokevat tiedon saamisen EU-rahoituksesta hankalaksi. Tietoa ja neuvontaa EU-rahoitusmahdollisuuksista tulee lisätä. Startup- ja voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset tarvitsevat erityisesti oman pääoman ehtoista rahoitusta.

Keskeinen suunta kasvulle pienen kotimarkkinan Suomessa ovat kansainväliset markkinat. Vienti on tällä hetkellä isojen ja harvalukuisten yritysten varassa. Erityisesti mikroyritysten osuus viennistä on jonkin verran matalampi kuin kilpailijamaissa.

Kasvuyrittäjyys on myös keino lisätä työllisyyttä. Kasvuhalukkuus kanavoituu potentiaalisena hakukkuutena rekrytoida, mutta usein lisääntynyt työ kanavoituu myös alihankkijoiden tai verkostokumppaneiden lisääntyneeksi työksi.

Suuriin muutosvoimiin, kuten ilmastonmuutokseen, globalisaatioon, kaupungistumiseen, väestön ikääntymiseen ja teknologiseen kehitykseen, liittyvistä huolista huolimatta tulevaisuus tarjoaa myös

paljon mahdollisuuksia. Yrittäjyys on yksi keino ratkoa yhteiskunnallisia haasteita ja ilmiöitä. EU:n elvytys- ja uudistamisen toimenpiteitä ja resursseja suunnataan yhteiskunnallisiin haasteisiin vastaamiseksi ja tässä onnistuessamme saamme Suomeen lisää kasvua, yrittäjyyttä ja työpaikkoja. Eri-tyisesti tarve hiilineutraalisuuteen tai- negatiivisuuteen vaikuttaa tällä hetkellä lähes kaikkeen liiketoimintaan. Kehitykseen liittyy ennen kaikkea myös paljon mahdollisuuksia.

Julkinen sektori voi vauhdittaa uusien ratkaisujen kokeilua ja kehittämistä hyödyntämällä aktiivisemmin innovatiivisia hankintoja. Tarve löytää ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin sekä nopea teknologinen kehitys (erityisesti jakamis- ja alustatalous) edellyttävät myös uusia sääntelyn lähestymistapoja.

Kasvuyrittäjyyteen vaikuttaa oleellisesti toimintaympäristön säilyttäminen vakaana ja ennustettavana sekä uudistumista tukevana. Kasvuun kannustavassa toimintaympäristössä tulee yhtä aikaa kiinnittää huomioita useaan toimintalohkoon. Investointien ja rahoituksen ohella tulee kiinnittää huomiota myös osaamiseen ja osaavien työntekijöiden saatavuuteen, markkinoiden toimivuuteen, verotukseen ja sääntelyyn.

Omistajavaihdokset ja niiden edistäminen ovat yksi väline kasvuyritysten syntyyn. Omistajavaihdoksissa tulisi erityisesti fokusoida toimenpiteisiin, joilla uudistetaan yritystoimintaa.

2.4 Uudistuva arvonluonti ja digitaalisuus menestyksen lähteenä

Uusi arvonluonti ja yritysten uudistuminen

Keskellä suurta murrosta kestävä kasvu korostaa toimivaa ja tuottavaa yhteiskuntaa, jossa lisäarvon synnyttämisellä on keskeinen rooli. Tuotteeseen tai palveluun liittyvä aineeton arvo sekä erityisesti asiakkaan kokema arvo ovat merkittäviä lisäarvon tuottajia. Uudella arvonluonnilla tarkoitetaan sellaista lisäarvoa, joka tuotteessa tai palvelussa tuottaa asiakkaalle jotain erityistä ja merkityksellistä.

Arvonluonti voi perustua oivallukseen, luovuuteen tai esimerkiksi kulttuuriperintöön. Näin pyritään erottumaan perinteisistä arvonluonnin muodoista, kuten esimerkiksi tutkimuksen avulla tuotetuista uusista innovaatioista tai erityisesti teknologiakeskeisistä innovaatioista, ja korostamaan asiakkaan kokemusta ja arvoja. Aineeton arvonluonti on yritykselle merkittävä keino kilpailukyvyn edistämiseksi. Sen luomia mahdollisuuksia ei ole vielä riittävästi hyödynnetty.

Suomessa on panostettu aineettoman pääoman syntymiseen erityisesti tutkimuksen, tuotekehityksen ja osaamisen alueilla. Merkittävä määrä aineetonta arvoa syntyy kuitenkin näiden panostusten ulkopuolisista tekijöistä, kuten luovasta osaamisesta, joukkoistamisen kautta tapahtuvasta julkisen tiedon, erilaisten ideoiden ja mahdollisuuksien hyödyntämisestä tai uudenlaisten alustojen hyödyntämisestä. Nämä alustat mahdollistavat esim. tekoälyn, datavarantojen tai käyttäjäkokemuksen hyödyntämisen.⁵⁹

Työn murros, arvoverkkojen muutokset ja alustatalous sekä yhteiskunnalliset reformit luovat uudenlaisia mahdollisuuksia yritystoiminnalle. Julkisella sektorilla voi olla palveluiden tilaajana ja järjestäjänä tärkeä rooli uuden liiketoiminnan mahdollistajana. Eri-tyisesti asiakkaan tarpeet ja arvot vaikuttavat siihen, millainen yritystoiminta menestyy jatkossa. Elämän laatu ja merkityksellisyys, yksilön kokema hyvinvointi tai arjen toimivuus ovat tekijöitä, joista olemme valmiita maksamaan

⁵⁹ Arvoa synnyttävän liiketoiminnan lähteillä, TEM:n oppaat ja muut julkaisut 4/2018.

hiukan enemmän. Yrityksissä on tärkeää oppia tunnistamaan ja tuottamaan niitä tunne- ja elämyskokemuksia, joita asiakkaat edellyttävät.

Teknologian kehittyminen, esimerkiksi tekoälyn tai keinotodellisuuden käyttäminen, nostavat esiin myös ongelmia, joiden ratkaisemiseksi tarvitaan monenlaisia humanistisia ja luovia tietoja ja taitoja. Etiikan tai pedagogian osaaminen, kulttuuristen arvojen tuntemus ja uudistava luovuus tuovat yrityksille kilpailuetua.

Aineettomaan omaisuuteen liittyy myös omaisuuden suojaaminen. Aineettomilla oikeuksilla (IP-oikeudet), kuten patenteilla, tavaramerkeillä ja tekijänoikeudella yrittäjän on mahdollista suojata, hallinnoida ja hyödyntää tätä lisäarvoa liiketoiminnassa. Yleisemmällä tasolla aineettomien oikeuksien järjestelmän (IPR) tavoitteena on lisätä innovaatiotoimintaa parantamalla kannustimia ja tulosten leviämistä sekä kannustaa luovaan työhön.

Digitalisaation hyödyntäminen

Koronakriisin jälkeisen toipumisen ja kestäväen kasvun haasteiden ratkaisemisessa yritykset ja niiden tuottavuuskehitys ovat ratkaisevassa asemassa. Elinkeinoelämän uudistumisvauhti ratkaisee, miten menestyksekkäästi Suomi toipuu ja saavuttaa hallitusohjelmassa asetetut tavoitteet hiilineutraaliudessa, työllisyysasteessa ja t&k&i-panostuksissa.

Digitaalisten teknologioiden jatkuva kehitys, teknologioiden innovatiivinen käyttöönotto yrityksissä ja digitaalisten ratkaisujen omaksuminen koko yhteiskunnassa ovat vihreän toipumisen ja kestäväen kasvun ratkaisevia välineitä ja mahdollistajia. Digitalisoituja prosesseja voidaan aiempaa paremmin suunnitella, ohjata ja optimoida kestävyystavoitteiden mukaisesti dataan ja tekoälyyn perustuen. Lisäksi digitalisaation avulla voidaan luoda uusia vähähiilisiä ja globaalisti skaalautuvia palveluinnovaatioita sekä kasvattaa aineetonta arvonluontia.

Digitaalisuus lisää yritysten kriisinkestävyttä ja tuotannon muutosjoustavuutta. Digitaalisesti edistyneet yritykset ovat uudistumiskyvyltään merkittävästi paremmassa asemassa vastaamaan ympäristö-, kasvu- ja tuottavuushaasteisiin kuin digitaalisesti hitaasti edenneet. Toisaalta digimurros on synnyttänyt yritysten, toimialojen ja alueiden väliin kehittymiskuiluja. OECD:ssä on arvioitu, että hitaasti edenneisiin yrityksiin liittyy kokonaistuottavuuden merkittävä kehittämispotentiaali.

Suomi on digitalisaatiossa Euroopan johtava maa,⁶⁰ jonka vahvuudet liittyvät DESI-vertailussa inhimilliseen pääomaan, yritysten digiteknologian käyttöön ja julkisten palvelujen digitalisaatioon. Suomen sijoitusta vertailussa laskivat verkkoyhteydet ja erityisesti kiinteiden verkkojen levinneisyys. Vahvuudeksi maaraportissa tunnistettiin mobiiliverkot, mutta erityisesti haasteeksi todettiin haja-asutusalueiden kiinteät verkot. Lisäksi esille nousi muun muassa suomalaisten pienten ja keski suurten yritysten monia muita maita vähäisempi verkkokaupan hyödyntäminen.

Suomi on johtava maa myös Digibarometrin tarkastelussa. Digibarometrissä mitataan digitaalisuuden hyödyntämistä. Tasoittain tarkasteltuna Suomi menestyy parhaiten edellytyksissä ja käytössä mutta heikommin vaikutuksissa. Yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa sijoituksemme heikentyy eniten yritysten edellytyksissä. Edellisen vuoden barometriin verrattuna suomalaisten yritysten on ollut vaikeampaa rekrytoida osaavia ict-alan ammattilaisia. Myös nopeissa laajakaistayhteyksissä ja pilvipalveluiden valmiuksissa suomalaisten yritysten suhteellinen asema vertailumaiden joukossa on viime vuoteen verrattuna heikentynyt. Suomen erinomaista sijoitusta Digibarometrissä pitävät yllä julkinen sektori sekä kansalaiset pitävät pystyssä Suomen edelleen erinomaista sijoitusta.⁶¹

⁶⁰ Euroopan komissio. [Digitaalilouden ja -yhteiskunnan indeksi](#), Suomen maaraportti (DESI 2021)

⁶¹ Mattila, Mäkäräinen, Pajarinen, Seppälä, Ali-Yrkkö, Tervo. [Digibarometri 2020](#), Etlä-tieto.

Suomen kasvavana haasteena on lisäksi digitalisaation mahdollistaman uuden arvonluonnin verk-
kainen omaksuminen, mihin liittyy myös merkittäviä toimialakohtaisia ja alueellisia eroja.

OECD:n SME and Entrepreneurship Outlook (2019) -julkaisun ⁶² mukaan suomalaisilla pk-yrityk-
sillä on likimain OECD:n parhaat edellytykset digitalisaation hyödyntämiseen. Useimmilla tätä ai-
healuetta kuvaavilla mittareilla Suomen pk-yritykset sijoittuvat viiden parhaan maan joukkoon. Hy-
västä perustasta huolimatta nopeasti kasvavien yritysten suhteellisesti vähäinen määrä viittaa siihen,
että digitalisaation potentiaalia ei vielä osata täysin hyödyntää. Esimerkiksi tekoälyn hyödyntämi-
nen on pääosin kohdistunut yritysten sisäisten prosessien uudistamiseen, kun taas tekoälyn sovelta-
minen uusiin tuotteisiin ja kasvua tukevaan toimintaan, kuten myyntiin ja markkinointiin, on ollut
vähäistä.

Elinkeinoelämän keskusliiton tekemän yrityskyselyn mukaan yrityskenttä on edelleen vahvasti ja-
kautunut suhteessa digitalisaatioon. Suomalaisyrityksistä 35 prosenttia mukautuu digikehitykseen
tai ei pidä digitalisaatiota tärkeänä itselleen. Noin puolet yrityksistä on nostanut digitalisaation stra-
tegiseksi tavoitteekseen, ja vajaa 10 prosenttia yrityksistä pitää yritystään edelläkävijänä. Selvityk-
sessä arvioitiin, että suomalaisyritysten tulisi todennäköisesti keskittyä vakavammin datan hyödyn-
tämiseen ja siitä nouseviin mahdollisuuksiin. Yrityksistä 19 prosenttia hyödyntää liiketoiminnas-
saan suuria tietomassoja, ns. big dataa. Big datan hyödyntäminen on keskittynyt suurimpiin yrityk-
siin.⁶³

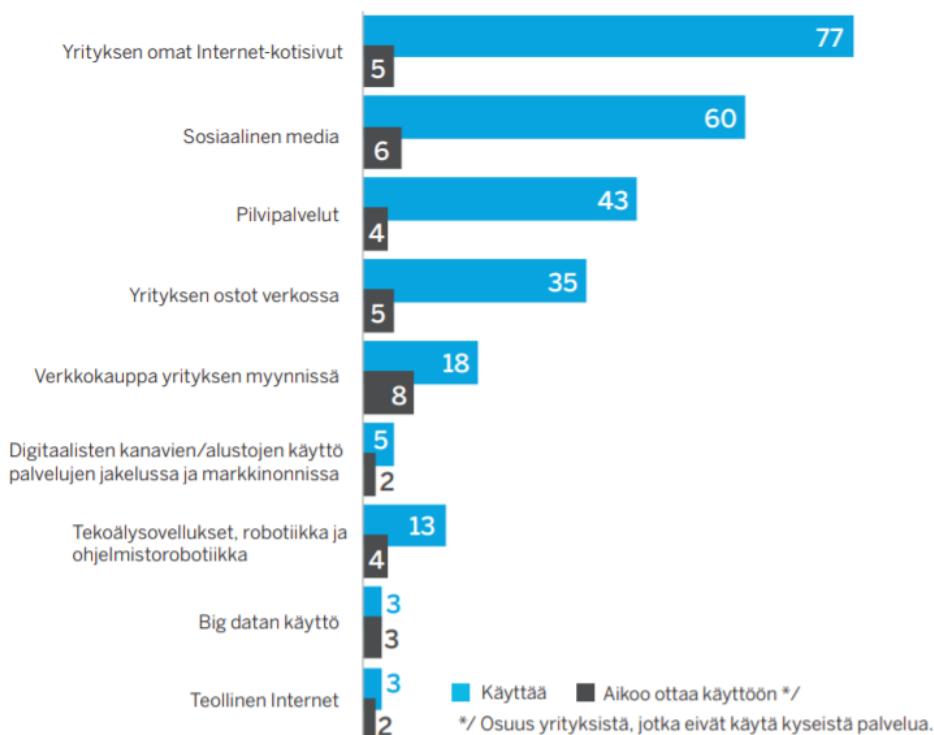
Pk-yritysten digitaalisten työkalujen ja palveluiden käyttö on lähes samalla tasolla vuoden takaiseen
barometriin verrattuna. Vuosi sitten niiden käyttö oli hieman kasvanut, mutta koronakriisi ei ole an-
tanut juuri lisäpontta digitaalisten työkalujen laajempaan käyttöön pk-yrityksissä viimeisen vuoden
aikana. Ainoastaan yritysten omat internet-kotisivut, jotka ovat yleisin digitaalisuuden hyödyntä-
mismuoto pk-yritysten keskuudessa, ovat lisääntyneet kolme prosenttiyksikköä vuoden aikana.⁶⁴

Kuvio: Digitaalisten palveluiden käyttö. Lähde: pk-yritysbarometri, syksy 2021

⁶² OECD, [SME and Entrepreneurship 2019](#).

⁶³ [EK:n yrityskyselyn tulokset digitalouden osaamistarpeista 2019](#)

⁶⁴ Pk-yritysbarometri, syksy 2020.

Jopa 72 prosenttia yrityksistä kokee, että henkilöstön digiosaamisessa on liiketoimintaa vaikeuttavia puutteita. Toisaalta tutkimus osoittaa, että myös yritysjohton digitaalisissa osaamisissa saattaa olla puutteita.⁶⁵ On mahdollista, että pk-yritysten johdon digitaalisia kyvykkyyksiä kehittämällä olisi mahdollisuus lisätä näiden yritysten tuottavuutta ja vauhdittaa kasvua luovaa digitaalista transformaatiota. Yrityksessä tarvittavaa digitaalista kyvykkyyttä on hyvä tarkastella sekä teknologiaosaamisen että liiketoimintaosaamisen kautta. Esimerkiksi datan hyödyntäminen liiketoiminnassa on nimenomaan uudenlaisten liiketoimintamallien kehittämistä ja hyödyntämistä.

Koronapandemian vuoksi asetettujen rajoitusten seurauksena digitaalisten palveluiden käyttö kasvoi yrityksissä räjähdysmäisesti. Elisan ja Suomen Yrittäjien teettämän tutkimuksen mukaan kaksi kolmesta korona-aikana menestyneestä yrityksestä arvioi, että digitalisoinnilla on ollut merkittävä rooli heidän liiketoimintansa kehityksessä. Varsinkin kasvuyrityksissä ajatellaan, että digitaalisuutta hyödyntämällä yritys voi joustavasti sopeutua äkillisiin muutoksiin. Digitaalisuudesta hyötyvät koronajan menestyjäyritykset ovat kasvuhakuisia, tyypillisesti suhteellisen nuoria työnantajayrityksiä, joista moni toimii ICT-alalla, liike-elämän palveluissa, rakennus- ja kiinteistöalalla tai kaupan alalla.⁶⁶

Koronan jälkeisessä tilanteessa sekä ihmiset että yritykset ovat entistä valmiimpia kehittämään ja ottamaan käyttöön digitaalisia palveluita ja ratkaisuja. Myös muualla maailmassa valmiudet ovat kasvaneet. Siksi on tärkeää, että Suomessa ei hukata mahdollisuutta vaan panostetaan siihen, että yritykset eivät ainoastaan toivu aiemmasta verkkaisuudestaan, vaan että digiloikka jatkuu vielä pitempänä kuin muualla.

⁶⁵ Mattila, M., Hautamäki, P., Yrjölä, M., & Aarikka-Stenroos, L. (2020): B2B Selling in Transition: A Digital Dynamic Managerial Capability Framework. *Journal of Finnish Studies*.

⁶⁶ Kivikoski, Kauppinen: [Pk-yritysten opit digitalisaatiosta 2020. Miten digitalisointi on auttanut pk-yrityksiä menestymään?](#) 2021

Yritysten digitalisaation vauhdittamisessa keskeinen tavoite tulee olla tuottavuutta kasvattavien digi-investointien lisääminen ja liiketoimintaekosysteemien monipuolistaminen. Julkiselta sektorilta tämä edellyttää investointeja osaamisen lisäksi ennen kaikkea digitaalisten ratkaisujen käyttöönottoa nopeuttavaan verkostomaiseen toimintaympäristöön, palveluihin ja pehmeään infrastruktuuriin kuten standardimuotoisiin avoimiin ohjelmointirajapintoihin ja itsehallittaviin digitaalisiin identiteetteihin. Kansallisten toimien lisäksi merkittäviä mahdollisuuksia näille panostuksille avautuu mm. uusien Invest EU -, digitaalinen Eurooppa - ja eri EU-rahastojen toimeenpanon kautta.

EU:n elpymissuunnitelmien mukaiset panostukset eurooppalaisiin digitalisaation mahdollistajiin, mm. data-alustoihin (kuten GAIA-X) sekä tekoälyn testaus- ja kokeiluympäristöihin auttavat yrityksiä paitsi liiketoiminnan kehittämisessä myös verkostoitumisessa kansainvälisesti. Julkiset hankinnat ja julkisen sektorin digitalisaation vauhdittaminen (esimerkiksi reaaliaikatalous ja digitaalinen luvitus) hallitusohjelman ja eurooppalaisen digistrategian mukaisesti voivat luoda kannusteita digitaaliseen toiminnalle ja siten edistää merkittävästi yritysten digitalisoitumista. Datainfrastruktuurit, jotka huomioivat IP-oikeuksien haltijoiden tunnistamiseksi tarvittavan datan, ovat tärkeimpiä yrittäjien osallistumista edellyttäviä hankkeita.

Digitalisaatio muuttaa markkinoita nopeasti, ja sen mukanaan tuomien mahdollisuuksien täysimääräinen hyödyntäminen vaatisi uusien yritysten syntymisen edistämisen lisäksi myös olemassa olevien pk-yritysten digitaalisen muutoksen fasilitoimista. Tämän vuoksi on tärkeää, että kaikkien yritysten digitalisoituminen on yrittäjyyspolitiikan lähtökohtana. Digitalisaatio on läpileikkaava ilmiö, joka menee läpi toimialojen, mutta digitalisaation etenemismuutos on erilainen eri toimialoilla.

Digiloikan jatkamista ja investointien vauhdittamista voidaan tukea myös viestinnällä, ohjauksella sekä verkostoja ja vertaistukea tarjoavilla kehittämissympäristöillä. Yrityspalvelujen kehittämisessä ja priorisoinnissa digitaalista uudistumista tukevien palveluiden tulee olla keskeisiä. Digitaalinen Eurooppa -ohjelmaan sisältyvällä eurooppalaisten digitaalisten innovaatiohubien verkostolla (EDIH) voidaan aiempaa pitkäjänteisemmin tukea pk-yritysten digikokeiluja ja madaltaa uuteen teknologiaan investoimisen kynnystä.

Sekä aineettomassa arvonaluonnissa että digitalisaation laajamittaisemmassa hyödyntämisessä on paljon käyttämätöntä potentiaalia pk-yrityksissä. Erityisesti digitaalisuus on tärkeä väline ja mahdollistaja koko yhteiskunnan vihreään toipumiseen ja kestäväan kasvuun. Digitalisaatio on myös tärkeä aineettoman arvonaluonnin lähde ja mahdollisuus liiketoimintamallien uudistamiselle.

Keskeistä on tulevaisuudessa ymmärtää, mistä asiakasarvo syntyy. Julkisella sektorilla on tärkeä rooli mahdollistaa ja vauhdittaa digi-investointeja ja liiketoimintaekosysteemien monipuolistumista sekä kasvun skaalautumista. Myös perinteisten pk-yritysten osalta on huolehdittava, että pk-yritykset uudistavat toimintaansa digitalisaatiota hyödyntäen.

2.5 Yrittäjyden erityiset tarpeet ja tilanteet

Yrittäjäkentän monipuolisuuden huomioon ottaminen on yrittäjyyspolitiikan onnistumisen edellytys. Liitteessä 2 on kuvattu valittujen yrittäjryhmien erityistarpeita ja tilanteita niiden huomioidmiseksi paremmin jatkotyössä. Yrittäjryhmiksi, joilla on erityisiä tarpeita, tunnistettiin nais-, maahanmuuttaja- ja yksinyrittäjät, nuoret, ikääntyneet sekä vammaiset tai osatyökykyiset yrittäjät, maaseutuyrittäjät ja yhteiskunnalliset yritykset.

Omistajavaihdokset tunnistettiin erityiseksi tilanteeksi, jossa tarvitaan räätälöityä tukea mm. osaamisen lisäämiseksi. Myös työnantajayrittäjillä ja perheyrittäjillä on erityisiä tarpeita, jotka on huomioitava politiikkavalinnoissa sekä palveluiden kehittämisessä. Sarja- ja portfolioyrittäjyyden merkitystä kasvulle tulisi selvittää tarkemmin.

Yrittäjyyden esimerkkiryhmistä ilmenevät yrittäjyyden erilaiset lähtökohdat, jotka tulisi ottaa huomioon paremmin politiikkavalintoja tehtäessä sekä kehitettäessä yrityspalveluita. Myös yrityspalvelutehtävissä toimivien osaamista tulisi lisätä, jotta he tunnistavat erilaisen yrittäjyyden tarpeet. Yrittäjyys on erilaista eri toimialoilla ja eri elinkaaren vaiheissa, mikä lisää yrittäjyyden kirjoa ja erilaisten lähtökohtien ymmärtämisen tarvetta.

2.6 Tilannekuvan johtopäätökset

Yrittäjyyden tilannekuvassa Suomen talouden suurimmiksi haasteiksi tunnistettiin *työvoiman saatavuus, matalat investoinnit ja tuottavuuden aleneminen*.

Avoimien työpaikkojen määrä ja työttömyys ovat olleet samaan aikaan korkealla tasolla, mikä kertoo vakavasta kohtaanto-ongelmasta. Erityisesti syksyllä 2021 yhä useammat yritykset ilmoittivat vaikeuksista rekrytoida osaava työvoimaa. Osaamisen ja osaavan työvoiman saatavuuden kannalta on keskeistä, että työvoiman saatavuutta tuetaan parantamalla työmarkkinoiden toimivuutta ja osaavan työvoiman tarjontaa.

Pidemmillä aikavälillä tulee löytää ratkaisu myös vähenevään väestön määrään, sillä väestön väheneminen on myös uhka hyvinvointitaloudelle. Nykyistä korkeammalla nettomaahanmuutolla voidaan kompensoida väestörakenteen muutoksen aiheuttamia ongelmia. Erityisesti koulutus- ja työperäisen maahanmuuton edistämällä voidaan vastata työmarkkinoiden osaamistarpeisiin sekä tukea innovaatiotoimintaa, kasvua ja kansainvälistymistä.

Koulutus- ja työperäisen maahanmuuton lisääminen tulee edellyttämään muutoksia myös yritysten asenteissa ja rekrytointikäytännöissä. Huolimatta työ- ja koulutusperäisen maahanmuuton lisääntymisestä, ovat yritysten rekrytointikäytännöt yleensä suunniteltu vain suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvaa väestöä ajatellen. Työorganisaatioiden haasteena on päivittää ja kehittää rekrytointikäytäntöjään, jotta ne vastaisivat vallitsevaa, kasvavasti monimuotoisempaa ja globaalimpaa työmarkkinatilannetta sekä Yhdenvertaisuuslainsäädännön henkeä. Henkilöstöasiantuntijoiden mukaan monimuotoisuuteen liittyvien tekijöiden merkitys johtamisessa, esimiestyössä ja rekrytoinneissa tulee kasvamaan tulevaisuudessa. Monimuotoisuuden on havaittu tukevan innovointia sekä myyntiä, houkuttavan huippuosaajia, kehittävän tiimien ongelmanratkaisukykyä sekä kansainvälistävän organisaation imagoa.⁶⁷

Osaamista ja osaavan työvoiman saatavuuteen liittyviä suuria kokonaisuuksia käsitellään hallitusohjelmaan kirjatuissa työryhmissä, erityisesti kolmikantaisissa työllisyyden edistämisen ministeriryhmissä. Haasteisiin vastaamiseksi on käynnistetty mm. parlamentaarinen jatkuvan oppimisen uudistus -hanke⁶⁸ ja panostettu yhteishankintakoulutusten kehittämiseen ja tutkinnon osien ja osaa piennempien kokonaisuuksien tarjonnan lisäämiseen.

⁶⁷ Rintala-Rasmus, Väänänen: Monimuotoisuus ja rekrytointi, Työterveyslaitos, Tietokortti 22

⁶⁸ Opetus- ja kulttuuriministeriön hanke: [Jatkuva oppiminen](#).

Muina toimina on käynnistetty mm. työvoima-, koulutus- ja osaamistarpeiden ennakoitijärjestelmän kehittäminen sekä jatkuvan oppimisen digitaalinen palvelukokonaisuus. Työllisyyden edistämisen ministerityöryhmän tehtäviin kuuluvat mm. työmarkkinakysymykset, työlainsäädännön vaikutukset yritysten työllistämiskynnykseen sekä paikallisen sopimisen laajentamisen kysymykset.

Yksi keskeisistä hallituksen ohjelman toimista on Talent Boost -toimenpideohjelma. Ohjelman tavoitteena on, että Suomi on vetovoimainen paikka kansainvälisille osaajille. Kansainväliset osaajat vahvistavat Suomen työllisyysastetta, korkeakoulujen laatua, monimuotoisuutta ja kansainvälisyyttä sekä yritysten ja innovaatio toiminnan kasvua, kansainvälistymistä, uudistumista sekä investointien saamista Suomeen. Talent Boost -ohjelma pyrkii lisäämään Suomen houkuttelevuutta sekä helpottamaan kansainvälisten osaajien työllistymistä Suomeen. Talent Boost -ohjelman ohella tulee panostaa pk-yritysten kyvykkyyteen työllistää kansainvälisiä osaajia sekä kannustaa työkuultuuria lisäämään diversiteettiä, mikä usein vahvistaa myös yrityksen kykyä innovoida.

Pk-yrityksillä on ollut tärkeä rooli työllistäjinä, ja viime vuosina uudet työpaikat ovat syntyneet erityisesti nuoriin-pk-yrityksiin. Kehitys mikroyritysten henkilöstömäärässä on ollut vastakkainen kuin muissa pk-yrityksissä. Henkilöstön määrä on vähentynyt mikroyrityksissä. Yrittäjyys näyttää muuttuneen vastasykliseksi BKT-kehitykseen nähden ja näyttäisi siltä, että talouden suhdanteiden huonontuessa voimakkaasti osa työntekijöistä siirtyy yrittäjiksi. Taloudellisen tilanteen palaututtua normaalimmaksi osa yrittäjistä palaa työntekijöiksi. Yksinyrittäjyys on lisääntynyt merkittävästi parin viime vuosikymmenen aikana. Osa yrittäjistä toimii myös työnantajina, ja tällöin valmiudet ja kannusteet toimia työnantajana ovat tärkeitä.

Työvoiman saatavuuden ohella *matalat investoinnit ja matala tuottavuuskehitys* ovat toinen suurempi talouden huolenaihe. Matala tuottavuuskehitys on seurausta hitaasta uusiutumista ja alhaisesta panostuksesta markkina-asemien kehittämiseen. Investoinnit, mukaan lukien aineettomat investoinnit, ovat Suomessa kehittyneet jo pitkään heikommin kuin tärkeimmissä vertailumaissa. Tuottavuuden kehitys pohjautuu merkittävältä osin innovaatioihin eli panostuksiin esimerkiksi tutkimus- ja kehitystyöhön sekä teknologiaan tai muihin lisäarvoa tuottaviin investointeihin. Erityisesti asiakkaan – tuotteiden tai palveluiden loppukäyttäjän – asettaminen kehittämisen lähtökohdaksi on iso ajattelutavan muutos, joka haastaa vallalla olevan tuotanto- tai teknologia-ajattelun.

Kansantalouden pitkän aikavälin kasvun kannalta yrittäjyysstrategian tärkeä tavoite on, että uudet työpaikat syntyvät erityisesti korkean tuottavuuden yritysyrityksiin. Talouskasvuun tähtäävässä yrittäjyysstrategiassa keskeisenä tavoitteena on parantaa erityisesti tuottavuutta johdonmukaisesti ja menestyksellisesti kehittävien yritysten edellytyksiä osaavan työvoiman saamiseen, riittävän pääoman saatavuuteen sekä innovointiin ja liiketoiminnan laajentamiseen.

Yrittäjyyden toimintaympäristö

Toimintaympäristö vaikuttaa yrittäjien kannusteisiin investoida, kasvaa ja kansainvälistyä. Julkinen sektori voi vaikuttaa vain osaan toimintaympäristön tekijöistä. Toimia, joilla voidaan vaikuttaa, tulee kehittää kokonaisvaltaisesti ja yhdenmukaisesti. Yrittäjyyden toimintaympäristön tilannekuvassa tarkasteltiin mm. yritys rakennetta, verotusta, sääntelyä, asioinnin kehitystä, osaamista, yrittäjän turvan tilannetta ja yrityspalveluja sekä vertailtiin yrittäjyyden yleisiä edellytyksiä kansainvälisesti.

Suomalaisen yrittäjyyden toimintaympäristö on pääsääntöisesti kunnossa, mutta suurimmat tunnistetut haasteet liittyvät *työn kokonaisverotuksen tasoon, työmarkkinasääntelyn jäykkyyteen, toimiala-*

kohtaiseen sääntelyyn, sääntelyn vaikutusten arviointiin, jälkikäteisarviointiin sekä kilpailun neutraliteettiin. Myös yrittäjien osaamiseen tulee kiinnittää enemmän huomiota. Lisäksi tulisi selvittää syyt alhaiselle yritysten perustamisaktiivisuudelle.

Suomalainen *sosiaaliturva* toimii hyvin ja kustannustehokkaasti suurimmassa osassa tapauksista. Haasteita yrittäjien sosiaaliturvaan syntyy mm. alivakuuttamisesta, uusien työn muotojen ja epätyypillisten työsuhteiden lisääntymisestä. Osa yrittäjistä ei ole tunnistanut YEL-vakuuttamisen merkityksestä tulevaisuuteen varautumisessa ja siksi alivakuuttavat itsensä. Haasteet liittyvät myös osan yrittäjistä matalaan tulotasoon, mikä estää riittävän sosiaaliturvan maksamista. Erityisesti uudet yrittäjyyden ja työn tekemisen muodot edellyttävät muutosten parempaa ymmärtämistä ja selkeää sääntelyä (itsensä työllistäjät, jakamis- ja alustatalouden piirissä tehtävä työ, uudet työn teettämisen muodot, osuuskunnat). Muutokset työnteon tavoissa ovat toistaiseksi olleet varsin pienimuotoisia: kokoaikainen jatkuva palkansaajatyö on edelleen työnteon muoto valtaosalle suomalaisista työllisistä. Osa-aikatyön ja itsensä työllistäjien kasvu sekä kokoaikaisen palkkatyön osuuden väheneminen noin puolelatoista prosentilla parinkymmenen vuoden aikana kertoo kuitenkin siitä, että jonkinlaista muutosta on ilmassa.⁶⁹

Osa toimintaympäristöä ovat *yrityspalvelut*, jotka ovat myös muutoksen tilassa. Muutokset johtuvat mm. kuntien työllisyyskokeiluista sekä hallituksen päätöksestä siirtää työllisyyspalvelut kuntiin 2024 aikana, monipaikkaistumisesta, rahoitushaasteista, mutta ennen kaikkea palveluiden kysyntään liittyvistä muutoksista. Yrittäjyyden erityisten tarpeiden ja tilanteiden ohella on tärkeää, että yritysten saatavilla on laadukkaita ja yritysten tarpeita vastaavia yrityspalveluita yrittäjyyden tärkeimpiin nivelkohtiin kuten aloittamiseen, kasvuun, kansainvälistymiseen ja omistajanvaihdoksiin. Tilannekuvan ja saatujen lausuntojen mukaan on erityisesti tarve kehittää yrityspalveluiden kokonaisuutta ja yhteentoimivuutta siten, että lukuisat yrityspalvelutoimijat toimisivat synergisemmin ja paremmin koordinoituna kokonaisuutena. Lisäksi yrityspalveluiden tulisi olla helpommin löydettävissä ja hyödyntää digitaalisuutta voimallisemmin.

Yrittäjyyden toimintaympäristöä tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti. Toimintaympäristön muuttaminen on pitkäjänteistä työtä, jossa tarvitaan ilmiölähtöistä ja poikkihallinnollista otetta. Yhtä lailla tärkeää on kutsua laajasti kunnat ja sidosryhmät mukaan kehittämään yrittäjämynönteistä toimintaympäristöä.

Kasvuyrittäjyys

Kasvuyrittäjyyden tilannekuvan mukaan *ilman kasvutavoitetta olevien yritysten määrä on edelleen suuri.* Keskeinen kasvuyrittäjyyden lähde ovat innovaatiot, joita voidaan vauhdittaa *t&k-toiminnan ohella hyödyntämällä laajasti toimia, joilla luodaan uutta arvoa asiakkaille* esimerkiksi uusia käytäntöjä omaksumalla, digitaalisia menetelmiä hyödyntämällä, vähähiilisiä ratkaisuja markkinoille tuomalla, kokeilemalla sekä asiakaslähtöisyyttä kehittämällä. Mahdollisuudet saada aikaan uutta kasvuyrittäjyyttä ovat vähentyneet, sillä esimerkiksi uutta luovaan innovaatiotoimintaan tehtävät panostukset ovat olleet laskusuunnassa.

Kasvuyrittäjyyden aikaansaamiseksi on hallituksen tavoitteena lisätä innovaatioita mm. nostamalla kansallisten t&k-menojen osuus bruttokansantuotteesta 4 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Hallituksen ohjelmaan kuuluva Kansallinen TKI-tiekartta on yksi keskeisistä toimintakokonaisuuksista, joilla pyritään luomaan edellytyksiä yritysten ja tutkimuksen tiiviimmälle yhteistyölle. Lisäksi hiltaintain käynnistynyt parlamentaarinen TKI-työryhmä pyrkii löytämään keinoja, joilla sitoudutaan

⁶⁹ Sutela ja Pärnänen, [Yrittäjät Suomessa 2017](#), Tilastokeskus 2018.

julkisen t&k-rahoituksen kasvattamiseen. Rahoituksen lisäksi tarvitaan laaja kirjo toimenpiteitä uusien t&k-intensiivisten yritysten synnyttämiseksi ja houkuttelemiseksi Suomeen sekä olemassa olevien yritysten t&k-panoksen lisäämiseksi.

Pankkisääntelyn kiristyminen ja pankkien liiketoiminnan muutokset ovat kiristäneet myös pk-yritysten rahoitusta. Samaan aikaan myös yritysten halut investoida ovat vähentyneet. Kansallisen rahoituksen ohella on saatavilla EU-rahoitusta, mutta *EU-rahoitus muodostaa monimutkaisen kokonaisuuden*, ja sekä välittäjäorganisaatiot että yritykset kokevat tiedon saamisen EU-rahoituksesta hankalaksi. EU-rahoitusmahdollisuuksien tunnistamisen parantamiseksi on Business Finlandiin avattu EU-rahoitusneuvontapalvelu, joka kokoaa yhteen tietoa Euroopan unionin avustuksista, lainoista, takauksista, pääomasijoituksista, tuista ja julkisista hankinnoista, sekä ohjaa ja neuvoo niiden käytössä.

Startup- ja voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset tarvitsevat erityisesti *oman pääoman ehtoista rahoitusta*, ja yksityisten sijoittajien laajempi osallistuminen pääomasijoitusmarkkinoille on merkittävä ja kestävä ratkaisu kasvurahoituksen vahvistamiseksi. Erityisen haastavaa on ollut kerätä varoja yksityisiltä sijoittajilta venture capital -rahastoihin, ja sama koskee myös vaikuttavuussijoitusrahastoja. Jatkotyössä tulisi mm. selvittää verotuksessa pääomasijoittamista koskevaa ratkaisua, jolla edistettäisiin säätiöiden ja yleishyödyllisten yhteisöjen sijoittamista suomalaisiin pääomasijoitus- ja vaikuttavuusrahastoihin.

Kansainvälistyminen on tärkeä suunta yritysten kasvun kannalta. Tilannekuvassa tunnistettiin, että suomalaisten *pk-yritysten ja erityisesti mikroyritysten osuus viennistä on matalampi kuin kilpailijamaissa*. Jatkotyössä tulisi tarkemmin tunnistaa mikro- ja pk-yritysten kasvun kapeikkoja. Yrityspalveluilla on tärkeä rooli kasvun ja kansainvälistymisen mahdollistajina. Hallitusohjelmaan kuuluva viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelma pyrkii edistämään yritysten kasvua ja kansainvälistymistä sekä tukemaan miljardiluokan liiketoimintaekosysteemien kehittymistä. Keskeistä on myös huolehtia rahoitusmarkkinoiden vakaudesta.

Yritysten kasvu on yhteydessä työllisyyden kasvuun, sillä mitä enemmän kaiken kokoiset yritykset palkkaavat lisää työntekijöitä, sitä enemmän työllisyys kasvaa. Nuorten ja kasvuhakuisten yritysten merkitys on keskeinen elinkeinoelämän uudistumisen, työpaikkojen luomisen sekä talouskasvun näkökulmasta.

Yritysten *omistajanvaihdokset* ovat yksi väline kasvuyritysten syntyyn. Ymmärrys omistajanvaihdosten merkityksestä yritysten kasvussa ja kehittämisessä on viime vuosina laajentunut. Kyse ei ole yksinomaan yrittäjien ikääntymisen mukanaan tuomasta tarpeesta, vaan omistajanvaihdokset nähdään yhä enemmän työkaluna kasvun ja uudistumisen aikaansaamiseksi. Kasvuyritysten määrän kasvattamiseksi on tärkeää edistää keinoja omistajanvaihdosten sujuvoittamiseksi. Kotimaisen omistajuuden ohjelmassa on pyritty parantamaan mm. omistajanvaihdoksiin liittyvän rahoituksen saatavuutta. Yrityspalveluissa tulisi aina omistajanvaihdostilanteissa tunnistaa erityisesti kasvu- ja kehityshakuisimmat yritykset ja tarjota näille joustavasti ja räätälöidysti kasvu- ja kehitysnäkymiä vahvistavia yrityspalveluja. Rahoituksen ja palveluiden ohella katseet tulisi kääntää myös jatkajiin, sillä yli 55-vuotiaiden yrittäjien näkemysten mukaan jatkajan tai ostajan löytyminen on suurin haaste omistajanvaihdoksissa.

Huolia aiheuttaviin *yhteiskunnallisiin haasteisiin ja ilmiöihin* liittyy merkittäviä uusia mahdollisuuksia suomalaiselle tutkimukselle, osaamiselle, innovaatioille ja liiketoiminnalle. Merkittävä resurssi uudistumiselle on mm. EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen rahoitus. Nyt tehtävillä valinnoilla voidaan suunnata kehitystä investointien ja teknologian kautta myös pitkällä aikavälillä ja edistää siirtymää kohti hiilineutraalia ja kiertotalouden periaatteita hyödyntävää, kestävää taloutta.

EU:n rahoitusvälineillä näistä investoinneista voidaan rahoittaa vain pieni osa, ja julkisen rahoituksen näkymät ovat niukkenemassa.

Yhteiskunnalliset haasteet ja ilmiöt voivat tarjota yrityksille merkittäviä liiketoimintamahdollisuuksia ja uusia työpaikkoja. Tämä tarjoaa yrittäjyydelle tilaisuuden olla omalta osaltaan mukana maailmanlaajuisten haasteiden ratkaisemisessa ja valmistautumisessa tulevaisuuteen. Monet vastuullisuuskysymykset, kuten esimerkiksi työolot, ympäristökysymykset tai tuoteturvallisuus, ovat hyvin hoidettuja suomalaisissa pk-yrityksissä, sillä ne ovat kansallisesti tai EU-tasolla säädeltyjä. Mahdollisuuden ohella on odotettavissa myös velvollisuuksia, sillä ennakoidaan, että yritys vastuuseen liittyvää sääntelyä on tulossa lisää. Paineita yritys vastuun huomioon ottamisesta syntyy yritysten välisissä arvoverkostoissa, ja lisäksi rahoituksessa ja sijoitustoiminnassa kestävä kehitys ohjaa pääomavirtoja.

Julkinen sektori voi vauhdittaa uusien ratkaisujen kokeilua ja kehittämistä hyödyntämällä aktiivisemmin *kestäviä innovatiivisia hankintoja*. Tarve löytää ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin sekä nopea teknologinen kehitys edellyttävät myös uusia sääntelyn lähestymistapoja. Tämä edellyttäisi sääntelyn roolin vahvistamista innovaatiopolitiikan välineenä, innovaatiomyönteisten lainsäädännön ratkaisujen (esim. kokeilujen) rohkeampaa hyödyntämistä sekä neuvovan sääntelyn ja täytäntöönpanovaiheen käytäntöjen tehokkaampaa hyödyntämistä. Samoin myös nopea *teknologinen kehitys* ja sen mahdollistamat *uudet liiketoimintamallit* (erityisesti jakamis- ja alustatalous) haastavat sääntelyä ja aiheuttavat paineita ottaa innovaatiomyönteiset ratkaisut ja innovaatiovaikutukset paremmin huomioon.

Uusi arvonluonti ja yritysten uudistuminen

Sekä aineettomassa *arvonluonnissa että digitalisaation laajamittaisemmassa hyödyntämisessä on paljon käyttämätöntä potentiaalia pk-yrityksissä*. Erityisesti digitaalisuus on tärkeä väline ja mahdollistaja koko yhteiskunnan vihreään toipumiseen ja kestäväan kasvuun. Digitalisaatio on myös tärkeä aineettoman arvonluonnin lähde. Keskeistä on tulevaisuudessa ymmärtää, mistä asiakasarvo syntyy.

Yritysten digitalisaation vauhdittamisessa keskeinen tavoite tulee olla yritysten tuottavuutta lisäävien digi-investointien kasvattaminen ja liiketoimintaekosysteemien monipuolistaminen. Tämä edellyttää julkiselta sektorilta investointeja osaamiseen sekä digitaalisten teknologioiden ja ratkaisujen käyttöönoton nopeuttamiseen. EU:n elpymissuunnitelmien mukaiset panostukset eurooppalaiseen digitalisaation mahdollistajiin, mm. data-alustoihin sekä tekoälyn testaus- ja kokeilu ympäristöihin, auttavat yrityksiä paitsi liiketoiminnan kehittämisessä myös verkostoitumisessa kansainvälisesti.

Julkiset hankinnat ja julkisen sektorin digitalisaation vauhdittaminen voivat luoda kannusteita digitaaliseen toiminnalle ja siten edistää merkittävästi yritysten digitalisoitumista. Digiloikan etene- mistä ja investointien vauhdittamista voidaan tukea myös viestinnällä, ohjauksella sekä verkostoja ja vertaistukea tarjoavilla kehittämissympäristöillä. Yrityspalvelujen kehittämisessä ja priorisoinnissa digitaalista uudistumista tukevien palveluiden tulee olla keskeisiä, ja niissä tulee huomioida myös perinteisten pk-yritysten tarpeet.

Yrittäjyyden erityiset tarpeet ja tilanteet

Yrittäjyyden tilannekuvassa tunnistettiin *yrittäjäryhmiä, joiden kehittämiseen liittyy erityisiä tarpeita ja tilanteita*. Näitä tarpeita tunnistettiin nais-, maahanmuuttaja-, yksin- ja maaseutuyrittäjien, nuorten ja ikääntyneiden yrittäjien sekä työnantajayritysten ja yhteiskunnallisten yritysten osalta. Lisäksi omistajanvaihdokset tunnistettiin yrittäjyyden elinkaareissa vaiheeksi, joka voi olla kimmoke kasvulle. Yrityspalveluissa tulisi paremmin huomioida eri tilanteet räätälöimällä palveluita niin, että ne vastaisivat paremmin yrittäjien tarpeisiin.

Yritysneuvojien osaamista tunnistaa yrittäjien erilaiset tarpeet ja tilanteet tulisi vahvistaa. Myös neuvojien keskinäiset verkostot voisivat tukea osaamisen kehittymistä ja erityistarpeisiin vastaamista. Yrityspalveluiden ohella tulisi eri yritysryhmien tilanteet ja tarpeet ottaa paremmin huomioon laajemmin yrittäjyyspolitiikassa. Erityisesti perheyrittäjyys muodostaa yrittäjäkunnassa omanlaisensa yrittäjien ryhmän, jonka ominaispiirteet tulisi huomioida yrittäjyyspolitiikassa.

3 Strategiset teemat jäsentävät yrittäjyyden edistämisen toimenpiteitä

Yrittäjyyden tilannekuvan pohjalta tunnistetut haasteet kiteytettiin kahdeksaan strategiseen teemaan, joiden avulla voidaan helpottaa yrittäjyyden tilannekuvassa tunnistettuja ongelmakohtia. Alla olevaan taulukkoon on koottu strategiset teemat sekä tavoitteet.

Strateginen teema	Tavoite
1. Ennustettava ja kilpailukykyinen yritysverotus	Hallitusohjelman mukaan verotuksen tulee tukea talous- ja työllisyyspolitiikalle asetettuja tavoitteita, kansainvälistä kilpailukykyä ja koko Suomen elinvoimaisuutta.
2. Osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus yritysten kasvun tukena	Lisätä osaavan työvoiman saatavuutta yritysten kasvun ja kansainvälistymisen tukemiseksi parantamalla työmarkkinoiden toimivuutta, osaavan työvoiman tarjontaa, koulutuksen työelämärelevantanssia sekä kehittämällä jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia ja helpottamalla kansainvälisten osaajien rekrytointia. Parantaa yritysten ja yrittäjien osaamista ja inhimillistä pääomaa sekä lisätä mm. yksinyrittäjien ja pienempien työnantajien rekrytointiosaamista.
3. Kasvuhakuisen yritystoiminnan lisääminen ja yritystoiminnan uudistaminen	Kehittää toimintaympäristöä kestäväää kasvua sekä yritys- ja elinkeinorakennetta monipuolistavaksi ja uudistavaksi. Toimenpiteet kohdennetaan sekä nopeasti kasvaviin että perinteisiin potentiaalisiiin pk-yrityksiin ja kansainvälistä kasvua hakeviin yrityksiin tunnistaen pk-yritysten kasvun kapeikkoja. Edistää PK-yrityksissä tapahtuvaa uuden teknologian käyttöä ja TKI-toimintaa, joiden kautta liiketoiminta uudistuu ja kansainvälistyy.
4. Sääntelyn ja asioinnin sujuvoittaminen sekä toimivan kilpailun edistäminen	Sujuvoittaa yrityksiä koskevaa sääntelyä ja luoda paremmat edellytykset yrittäjänä toimimiselle, yritysten kasvulle, innovaatioille ja uusien työpaikkojen syntymiselle sekä lisätä markkinoiden avoimuutta siten, että toimijoilla on tasapuoliset toimintaedellytykset eikä markkinoille tuloon tai sieltä poistumiseen liity perusteettomia esteitä. Tavoitteena on lisäksi, että toimiva kilpailu edistää yrittäjyyden edellytyksiä ja tuottavuuden ja talouden kasvua sekä vahvistaa elinkeinon kilpailukykyä. Sujuvoittaa julkisen hallinnon palveluita ja asiointia: Tavoitteena ovat sujuvat, asiakaslähtöiset ja modernit palvelut yrityksille. Lupien ja ilmoitusten arvioinnin sekä sujuvoittamisen ja karsimisen ohella tavoitteena on hyödyntää digitalisaatiota ja datan yhteiskäyttöä viranomaisten välillä lupien ja ilmoitusten käsittelyn nopeuttamiseksi.
5. Yrittäjyys aluekehityksen ajurina ja yrittävän kulttuurin yhteiskunta	Edistää maan tasapainoista alueellista kehitystä ja alueiden mahdollisuuksien tunnistamista, vahvistamista ja hyödyntä-

	<p>mistä sekä vahvistaa alueiden yrittäjyyttä, osaamista, omaleimaisuutta, identiteettiä ja tulevaisuudenuskkoa. Lisäksi tavoitteena on tunnistaa uusia, 2020-luvun näkökulmia Suomen alueiden tulevaisuuteen.</p> <p>Rakentaa Suomesta kokeiluihin, yhteistyöhön ja yrittäjyyteen sekä uuden liiketoiminnan luomiseen kannustava toimintaympäristö, jossa koulupolun ja jatkuvan oppimisen aikana annetaan myönteinen ja realistinen kuva yrittäjyydestä ja nähdään yrittäjyys houkuttelevana uravaihtoehtona.</p>
6. Yrittäjän uusi alkua, turva ja jaksaminen	<p>Turvata yrittäjän uusi alkua ja parantaa jaksamista sekä lisätä yrittäjien ymmärrystä eläke- ja sosiaaliturvan määräytymisestä.</p> <p>Lisätä ymmärrystä uusista työn muodoista ja epätyypillisten työsuhteiden yleistymisestä sekä saada aikaan työmarkkinoiden kannalta mahdollisimman selkeää sääntelyä.</p> <p>Lisäksi tavoitteena on vahvistaa yrittäjien jaksamista.</p>
7. Yrittäjille suunnattujen palveluiden kehittäminen ja räätälöinti erityisiin tarpeisiin ja tilanteisiin	<p>Kehittää julkisia yrityspalveluita ja -kokonaisuutta sekä lisätä julkisten yrityspalveluiden asiakaslähtöisyyttä räätälöimällä paremmin yrittäjille suunnattuja palveluita esimerkiksi nais-, maahanmuuttaja-, yksin- ja maaseutuyrittäjien sekä nuorten ja ikääntyneiden yrittäjien sekä yhteiskunnallisten yritysten tarpeisiin. Lisäksi tavoitteena on lisätä edellä mainittujen erityisryhmien sekä yleisesti yksinyrittäjien yrittäjyys-, johtamis- ja liiketoimintaosaamista sekä tukea verkostoitumista ja kasvua. Eritysten yrittäjärühmien tarpeiden ohella on tavoitteena ottaa huomioon omistajanvaihdoksiin liittyvät tilanteet ja niihin liittyvät tarpeet.</p>
8. Ilmiölähtöisyys yrittäjyyden edistämässä	<p>Yrittäjyyden tarkastelu ilmiölähtöisesti valtioneuvostossa yli hallituskausien. Pohjana ovat säännölliset yrittäjyyden tilannekuvat, jotka hyödyntävät monipuolisesti dataa sekä näyttöön perustuvat politiikkasuositukset.</p>

Strategiset teemat ovat keskenään synergisiä. Erityisesti kasvuhakuisen yritystoiminnan lisääminen -teema poikkileikkaa muita strategisia teemoja, sillä kasvuyrittäjyyteen vaikuttaa niin osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus kuin myös sujuva sääntely ja toimiva kilpailu markkinoilla.

Ennustettavalla ja kilpailukykyisellä verotuksella on vaikutuksia kasvuyritysten työllistämiseen ja investointeihin. Myös yrittäjän turvalla ja uuden alun mahdollistamisella on merkitystä siihen, miten yrittäjyyteen liittyvää riskiä arvioidaan yritystoimintaa käynnistettäessä ja laajennettaessa. Strategisten teemojen merkitys yrittäjyydelle on erilainen yrittäjyyden tavoitteista riippuen.

4 Koronapandemian vaikutukset yrittäjyyteen ja tulevaisuuden erilaiset skenaarit

Yrittäjyysstrategiaa kirjoitettaessa on koko yhteiskunta ja yrittäjyyden toimintaympäristö mullistunut koronapandemian vaikutuksesta. Yrittäjyys on ollut paikoitellen kriisissä. Kriisivaiheesta on strategiaa viimeisteltäessä siirrytty toipumiseen ja kasvuun. Talouden toipuminen covid-19-epidemiasta on ollut nopeaa kuluvan vuoden keväästä alkaen. VM:n 27.9. julkaiseman talousennusteen mukaan Suomen bruttokansantuotteen arvioidaan kasvavan 3,3 % v. 2021. Talouden elpyminen jatkuu syksyllä varsinkin niillä toimialoilla, joita rajoitukset vielä tällä hetkellä koskevat. Sen seurauksena talouskasvu pysyy edelleen vahvana loppuvuonna ja jatkuu v. 2022. BKT:n arvioidaan kasvavan 2,9 % v. 2022 ja 1,4 % v. 2023. Ennusteessa tautitilanteen heikentymisen ei oleteta rajoittavan talouden toipumista, vaikka yhteiskunnan avaaminen tapahtuisi hitaammin kuin kesän ennusteessa oletettiin. Taudinkehitykseen, virusmuunnoksiin sekä rokotekattavuuteen liittyvä epävarmuus lisää ennusteen epävarmuutta.⁷⁰

Toistaiseksi koronapandemian vaikutukset yritystoimintaan ovat jääneet alkuarvioita pienemmiksi. Voimakkaimmin pandemia on vaikuttanut niillä toimialoilla, joihin yhteiskunnan rajoittamistoimenpiteet ja kuluttajakäyttäytymisen muutos osuivat voimakkaimmin. Osalla toimialoista, kuten matkailu- ja ravitsemus- sekä kulttuurialalla, vaikeudet jatkuvat koronaviruksen uuden variantin leviessä jo kesän aikana. Nähtäväksi jää miten syksyn tautitapausten runsastuminen ja yhteiskunnan avaaminen ja uudelleen sulkeminen sekä toisaalta torjumistoimenpiteet kuten koronapassi ja rokotukset tulevat vaikuttamaan kehitykseen.

On nähtävissä, että osa toimialoista on myös hyötynyt koronapandemian aiheuttamasta toimintatapojen muutoksesta. Useilla toimialoilla kysyntä on palautunut ja investoinnit ovat lisääntymässä, mikä on myönteistä suomalaisten investointi- ja välituotevientialojen näkymille. Myös liike-elämän palvelut ovat palautumassa. Työvoimapula on selvästi muodostumassa yritysten kasvun rajoitteeksi.

Yhteiskunnassa reagoitiin yritysten vaikeaan tilanteeseen useilla joustoilla sekä uusilla tuki-instrumenteilla. Voidaan jopa todeta, että toimilla onnistuttiin pehmentämään jonkin verran kriisin aiheuttamaa iskua yritystoimintaan. On tärkeää, että toivuttaessa koronasta sekä Suomessa että muualla Euroopassa, luovutaan vähitellen väliaikaisiksi tarkoitetuista tuki-instrumenteista.

Koronapandemia jättää hitaasti katoavia jälkiä talouteen ja yrittäjyyteen. Aiempien arvioiden mukaan elpyminen on koronapandemian aiheuttaman taloudellisen kriisin jälkeen aluksi nopeaa, mutta sen jälkeen kasvu hidastuu. Talouden elpymistä on usein kuvattu kirjaimin ja ennakoitu, että palautuminen olisi V- tai W-kirjaimien kaltaista, jolloin talouden nopean laskun jälkeen seuraisi myös nopea elpyminen.

Todennäköinen palautumisen malli voisi olla myös neliöjuurimerkin kaltainen. Siinä nopean elpymisen aiheuttaman kasvun jälkeen kasvu pysähtyisi ja jäisi vaakatasoon, sillä pitkän aikavälin palautumiseen vaikuttaisivat pandemian vauriot ja yleiset rakenteelliset kasvun hidasteet. Tästä syystä tulisi kiinnittää huomiota rakenteellisiin kasvun esteisiin, joista pidemmän aikavälin haasteiksi strategian tilannekuvassa tunnistettiin työvoiman riittävyys sekä investointien ja tuottavuuden matala taso. Nopea elpyminen saattaa jättää varjoonsa myös sen, että talouden tuotanto alkoi Suomessa laskea jo ennen pandemian alkamista.

Tuottavuuskehityksen osalta myös positiivisia signaaleja on havaittavissa. Koronataantumien seurauksena yritykset ovat menestyksellisesti panostaneet uusien asiakassuhteiden ja toimintamallien

⁷⁰ Taloudellinen katsaus syyskuu 2021, Talousnäkömät, Valtiovarainministeriön julkaisuja – 2021:51

kehittämiseen. Itse koronakriisi on vaikuttanut tuottavuutta hidastavasti, mutta sen jälkeen on mahdollista myös kiihdyttää tuottavuutta. Erityisesti digitalisaatio sekä datan hyödyntäminen tuottavuuden lähteenä voivat mahdollistaa pysyvemmänkin tuottavuuden tason noston, mutta se edellyttää osaamista työntekijöitä ja johtamiselta.

Paikoitellen positiivisesta vireestä huolimatta tulee näkymiin suhtautua varauksella, sillä pandemia ja siihen liittyvät virusmuunnokset aiheuttavat edelleen epävarmuutta taloudessa. Paljon riippuu myös siitä, miten rokotukset onnistuvat ja miten muutoin toimitaan koronapandemian hoitamisessa Suomessa ja muissa maissa.

Seuraavissa alaluvuissa on tarkasteltu pandemian vaikutuksia yrittäjyyteen lyhyellä (2020–2021) ja pidemmällä aikavälillä. Lyhyemmän aikavälin tarkastelussa on seurattu koronan vaikutuksia talouden kehitykseen, yritysten suhdanneodotuksiin, konkurssinäkymiin, yrityskannan kehitykseen ja työllisyyteen.

Koronapandemian vaikutusten ollessa voimakkaimmillaan selvitettiin mahdollisia pidemmän tähtäimen vaikutuksia yrittäjyyteen kirjallisuuskatsauksella. Kesällä 2020 näkymien ollessa sumeimmillaan laadittiin yrittäjyysstrategian ohjausryhmän aloitteesta skenaariotarkastelu, jossa tarkasteltiin aiempien taloudellisten kriisien pohjalta kolmea vaihtoehtoista skenaarionäkymää sekä pohdittiin mahdollisia toimenpiteitä kahteen skenaarioon varautumisessa. Pidemmän tähtäimen vaikutukset, skenaariotarkastelu sekä toimintavaihtoehdot yrittäjyyden edistämiseksi eri skenaarioissa on koottu liitteeseen 2.

Koronapandemian vaikutukset yrittäjyyteen

Koronapandemian nopea leviäminen Euroopassa ja maailmalla muutti voimakkaasti yhteiskuntaa ja taloudellista toimintaympäristöä alkuvuodesta 2020 alkaen. Suomessa kyseessä on ollut suuri yksityiseen kulutukseen ja palveluiden kysyntään kohdistuva häiriö, jolla on ollut merkittäviä työllisyys- ja tulovaikutuksia. Talous on kääntynyt takaisin kasvu-uralle mutta kasvun ennakoitaan loivenevan tulevina vuosina.

Kriisin vaikutukset ovat kohdistuneet voimakkaimmin pieniin yrityksiin, joiden kyky sopeuttaa toimintaan on rajallinen. Teollisuussijoituksen keväällä 2021 tekemien yrityskyselyjen mukaan majoi- tus- ja ravintola-ala sekä kuljetus- ja varastointiala ovat kärsineet kriisistä eniten. Hallinto- ja tuki- palvelusektorin yritysten keskuudessa kahtiajako on syventynyt syksyllä 2020. Informaatio- ja viestintäsektorin yritykset ovat pärjänneet parhaiten läpi kriisin, mikä indikoi digitalisaation vauhdittu- neen. Myös teollisuusalan yritysten liikevaihto on parantunut toukokuun 2020 tasosta, mutta alku- vuoden 2021 liikevaihtotason oletetaan olevan lokakuuta huonompi.⁷¹

Yritysten näkymät

Pk-yritysbarometrin mukaan pk-yritysten näkymät ovat parantuneet selkeästi poikkeuksellisen pan- demia-ajan jälkeen, ja suhdanneodotukset ovat nousseet voimakkaasti. Talouden odotetaan kasva- van kuluvan ja ensi vuoden aikana selvästi. Odotukset liikevaihdon kehityksestä vastaavat pitkälti yleisiä suhdanneodotuksia. Pk-yrityksistä 35 prosenttia arvioi suhdanteiden paranevan seuraavien 12 kuukauden aikana ja 13 prosenttia pelkää niiden heikkenevän. Edellisessä barometrissa parempia

⁷¹ Koronakriisin vaikutukset Suomen pk-yrityksiin. Teollisuussijoituksen kyselyn tulokset 3. kierros 8.12.2020.

suhdanteita ennakoivia oli yhdeksän prosenttiyksikköä vähemmän ja heikkeneviä suhdanteita ennakoivia kymmenen prosenttiyksikköä enemmän.⁷²

Selvitysten mukaan kriisistä selviävät parhaiten hyvin kannattavat, vahvan taseen yritykset sekä yritykset, joiden hankintaan, tuotantoon ja jakeluun virus ja sen torjuntatoimet vaikuttavat vain vähän. Tilanteesta heikoiten selviävät nuoret tai muut heikon taseen yritykset (mm. pienet immateriaaliseen toimintaan suuntautuneet) ja yritykset, joiden toimintaan virus tai sen torjuntatoimet vaikuttavat voimakkaasti. Tuottavimmat, dynaamisimmat tai innovatiivisimmat yritykset eivät näytä selviävän suuremmalla todennäköisyydellä.

Nuoret kasvuhakuiset yritykset ovat tuottavuuskehityksen kannalta merkittävä, sillä ne perustavat eniten työpaikkoja pidemmällä aikavälillä.⁷³ Tällä hetkellä ei kuitenkaan ole viitteitä siitä, että koronapandemian aiheuttama kriisi olisi erityisesti heikentänyt nuorten kasvuyritysten toimintaedellytyksiä. Esimerkiksi Business Finlandin noin 400 nuoren innovatiivisen yrityksen ryhmän (Nuoret innovatiiviset yritykset, NIY) kasvun edellytykset ovat säilyneet hyvinä, sillä nämä yritykset ovat pystyneet lisäämään myyntiään ja vientiään erityisesti digitaalisilla markkinoilla.

Finanssiala ry:n (FA) Pankkibarometrin mukaan yritysten luototuksessa on näkyvissä kasvua. Kesän 2021 aikana luottoja on myönnetty selvästi enemmän kuin viime vuonna samaan aikaan. Loppuvuoden luotonkysynnän odotuksia kuvaavat arviot ovat nekin vahvassa kasvussa. Lainojen odotetaan menevän edelleen aiempaa enemmän käyttöpääoman vahvistamiseen ja rahoituksen uudelleenjärjestelyihin. Mutta nyt investointeihin otettavien lainojen saldoluku on noussut ohi muiden käyttötarkoitusten saldolukujen.⁷⁴

Maksuvaikeudet, yritysten lopettaminen ja konkurssit

Koronakriisin aiheuttama kysynnän vähentyminen ja joillakin toimialoilla jopa kysynnän katoaminen kokonaan on johtanut osassa yrityksiä kassakriiseihin, maksuvaikeuksiin, lomautuksiin ja irtisanomisiin. Pk-barometrin mukaan pandemian lieveneminen näkyy pk-yritysten kassatilanteessa, joka on parantunut selvästi vuoden takaisesta. Syksyn barometrissa 15 prosenttia yrityksistä raportoi vaikeuksista hoitaa maksujaan viimeksi kuluneen kolmen kuukauden aikana. Osuus on sama kuin keväällä, mutta se on laskenut vuodessa neljällä prosenttiyksiköllä. Maksuvaikeuksia kokeneiden yritysten osuus on edelleen kohtuullisen suuri, mutta maksuvaikeuksien määrä ei näyttäisi toteutuneen ainakaan pahimpien skenaarioiden mukaisesti.

Työllisyyden ja talouskasvun näkökulmasta on helpottavaa, että voimakkaasti kasvuhakuisilla yrityksillä maksuvaikeudet ovat pysyneet kohtuullisen maltillisina. Yritysten elinkaaren näkökulmasta on positiivista havaita, että nuorempien yritysten tilanne ei ole heikentynyt muita enempää, eivätkä ne ainakaan vielä kamppaile maksuongelmien kanssa oleellisesti useammin kuin muut pk-yritykset.⁷⁵

Yritysten taloudelliset vaikeudet eivät vielä toistaiseksi ole heijastuneet konkurssitilastoihin, mutta nähtäväksi jää, vaikuttaako konkurssilakien määräaikaisten muutosten päättyminen konkurssien määrää lisäävästi. Tilastokeskuksen tietojen mukaan tammi–lokakuussa 2021 pantiin vireille 2 010 konkurssia, mikä on 116 konkurssia (6,1 prosenttia) enemmän kuin vastaavana ajankohtana vuotta

⁷² Suomen Yrittäjät, Finnvera ja työ- ja elinkeinoministeriö, [PK-yritysbarometri](#), syksy 2021.

⁷³ Taloudellinen katsaus, kesä 2020, Valtiovarainministeriön julkaisu – 2020:55.

⁷⁴ Finanssiala ry, [Pankkibarometri III/2021](#).

⁷⁵ Suomen Yrittäjät, Finnvera ja työ- ja elinkeinoministeriö, [PK-yritysbarometri](#), syksy 2021.

aiemmin. Vuoden 2019 vastaavaan ajankohtaan verrattuna konkurssien määrä väheni 9,8 prosenttia. Vireille pantujen konkurssien määrä väheni 16,4 prosenttia tammi-lokakuussa majoitus- ja ravitsemustoiminnan toimialalla vuoteen 2020 verrattuna. Kaupan toimialalla oli 336 konkurssia, yhtä paljon kuin vuotta aiemmin. Muilla toimialoilla vireille pantujen konkurssien määrä kasvoi. Konkurssit kasvoivat lukumäärällisesti eniten rakentamisen päätoimialalla.

Konkurssilakia on muutettu muutaman kerran koronakriisin aikana. Konkurssiin hakemista rajoitettiin määräaikaisella lakimuutoksella 1.5.2020 alkaen ja lakimuutos oli voimassa 31.1.2021 saakka. Tänä aikana konkurssien määrä oli poikkeuksellisen matala. Uusin väliaikaislaki, joka oli voimassa helmikuun alusta syyskuun loppuun 2021, esti velkojia hakemasta yrityksiä konkurssiin lyhytkestoisten maksuvaikeuksien vuoksi. Lakimuutokset ovat rajoittaneet velkojan mahdollisuutta hakea velallista konkurssiin. Konkurssitilaston aineistosta lakimuutoksen mahdollista vaikutusta konkurssimääriin on mahdotonta erotella muista mahdollisista tekijöistä, kuten Verohallinnon tai muiden velkojien omaehtoisista toimista.⁷⁶

Koronakriisin aikana Suomessa on toteutunut noin 500 konkurssia vähemmän kuin kriisiä edeltävänä vuosina 2018 ja 2019. Erinäisten arvioiden mukaan tulevaisuudessa ei tulla välttämättä näkemään suurta muutosta konkurssien määrässä. Esimerkiksi Helsinki GSE:n tilannehuoneen tekemä konkurssimallinnus ja siihen perustuva tarkastelu antaa viitteitä siitä, että vuoden 2020 alhainen konkurssimäärä esimerkiksi verrattuna vuoteen 2019 ei liity kokonaan esimerkiksi lainsäädäntömuutoksista johtuviin, ns. puuttuviin konkurssihin. Alustavan mallin mukaisesti suoraan konkurssitilastoista laskettavissa oleva ero vuoden 2020 ja aiempien vuosien välillä saattaa liioitella puuttuvien konkurssien määrää.⁷⁷

Tilastojen ohella tuntumaa tilannekuvaan saadaan yritysten näkemyksistä. Teollisuussijoituksen yrityskyselyn mukaan konkurssilainsäädäntö vaikuttaa noin 3 prosenttiin kyselyn pk-yrityksistä kaikilla sektoreilla. Noin prosentti kyselyn pk-yrityksistä (yli 5 henkilöä työllistävät) arvioi yrityksensä joutuvan konkurssiin konkurssilainsäädännön väliaikaisten muutosten päättymisen seurauksena. Yleisin vaikutus on ollut asiakkaiden konkurssi, joka on vaikuttanut kaikilla sektoreilla 3 prosenttiin kyselyn yrityksistä – poikkeuksena ovat majoitus- ja ravitsemustoimintasektorin yritykset, joiden keskuudessa yleisin vaikutus on oman yrityksen konkurssi.⁷⁸

Pienyrittäjien talousahdinko on näkynyt myös neuvontapalvelussa. Koronakriisi on saanut pienyrittäjät soittamaan yhä useammin Yritys-Suomi Talousapu -neuvontapalveluun, jossa neuvotaan talousvaikeuksiin joutuneita yrittäjiä. Talousapuneuvontapalveluun tulee normaalivuosina noin 2 000 puhelua pk-yrityksiltä. Vuonna 2020 puheluita tuli 8 000. Myös vuoden 2021 alkupuolella on puheluita tullut normaaliaikaan verrattuna kaksinkertainen määrä. Eniten yhteydenottoja tulee majoitus- ja ravintolatoimialalta sekä tapahtuma-alalta.

Konkurssien sijaan osa yrityksistä on saattanut lopettaa toimintansa. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan vuonna 2020 toimintansa lopetti 25 300 yritystä. Lopettaneita yrityksiä oli 4 400 eli 21 prosenttia enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Lopettaneiden yritysten osuus koko yrityskannasta oli 5,8 prosenttia. Eniten yrityksiä lopetti ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan toimialalla. Yrityskannan määrään vaikuttaa lopetusten ohella yritysten perustamisten määrän kehittyminen. Tilastokeskuksen mukaan 39 700 yritystä aloitti toimintansa vuonna 2020. Aloittaneita yrityksiä oli 1 000 eli 3 prosenttia enemmän kuin edeltävänä vuonna 2019. Aloittaneiden yritysten osuus koko

⁷⁶ Suomen virallinen tilasto (SVT): Konkurssit , Lokakuu 2021. Tilastokeskus .

⁷⁷ [Helsinki Graduate School of Economics:n Tilannehuoneen analyysi](#), March 2, 2021.

⁷⁸ Suomen Teollisuussijoitus, [Koronakriisin vaikutukset Suomen PK-yrityksiin, Kyselyn tulokset 4. kierros](#) 27.4.2021.

yrittäjien osuus oli 9,1 prosenttia. Selvästi eniten lukumääräisesti yrityksiä aloitti ammatillisen, teollisen ja teknisen toiminnan toimialalla, jossa toimintansa aloitti 6 900 yritystä, eli 17 prosenttia kaikista vuonna 2020 aloittaneista yrityksistä.⁷⁹

Yritysten vaikeudet heijastuvat myös työllisyystilanteeseen. Työttömien työnhakijoiden määrän kasvu pysyi kriisin aikana maltillisena, sillä irtisanomisten sijaan yritykset lomauttivat henkilöstöään.

Työllisyys

Työttömyysasteen trendi oli Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan lokakuussa 2021 7,1 prosenttia eli 1,1 prosenttiyksikköä matalampi kuin vuotta aiemmin. Työllisyysasteen trendi oli 72,7 prosenttia, mikä on 1,7 prosenttiyksikköä korkeampi kuin edellisen vuoden lokakuussa.

⁸⁰ Työmarkkinaennusteen mukaan koronarokotusten edistyminen ja epidemiatilanteen parantuminen ovat kääntäneet työvoiman kysynnän nousuun, ja työmarkkinoiden ennakoitua kääntyvän reippaaseen kasvuun jo kuluvan vuoden aikana. Koronakriisiä edeltänyt työllisyyden taso ohitetaan vuonna 2023, mutta työttömien työnhakijoiden määrä jää vielä kriisiä edeltävän tason yläpuolelle. Työmarkkinaennusteen mukaan työllisyysaste nousee kuluvana vuonna 71,2 prosenttiin ja ensi vuonna 71,8 prosenttiin ohittaen samalla koronaepidemiaa edeltäneen tason. Väestön vähenemisen vuoksi työllisten määrä ohittaa koronakriisiä edeltäneen tason vasta vuonna 2023.

Työvoiman määrä riippuu ennen kaikkea työikäisen väestön määrästä. Työmarkkinaennusteen analyysin mukaan työvoiman tarjonnan kannalta tilanne on siinä mielessä epäedullinen, että mahdollista työvoiman kysynnän kasvua on aiempaa vaikeampi tyydyttää. Ennusteen mukaan ikäryhmistä 15–24-vuotiaat on ainoa ikäryhmä, joka kasvaa ennusteperiodilla. Muut ikäryhmät pienenevät jonkin verran, ja kaiken kaikkiaan työikäisen väestön määrä vähenee vuoteen 2023 tultaessa. Vaikka joillain toimialoilla työn tehostaminen ja automatisointi voisikin vähentää työvoiman tarvetta tulevina vuosina, esimerkiksi vanhustalouksissa työvoiman tarve kasvaa, ja jo nyt alalla on työvoimapula.

Ilman työperäisen maahanmuuton merkittävää lisäämistä työvoiman tarjonta rajoittaa kasvua yhä suuremmassa määrin. Nettomaahanmuuton trendi on ollut kasvava myös koronaepidemian aikana. Luonnollinen väestönlisäys sen sijaan on edelleen negatiivinen, mikä vahvistaa tarvetta työperäisen maahanmuuton lisäämiselle. Pelkkä nettomuuton tarkastelu ei toki riitä, sillä jos maahanmuuttajataustaiselle työvoimalle ei ole kysyntää tai heillä ei ole pääsyä työmarkkinoille, ei runsaskaan positiivinen nettomuutto välttämättä lisää työn tarjontaa.⁸¹

Talouden ja työllisyyden näkymiä varjostavat samat uhat kuin jo ennen pandemiaa: kansainvälisellä tasolla kauppakonfliktien laajeneminen ja geopoliittiset epävarmuudet sekä kotimaassa julkisen talouden epätasapaino ja väestön ikääntyminen. Suomalaisyrityksissä riskit liittyvät vientiin, mutta ne näkyvät myös liiketoiminnan kehittämisen lykkäämisinä ja varovaisena innovaatiotoimintana. Näihin liittyvät kysymykset odottavat uusia ratkaisuja. Esimerkiksi osaamisvajaiden korjaaminen julkisin ja yksityisin yhteistoimin vauhdittaa yritysten liiketoiminnan kehittämistä ja kasvua. Julkisessa keskustelussa usein esitetty työperäisen maahanmuuton merkittävä lisääminen on yksi suhteellisen nopea keino paikata kasvavaa työvoimapulaa.

⁷⁹ Suomen virallinen tilasto (SVT): [Aloittaneet ja lopettaneet yritykset](#), 1. Vuosineljännes 2021. Helsinki: Tilastokeskus.

⁸⁰ Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus, lokakuu 2021. Tilastokeskus.

⁸¹ Larja, Peltonen, Ylikännö, [Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste](#), kevät 2021. TEM analyysija 105/2021.

Pandemiasta on tärkeää jäädä muistijälki, joka korostaa resilienssin merkitystä. Yritysten kriisinkestävyys edellyttää uudistumiskykyä ja vaihtoehtoisten toimintamallien ylläpitoa. Seuraavan ”mustan joutsenen” ilmaantuessa on reagoitava nopeasti: talouden ja työllisyyden on hakeuduttava uudelle kasvu-uralle. Innovaatio- ja elinkeinopolitiikan tärkeimpiä ominaisuuksia on muutoskyvyn ylläpito. Suuret kriisit ovat joka kerta erilaisia, mutta niiden tunnistaminen on talouden kestävyuden ja politiikan reagoitakyvyn avainominaisuuksia.

Suomen talous vaikuttaisi ainakin toistaiseksi selvinneen koronapandemiasta rajallisilla pitkäaikaisilla vaurioilla samalla, kun taloudessa luottamus positiiviseen kehitykseen on lisääntynyt. Koronapandemian yrityksille aiheuttamiin ongelmiin reagoitiin nopeasti useilla erilaisilla toimenpiteillä. Rajalliset vauriot tarjoavat hyvät lähtökohdat kriisin jälkeisen kysynnän lisääntymisen hyödyntämiseen ja tukevat pidemmän aikavälin uudistumista. Koronapandemian aiheuttama kriisi ei ole vielä ohi ja tulevaisuudessa on vielä paljon epävarmuutta. Ja tämänkin kriisin jälkeen voi tulla uusia kriisejä mikä edellyttää yrityksiltä jatkossakin uudistumiskykyä ja vaihtoehtoisten toimintamallien ylläpitoa.

5 Yhteenveto

Koronapandemia on vaikuttanut voimakkaasti koko yhteiskuntaan ja yrittäjyyteen. Yritysten osalta koronapandemian vaikutus on ollut suurin pieniin yrityksiin ja niillä toimialoilla, joihin viranomais-ten toimet ja kuluttajien käyttäytymisen muutos ovat vaikuttaneet eniten. Vaikka suomalaiset yritykset ovat keskimäärin selviytyneet koronakriisistä vähin vaurioin, on tilanne joillakin toimialoilla edelleen hankala ja koronatilan-teen vaikeutuminen luo talouteen jälleen epävarmuutta.

Palaututtaessa pandemiasta tulee kiinnittää katse pidemmän aikavälin kasvun esteisiin, jotta viriävä kasvu ei pysähdy. Haasteiden ohella koronasta toipuvat markkinat tarjoavat mahdollisuuksia, mutta kilpailu voi myös kiristyä. Suomen kannalta olisi tärkeää, että poikkeukselliset kriisiajan tukijärjestelyt saadaan purettua mahdollisimman sujuvasti EU:ssa ja että kansainvälisen kaupan pelisäännöt saadaan palautettua kaikkialla.

Yritysten uusiutumisella ja kasvulla on tärkeä rooli Suomen tulevassa menestyksessä. Yrittäjyyspolitiikalla on tärkeä rooli uudistumisen ja kasvun vauhdittamisessa. Yrittäjyysstrategia kokooa hallitusohjelman painopisteistä yrittäjyyteen liittyvät valinnat ja toimenpiteet yhden sateenvarjon alle. Strategia pyrkii lisäämään luottamusta siihen, että Suomeen kannattaa perustaa yrityksiä ja että suomalaisten yritysten kannattaa investoida, työllistää, kasvaa ja kansainvälistyä. Lisäksi tavoitteena on se, että ulkomaiset, osaavat työntekijät ja opiskelijat haluavat työllistyä tai toimia yrittäjinä.

Yrittäjyys on vastaus moneen talouden haasteeseen. Talouden kasvu on ollut perinteisesti liian harvan yrityksen varassa. Pk-yritysten, erityisesti mikroyritysten, kansainvälistymisaste on merkittävästi matalampi kuin verrokki- maissa. Kansainvälistä kauppaa käyvien yritysten rinnalle tarvitaan laajempi pohja yrityksiä, jotka voivat ponnistaa kasvuun ja kansainvälisyyteen. Tilannekuvassa tunnistettiin, että Suomessa perustetaan vähemmän yrityksiä kuin mitä potentiaalimme mahdollistaisi. Suomeen tarvittaisiin kipeästi uusia yrityksiä kasvualoille, ja näin ollen olisi tärkeää tunnistaa toimintaympäristön haasteet tarkemmin.

Pidemmän tähtäimen haasteiksi tilannekuvassa tunnistettiin erityisesti alhainen työllisyys, matalat investoinnit ja tuottavuuden alentuminen. Alhaisen työllisyyden ohella työvoiman saatavuudesta tulee yhä suurempi haaste työikäisen väestön vähentyessä. Uudistuminen ja investoinnit edellyttävät yritysten näkökulmasta uskottavaa näkymää osaavan työvoiman saatavuudesta. Työvoiman saatavuuteen voidaan vaikuttaa mm. koulutuksella ja jatkuvalla osaamisen kehittämisellä sekä ennakoimalla paremmin tarvittavaa osaamista. Näiden toimien ohella tarvitaan työperäistä maahanmuuttoa. Työperäinen maahanmuutto edellyttää toimenpiteitä myös yrityksissä. Ulkomailta Suomeen tulevan osaavan työvoiman vastaanottaminen edellyttää moninaisuuden perustuvaa työku- lttuuria ja johtamisosaamista. Toisaalta monille yrityksille tämä tarjoaa askeleen kansainvälistymisen suuntaan, ja työvoiman diversiteetti voi vauhdittaa myös innovointia.

Suomalaisen väestön ohella yrittäjät ikäänntyvät, ja jos omistajanvaihdoksissa ei onnistuta, voi tämä aiheuttaa haasteita tulevaisuuden kasvulle ja työpaikoille. Omistajanvaihdokset voivat parhaimmillaan olla myös startti kasvulle ja uudistamiselle. Kasvuyritysten määrän kasvattamiseksi on tärkeää edistää keinoja omistajanvaihdosten sujuvoittamiseksi. Rahoituksen saatavuuden ohella tulisi kiinnittää myös huomiota jatkajiin, sillä yli 55-vuotiaiden yrittäjien näkemysten mukaan jatkajan tai os- tajan löytyminen on suurin haaste omistajanvaihdoksissa.

Erityisen tärkeää on parantaa kasvavien yritysten edellytyksiä osaavan työvoiman ja riittävän pääoman saatavuuteen innovoinneissa ja liiketoiminnan laajentamisessa. Tuottavuuden näkökulmasta on tärkeää, että uudet työpaikat syntyvät erityisesti korkean tuottavuuden yrityksiin.

Viime vuosina henkilötyövuosien kasvu on tapahtunut ensisijaisesti yli 10 henkilöä työllistäviin yrityksissä. Tutkimustiedon perusteella uusia työpaikkoja syntyy ennen kaikkea nuoriin yrityksiin, jotka ovat käytännössä aina pk-yrityksiä. Yksinyrittäjyys on lisääntynyt paljon viimeisen vuosikymmenen aikana ja näin ollen siitä on tullut myös tärkeä työllistymisen keino. Uusi piirre työmarkkinoilla on se, että osa yrittäjistä saa toimentulonsa osin palkkatulona ja osin yrittäjätulona, mikä haastaa sosiaaliturvaa. Tyypillisesti useat yrittäjistä kokeilevat yritystoimintaa ensin erilaisten las-kutuspalveluiden kautta (ns. kevytyrittäjinä), mikä lisää tarvetta siihen, että yrittäjät tunnistavat erot työntekijänä tai yrittäjänä työllistymisen välillä. Uudet työmahdollisuuksien muodot, kuten alustat ja epätyypilliset työsuhteet edellyttävät, että sääntely on selkeää ja ennakoitavaa.

Kasvuyrittäjyys on yrittäjyysstrategian yksi keskeisimmistä fokusalueista. Ponnisteluista huolimatta liian harvan yrityksen tavoitteena on ollut kasvu. Kyetäkseen pitkänteiseen kasvuun ja uudistumiseen on yritysten oltava kannattavia ja kilpailukykyisiä. Yritysten kasvu on yhteydessä työllisyyden kasvuun, sillä mitä enemmän kaiken kokoiset kasvavat yritykset palkkaavat lisää työntekijöitä, sitä enemmän työllisyys kasvaa. Toisaalta yrittäjyyden toimintaympäristö on muuttunut työvoiman saatavuuden osalta ja yhä useammat yritykset ilmoittavat haasteistaan saada palkattua osaavaa työvoimaa. Erityisesti uusilla ja nuorilla kasvuhakuisilla yrityksillä on tärkeä rooli tuottavuutta lisäävässä uudistumisessa sekä työllisyyden lisäämisessä.

Innovaatiot ovat tärkeimpiä uudistumisen lähteitä, ja siksi on tärkeää huolehtia t&k&i-rahoituksen ohella toimivista rahoitusmarkkinoista sekä informoida ja neuvoa riittävästi saatavilla olevasta EU-rahoituksesta. Tiede- ja teknologiapohjaisten innovaatioiden ohella yrityksiä tulee kannustaa hyödyntämään kaikki keinot, joilla on mahdollista lisätä tuotteiden tai palveluiden arvoa asiakkaille. Ylipäätään osaaminen on tärkeä panostuksen alue, sillä vain osaava yrittäjä ja osaavat työntekijät uskaltavat tavoitella uudistumista ja kasvua.

Yhteiskuntamme on valtavan murroksen edessä. Useat muutosvoimat, kuten ilmastonmuutos, globalisaatio, kaupungistuminen, väestön ikääntyminen ja teknologinen kehitys, luovat uhkia ja mahdollisuuksia. Yrittäjyys on yksi keino ratkoa yhteiskunnallisia haasteita ja ilmiöitä. EU:n elvytys- ja uudistamistoimenpiteet ja resurssit tulee suunnata näihin yhteiskunnallisiin haasteisiin vastaamiseen, koska onnistuessamme saamme ratkaisuja mm. ilmastonmuutokseen ja ikääntymiseen sekä samalla myös Suomeen lisää kasvua, yrittäjyyttä ja työpaikkoja. Kun monet teollisuudet ja toimialat muuttuvat vähähiiliseksi, avautuu markkinoilla monia uusia mahdollisuuksia nopeille ja innovatiivisille yrityksille. Yritystasolla yhteiskunnalliset haasteet ja mahdollisuudet näyttäytyvät myös vastuullisuusvaatimusten kasvuna.

Julkinen sektori voi vauhdittaa uusien ratkaisujen kokeilua ja kehittämistä hyödyntämällä aktiivisemmin innovatiivisia hankintoja. Tarve löytää ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin sekä nopea teknologinen kehitys edellyttävät myös uusia sääntelyn lähestymistapoja. Samoin nopea teknologinen kehitys ja sen mahdollistamat uudet liiketoimintamallit (erityisesti jakamis- ja alustatalous) haastavat sääntelyä ja aiheuttavat paineita ottaa innovatiiviset ratkaisut paremmin huomioon sääntelyssä. Uudenlaiset, teknologisen kehityksen mahdollistamat innovoinnin ja arvonluonnin mallit kyseenalaistavat perinteisiä yrityspolitiikan toimintamalleja. Yrittäjyyspolitiikan kehittämisen kannalta on tärkeää, että pk-yritysten erityiset haasteet otetaan huomioon yritysten digitaalista transformatiota edistettäessä.

Vähähiilisessä, aineettomassa arvonluonnissa ja digitalisaation laajamittaisemmassa hyödyntämisessä on paljon käyttämätöntä potentiaalia pk-yrityksissä. Erityisesti digitaalisuus ja data ovat tärkeitä välineitä ja mahdollistaja koko yhteiskunnan vihreään toipumiseen ja kestävään kasvuun.

Yrittäjät ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, ja strategiassa onkin tunnistettu erityisiä tarpeita ja tilanteita, joissa yrittäjyyden lähtökohdat ja tilanteet poikkeavat ja edellyttävät räätälöidympiä ratkaisuja palveluihin ja politiikkavalintoihin. Myös yrityspalveluissa toimivien asiantuntijoiden osaamista tulee kehittää. Ylipäätään sekä yksityiset että julkiset yrityspalvelut ja niiden kehittäminen tunnistettiin tärkeäksi kehittämisen kohteeksi.

Kasvu ja uudistuminen edellyttävät, että yrittäjyyden toimintaympäristöä tarkastellaan kokonaisuutena. Yrittäjyyteen vaikuttavat monet politiikkatoimet. Rahoituksen ja osaavan työvoiman saatavuus, toimiva kilpailu, sääntelyratkaisut ja ennustettava verotus ovat esimerkkejä tärkeimmistä toimintaympäristön tekijöistä. Myös yrittäjän turvalla ja uuden alun mahdollistamisella on merkitystä siihen, miten yrittäjät arvioivat yrittämiseen liittyvää riskiä yritystoimintaa käynnistettäessä ja laajennettaessa.

Tilannekuvan mukaan yrittäjyyden toimintaympäristö on pääsääntöisesti kunnossa. Kehittämällä ratkaisuja tunnistettuihin ongelma-kohtiin voidaan tukea yritysten uudistumista ja kestävä kasvua. Toimintaympäristön muuttaminen on pitkäjänteistä työtä, jossa tarvitaan ilmiölähtöistä ja poikkihallinnollista otetta valtioneuvostossa, jotta tehdyt politiikkavalinnat tai toimenpiteet eivät neutraloi toisiansa. Kestävään kasvuun ja kehittämiseen kannustavaa toimintaympäristöä on myös kehitettävä pitkäjänteisesti yli hallituskausien. On tärkeää kutsua laajasti sidosryhmät mukaan kehittämään yrittäjyyden huomioivaa toimintaympäristöä.

Tilannekuvan haasteisiin vastaamiseksi tunnistettiin yrittäjyysstrategiassa kahdeksan strategista teemaa. Strategiset teemat ovat keskenään synergisiä ja erityisesti kasvuyrittäjyys on teema, joka poikakeikkaa muita teemoja. Yrittäjyysstrategian eri valmisteluvaiheissa tunnistettiin hallitusohjelmakirjausten lisäksi alustavasti konkreettisia toimenpiteitä ja keinoja, joita on täsmennetty erikseen laaditussa yrittäjyysstrategian tiekartassa. Yrittäjyysstrategian toimeenpanoa on päätetty vahvistaa valtioneuvoston periaatepäätöksellä yrittäjyydestä (2022 -2027). Periaatepäätöksessä kuvataan keskeisimmät periaatteelliset, poliittisesti linjattavat toimenpiteet, jotka koskevat useampia ministeriöitä ja joiden toteutus edellyttää toimia läpi valtioneuvoston sekä jatkuvuutta.

LIITTEET

- Liite 1: Yrittäjyyden toimintaympäristö
- Liite 2: Yrittäjyyden erilaiset tarpeet ja tilanteet
- Liite 3: Koronapandemian vaikutukset yrittäjyyteen pidemmällä tähtäimellä sekä toimintavaihtoehtoja yrittäjyyden edistämiseksi eri skenaarioissa

LIITE 1 Yrittäjyysstrategian luonnos, Yrittäjyyden toimintaympäristö

YRITTÄJYYDEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Seuraavissa luvuissa on tarkasteltu yrittäjyyden toimintaympäristön tilannekuvaa seuraavista näkökulmista: yritys rakenne, verotus, sääntelyn ja asioinnin sujuvuus, osaaminen/inhimillinen pääoma, yrittäjyyden turva sekä kansainväliset vertailut yrittäjyyden edellytyksistä.

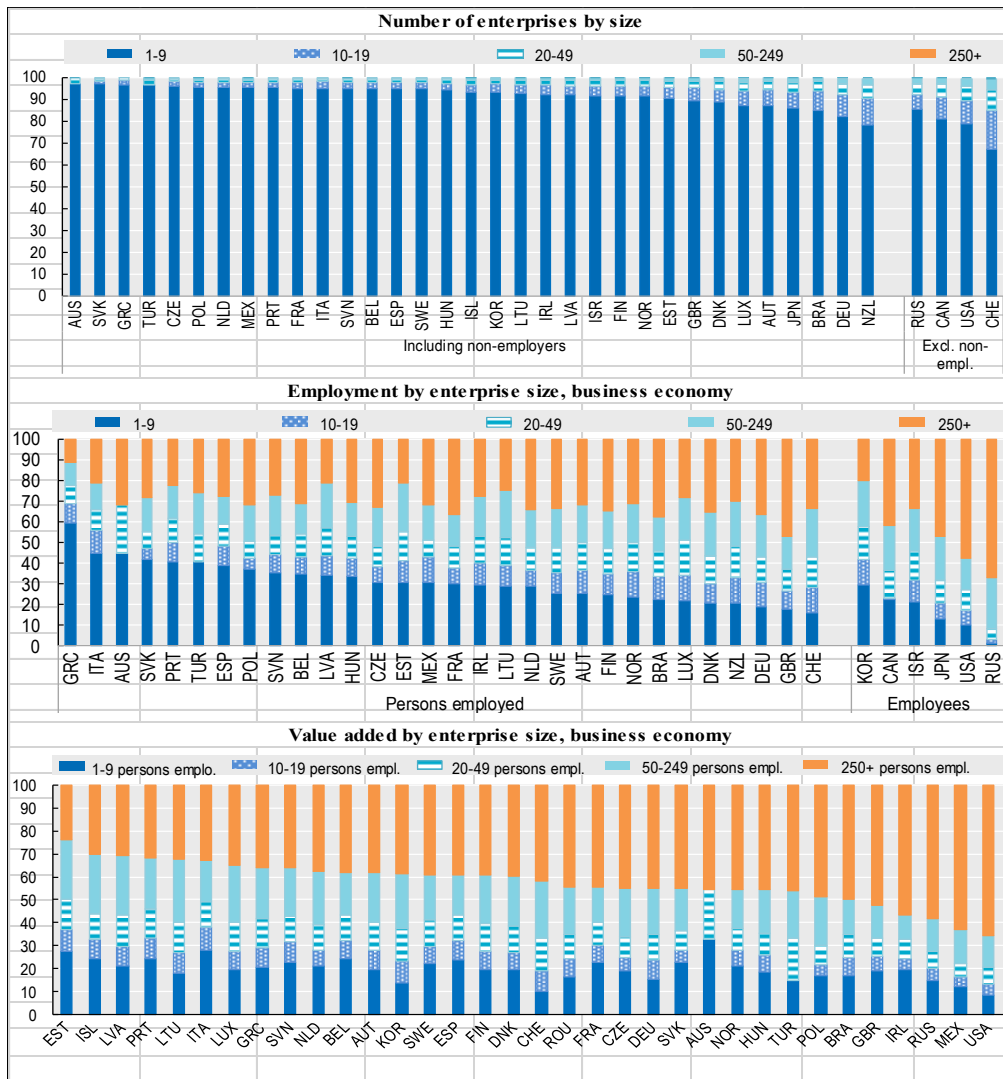
Sisällys

1 Yritys rakenne	55
2 Verotuksen tilannekuva.....	65
3 Sääntelyn ja asioinnin sujuvuus Suomessa	66
4 Osaaminen/inhimillinen pääoma.....	75
5 Yrittäjän turvan tilanne	80
6 Yrityspalvelut ja yritysasiointi	81
7 yrittäjyyden yleiset edellytykset.....	82
8 Kansainväliset vertailut yrittäjyyden edellytyksistä	83

6 Yritysrakenne

Suomen yritysrakenne on yrityskokoluokittain tarkasteltuna hyvin lähellä kehittyneiden OECD-maiden keskiarvoa, mitattiinpa sitä erikokoisten yritysten osuutena työllisyydestä tai arvonlisäyksestä.⁸²

Kuvio: Yritysten määrät kokoluokittain, arvonlisän ja työllisyyden mukaan. Lähde: OECD

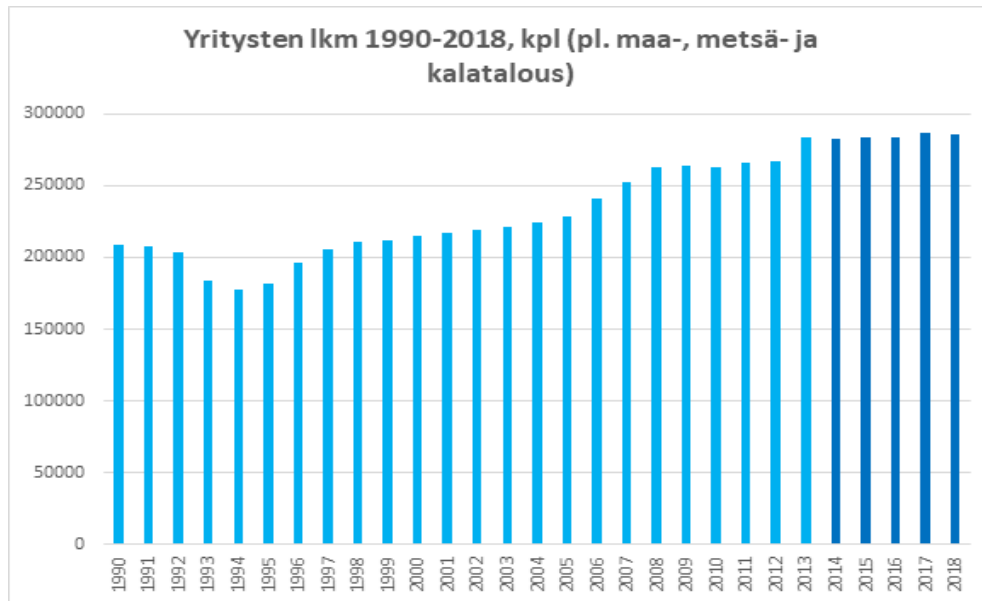

Yritysten kokonaismäärän kehitys Suomessa

Yritysten määrä on lisääntynyt viimeisen lähes 30 vuoden ajanjaksolla (Huom! Tilastointi on muuttunut vuoden 2013 jälkeen). Matalimmillaan yritysten määrä oli 1990-luvun laman jälkeen, jonka jälkeen yritysten määrä alkoi nousta. Seuraava lievä lasku yrittäjien määrässä tapahtui vuoden 2008 jälkeen rahoituskriisin yhteydessä.

Kuva: Yritysten lukumäärät 1990-2018. Lähde: Tilastokeskus

⁸² Highlights 2018 OECD Entrepreneurship at a glance 2018, OECD 2018.

Suomen yritys rakenne kokoluokittain

Seuraavassa taulukossa on kuvattu Suomen yritys rakenne jaoteltuna mikroyrityksiin, pieniin yrityksiin, keski suuriin yrityksiin ja suuriin yrityksiin. Luvut ovat vuodelta 2019 ja ilman alkutuotannon yrityksiä. Yritysten kokonaismäärä oli 292 017.⁸³

Kokoluokka	Yritysten lukumäärä	Osuus lukumäärästä	Osuus liikevaihdosta	Osuus työvoimasta
alle 10 hlöä (mikrot)	271 672	93,0	16,8	21,2
11–49 hlöä (pienet)	16 543	5,7	18,3	22
50–249 hlöä (keski suuret)	3 145	1,1	19,5	20,1
yli 250 hlöä (suuret)	657	0,2	45,5	36,7

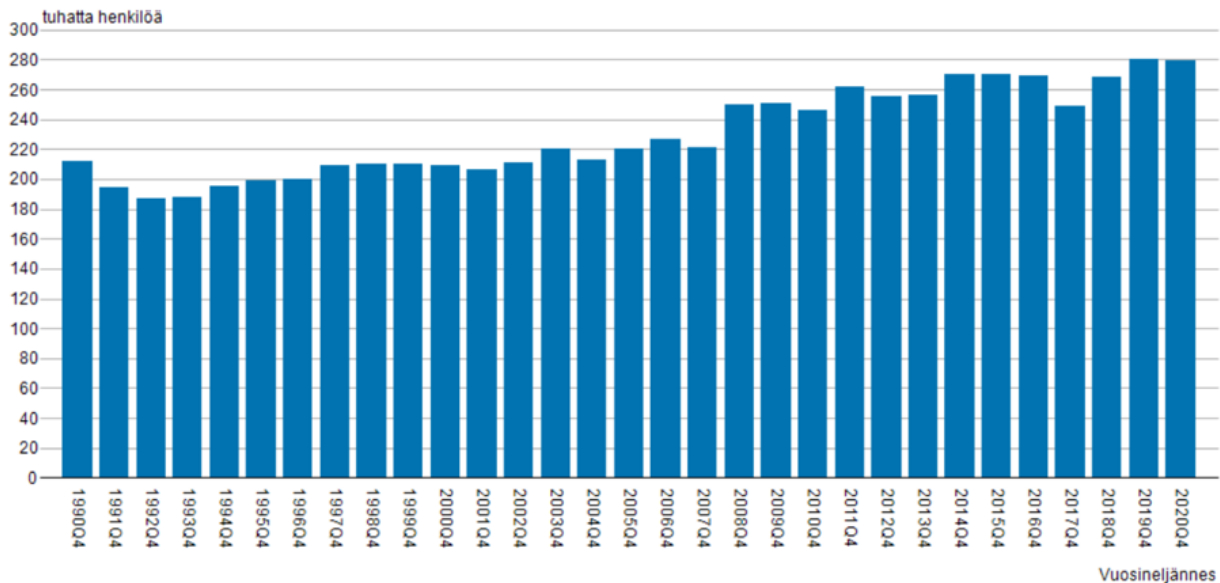
Tilastokeskuksen tilastojen mukaan pk-yrityksiä on 99,8 prosenttia kaikista yrityksistä lukumäärän mukaan laskettuna. Kuten yllä oleva taulukko osoittaa, pk-yritysten prosenttiosuus on samaa luokkaa kuin useimmissa OECD-maissa. Pk-yritysten osuus kaikkien yritysten liikevaihdosta on 54,6 prosenttia ja työvoimasta 63,3 prosenttia.

Yrittäjien määrän kehitys

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen tilastojen mukaan yrittäjiä oli Suomessa vuoden 2020 viimeisellä vuosineljänneksellä (alkutuotanto pois lukien) yhteensä 279 000. Miehiä näistä oli 182 000 (65,2 %) ja naisia 97 000 (34,8 %). Koronakriisi ei näyttäisi heijastuneen yrittäjien määrään vuoden 2020 alun lievän laskun jälkeen.

⁸³ Tilastokeskus, Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto.

Kuvio: Yrittäjien kokonaismäärän kehitys (pl. maa-, metsä- ja kalatalous) Lähde: Tilastokeskus, Työvoimatutkimus

Lähde: Työvoimatutkimus, Tilastokeskus

Alueen yritys rakenne vaikuttaa yrittäjien määrän jakaumaan. Jos alueella on suuryrityksiä, yrittäjien määrä voi sen vuoksi olla pienempi. Yrittäjien määrä on korkeampi, jos alueen keskusten väliset etäisyydet ovat pitemmät.

Työntajayrittäjät

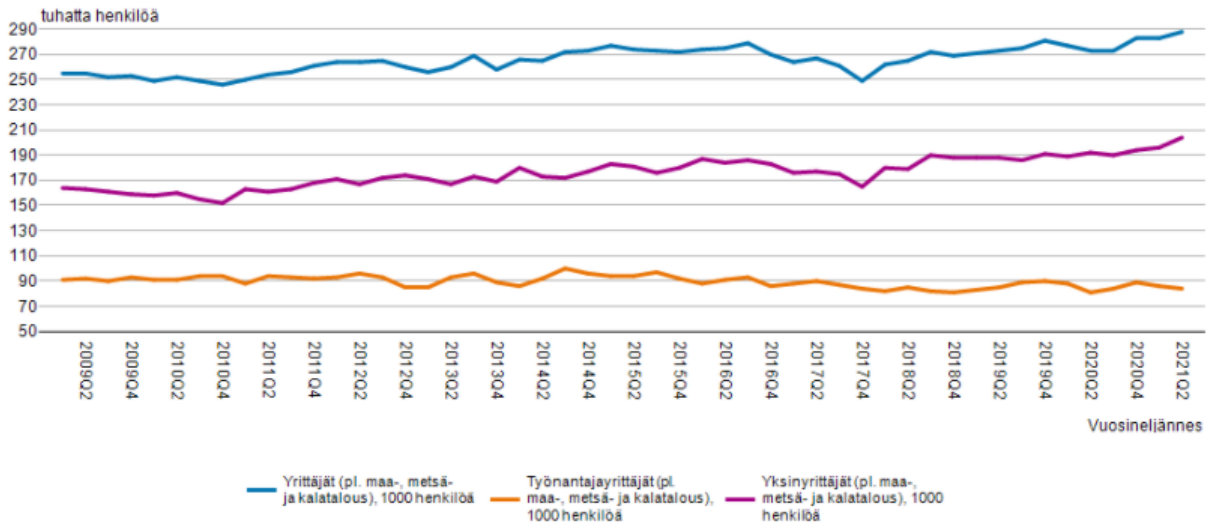
Työnantajayrittäjiä oli vuoden 2020 viimeisellä vuosineljänneksellä yhteensä 88 000 (32 % kaikista yrittäjistä). Työnantajayrittäjistä oli miehiä 66 000 (76 %) ja naisia 22 000 (25 %).⁸⁴ Työnantajayrittäjien toiminta on vahvasti keskittynyt muutamalle keskeiselle toimialalle. Työnantajayrittäjien suurimmat toimialat olivat rakentaminen, tukku- ja vähittäiskauppa sekä ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta. Näillä kolmella toimialalla toimi yhteensä lähes puolet työnantajayrittäjistä. Noin joka kymmenes työnantajayrittäjä työskenteli teollisuuden ja joka kymmenes kuljetuksen ja varusteiden toimialoilla.⁸⁵

Työnantajayrittäjien määrä on pysytellyt jotakuinkin samalla tasolla vaihdellen noin 70 000–99 000. Työnantajayrittäjien määrä on ollut loivassa laskussa vuodesta 2015 lähtien, mutta määrä on hieman noussut vuonna 2019. Koronavuosi on vaikuttanut työnantajayrittäjien määrään siten, että vuoden toisella neljänneksellä työnantajayrittäjien määrä laski, jonka jälkeen määrä on hieman noussut mutta viimeisin tieto näyttää, että määrä olisi laskussa.

Kuvio: Palkansaajat ja yrittäjät, 15-74-vuotiaat muuttujina. Lähde: Tilastokeskus työvoimatutkimus

⁸⁴ Tilastokeskus, Työvoimatutkimus, neljännesvuositiedot.

⁸⁵ Sutela ja Pärnänen, [Yrittäjät Suomessa 2017](#), Tilastokeskus 2018.

Yksinyrittäjät

Yksinyrittäjiä oli yhteensä vuoden 2020 viimeisellä vuosineljänneksellä 191 000 eli 68 prosenttia kaikista yrittäjistä. Miehiä yksinyrittäjistä oli 116 000 (61 %) ja naisia 75 000 (39 %). Yksinyrittäjien lukumäärä on reilussa kahdessakymmenessä vuodessa kasvanut 69 000 hengellä ja viimeisen kymmenen vuoden aikana 34 000 hengellä.

Itsensä työllistävien yksinyrittäjien toimialarakenne oli monimuotoisempi kuin työnantajilla. Suurimmat toimialat olivat ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta (mm. arkkitehdit, graafiset suunnittelijat, kääntäjät, konsultit, kirjanpitäjät) sekä rakentaminen. Yhteensä näillä toimialoilla toimi joka kolmas yksinyrittäjänä. Noin joka kymmenes työskenteli tukku- ja vähittäiskaupan, noin joka kymmenes terveys- tai sosiaalipalveluiden, joka kymmenes taiteiden, viihteen ja virkistyksen ja joka kymmenes muun palvelutoiminnan toimialoilla.⁸⁶

Erilaisia laskutuspalveluita hyödyntävät yrittäjät, kevytyrittäjät

Erilaisia laskutuspalveluita hyödyntävät usein sellaiset ammatinharjoittajat, joilla ei ole Y-tunnusta. Kuten muutkin yrittäjät, laskutuspalveluita käyttävät yrittäjät etsivät itse toimeksiantajansa, tekevät sovitut työt ja maksavat laskut, mutta laskutus ja kirjanpito on annettu hoidettavaksi siihen erikoistuneelle palveluyritykselle, joita on nykyisin useita. Yrittäjyys tällaisia palveluntuottajia hyödyntäen on uusi tapa työllistää itsensä ja keino hankkia lisäansioita. Ryhmän sijoittuminen palkansaaja-yrittäjä-akselille riippuu tarkastelukulmasta.⁸⁷

Laskutuspalveluiden hyödyntäminen on ollut viime vuosina kasvava ilmiö Suomessa. Laskutuspalveluiden kautta työskentelevistä henkilöistä ei ole olemassa tarkkoja tilastotietoja. Ilmiön kasvusta kertoo kuitenkin mm. se, että laskutuspalveluyritykset ovat kasvaneet viime vuosina Suomessa nopeasti. Laskutuspalveluyritykset arvioivat, että tällä hetkellä laskutuspalveluiden käyttäjiä on Suomessa noin 25 000–75 000 riippuen siitä, kuinka aktiiviset käyttäjät lasketaan mukaan lukuun. Yksi

⁸⁶ Sutela ja Pärnänen, [Yrittäjät Suomessa 2017](#), Tilastokeskus 2018.

⁸⁷ Möttönen: [Yrittäjät Suomessa](#), Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 2019.

suomalainen laskutuspalveluyritys arvioi, että heille tulee joka kuukausi noin 1 000 uutta asiakasta. Näyttäisi vahvasti siltä, että laskutus- ja kevytyrittäjäyyspalvelut ovat Suomessa kasvava liiketoiminta ja että tämä voi samalla lisätä itsensä työllistäjien määrää.⁸⁸

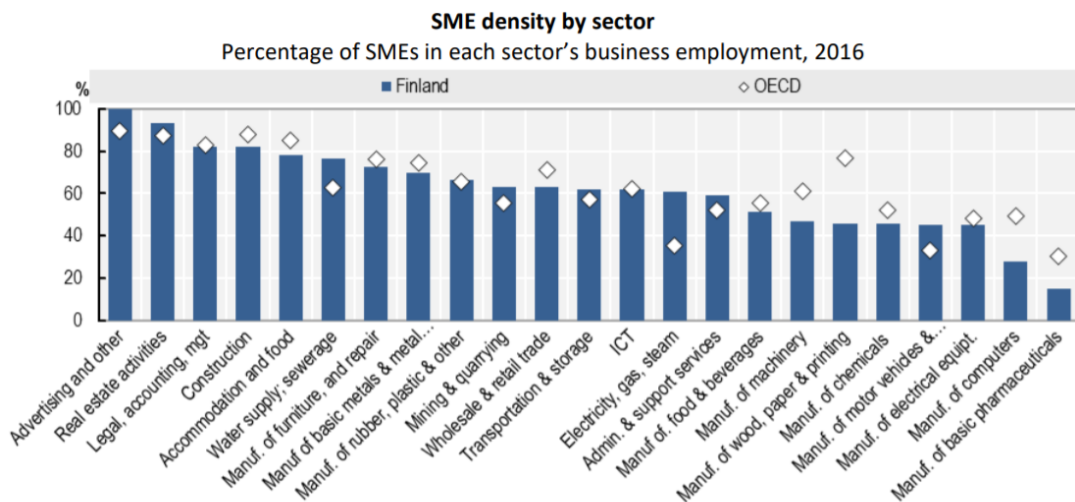
Ukko.fi:n kyselyn mukaan laskutuspalveluita käyttävien yrittäjien yritystoiminta on pääosin sivutoimista ja satunnaista, sillä Ukko.fi:n kyselyyn (2020) vastanneista 10,5 prosenttia toimi päätoimisesti. Samassa kyselyssä yli 60 prosenttia vastasi laskuttavansa alle 500 euroa kuukaudessa. Kevytyrittäjäyden ohella vastaajat ilmoittivat itsestään seuraavaa: palkkatöissä 42,6 prosenttia, opiskelija 20,8 prosenttia, freelancer 15,7 prosenttia, työtön 15,2 prosenttia, eläkeläinen 10,6 prosenttia, yrittäjä 5,3 prosenttia, vanhempain- tai hoitovapaalla 2,4 prosenttia. Laskutuspalveluiden käyttö yritystoiminnassa on yksi väylä päätoimiseksi yrittäjäksi. Ukko.fi:n kyselyyn vastanneista 80 prosenttia arvioi, että yritystoiminnan aloittaminen laskutuspalvelun kautta helpottaa siirtymistä yrittäjäksi.⁸⁹

Pk-yritykset ja toimialat

OECD-maiden keskiarvoon verrattuna pk-yritysvaltaisia toimialoja ovat Suomessa mainosala, kiinteistönvälitys, vesihuolto, kaivosala, liikenne, energian tuotanto, hallinto ja tukipalvelut sekä ajoneuvojen valmistus. Vesihuollon ja energia-alan pk-yritysvaltaisuutta selittävät kunnalliset vesi- ja energiayhtiöt.

OECD-maita suuryritysvaltaisempia ovat Suomessa rakennusala, majoitus- ja ravitsemisala, vähittäiskauppa, konepajateollisuus, metsäteollisuus, tietokoneiden valmistus sekä kemian- ja lääketieteellinen. Siitä huolimatta, että aloilla toimii OECD:n vertailujen mukaan enemmän suurempia yrityksiä, toimii aloilla myös pieniä yrityksiä. Erityisesti konepaja- ja metalliteollisuudessa toimii maaseudulla paljon pienyrityksiä, jotka toimivat usein myös toimittajina tai alihankkijoina suuremmille yrityksille.

Kuvio: pk-yritysvaltaisuus toimialoittain. Lähde: OECD

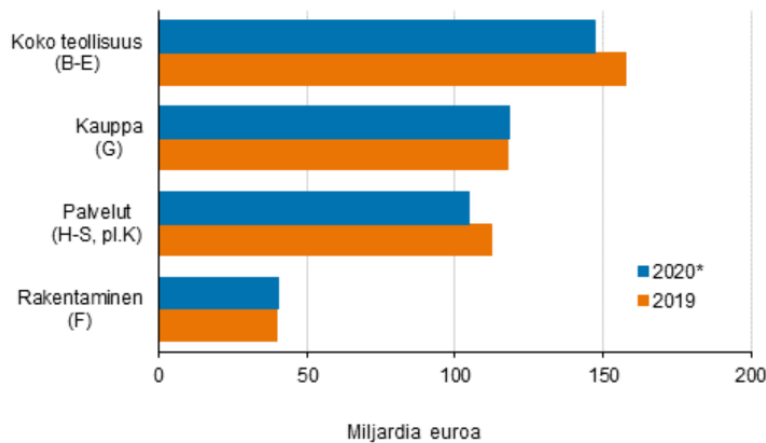
⁸⁸ Koramo, Keinänen, Oosi, Wennberg: [Istensätyöllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa](#), työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, työelämä 13/2017

⁸⁹ Ukko.fi:n Suuri kevytyrittäjäyyskysely, 2020.

Yritysten liikevaihto ja jalostusarvo

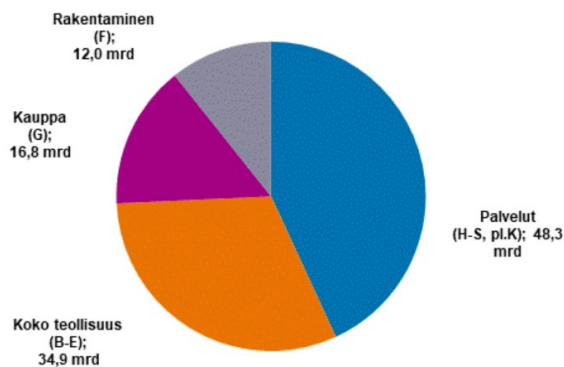
Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan yritysten (TOL B-S, pl. K) liikevaihto oli yhteensä 410,9 miljardia euroa vuonna 2020. Liikevaihtoa kertyi yhteensä 16,5 miljardia eli 3,9 prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna. Liikevaihdon laskusta 10,2 miljardia kertyi teollisuusyrityksiltä ja 7,5 miljardia palveluyrityksiltä. Kaupan alan liikevaihto sen sijaan kasvoi 0,5 miljardia ja rakentamisen 0,6 miljardia.

Kuvio: Yritysten liikevaihto 2019-2020 (TOL B-S, pl.K). Lähde: Tilastokeskus

Yritysten jalostusarvo oli 112,0 miljardia euroa vuonna 2020. Yrityksille kertyi jalostusarvoa 2,3 miljardia euroa vähemmän kuin vuonna 2019. Jalostusarvo laski erityisesti palvelualoilla, yhteensä 2,8 miljardia euroa. Kaupan ja rakentamisen toimialoilla jalostusarvo sen sijaan kasvoi vuoteen 2019 verrattuna, kaupassa 0,4 ja rakentamisessa 0,3 miljardia euroa. Teollisuuden toimialoilla jalostusarvo laski vuoteen 2019 verrattuna 0,2 miljardia euroa.⁹⁰

Kuvio: Yritysten jalostusarvo 2020. Lähde: Tilastokeskus.

⁹⁰ Suomen virallinen tilasto (SVT): Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto [verkkajulkaisu]: Tilastokeskus [viitattu: 2.11.2021].

Palvelualat

Erittäin suuri osa suomalaisista yrityksistä on varsin pieniä, ja *valtaosa pienistä yrityksistä toimii palvelualoilla*. Yksityiset palvelut ovat Suomen suurin työllistäjä. Yksityiset palvelut ilman kaupaa työllistävät yli miljoona ihmistä (52 % koko yksityisesti sektorista) ja myös valtaosa uusista työpaikoista syntyy palvelualoille. Palvelualat tuottavat 41 prosenttia BKT:stä ja muodostavat 30 prosenttia Suomen viennin arviosta.⁹¹

Koronapandemian aiheuttama poikkeustilanne on vaikuttanut toimialoista eniten palvelualojen liikevaihtoon mutta kehitys on sittemmin kääntynyt parempaan suuntaan. Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan palvelualojen työpäiväkorjattu liikevaihto kasvoi vuoden 2021 syyskuussa 9,9 prosenttia vuoden 2020 syyskuusta.⁹²

Ketjuyrittäjyys

Ketjuyrittäjyys on yhdessä yrittämisestä, jonka tavoitteena on saavuttaa tuottava liiketoiminta molemmille osapuolille – niin konseptin omistajalle kuin yksittäiselle ketjuyrittäjällekin. Ketjuyrittäjyyttä harjoitetaan Suomessakin monessa muodossa, esim. jälleenmyyjänä, partnerina, alihankintana, li-senssinhaltijana, vuokratyrittäjänä tai franchising-yrittäjänä.⁹³

Suurin osa ketjuyrityksistä on franchising-ketjuja. Franchising on yksi nopeimmin laajenevista yrittäjyyden muodoista. Merkittävä määrä franchising-yrittäjistä toimii palvelualoilla. Franchising perustuu ketjuyrittäjyyteen, jossa ketju myy oikeuksia toimia ketjun yrittäjänä. Palvelusektorin jatkuvasti kasvava rooli yhteiskunnassa lisää kysyntää sektorin yrityksille, mikä näkyy myös franchising-yritysten määrässä. Suomessa franchise-toiminta on kasvanut vuosikymmenen ajan 10–15 % vuodessa, ja kasvu jatkuu edelleen.

Yritykset ja alueet

Yritykset ja niiden toimipaikat eivät ole jakautuneet tasaisesti maantieteellisesti katsottuna. Yritysten sijoittumiseen vaikuttavat useat eri tekijät. Alueen väestöpohja vaikuttaa suoraan yritysten määrään. Yritysten määrää voidaan suhteuttaa alueen työvoiman määrään, jotta voidaan verrata alueen eri osia. Kuviossa a kuvataan eri maakuntien välisiä eroja yritysten määrässä suhteessa alueen työvoimaan.⁹⁴ Koko maan keskiarvo on 146 yritystoimipaikkaa tuhatta asukasta kohden.

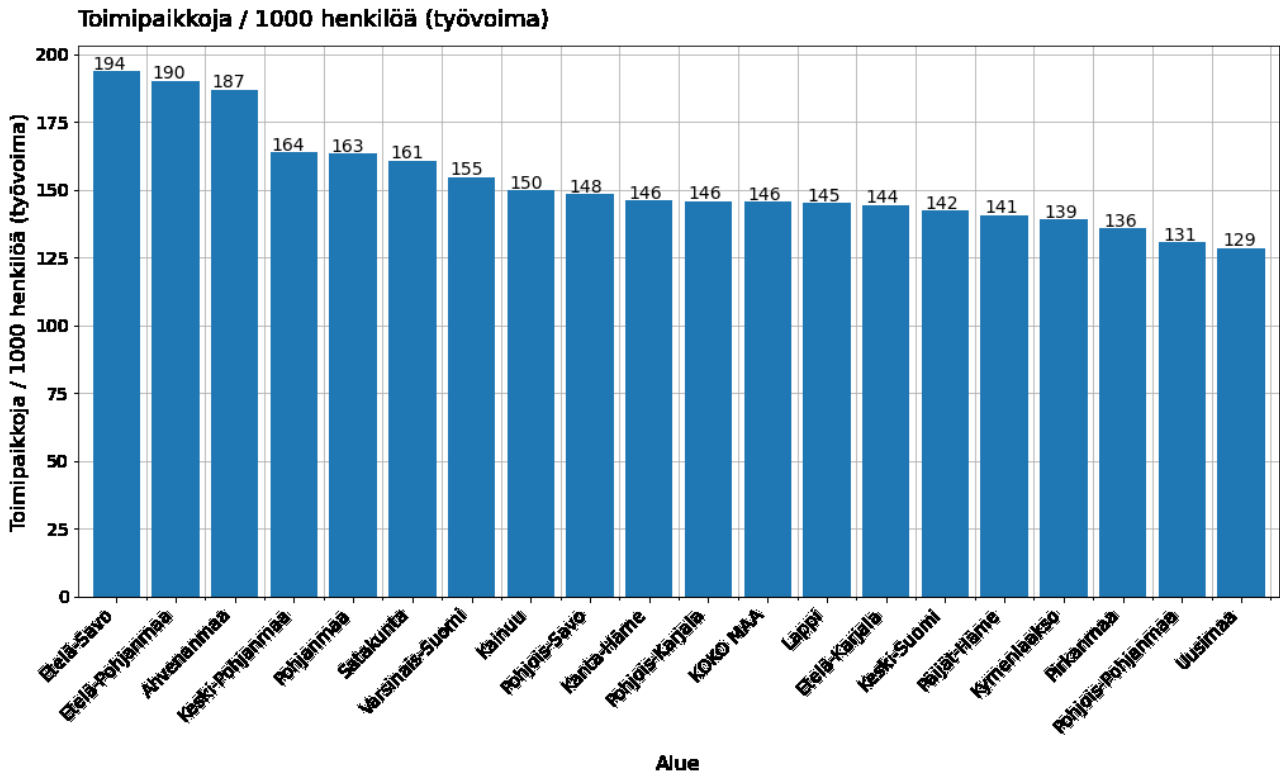
Kuvio a: Yritysten toimipaikkojen määrä suhteessa alueiden työvoimaan. Lähde: Tilastokeskus (2019), Alueellinen yritystoimintatilasto / Työvoimatutkimus

⁹¹ Palta.fi:n verkkosivut 2.11.2021: Palvelualat Suomessa

⁹² Suomen virallinen tilasto (SVT): [Palvelualojen liikevaihtokuvaaja \[verkkójulkaisu\]](#). Syyskuu 2021. Tilastokeskus.

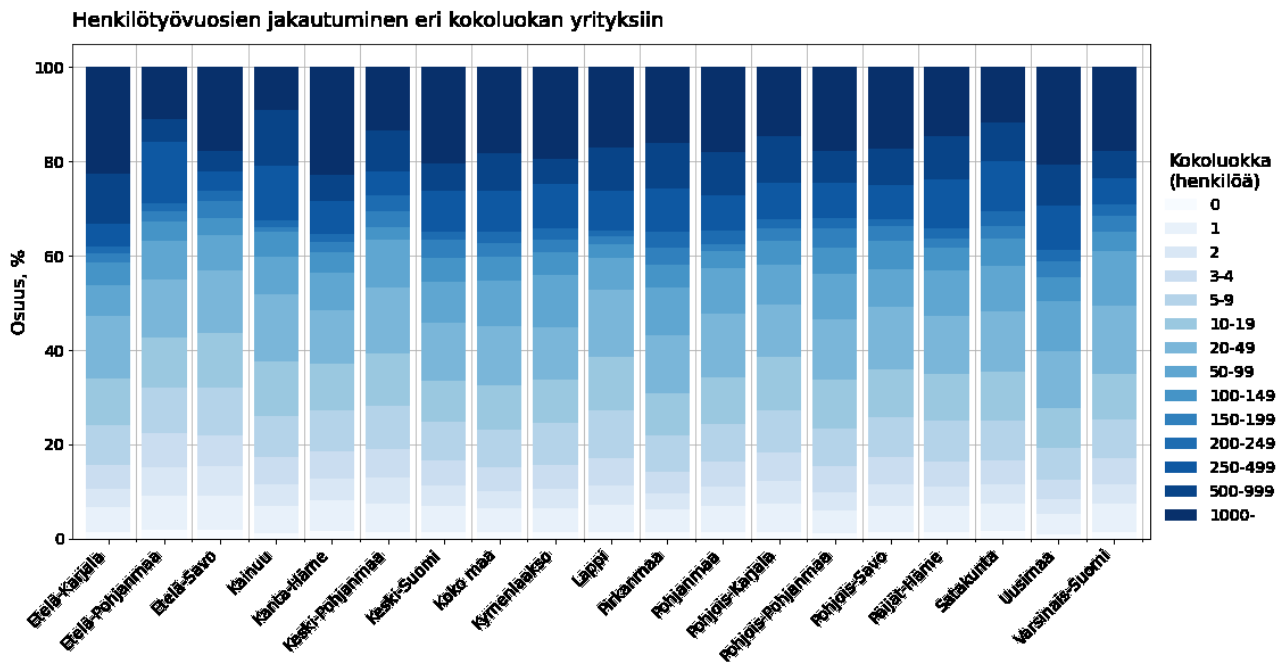
⁹³ <http://www.franchising.fi/tietopaketti>.

⁹⁴ Tilastokeskus 2019.

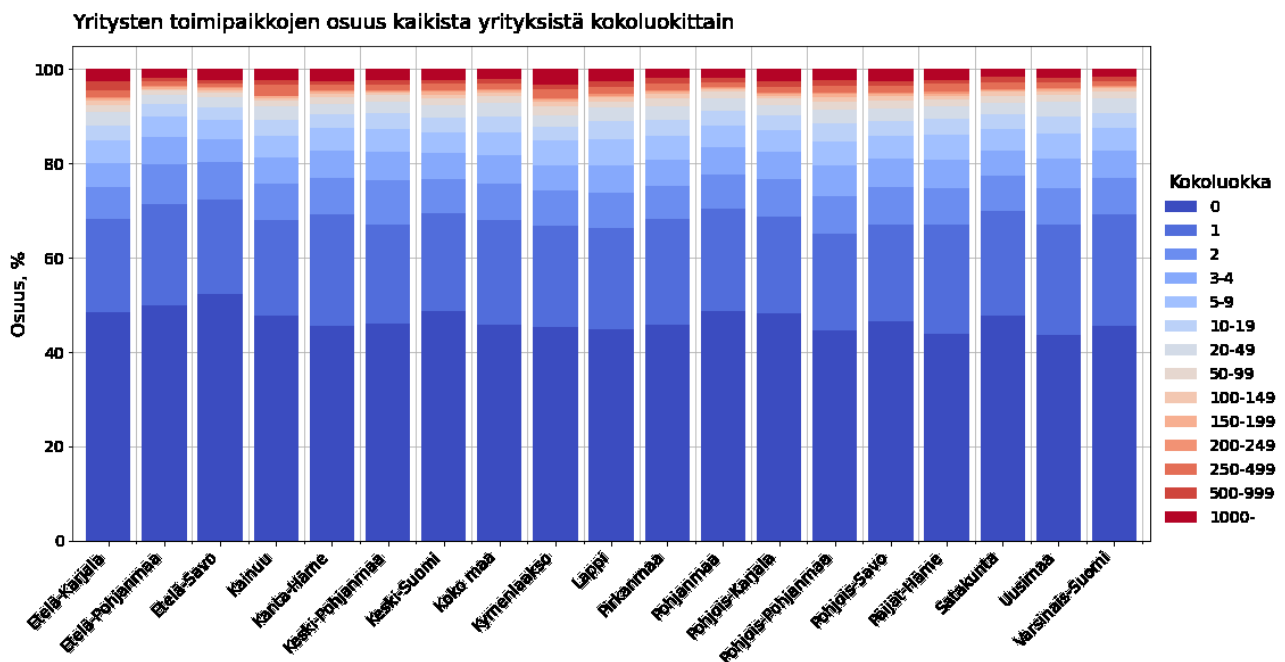

Erityyppisillä alueilla on erilaiset mahdollisuudet tarjota suotuisa ympäristö suurimittakaavaiselle yritystoiminnalle, ja tiheimmin asutuilla alueilla ollaankin keskimäärin hieman isommissa yrityksissä töissä (kuvio b). Suurempi väestöpohja mahdollistaa tavaroiden ja palveluiden tuotannon organisoinnin suurempiin yksiköihin. Suuremmat työpaikat sijaitsevatkin siksi useammin isommissa väestökeskittymissä. Toimipaikkojen hajonta on todellisuudessa laajempaa, sillä yrityksillä on usein Helsingissä pääkonttori, jonka mukaan määräytyy yrityksen kotipaikka. Toisaalta tietyillä toimialoilla, kuten kaivos- tai terästeollisuuden yrityksissä, on keskimääräistä suurempi henkilöstömäärä, jolloin suuryrityksiä löytyy myös muualta kuin suurimmista väestötiheyksistä. Suomi on pk-yritysvaltainen maa, eikä mikään maakunnista juuri poikkea koko maan kuvasta (kuvio c).

Kuvio b: Henkilötyövuosien jakautuminen eri kokoluokan yrityksiin alueilla. Lähde: Tilastokeskus (2019), Kunnittainen toimipaikkatilasto (Keskittymistilasto)

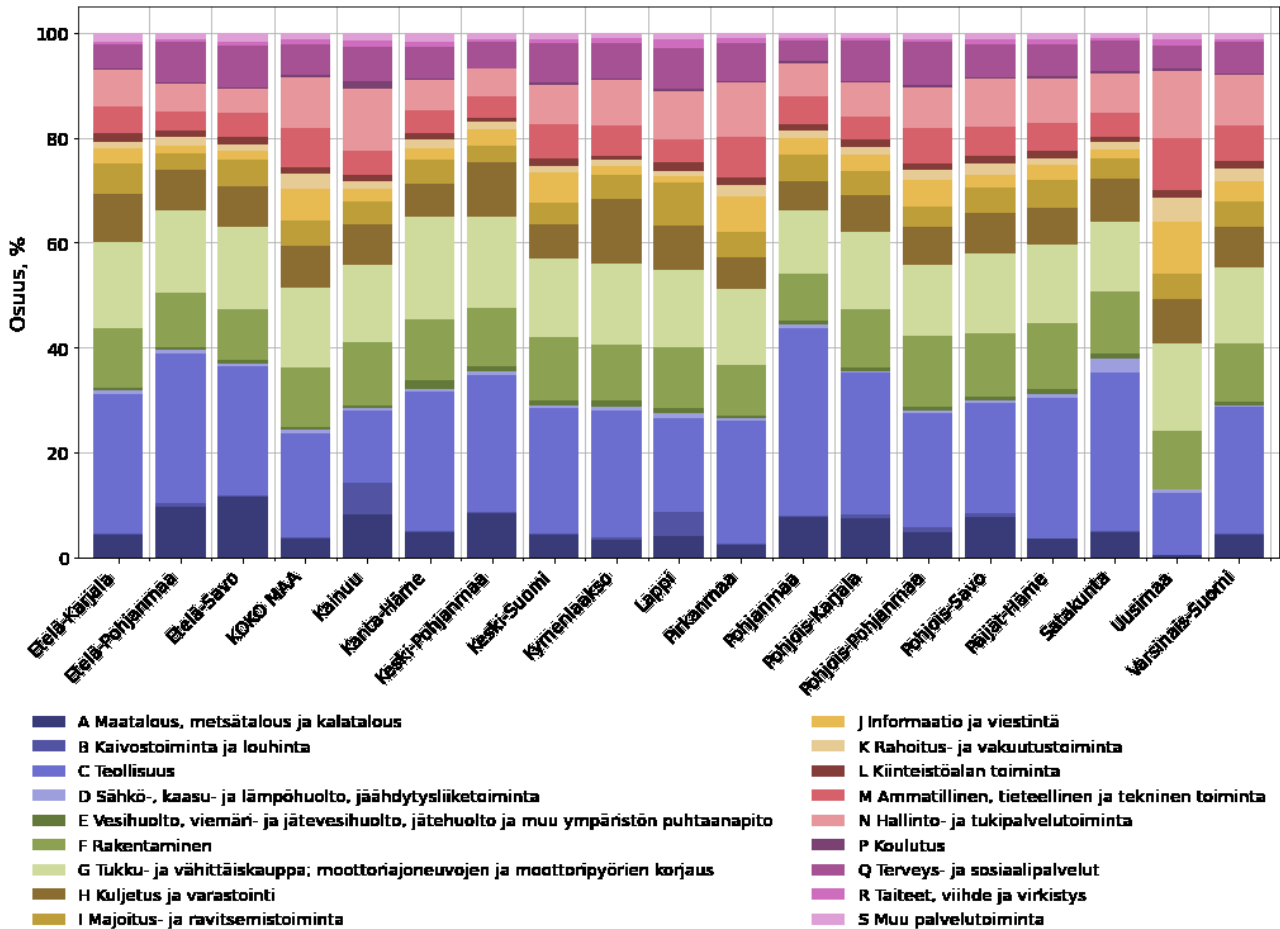
Kuvio c: Yritysten toimipaikkojen osuus kaikista yrityksistä kokoluokittain alueilla. Lähde: Tilastokeskus (2019), Alueellinen yritystoimintatilasto

Alueiden välillä on sen sijaan erilaisia toimialapainotuksia (kuvio d). Koko maata katsottaessa alkutuotannon osuus henkilötyövuosissa mitattuna on hyvin pieni, mutta esimerkiksi Kainuussa se korostuu kaivos- ja metsäteollisuuden kautta. Yritystoiminnan alueellinen erikoistuminen johtuu usein historiallisesta polkuriippuvuudesta, joka pohjautuu alueella sijaitseviin resursseihin, mutta monissa tapauksissa myös politiikkaratkaisuihin.

Kuvio d: Henkilötyövuosien jakautuminen toimialoille alueittain. Lähde: Tilastokeskus (2019), Alueellinen yritystoimintatilasto

Henkilötyövuosien jakautuminen toimialoille

Yritysrakenteesta voidaan löytää alueellisia eroavaisuuksia, kun maakuntia vertaillaan keskenään. Alueelliset erot löytyvät kuitenkin ennen kaikkea aluetyypeittäin. Toimialajakauman monipuolisuus seuraa väestöntiheyttä siten, että kaupunkialueilla, olivatpa ne sitten Lapissa tai Satakunnassa, on dynaamisempi yritysrakenne kuin esimerkiksi maan koillisosien raja-alueilla, joissa väestöntiheyskin on matalampi. Tämä johtuu erityyppisistä kasautumiseduista, kuten työvoiman tai yrityspalvelujen saatavuudesta.⁹⁵

Yritysten omistusrakenne: Konserneihin kuuluvien pk-yritysten tuottavuus keskimääräistä korkeampaa

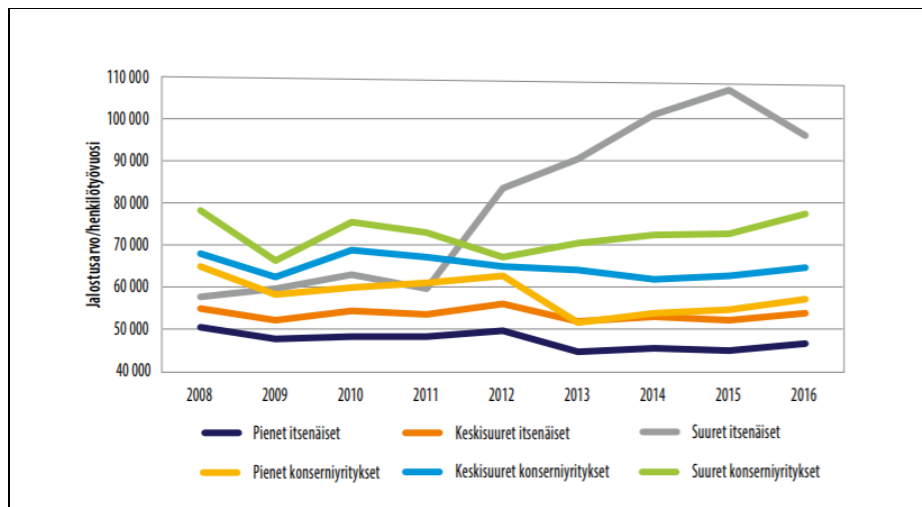
Useimmiten yritystilastoissa ei oteta huomioon yritysten omistusrakenteita. Erityisesti omistajuusrakenteen huomioon ottaminen eli se, kuuluuko pk-yritys johonkin konserniin vai onko se itsenäinen pk-yritys, tuo lisää tietoa yritysten ominaisuuksista. TEM:n teettämä tutkimus⁹⁶ selvitti konserneihin kuuluvien pk-yritysten ja muiden pk-yritysten välisiä eroja. Selvityksen mukaan suurten itsenäisten yritysten osuus on supistunut. Noin 2/3 jalostusarvosta tuotetaan konserniyrityksissä, ja henkilöstön kasvusta suurin osa on peräisin konserniyrityksistä. Konserniyritysten henkilöstömäärä näyttäisi jopa hieman kasvaneen tarkastelujaksolla. Myös pienten ja keskisuurten konserniyritysten osuus henkilöstöstä vuonna 2016 on suurempi kuin vuonna 2008.

⁹⁵ Nieminen (toim): [Alueelliset kehitysnäkymät](#), Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueet • 2019:52

⁹⁶ Karhunen, Kerko, Kiema, Lähdemäki: [Erikokoisten yritysten rooli taloudessa ja kasvun aikaansaamisessa](#). Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Yritykset, 2020.

Huomionarvoista on, että konserneihin kuuluvilla pk-yrityksillä on keskimäärin muita pk-yrityksiä korkeampi tuottavuus. Jos konserneihin kuulumisen otetaan huomioon, pk-yritysten tavaraviennin osuus on noin 8 prosenttiin koko tavaraviennistä ja jos konserneihin kuulumista ei oteta huomioon, on osuus 20 prosentin luokkaa. Pienimpiä vientitoimituksia ei EU:n sisäkaupassa tarvitse ilmoittaa Tullille, mutta niiden määrä arvioidaan Tullin tilastoihin. Arviointi perustuu Verohallinnon alv-aineistoihin. Näiden kynnsarvon alittavien vientien osuuden on viime vuosina arvioitu olevan 1,8–1,9 %:n luokkaa. Pk-yritysten tavaraviennin kasvusta ovat vastanneet pääosin konserniyritykset. Palveluviennin osalta ero on vielä dramaattisempi. Konserneihin kuulumisen huomioon ottaminen pudottaa aitojen pk-yritysten vientiosuuden noin 3 prosenttiin koko palveluviennistä (muuten 15 %).

Kuvio: Tuotavuuskehitys yritysryhmittäin. Lähde: Tilastokeskus

7 Verotuksen tilannekuva

Verotuksen kokonaistaso hyvinvointivaltiossa on lähes määritelmällisesti korkea, mitä voidaan pitää lähtökohtaisesti haastavana yrittäjyyden ja työllisyyden kannusteille. Suomen veroaste eli julkisen sektorin keräämien pakollisten verojen ja veroluonteisten maksujen vuosikertymä suhteessa saman ajanjakson bruttokansantuotteeseen on OECD-maiden joukossa kärkipäässä. Verotus on kuitenkin järjestetty tehokkaasti, ja sen vastikkeena tuotetaan monia korkeaa työllisyyttä ja yrittäjyyttä tukevia palveluja (esim. koulutus, lasten päivähoido ja terveystalvelut).

Pk-yritysten ja yrittäjien verotuksen kansainvälinen vertailu on hyvin monitahoinen kysymys, johon on vaikea antaa yhtä tyhjentävää vastausta. Todennäköisesti tämän monipuolisuuden johdosta myöskään esim. OECD tai EU:n komissio eivät tee säännöllisesti asiaa koskevia vertailuja.

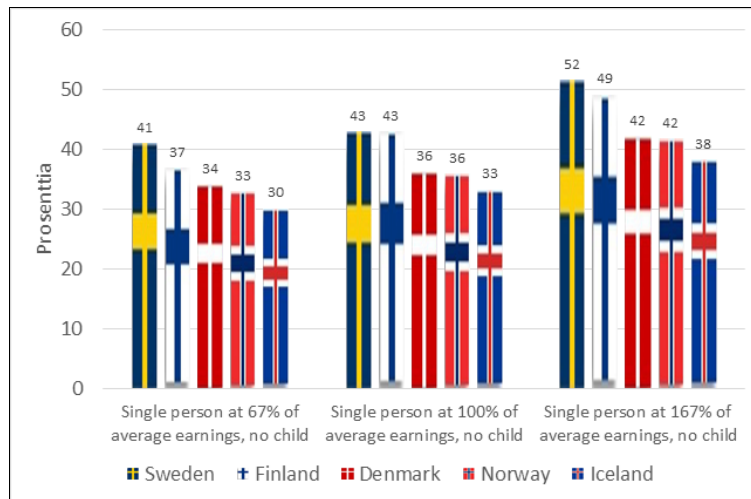
Vertailun tulisi ottaa huomioon tapauskohtaisesti seuraavat asiat:

- Yhteisövero (nimellinen ja efektiivinen, vero voi vaihdella yritystyyppin mukaan)
- Osinkovero (joka yleensä vaihtelee yrityksen tyyppin mukaan, kuten Suomessa)
- Henkilön ansiotulovero ja veroluonteiset maksut (kun yrittäjä maksaa itselleen palkkaa).

Yrittäjien työllistämismahdollisuuksiin vaikuttaa työn kokonaisverotus. Tätä voidaan kuvata työn verokiilalla, joka kuvaa työnantajan kokonaistyövoimakustannuksen ja työntekijän käteen jäävän nettopalkan erotusta. Verokiila ilmaistaa useimmiten tuon erotuksen suhteena kokonaistyövoimakustannukseen.

Pohjoismaisessa vertailussa Suomen verokiila on yksi korkeimpia yhdessä Ruotsin kanssa. Tanskassa, Norjassa ja Islannissa verokiila on selkeästi pienempi (työn verokiila, prosenttia työvoimakustannuksista, perheetön palkansaaja eri tulotasoin), kuten alla olevassa kuvasta ilmenee.⁹⁷ Näissä maissa verojärjestelmän rakenne painottuu enemmän muuhun kuin työn verotukseen, koska kokonaisverorasitus kaikissa Pohjoismaissa on suuri.

Kuvio: Verokiila kolmella palkkatasolla vuonna 2017 Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa ja Islannissa. Lähde: OECD.

8 Sääntelyn ja asioinnin sujuvuus Suomessa

Sääntelyn sujuvuus on tärkeä tekijä yritysten toimintaedellytyksille. Liiallinen sääntelytaakka vie yritysten resursseja pois kasvun kannalta keskeisistä ydintoiminnoista. Jos sääntely ei ole tulevaisuutta kestävä, voi se estää uusien liiketoimintainnovaatioiden synnyn ja sitä kautta estää yritysten kasvua. Tällä tarkoitetaan ennen kaikkea sitä, ettei vanhentunut sääntely tahattomasti ja epätarkoituksenmukaisesti estä uusien, aiempaa parempien, toimintatapojen leviämistä markkinoilla. Innovaatiomyönteisen sääntelyn kannalta tärkeää on sääntelyn innovaatiovaikutusten oikea tunnistaminen.

Hallitusohjelmassa sitoudutaan ottamaan päätöksenteossa huomioon vaikutukset aina yritysten kasvun, työllistävyyden ja investointien edistämisen näkökulmasta. Yritys- ja työllisyysvaikutukset tulee huomioida myös lainsäädäntöratkaisuissa. Suomalaisten yritysten kilpailukyvyyn kannalta on tärkeää, että Suomi panostaa sekä strategisella että käytännön tasolla yritystoimintaa tukevaan sääntelyyn. Lainsäädäntöä tulee uudistaa siten, että yrityksiä koskevat velvoitteet ovat kannettavissa myös kaikkein pienimmissä yrityksissä. Suomi tarvitsee laadukasta ja tietoon perustuvaa lainvalmistelua, jonka kantavana ajatuksena on pienet ensin -periaate. Se tarkoittaa, että kaiken lainsäädäntövalmistelun ja tehtyjen ratkaisujen tulee olla perusteltuja myös kaikkein pienimmissä yrityksissä.

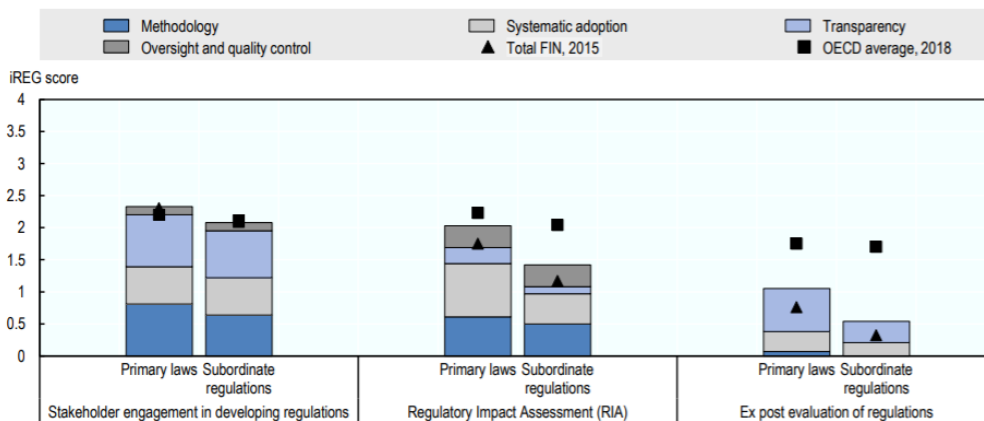
Sääntelypolitiikan painoarvo on kasvanut merkittävästi ja kasvaa edelleen. Merkittävä osa sääntelyistä eri sektoreilla tulee EU:sta, esimerkiksi suoraan kansallisesti sovellettava tai Suomessa implementoitava EU-sääntely. Sääntelyn kiristyminen voi joissakin tilanteissa tapahtua myös riippumatta siitä, mikä on Suomen kanta asiassa. Sääntelypolitiikkaa ei pidä enää tulevaisuudessa arvioida ainoastaan suhteessa sääntelyn aiheuttamiin välittömiin kustannuksiin, vaan entistä tärkeämmäksi tulee

⁹⁷ Keskuskauppakamarin verkkosivu: [Suomen verokiila on Pohjoismaiden korkeimpia.](#)

kyky tunnistaa sääntelypolitiikan merkitys kestävän kasvun, uusien markkinoiden ja tuotekehityksen suuntaajana.

OECD:n sääntelypolitiikan vertailun (OECD Regulatory Policy Outlook 2018) perusteella Suomessa on sääntelypolitiikassaan vielä paljon kehitettävää. Vertailu ei ota suoraan kantaa sääntelyn määrään tai sujuvuuteen vaan pyrkii mittaamaan sääntelypolitiikan toteuttamisen ja hallinnoinnin laatua. Sidosryhmien konsultointi ja osallistaminen sääntelyn kehittämisessä ovat Suomessa OECD:n keskitasoa, mutta olemme selvästi jäljessä sekä sääntelyn vaikutusten arvioinnissa että varsinkin sääntelyn jälkikäteisarvioinnissa.⁹⁸

Kuvio: Sääntelypolitiikan indikaattorit (Indicators of Regulatory Policy and Governance, iREG): Finland, 2018. Lähde: OECD

World Economic Forum (WEF) kilpailukykyymmittareiden mukaan Suomi pärjää hyvin kansainvälisessä vertailussa liittyen yrityksille asetettuihin hallinnollisiin vaatimuksiin sekä yritysten organisoimisen hallinnolliseen taakkaan. Kehittämisen mahdollisuuksia on kuitenkin edelleen toimialakohtaisen sääntelyn sujuvuudessa. Lisäksi taloushallinnon raportointia ja ympäristölupakäytänteitä on pidetty raskaina, tosin näillä aloilla on viime vuosina tehty paljon sujuvoittamistyötä.

OM:ssa on parhaillaan valmistelussa maksukyvyttömyysdirektiivin täytäntöönpano ja yrityssaneeraus- ja velkajärjestelylainsäädännön uudistaminen. Tavoitteena on panna täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1023 ennaltaehkäiseviä uudelleenjärjestelyjä koskevista puitteista, veloista vapauttamisesta ja elinkeinotoiminnan harjoittamiskiellosta sekä toimenpiteistä uudelleenjärjestelyä, maksukyvyttömyyttä ja veloista vapauttamista koskevien menettelyjen tehostamiseksi ja direktiivin (EU) 2017/1132 muuttamisesta (direktiivi uudelleenjärjestelystä ja maksukyvyttömyydestä).

Direktiivissä on kolme pääkokonaisuutta: varhaisen vaiheen saneeraus (II-osasto), konkurssin tehneiden yrittäjien uusi mahdollisuus (III-osasto) ja kaikkien maksukyvyttömyysmenettelyjen (konkurssi, yrityssaneeraus ja velkajärjestely) tehostamiseen tähtäävät toimenpiteet (IV-osasto).

Direktiivin saneerausta koskevassa II-osastossa säädetään saneerauspuutteistosta, jonka on oltava velallisen käytettävissä, kun tätä uhkaa maksukyvyttömyys. Tämän osuuden kantavana tavoitteena

⁹⁸ OECD [Regulatory policy outlook 2018](#), country profiles: Finland.

on tarjota velallisille mahdollisuus hakeutua saneerattavaksi tehokkaasti varhaisessa vaiheessa maksukyvyttömyyden välttämiseksi ja siten ehkäistä elinkelpoisten yritysten konkurssseja.

Direktiivin III-osastossa säädetään yritystoiminnassaan epäonnistuneiden, maksukyvyttömiksi ajautuneiden yrittäjien toisesta mahdollisuudesta. Pääperiaatteena on, että tällaisten rehellisesti toimineiden yrittäjien olisi vapauduttava heille jääneestä henkilökohtaisesta velkavastuusta kolme vuotta kestävänsä maksuohjelman myötä tai kolmessa vuodessa konkurssin alkamisesta. Samassa ajassa olisi lähtökohtaisesti vapauduttava myös elinkeinotoiminnan harjoittamista rajoittavista kielloista.

Hallitusohjelman mukaan hallitus selvittää myös yksityishenkilön velkajärjestelyn ja yrityssaneerausta koskevien lakien muutostarpeet tavoitteena velkajärjestelyjen ja niiden kattavuuden parantaminen. Maksukyvyttömyyslainsäädännön uudistamista selvitetään. Tavoitteena on etenkin pienten ja keskisuurten yritysten toimintaedellytysten vahvistaminen.

Hallitusohjelman mukaan riskinotto- ja edistämällä yrittäjälle entistä parempia mahdollisuuksia uuteen alkuun muun muassa konkurssitilanteissa. Asiassa otetaan huomioon EU:n maksukyvyttömyysdirektiivin täytäntöönpano ja arvioidaan maksukyvyttömyyslainsäädännön kokonaistoimivuus.

Maksukyvyttömyysdirektiivin harmonisointi edellyttää OM:n johdolla kansallisen toimeenpanon lisäksi early warning -palvelujen kehittämistä ja vakiinnuttamista. Tarkoituksena on kehittää jo toiminnassa olevasta Talousapu-neuvontapalvelusta direktiivin tarkoittama early warning -palvelu, joka mahdollistaa talous- ja maksuvaikeuksiin joutuneille mikro- ja pk-yrityksille asiantuntevaa, luottamuksellista ja maksutonta neuvoa riittävän ajoissa, jolloin yrityksiä voidaan auttaa takaisin kasvupolulle.

OM on selvittänyt myös konkurssin tehneiden yrittäjien mahdollisuuksia vapautua veloistaan eri maissa. Suomessa muiden Pohjoismaiden tapaan konkurssi ei vapauta jäännösveloista, mutta veloista vapautuminen voi tapahtua yksityishenkilön velkajärjestelyn puitteissa. Missään vertailuissa maissa henkilökohtainen konkurssi ei vapauta kaikista veloista, vaan velkavapautumista on rajoitettu ja säännelty eri tavoin. Ruotsissa ja Tanskassa on viime vuosina tehty maksukyvyttömyyssääntelyyn liittyviä uudistuksia, joilla on haluttu edistää yrittäjien mahdollisuutta uuteen alkuun. Suomessa selvitys lainsäädännön uudistamistarpeista on käynnissä.⁹⁹

Työmarkkinoiden sääntely

Työmarkkinoiden sääntely ja toiminta Suomessa perustuu sekä työlainsäädäntöön että työmarkkinajärjestöjen solmimiin työehtosopimuksiin. Suomi lukeutuu maihin, joissa työehtojen määräytyminen on varsin keskittynyttä. OECD:n vuoden 2019 *Employment Protection Legislation* -indikaattorilla¹⁰⁰ mitattuna Suomen työmarkkinasääntely on verrattain jäykkää, mutta suurin piirtein samalla tasolla Ruotsin kanssa. OECD:n indikaattorin mukaan Suomessa työntekijöiden suojeleminen on tasolla 2,48, kun se Ruotsissa on hieman jäykempää (2,54), mutta toisaalta OECD-maissa keskimäärin löysempää (2,32), kuten myös Saksassa (2,33) ja Tanskassa (1,94).

*Kuvio: Työsuhdeturvalainsäädäntö –indikaattori (Employment Protection Legislation –indikaattori).
Lähde: OECD*

⁹⁹ [Yrittäjän uusi mahdollisuus Kansainvälinen vertailu](#), oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 5/2018.

¹⁰⁰ [OECD Employment Outlook 2020](#): Worker Security and the COVID-19 crisis.

Dataset: Strictness of employment protection – individual and collective dismissals (regular contracts)						
Series	Version 4 (2013-2019)					
Unit	Index					
Country	Denmark	Finland	Germany	Sweden	OECD countries	
Time						
2013	1,94	2,52	2,33	2,54	..	
2014	1,94	2,52	2,33	2,54	2,32	
2015	1,94	2,52	2,33	2,54	2,33	
2016	1,94	2,52	2,33	2,54	2,33	
2017	1,94	2,48	2,33	2,54	2,32	
2018	1,94	2,48	2,33	2,54	2,31	
2019	1,94	2,48	2,33	2,54	2,32	

Data extracted on 28 Jun 2021 13:17 UTC (GMT) from OECD.Stat

Indikaattorissa Suomen tulosta jäykistää ennen kaikkea epäoikeudenmukaisia irtisanomisia koskevan sääntelyn toimeenpano (Enforcement of unfair dismissal regulation), johon kuuluu muun muassa työ- sopimuksen päättymisen riittäminen.¹⁰¹

*Kuvio: OECD- indikaattorit: Epäoikeudenmukaisia irtisanomisia koskevan sääntelyn toimeenpanon tiukkuus (The OECD indicators: Strictness of regulation of individual dismissals of regular workers).
Lähde: OECD*

¹⁰¹ OECD Employment Outlook 2020.

White / light blue / dark blue: countries with low / middle / high regulatory protection, 2019

	Procedural requirements	Notice and severance pay	Regulatory framework for unfair dismissals	Enforcement of unfair dismissal regulation	OECD Employment Protection Legislation indicator
United States	0.7	0.0	0.1	4.4	1.3
Switzerland	1.2	1.3	1.6	2.3	1.6
Canada	0.7	0.8	1.2	3.8	1.6
Australia	1.3	1.0	1.8	2.5	1.7
Austria	1.2	0.9	3.1	1.5	1.7
United Kingdom	1.3	1.3	1.1	3.3	1.7
Hungary	1.2	1.8	2.2	2.0	1.8
Denmark	1.2	2.1	1.9	2.3	1.8
Estonia	1.5	1.4	1.6	3.0	1.9
Ireland	1.3	1.2	1.9	3.5	2.0
Colombia	1.3	1.6	2.0	3.0	2.0
New Zealand	2.3	0.4	2.3	3.3	2.1
Japan	0.8	0.9	2.8	3.9	2.1
Iceland	1.0	1.9	1.5	4.3	2.2
Slovenia	1.3	1.5	2.4	3.5	2.2
Germany	1.7	1.3	3.1	2.9	2.2
Lithuania	2.0	3.4	1.6	2.0	2.2
Norway	1.5	1.0	3.3	3.3	2.3
Slovak Republic	2.8	1.5	2.8	2.0	2.3
Korea	2.2	1.0	3.0	3.3	2.4
Finland	2.0	1.0	2.2	4.3	2.4
Poland	2.2	2.5	2.4	2.5	2.4
Mexico	1.8	1.7	3.7	2.5	2.4
Spain	1.8	2.1	2.0	3.8	2.4
France	1.5	2.4	2.6	3.3	2.4
Chile	1.8	2.5	3.0	2.5	2.5
Sweden	2.3	1.7	2.5	3.4	2.5
Luxembourg	2.1	2.2	1.7	4.0	2.5
Greece	1.2	1.2	3.8	4.0	2.5
Latvia	2.5	1.8	3.2	3.0	2.6
Italy	1.8	2.0	3.0	4.0	2.7
Belgium	1.8	3.0	2.1	4.0	2.7
Turkey	1.3	3.4	3.1	3.5	2.8
Netherlands	4.2	2.3	2.5	2.4	2.8
Portugal	2.3	1.7	4.2	3.3	2.9
Israel	2.5	2.9	2.5	3.8	2.9
Czech Republic	3.8	2.5	3.0	2.8	3.0

Irtisanomiskustannukset- ja aika sen sijaan ovat Suomessa verrattain matalat. Selvitysten perusteella paikallista sopimista on ollut vähemmän kuin vertailumaissa. Esimerkiksi Ruotsiin verrattuna Suomessa palkankorotukset toteutetaan huomattavasti useammin yleiskorotuksina paikallisten sopimiserien sijaan. Paikallisen sopimisen yleistyminen voi onnistuessaan lisätä Suomen työmarkkinoiden joustavuutta ja vahvistaa tuottavuuskehitystä.

Suomen kansantalouden sopeutumiskyvyn kannalta palkkakoordinaation säilyttäminen vahvana on kuitenkin keskeistä myös paikallisen sopimisen yleistyessä. Työehtosopimukseen lisättiin vuonna 2016 paikallisen sopimisen sallivia lausekkeita. Paikallisen sopimisen edistämiseksi nähdään yhä tarvetta.

Kilpailullisuuden edistäminen kotimarkkinoilla ja EU:n sisämarkkinoilla

Kilpailupolitiikassa ja sen sääntelyssä tavoitteena on, että markkinat ovat avoimet, toimijoilla on tasapuoliset toimintaedellytykset ja markkinoille tuloon tai sieltä poistumiseen ei liity perusteettomia esteitä. Tavoitteena on, että toimiva kilpailu on osaltaan edesauttamassa yrittäjyyden edellytyksiä, vahvistamassa elinkeinoelämän kilpailukykyä ja mahdollistamassa tuottavuuden ja talouden kasvua.

Kilpailu hyödyttää kuluttajia ja asiakasyrityksiä, koska se tarjoaa vaihtoehtoja, pitää hintatasoa kurissa ja auttaa synnyttämään laadukkaita ja innovatiivisia hyödykkeitä. Tehokkaalla kilpailulla on suuri merkitys paitsi yritysten välisten tasapuolisten kilpailuedellytysten turvaamisessa myös tuottavuuden ja talouden kasvun mahdollistamisessa. Toimiva kilpailu edesauttaa yrittäjyyden edellytyksiä ja vahvistaa osaltaan elinkeinoelämän kilpailukykyä.

Kilpailuprosessi luo yrityksille paitsi mahdollisuuden toimia markkinoilla ja kilpailla keskenään myös kannusteita kehittää uusia teknisiä innovaatioita, parantaa tuotteiden laatua ja tehostaa prosesseja. Tasapuolisten toimintaedellytysten täytyessä yritykset – niin julkiset kuin yksityisetkin – kilpailevat keskenään samojen reunaehtojen puitteissa. Kilpailun toimivuuteen kuuluu osaltaan myös se, että kilpailussa heikosti menestyvät yritykset joutuvat ajan mittaan poistumaan markkinoilta.

Kilpailupolitiikan alalla huomiota tulee kohdistaa ennen kaikkea kotimarkkinoiden kilpailullisuutta edistäviin toimenpiteisiin. Toimialakohtaista kilpailua mahdollisesti rajoittavaa lainsäädäntöä tulee arvioida sektoreilla, joilla kilpailu toimii puutteellisesti. Arviointitarve voi koskea esimerkiksi toimialoja, joilla kilpailua estävänä seikkana on jokin lainsäädännöstä johtuva rakenteellinen syy, jolla julkisen sektorin toiminta on erityisasemassa tai jolla kilpailun avaaminen ei ole sujunut suunnitelmien mukaan.

Kilpailuneutraliteettisääntely koskee taloudellista toimintaa kilpailutilanteessa markkinoilla harjoitettavia julkisia tahoja (mm. kunnat ja valtio). Kilpailulain kilpailuneutraliteettisäännösten ja niiden soveltamisen tavoitteena on varmistaa, että julkiset toimijat eivät saa kilpailuetuja, joita yksityiset toimijat eivät voi saada ja jotka voivat vääristää kilpailua. Kilpailuneutraliteetin toimivuutta arvioitaessa on mahdollista arvioida esimerkiksi neutraliteettisääntelyn toimivuutta, neutraliteettisääntelyn lainsäädäntöpoikkeuksia, yhtiöittämisvelvollisuuden tai markkinaperusteisen hinnoittelun noudattamista ja kuntayhtiöiden markkinatoiminnan vaikutusta.

Myös tehokkaasti toimivat EU:n sisämarkkinat ovat välttämätön pohja Euroopan kasvulle ja talouden vakaudelle. Vajaan 450 miljoonan ihmisen sisämarkkinat tarjoavat suomalaisille yrityksille laajat kotimarkkinat tavara- ja palveluviennille. EU:n sisämarkkinat perustuvat EU:n perussopimuksen neljään vapauteen: tavaroiden, palveluiden, pääomien ja henkilöiden vapaaseen liikkuvuuteen.

Tavoitteena on, että liikkuminen maasta toiseen olisi yhtä helppoa ja vapaata kuin se on maan sisällä. Samaan aikaan pyritään turvaamaan mm. kuluttajien, työntekijöiden ja ympäristön suojelu. Nykyiset sisämarkkinat ovat muodostuneet kansallisten lainsäädäntöjen harmonisaatiolla. Lisäksi vastavuoroisen tunnustamisen periaatteella on ollut keskeinen asema poistettaessa maiden välisiä liikkuvuuden esteitä. Yritysten toimintaedellytysten parantamista ja toiminnan laajentamista EU:n sisämarkkina-alueella pyritään vauhdittamaan ja helpottamaan mm. palveludirektiivin (2006/123/EY) avulla.

Kaikkiaan voimassa oleva ja tuleva EU-sääntely vaikuttaa merkittävästi yrittäjyyden edellytyksiin ja yritysten toimintaan. EU:n valtiontukisäännöillä varmistetaan, että EU-maiden myöntämät yritystuet eivät vääristä kilpailua sisämarkkinoilla. EU:n ulkopuolisten maiden myöntämät tuet eivät sen sijaan kuulu EU:n valtiontukivalvontaan, vaikka ne vaikuttaisivatkin sisämarkkinoihin. Nykyisillä säännöillä ei kyetä puuttamaan kaikkiin mahdollisiin EU:n ulkopuolisten valtiontukien aiheuttamiin

vääristymiin. Komissio on laatinut keskustelun pohjaksi ns. valkoisen kirjan, jossa tarkastellaan EU:n ulkopuolisten maiden yrityksilleen antamien tukien aiheuttamia vääristymiä sisämarkkinoilla. Euroopan komissio antoi 5.5.2021 ehdotuksen uudesta asetuksesta, jolla puututaan ulkomaisten tukien aiheuttamiin kilpailuvääristymiin.

Suomalaisten yritysten kilpailulainsäädännön tuntemuksesta ei ole kovin paljon tietoa, minkä vuoksi KKV:n vaikutusarviointiyksikössä on meneillään tutkimus, jossa asiaa selvitetään. Esikuvana olleiden Norjan ja Hollannin kyselytutkimusten perusteella voidaan odottaa, että tietämyksessä voi olla merkittäviäkin kapeikkoja.

Kuluttajansuojasääntely

Kuluttajansuojalainsäädäntö perustuu yhä kattavammin maksimiharmonisoituun EU-sääntelyyn. Kuluttajansuojaa koskevan nimenomaisen sääntelyn lisäksi kuluttajan asemaa turvaavia säädöksiä sisältyy sektorikohtaisiin säädöksiin.

Euroopan komissio on teettänyt säännöllisesti kyselytutkimuksia yritysten ja kuluttajien tietämyksestä ja kokemuksista kuluttajansuojasta. Viimeisimmät yrityksiä koskevat tulokset on julkaistu vuonna 2019.¹⁰² Kohteena olivat tavaroita ja palveluita kuluttajille myyvät vähittäismyyntiyritykset. Jokaisessa maassa haastateltiin noin 400 yritystä.¹⁰³

Suomi sijoittui toiseksi parhaaseen neljännekseen vastaajista, jossa osaaminen on keskitasoa tai korkeaa tasoa (*middle to high performance*). Belgia ja Saksa olivat tietämykseltään EU27-maiden kärjessä, mutta Islannissa osaamisen taso oli vielä niitäkin korkeampi. EU27-alueella osaaminen oli hieman parempaa tavarakaupassa kuin palvelujen tarjonnassa (56,6 % vs. 53,9 %). Tuloksista havaittiin myös, että mitä pidempään yritys oli toiminut, sitä parempi tietämys sillä oli kuluttajansuojasta.

Yksittäisissä kysymyksissä osoittautui, että Suomessa yritysten tietämys oli keskimääräistä heikompaa tuotteiden virhevastuuta sekä alennusmyyntikampanjointia koskevissa kysymyksissä. Kun EU27-maissa keskimäärin 33,2 prosenttia yrityksistä osasi antaa oikean vastauksen virhevastuuta koskevaan kysymykseen, Suomessa vastaava osuus oli ainoastaan 14,9 prosenttia, mikä oli koko EU27-alueen toiseksi heikoin tulos heti Slovenian jälkeen.

Yritysten osaamista kuluttajansuojan kysymyksissä tarkasteltiin myös Kilpailu- ja kuluttajaviraston tekemässä selvityksessä¹⁰⁴, jolla haluttiin tarkentaa komission kuluttajatulostaulujen antamaa kuvaa kuluttajien oikeuksien tuntemuksesta. Aineisto kerättiin loppukevällä 2018 haastattelemalla sekä kuluttajia että elektroniikkakaupan vähittäismyyjiä. Kuluttajan oikeuksiin liittyvissä tietokysymyksissä elinkeinonharjoittajat osasivat vastata erittäin hyvin hyvitystä koskeviin kysymyksiin, kun taas verkkokauppakysymykset tuottivat eniten hankaluuksia. Isoissa toimipaikoissa kuluttajansuojakysymykset osattiin yleisesti pieniä paremmin.

¹⁰² European Commission (2019). Retailers' attitudes towards cross-border trade and consumer protection 2018. Final Report. Saatavissa: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/retailers-2018-main-report_en.pdf

¹⁰³ pl. Kypros, Luxemburg, Malta ja Islanti, joissa otos oli noin 150 yritystä.

¹⁰⁴ Anu Rajjas (2018). Kuluttajansuojan tunnettuus elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien keskuudessa. KKV:n selvityksiä 2/2018. Saatavissa: <https://www.kkv.fi/globalassets/kkv-suomi/julkaisut/selvitykset/2018/kkv-selvityksia-2-2018-kuluttajan-suojan-tunnettuus.pdf>

Euroopan komission tutkimuksen¹⁰⁵ mukaan selvä enemmistö EU-alueen vähittäismyyjistä oli sitä mieltä, että kuluttajalainsäädännön noudattaminen on helppoa (prosenttiosuudet vaihtelivat Tšekin 51,5 prosentista Italian 83,8 prosenttiin). Lisäksi kaksi kolmasosaa (67,8 %) vähittäismyyjistä piti kuluttajalainsäädännön noudattamiseen liittyviä kustannuksia kohtuullisina. Niin ikään kaksi kolmasosaa uskoi myös kilpailijansa kotimarkkinoilla noudattavan kuluttajalainsäädäntöä.

Viimeisimmän keväällä 2021 julkaistun kuluttajatulostaulun¹⁰⁶ mukaan kuluttajat ovat varsin luottavaisia sen suhteen, että yleensä elinkeinonharjoittajat kunnioittavat kuluttajien oikeuksia. Kyselyssä esitetystä väittämästä olivat vahvasti samaa mieltä tai samaa mieltä 80 prosenttia EU27-alueen kuluttajista ja 82 prosenttia suomalaiskuluttajista. Verrattuna vuoden 2018 tuloksiin koko EU27-alueella on tapahtunut myönteistä kehitystä, joskin Suomessa tilanne on pysynyt täysin ennallaan.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) tarjoaa verkkosivuillaan ja muissa kanavissaan yrityksille tietoa ja toimintaohjeita kuluttajansuojaan liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Kuluttaja-asiamiehen linjausten tarkoituksena on antaa yrityksille ohjeistusta, neuvontaa ja tietoa lain säännösten käytännön soveltamisesta. Kuluttaja-asiamies tekee aktiivista sidosryhmäyhteistyötä eri toimialajärjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa esimerkiksi ajankohtaisissa sääntelyuudistuksissa ja pyrkii lisäämään yritysten osaamista valmentavalla otteella. KKV:n kuluttajaneuvonta ja Euroopan kuluttajakeskus sovittelevat kiistoja puolueettomasti.

Yrittäjien kuluttajansuojan osaamista edistetään myös koulutusjärjestelmän kautta. KKV:ssa laaditaan aineistoja esimerkiksi ammatillisen opetuksen tueksi tulevien yrittäjien ja yritysten työntekijöiden osaamisen edistämiseksi. Myös työpaikkakouluttajat voivat hyödyntää samoja materiaaleja.

EU-tasolla pk-yrityksille on niin sanottu Consumer Law Ready -hanke. Kussakin jäsenmaassa pk-yrityksille on tarjolla koulutusta yhteisen aineiston pohjalta. Kouluttajina on kuluttajalainsäädännön asiantuntijoita, esimerkiksi SY:stä.¹⁰⁷

Innovatiivinen sääntely

Nopea teknologinen kehitys ja tarve löytää ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin edellyttävät myös uusia sääntelyn lähestymistapoja. Monissa maissa on otettu käyttöön erilaisia innovaatiomyönteisen sääntelyn käytäntöjä, ja sääntelystä on tullut yhä tärkeämpi innovaatiopolitiikan väline. Innovatiivinen sääntely -selvityksen mukaan innovaatiomyönteisen sääntelyn merkitys on Suomessa laajasti tunnustettu, mutta käytännössä huomioitu vaihtelevasti eri hallinnonaloilla. Säädösvalmistelun yhteydessä vaikutuksia innovaatio toiminnalle on arvioitu hyvin satunnaisesti. Jatkossa tarvitaan selkeämpiä periaatteita ja määrittelyitä siitä, miten innovaatio toimintaa voidaan edistää säädösvalmistelun kautta.

Selvityksen osana toteutetut alakohtaiset esimerkit (alustatalous, kiertotalous ja terveystiedon hyödyntäminen) puolestaan havainnollistivat sääntelyn keskeistä roolia uusien kasvualueiden kehittämisessä sekä sääntelytarpeiden ennakoinnin ja vuoropuhelun merkitystä. Kansainvälinen vertailu osoitti, että vaikka Suomessa on tunnustettavissa useita hyviä esimerkkejä innovaatiomyönteisestä sääntelystä, on Suomi silti selvästi jäljessä edelläkävijämaita erityisesti sääntelytarpeiden ennakoinnissa ja niin sanotun neuvovan sääntelyn käytännöissä.

¹⁰⁵ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/consumers-conditions-scoreboard-2019_en_1.pdf

¹⁰⁶ https://public.tableau.com/views/ConsumerConditionsSurvey/S1_D2?%3AshowVizHome=no

¹⁰⁷ <https://www.consumerlawready.eu/#country-select-item-558>

Konkreettisina politiikkatoimenpiteinä selvitys suosittelee innovaatiomyönteisen sääntelyn yleisten periaatteiden ja reunaehtojen tarkempaa määrittelyä, ministeriöiden välisen poikkihallinnollisen yhteistyön vahvistamista, säädösehdotusten arvioinnin ohjeistusten täsmentämistä sekä viranomaisten ja yritysten välisen vuoropuhelun kehittämistä. Lisäksi selvitys peräänkuuluttaa sääntelyn roolin vahvistamista innovaatiopolitiikan välineenä, innovaatiomyönteisten lainsäädännön ratkaisujen (esim. kokeilujen) rohkeampaa hyödyntämistä, sääntelytarpeiden tunnistamisen ja ennakoinnin lisäämistä sekä neuvovan sääntelyn ja täytäntöönpanovaiheen käytäntöjen tehokkaampaa hyödyntämistä.¹⁰⁸

Sääntely alusta- ja jakamistaloudessa

Uuden piirteen sääntelyn tilannekuvaan tuovat teknologisen kehityksen mahdollistamat uudet liiketoimintamallit, jotka haastavat perinteisempään maailmaan perustuvan sääntelyn. Teknologinen kehitys, erityisesti tietotekninen, tuo paljon mahdollisuuksia yrityksille. Viime aikoina on paljon puhuttu mm. alusta- ja jakamistaloudesta, jossa toimijat voivat yhdessä tuottaa lisäarvoa ja näin hakea kilpailuetua.

Alustataloudella tarkoitetaan fyysisessä arvoketjussa tuotannollisten ja palvelutoimintojen uudelleenorganisointumista paikkariippumattomien digitaalisten alustojen ympärille, kun taas jakamistaloudeksi määritellään liiketoimintamallit, jotka tehostavat resurssien hyödyntämistä taloudessa (esimerkiksi AirBnB).¹⁰⁹ Jakamistalous ilmiönä on monessa tilanteessa muuttunut aiemmasta määritelmästä vajaakäytöllä olevien resurssien jakamisesta ja niiden paremmasta hyötykäytöstä kohti ammattimaista, alustoilla tapahtuvaa liiketoimintaa. Digitaalisten alustojen kehittyminen on vahvistanut jakamistalouden voimakasta kehittymistä.

Alustatalouteen liittyy paljon yrittämisen ja innovaatioiden hyödyntämisen ja työllisyyden mahdollisuuksia, ja Suomen tulee pysyä kehityksen kärjessä. Työ- ja elinkeinoministeriön jakamistalous Suomessa 2016 -selvityksen mukaan jakamistalous voi kasvaa Suomessa lähivuosina hyvinkin nopeasti. Kasvuarvion mukaan jakamistalouden alustojen kautta tehtävien ostotapahtumien arvo voi ylittää vuonna 2020 jo 1,3 miljardiin euroon, kun jakamistalousmarkkinoiden yksittäisten ostotapahtumien kokonaisarvo oli Suomessa vuonna 2016 hieman yli 100 miljoonaa euroa. Selvityksen mukaan jakamistalous voi saavuttaa Suomessakin pysyvän ja taloudellisesti merkittävän jalansijan markkinoista uudella toimintakulttuurillaan.

Uudet innovatiiviset toimintamallit haastavat säädösympäristöä monestakin näkökulmasta, kuten esimerkiksi markkinoillepääsyn vaatimusten, verotuksen, työn ja kuluttajansuojan osalta.¹¹⁰ Lisäksi sääntelyä tarvitaan vastuujärjestelyihin ja käyttäjien suojelemiseen.¹¹¹ Erityisesti viimeaikaisessa keskustelussa on tullut esille alustatyöntekijöiden työoikeudellinen asema. EU:lta on tulossa merkittävää uutta alusta- ja jakamistaloutta koskevaa sääntelyä, mikä vaikuttaa myös suomalaisyrityksiin (mm. Digital Services Act (DSA), Digital Markets Act).

Yritysvastuusääntely

¹⁰⁸ Salminen, Halme, Piirainen, Roiha, Laasonen, Talvitie, Valtakari Fängström, Jallow, Äimä, Isokangas, Kokko, Takalo, Toivanen. [Innovaatiomyönteinen sääntely: Nykytila ja hyvät käytännöt](#), Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:27.

¹⁰⁹ Digitalouden yrittäjyysdynamiikka ja Suomen kansainvälinen kilpailukyky, Autio & Rannikko 2017, Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 52/2017.

¹¹⁰ Jakamistalouteen liittyvien kysymysten vaihtoehtoisia ratkaisutapoja, Jakamistaloustyöryhmän loppuraportti, työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, Yritykset, 2019:31.

¹¹¹ Datapohjaisen arvonluonnin strategiset vaihtoehdot, TEM-julkaisu 2021:3.

Yritysvastuuseen liittyvää sääntelyä on Euroopan unionissa olemassa vastuullisuusraportoinnista, konfliktimineraalien maahantuonnista sekä kestävästä rahoituksesta. Tulossa on kestävä hallintotavan sääntelyä, johon sisältyy asianmukaiseen huolellisuuteen liittyviä velvoitteita. Vastaavia velvoitteita on ehdotettu myös akkudirektiivin uudistuksessa.

Vaikka pk-yritykset eivät suoraan kuuluisi edellä mainitun sääntelyn soveltamisalaan, sääntelyn edellyttämät velvoitteet laajenevat todennäköisesti myös niihin isompien toimijoiden sopimusvelvoitteiden kautta. Monet vastuullisuusasiat, kuten esimerkiksi työolot, ympäristökysymykset ja tuoteturvallisuus, ovat hyvin hoidettuja suomalaisissa pk-yrityksissä, sillä ne ovat kansallisesti tai EU-tasolla säädelyjä.

Vastuullisuuden kannalta haasteet liittyvät erityisesti kansainvälisiin arvo- ja tuotantoketjuihin. Näissä myös näkyvyys voi olla heikko, sillä kaikki toimijat eivät välttämättä halua toimittaa vastuullisuustietoja niitä pyytävälle pk-yrityksille. Pk-yrityksellä on myös oltava resursseja ja osaamista vastuullisuuskysymysten hallitsemiseksi ja niistä viestimiseksi omille liiketoimintakumppaneilleen sekä kuluttajille.

Aineettomien oikeuksien järjestelmä

Yritysten aineettomaan omaisuuteen liittyy myös aineettomia oikeuksia. Aineettomilla oikeuksilla, kuten patenteilla, tavaramerkeillä ja tekijänoikeudella, yrittäjän on mahdollista hyödyntää aineetonta omaisuutta liiketoiminnassaan. Aineettomien oikeuksien strategian tueksi laaditun taustaselvityksen mukaan pk-yritykset näkevät aineettoman omaisuuden eri muodot tärkeänä yritysten menestykselle. Huomattava osa pk-yrityksistä ei kuitenkaan ole ryhtynyt aktiivisesti hyödyntämään aineetonta omaisuuttaan.

Yritysten tietoisuus erilaisista aineettomista oikeuksista ja niiden hallinnoimisesta vaikuttaa olevan keskimäärin melko vähäistä. Pk-yritykset tarvitsevatkin lisää tietoa ja neuvontaa aineettomien oikeuksien hallinnoimiseen ja hyödyntämiseen sekä apua konkreettisten tarpeiden tunnistamiseen.

Yleisemmällä tasolla aineettomien oikeuksien järjestelmän tavoitteena on lisätä innovaatiotoimintaa parantamalla kannustimia ja tulosten leviämistä sekä kannustamalla luovaan työhön. Aineettomista oikeuksista tekijänoikeus ja siihen kuuluvat moraaliset oikeudet vaikuttavat siihen, minkälaisia keino- ja palveluita on mahdollista luoda.

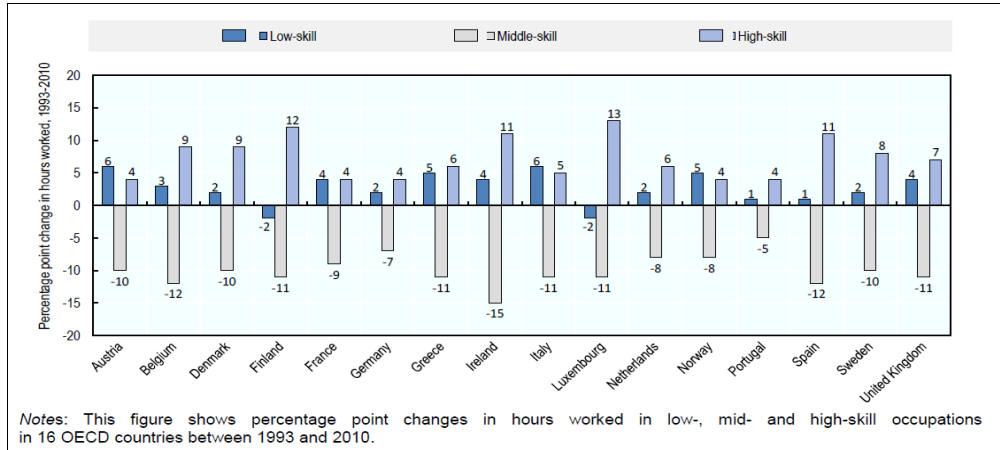
9 Osaaminen/inhimillinen pääoma

Suomen kannalta kriittistä tulevaisuudessa on kyky jatkuvaan uudistumiseen, tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan sekä teknologian hyödyntämisen eturintamassa pysyminen. Inhimillinen pääoma on kasvun ja tuottavuuden moottori. Tuottavuuden kasvattaminen sekä kasvun ylläpito edellyttävät korkeaa osaamista sekä ymmärrystä siitä, miten osaamista sovelletaan niin, että se tuottaa lopputulokselle lisäarvoa.

Korkea osaaminen ja korkeakoulutuksen taso ovat Suomen kilpailukyvyn kannalta keskeisiä. Työn tuottavuuden ja kasvun lähteet perustuvat jatkossakin henkiseen pääomaan ja uusiin innovaatioihin, eikä ole merkkejä siitä, että työmarkkinoiden osaamisvaatimukset kääntyisivät laskuun. Työvoimatarpeen kasvun odotetaan kohdistuvan erityisesti korkeasti koulutettuun työvoimaan koko Euroopassa. Erikoistuminen korkeaa osaamista vaativiin tehtäviin edellyttää jatkuvaa osaamisen tarpeiden

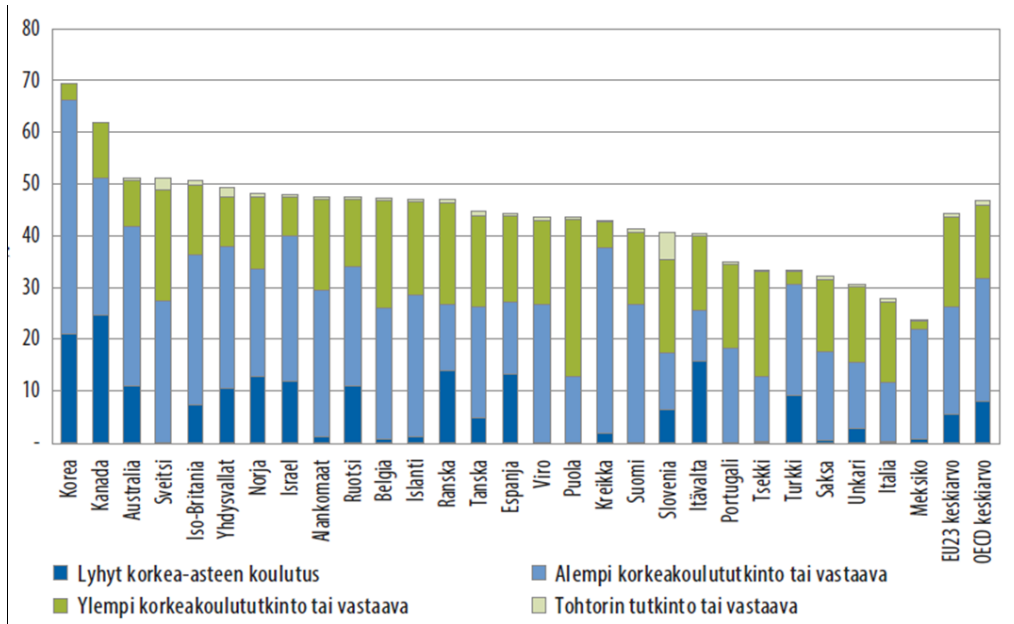
ennakointia, jotta tarjolla olevan työvoiman koulutus rakenne ei rajoita yritysten ja työpaikkojen syntymistä.

Kuvio: xxx. Lähde OECD

Yhteiskunnan ja yritysten jatkuvan uudistumiskyvykkyuden ja innovaatiotoiminnan edellytysten kannalta on huolestuttavaa, että Suomi on menettänyt 1990-luvun kärkipaikkansa kansainvälisissä koulustasovertailuissa. Suomi sijoittuu korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden 25–34-vuotiaiden osuudessa alle OECD-maiden keskiarvon (ja EU-keskiarvon tuntumaan) 41 prosentin korkeakoulutettujen osuudella. Alla olevassa kuviossa on esitetty korkea-asteen tutkinnon ja korkeakoulututkinnon suorittaneet 25–34-vuotiaat OECD-maissa vuonna 2018.¹¹²

Kuvio: xx. Lähde Tilastokeskus.

¹¹² OECD 2018.

Korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osuus vaihtelee alueittain, eikä korkeakoulupaikkakuntien sijainti enää suoraan vaikuta tässä ikäryhmässä. Selvästi eniten korkeakoulutettuja 25–34-vuotiaita asui Uudenmaan maakunnassa. Koko maan keskiarvo ylittyi myös Pohjanmaan, Pirkanmaan ja Keski-Suomen maakunnassa vuonna 2018. Kanta-Hämeessä korkeakoulutettujen osuus oli lähes 17 prosenttiyksikköä matalampi kuin Uudellamaalla.¹¹³

Osaamis-, koulutus- ja työvoimatarpeiden ennakoinnin lisäksi tarvitaan koulutuksen sisältöjen kehittämistä, osaamis- ja koulutustason nostoa sekä nykyistä enemmän työvoiman ja opiskelijoiden maahanmuuttoa. Jatkuva oppiminen varmistaa osaamisen uudistumisen työelämän tarpeiden muuttuessa. Lisäksi tarvitaan korkealaatuista tutkimusta ja innovaatio toimintaa sekä vahvaa kytkeytymistä muualla tuotettuun uuteen tietoon.

Teknologian kehitys hävittää vanhoja tehtäviä ja ammatteja. Eniten muuttuvat ja vähenevät lyhyempää koulutusta edellyttävät työt. Samalla syntyy uutta työtä, joka ennakoitietojen mukaan edellyttää valtaosin korkea-astetasoista osaamista. Oikein kohdennetuilla ja mitoitetuilla koulutus- ja osamisanostuksilla on mahdollista merkittävästi edistää ja tukea yhteiskunnan ja työelämän digitalisointia, vihreään talouteen siirtymistä ja muuta työelämän rakennemuutosta.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman mukaisesti hallituskaudella toteutetaan jatkuvan oppimisen parlamentaarinen uudistus. Kokonaistarkastelussa otetaan huomioon koko koulutuspolun koulutuksen tarjonta ja rahoitus, sosiaaliturva, muutosturva, työttömyysturva, omaehtoinen ja työvoimapolitiittinen koulutus sekä osaaminen tunnistaminen sekä näiden niveltäminen uuteen järjestelmään. Jatkuvan oppimisen uudistuksen visio on, että kaikilla on merkityksellisen elämän edellyttämät tiedot, taidot ja osaaminen, että jokainen kehittää osaamistaan työuran aikana ja että osaaminen uudistaa työelämää ja työelämä osaamista. Vision pohjalta on asetettu jatkuvan oppimisen uudistuksen tavoitteet. Keskeisimpiä tavoitteita ovat väestön osaamistason nousu, työllisyysasteen paraneminen, osallistumisen tasa-arvon lisääntyminen sekä osaavan työvoiman saatavuuden paraneminen. Parlamentaarinen ryhmä linjasi 27 toimenpidettä, joita tavoitteisiin pääsemiseksi käynnistetään. Linjausten toimeenpano on käynnissä. Parlamentaarinen uudistushanke jatkuu 31.3.2023 asti.

Jopa puoli miljoonaa työkäistä on lähivuosina tilanteessa, jossa omaa osaamista pitää uudistaa tai osaamistasoa nostaa aiemmin kuvattujen työelämän ja yhteiskunnan muutosten vuoksi. Haasteellista on, että osaamisen kehittäminen tulisi kyetä hoitamaan keinoin, jotka eivät pienennä työllisyysastetta eli vähennä työvoimaan osallistuvien osuutta tai määrää. Siksi työuran aikaisen osaamisen kehittämisen on tapahduttava pääsääntöisesti työtä ja opiskelua yhteen sovittamalla ja muutoin elämäntilanteen huomioon ottavalla tavalla.

Osana jatkuvan oppimisen uudistuksen toimeenpanoa hallitus on perustanut Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksen (JOTPA). Palvelukeskuksen toiminta käynnistyy loppuvuodesta 2021 ja sen tarkoituksena on lisätä kohdennettujen, joustavien, lyhyiden ja työelämän rakennemuutoksia tukevien koulutusten tarjontaa työkäisille. Koulutusten rahoitukseen palvelukeskuksella on käytettävissä yhteensä 90 miljoonaa euroa vuosina 2021-2024. Lisäksi palvelukeskus tuottaa ennakoitietoa ja muuta tietotuotantoa.

Työkäisen väestön määrän vähetessä Suomessa korostuu työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaanto työmarkkinoilla sekä laadullisesti että määrällisesti. Pula osaavasta työvoimasta on noussut paikoitellen vakavaksi kasvun esteeksi yrityksille. Työvoiman niukkuus hidastaa talouskasvua tulevina vuosina.

¹¹³ Lähde: Tilastokeskus.

Yrittäjien osaaminen

Työvoiman osaamistarpeita on analysoitu paljon, mutta vähemmän on kiinnitetty huomiota yritysten johdon ja avainhenkilöiden inhimilliseen pääomaan, joka vaikuttaa kykyyn ja haluun kasvaa ja kansainvälistyä. Pidemmällä tähtäimellä yrittäjyyskasvatus antaa hyvän pohjan kaikkien osaamiselle ja asenteille yritystoimintaa kohtaan.

Yrittäjyyskasvatus on osana koulutusstrategioita, kansallisia perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita ja opetussuunnitelmia, koska ymmärrys yrittäjyyskasvatuksen tarpeesta on selkeästi viime vuosina vahvistunut. Yrittäjyyskasvatusta toteutetaan aikaisempaa enemmän opetuksessa ja ohjauksessa sekä myös eri järjestöjen toimesta. Tästä huolimatta nuoret kokevat, että koulutus ei anna parhaita eväitä yrittäjyyteen. Keväällä 2020 julkistetun Nuorisobarometrin mukaan nuorista (15–29-vuotiaat) yli puolet kokee, etteivät koulutus tai opinnot tarjoa heille hyviä perustietoja yrittäjyydestä. Korkeakouluopiskelijoista vain 14 prosenttia kokee opintojen antaneen hyvät valmiudet toimia yrittäjänä.¹¹⁴

Yrittäjyyskasvatuksen toteutus on edelleen vaihtelevaa. Joissakin oppilaitoksissa kaikilla oppilailla tai opiskelijoilla on mahdollisuus saada aiheeseen liittyvää koulutusta. Useimmiten oppilaitoksen yrittäjyyskasvatus tai erilaiset yrittäjyyttä edistävät projektit kohdentuvat vain pienelle ryhmälle. Yrittäjyyskasvatus liittyy laaja-alaisesti myös työelämävalmiuksiin. Siksi opettajien koulutusta tulee edelleen kehittää siitä näkökulmasta, että yrittäjyyskasvatus saadaan vahvemmin integroitua osaksi kaikkea opetusta ja ohjausta sekä oppilaitosten toimintakulttuuria.¹¹⁵

Yrittäjyys- ja liiketoimintaosaamisen koulutusta tarjotaan myös korkeakouluissa yhä kattavammin kaikkien alojen opiskelijoille, mikä voi osaltaan tukea oman osaamisen kaupallisen potentiaalin tunnistamista sekä ja madaltaa kynnyistä lähteä yrittäjäksi.

Yritystoiminnan nykyiset pullonkaulat, kuten yritystoiminnan skaalautuminen, kansainvälistyminen sekä myynnin kehittäminen globaaleissa verkostoissa, tulee huomioida vahvemmin esimerkiksi toisen asteen ja korkeakoulujen opetuksessa, opiskelijoiden ohjauksessa sekä opetushenkilöstön täydennyskoulutuksessa.

Yritystoiminnan nykyiset pullonkaulat, kuten yritystoiminnan skaalautuminen, kansainvälistyminen sekä myynnin kehittäminen globaaleissa verkostoissa, tulee huomioida vahvemmin esimerkiksi toisen asteen ja korkeakoulujen opetuksessa, ohjauksessa sekä opetushenkilöstön täydennyskoulutuksessa.

Yrittäjien koulutuksen tulisi entistä vahvemmin painottua yrittäjämäisiin kompetensseihin, jolloin vahvistuvat paitsi itseluottamus, itsensä johtaminen ja organisaation innovatiivinen kehittäminen myös kansainväliseen verkostoitumiseen liittyvät tiedot, taidot ja asenteet.¹¹⁶ Kansainvälisessä kaupassa menestyminen edellyttäisi myös myyntitaitojen kehittämistä. Tutkimus osoittaa, että myyntiosaaminen on yksi suomalaisten kasvuyritysten osaamisvajesta.¹¹⁷

¹¹⁴ Opiskelijasta yrittäjäksi 2019.

¹¹⁵ Deveci, I. & J. Seikkula-Leino. 2018. A Review of Entrepreneurship Education in Teacher Education. *Malaysian Journal of Learning and Instruction*, vol 15, no 1, 105-148.

¹¹⁶ Seikkula-Leino submitted. Developing theory and practice for entrepreneurial learning – focus on self-esteem and self-efficacy. (*Teaching and Teacher Education Journal Impact* 2.61).

¹¹⁷ Brandt & Hautamäki (2018). Wellbeing and Self-Leadership of Growth Entrepreneurs at Finland. 7th SGBED. International Research Symposium, UAE from December 17-19, 2018.

Globaalin kilpailun ja alustatalouteen siirtymisen vuoksi olisi tarpeen kehittää suomalaisten pk-yrityksien digitaalisen myynnin taitoja. Lisäksi yrittäjien talousosaamista tulisi kehittää. Äkillisesti ja yllättäen tullut koronapandemia on tuonut esille liiketoiminta- ja talousosaamisen tärkeyden. Liiketoiminnan ansaintalogiikan, kannattavuuden, vakavaraisuuden ja suunnittelun – mutta myös ennakoinnin ja resilienssin – merkitys on korostunut. Kun kannattavuus ja vakavaraisuus ovat vakaalla pohjalla, yritysten on helpompi selvitä myös kriiseistä.

Myös edellisen hallituskauden yrittäjyystoimenpiteitä arvioivassa selvityksessä tunnustetaan yrittäjien osaaminen ja valmiudet ratkaisevaksi tekijäksi yritysten menestyksen takana. Selvitys suosittaakin, että yrittäjien osaamiseen, koulutustasoon ja tavoitteisiin kiinnitettäisiin erityistä huomiota. Tavoitteeksi tulisi asettaa yrittäjyyden laadun parantaminen pelkän määrän kasvattamisen sijaan. Tässä työssä tärkeitä ovat erityisesti koulutus, neuvonta ja verkostot.¹¹⁸

Suurin osa aloittavista yrityksistä toimii aluksi yksin. Yrittäjyyskoulutus onkin todennäköisesti tästä syystä keskittynyt liiketoimintaosaamisen kasvattamiseen. Yrittäjään kohdistuvat vaatimukset kasvavat huomattavaksi siinä vaiheessa, kun yrittäjästä tulee työnantajayrittäjä. Varsinkaan lyhyet yrittäjäkoulutukset eivät anna riittäviä valmiuksia kaikkien työnantajan velvoitteiden täyttämiseen. Muutos työnantajayrittäjäksi edellyttäisi joko koulutusten laajentamista tai sitten erillistä jatkokoulutusta.

Edelleen yrityksen koon kasvaessa on tärkeää, että yrittäjällä on hyvät perustiedot tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien velvoitteista esimerkiksi rekrytointitilanteissa, sillä yrityksiin kohdistuu myös tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmista velvollisuuksia. Myös työn ja yksityiselämän yhteensovittaminen on tärkeä teema sekä yrittäjien itsensä kannalta että työntekijän näkökulmasta. Esimerkiksi raskaus- ja perhevapaasyrjintä on Suomessa sitkeä tasa-arvo-ongelma. Yrittäjillä pitäisikin olla tarvittavat tiedot, jotta syrjintää ei heidän yrityksissään tapahtuisi, ja myös siksi, että henkilöstön monimuotoisuus on yrityksen etu. Tutkimuksen mukaan monimuotoiset organisaatiot menestyvät paremmin, ja monimuotoisuudessa on yritysten näkökulmasta potentiaalia. Monimuotoisuus on mahdollinen kasvun edistäjä.

Yrittäjän osaamisen kehittämisessä yhteistyö korkeakoulujen kanssa olisi tärkeää. TEM:n julkaisujen mukaan vain 17 prosenttia pk-yrityksistä tekee korkeakoulu- tai tutkimuslaitosyhteistyötä. Yhteistyö on useimmiten johtanut yritysten tietopohjan ja osaamisen vahvistumiseen (64 % yrityksistä) sekä jäsenyeneempään näkemykseen tulevista kehitystrendeistä ja markkinoista (32 %). Myös pilotointi ja tuotetestaus (26 %) sekä uuden teknologian, menetelmän ja laitteen käyttöönotto (25 %) olivat verrattain yleisiä.¹¹⁹ Tutkimuksen perusteella¹²⁰ suomalaisten kasvuyrittäjien rekrytointiongelmat liittyivät myös korkean osaamisen työtehtäviin, joiden osalta yrityksillä oli vaikeuksia löytää oikea kanava tietyn henkilöprofiilin etsimiseksi. Tässäkin yhteistyö korkeakoulujen kanssa voisi auttaa kansainvälisten verkostojen luomisessa, diversiteettiosaamisen ja –johtamisen kehittämisessä tulevaisuuden osaajien kasvattamiseksi yritysten osaamistarpeisiin ja yrittäjän itsensä osaamisen kehittämisessä.

¹¹⁸ Yrittäjyyden uudet suunnat – selvitys hallituksen toimenpiteistä yrittäjyyden vahvistamiseksi, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 75/2017.

¹¹⁹ Huovinen & Kärpänoja. Pk-yritysten yhteistyö korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa, TEM raportteja 2019:35

¹²⁰ Brandt¹, T., Maarit, L., & Uusi-Kakkuri, P. (2018, September). HR-Issues of Growth Entrepreneurs in Finland: Recruiting and Retaining Talents. In *ECIE 2018 13th European Conference on Innovation and Entrepreneurship* (p. 132). Academic Conferences and publishing limited.

Yrittäjien koulutuksen ja valmennuksen sekä korkeakouluysteistyön ohella tulisi mahdollistaa ja kannustaa kokeneita yrittäjiä ja sarjayrittäjiä, joilla on osaamista ja pääomaa, tukemaan nuoria ja kasvavia yrityksiä. Sarjayrittäjät voivat auttaa nuoria ja kasvavia yrityksiä sparraamalla liiketoimintasuunnitelmia, luomalla uusia kontakteja, toimimalla mentoreina tai hallituksen jäsenenä ja sijoittamalla pääomaa yritykseen.¹²¹

10 Yrittäjän turvan tilanne

Yrittäjän toimeentulon kannalta keskeistä on kannattava yritystoiminta. Myös kannattavaa yritystoimintaa harjoittavat yrittäjät kohtaavat sosiaalisia riskejä, joiden varalta turvaa antaa sosiaaliturvajärjestelmä silloin, kun elannon hankkiminen estyy joko työn puutteen, vanhuuden, sairauden tai vanhemmaksi tulon vuoksi. Yrittäjän sosiaaliturva on Suomessa järjestetty vastaavasti kuin työntekijän sosiaaliturva ansiosidonnaisen turvan ja perusturvan yhdistelmänä.

Yrittäjän eläkelain mukainen työeläkevakuutus eli YEL-vakuutus on perustana yrittäjien sosiaaliturvalle paitsi eläkejärjestelmässä myös esimerkiksi työttömyysturvajärjestelmässä. Jo pidemmän aikaa on keskusteltu erityisesti eläketurvan laajuudesta ja korvaustason riittävydestä. Yrittäjä voi vaikuttaa itse eläketurvansa tasoon ja täten myös sairaus- ja vanhempainpäivärahan määrään. Yrittäjälle määritellään hänen työpanoksensa arvoa vastaava laskennallinen työtulo, jonka perusteella eläkevakuutusmaksu ja tulevan eläkkeen suuruus määräytyvät. Laskennallinen työtulo ei määräydy suoraan yrityksen voiton tai verotettavan tulon perusteella, vaan perustuu lähinnä yrittäjän omaan ilmoitukseen. Käytännössä jotkut yrittäjät ovat alivakuuttaneet itsensä, jolloin esimerkiksi eläkevanhempain- ja sairauspäiväraha voivat jäädä alhaiseksi. Yrittäjä voi täydentää omaa sairausajan turvaansa myös vapaaehtoisilla vakuutusyhtiöiden tarjoamilla hoitokulu- ja päivärahavakuutuksilla. Halutessaan yrittäjä voi ottaa lisäksi vapaaehtoisen työtaturmavakuutuksen.

Osa yrittäjistä on myös tietämätön sosiaaliturvan kattavuudesta. Tilastokeskuksen vuonna 2013 tekemän Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013-tutkimuksen mukaan Itsensätyöllistäjistä yli puolet vastaajista ei tiennyt mielestään kovin hyvin tai ei lainkaan sitä, millaiseen sosiaaliturvaan he ovat yrittäjinä oikeutettuja. Erot ammattiryhmien välillä ovat tosin selvät, sillä kaupan, terveyden ja tietotyön asiantuntijoista epä tietoisia oli 46 prosenttia, kun vastaava osuus kulttuurialan ammattilaisissa ja käsityöläisissä oli 70 prosenttia. Viimeksi mainittu osuus voi selittyä kulttuurialan ammateissa toimivien monenlaisilla työnteon tavoilla: he saattavat työskennellä vuoroin ja jopa samanaikaisesti palkkiota vastaan, lyhyissä palkkatyösuhteissa, oman toiminimen turvin tai apurahalla. Kun oma ammattiasema – palkansaaja vai yrittäjä – on epäselvä ja/tai vaihtelee tilanteen mukaan, myös käsitys omasta sosiaaliturvasta voi jäädä hataralle pohjalle.¹²²

Osa yrittäjistä (erityisesti osa yksinyrittäjistä) kamppailee riittävän toimeentulon saamisesta mikä vaikeuttaa riittävän sosiaaliturvan maksamista. Yrittäjien tulotason hajonta on suurempaa kuin palkansaajilla; noin parisenkymmentä prosenttia yrittäjistä kuuluu alimpaan, ja parisenkymmentä prosenttia ylimpään tulodesiiliin.

Itsensätyöllistäjistä noin neljännes kuuluu alimpaan tulodesiiliin ja vastaavasti ylimpään tulodesiiliin sijoittuu reilu kymmenesosa. Kaikissa keskimmaisissa desiileissä on kussakin reilusti alle kymmenen prosenttia yrittäjistä. (Kuviot 6.2 ja 6.3.) Työnantajayrittäjien tulodesiilijakauma on hyvin erilainen – reilu kolmannes sijoittuu kaikkein ylimpään tulodesiiliin.¹²³

¹²¹ Lahtinen. Kohti maailmanluokan startup-toimintaympäristöä - analyysi Hollannin, Ruotsin, Saksan ja Tanskan toimintaympäristöstä ja politiikkatoimista, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, Policy Brief 9/2016

¹²² Pärnänen ja Sutela: [Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013](#). Tilastokeskus 2014.

¹²³ Sutela ja Pärnänen, [Yrittäjät Suomessa 2017](#), Tilastokeskus 2018.

Suomalainen sosiaaliturva toimii hyvin ja kustannustehokkaasti suurimmassa osassa tapauksista. Järjestelmä voi kuitenkin kohdata ongelmia, jos työn tekemisen ja yrittämisen tavat muuttuvat radikaalisti tulevaisuudessa. Uusi piirre työmarkkinoilla on myös se, että osa yrittäjistä saa toimentulonsa osin palkkatulona ja osin yrittäjätulona. Vaikka tällainen toimeentulon yhdistelmä tunnustetaan eräissä sosiaaliturvaetuuksissa, työttömyysturvan ansiopäivärahan edellytyksenä olevassa työssäoloehdossa ja ansiopäivärahan määrässä eri tulolajien yhdistäminen ei ole mahdollista.¹²⁴

Digitaalisia järjestelmiä hyödyntämällä (mm. tulorekisteri) voidaan reagoida yhä muuttuvampaan työ- ja yritys-elämään. Tulorekisteriin ei kuitenkaan tallenneta yritystoiminnasta saatavaa tuloa lukuun ottamatta yrittäjän itselleen maksamaa palkkaa ja asiakkaan työkorvauksena maksamaa korvausta yrittäjän palveluista. Sosiaaliturvan räätälöinti erikseen yrittämisen ja työelämän erityistilanteita varten on potentiaalisesti toteutukseltaan kallista eli kustannustehotonta, ja se voi luoda esimerkiksi kasvun esteitä tai kynnyksiä. Ansioperusteisen työttömyysturvan kaltaisessa kaikille vapaaehtoisessa järjestelmässä se voi johtaa myös haitalliseen valikoitumiseen vakuutuksen ottamisessa.

Taloudellisten suhdanteiden muuttuessa myös työn murroksen (siirtymät yrittäjästä palkansaajaksi ja päinvastoin sekä alustataloudessa palkansaajana tai yrittäjänä työllistyminen) ymmärtämiseen ja tarvittaviin toimenpiteisiin tulee kiinnittää huomiota. Keskeinen linjaus ja ymmärryksen vahvistamisen kohde on se, milloin tuki kohdistuu tai voi kohdistua yritykselle yrityksen toimintaan, ja milloin tuetaan henkilön toimeentuloa. On tärkeää hahmottaa näiden tukijärjestelmien erot ja tarkoitus.

Sosiaaliturvan tulee olla hyvin ennakoitavissa, jotta ihmiset voivat yrittää ja tehdä työtä ilman epävarmuutta siitä, mitä vaikutuksia tällä on heidän sosiaaliturvalleen. Tällä hetkellä pelon sosiaali- ja työttömyysturvan menettämisestä voidaan arvioida olevan ainakin jonkinlainen este pienimuotoisen ja sivutoimisen yrittäjyysoiminnan käynnistämiseksi. Yrittäjyyden uudet suunnat -selvityksen yhteydessä tehdyn kyselyn mukaan koetut epäkohdat sosiaaliturvan tasossa ja vaikea ennustettavuus siitä, kuinka yritystoiminta vaikuttaa henkilön työttömyys- ja muuhun sosiaaliturvaan, on merkittävää yrittäjäksi ryhtymistä estävä tekijä.¹²⁵

11 Yrityspalvelut ja yritysasiointi

Julkisen asioinnin kehittämiseen ja julkisiin yrityspalveluihin liittyy valtavasti odotuksia. Asiointipalveluilta vaaditaan parempia tuloksia, vaikuttavuutta, tehokkuutta, tuottavuutta ja laatua. Tyypillistä on, että palveluiden tuottajilla ja käyttäjillä on usein erilaiset lähtökohdat palveluiden kehittämisessä. Tuottajia kiinnostaa eniten kustannustehokkuus, kun käyttäjät puolestaan haluavat mahdollisimman hyvin, selkeästi ja monipuolisesti toimivia palveluita. Näihin toiveisiin on pyritty vastaamaan ennen kaikkea palveluiden kiihtyvällä digitalisoinnilla niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Suomi on edennyt julkisten palveluiden kehittämisessä suunnilleen vertailumaiden tahtiin. Tekniikan nopea kehittyminen antaa tulevaisuudessa mahdollisuudet tuottaa asiakkaan näkökulmasta yksikertaisempia ja helpommin käytettäviä ja hallinnon näkökulmasta tehokkaampia sekä laadukkaampia palveluita. Tämä vaatii kuitenkin jatkuvaa panostusta.¹²⁶

¹²⁴ Kts. esimerkiksi yhdistelmävakuutusohjelma, STM012:00/2018

¹²⁵ Härmälä, Lamminkoski, Salminen, Halme & Autio: [Yrittäjyyden uudet suunnat -selvitys hallituksen toimenpiteistä yrittäjyyden vahvistamiseksi](#), Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 75/2017.

¹²⁶ Vainio, Viinamäki, Pitkänen, Paavola: [Asiointi julkisessa hallinnossa –Kansainvälinen vertailu](#), Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 63/2017

Hallitusohjelmassa digitalisaatio ja tehokas tiedon hallinta ja hyödyntäminen ovat läpileikkaavia teemoja, joiden avulla tavoitellaan mm. julkisen toiminnan tehokkuuden ja vaikuttavuuden parantamista. Julkisen hallinnon tehokkuuden parantamisen ohella on mahdollista parantaa asiakkaiden tuottavuutta. Digitaalisten toimintatapojen vakiinnuttamisella voi olla myös positiivisia vaikutuksia valtion ja kuntien sopeutuessa koronakriisiin aiheuttamiin taloudellisiin vaikutuksiin. Koronatilanteessa mm. lukuisat kunnat ovat kehittäneet erilaisia etäpalveluja ja ottaneet käyttöön digitaalisia ratkaisuja palvelujen järjestämisessä.

Hallitusohjelman pohjalta valtiovarainministeriö on käynnistänyt Digitalisaation edistämisen ohjelman. Hallitusohjelmassa on asetettu tavoitteeksi, että Suomi tunnetaan edelläkävijänä, jossa digitalisaation ja teknisen kehityksen tuomia mahdollisuuksia kehitetään ja otetaan käyttöön yli hallinto- ja toimialarajojen. Tavoitteena on nostaa julkisen sektorin teknologia- ja digitalisaatiokyvykkyyttä sekä kehittää julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä. Digitalisaation edistämisen ohjelma (Digiohjelma) on rakennettu näiden hallitusohjelmatavoitteiden toimeenpanemiseksi. Ohjelma tukee ja kannustaa viranomaisia tuomaan palvelunsa kansalaisten ja yritysten saataville digitaalisina vuoteen 2023 mennessä.

Yritystoimintaan on tarjolla paljon yrityspalveluita, mutta yritysten yleinen palaute on se, että palveluiden löytäminen on vaikeaa. Myös valtionalouden tarkastusvirasto on kiinnittänyt Digitalisaation hyödyntäminen yritystoiminnan käynnistämiseen liittyvissä viranomaisprosesseissa -tuloksellisuustarkastuskertomuksessaan huomiota siihen, että tukea ja neuvontaa yritystoiminnan käynnistämiseen on saatavissa, mutta informaatio jakautuu useisiin eri lähteisiin eikä kokonaiskuvaa välttämättä ole helppo muodostaa.

Hyvällä ja puolueettomalla henkilökohtaisella neuvonnalla ja tuella on todettu olevan selkeä merkitys yritystoiminnan elinkaarelle. Tutkimusten mukaan esimerkiksi 80 prosenttia Uusyrityskeskusneuvonnan kautta perustetuista yrityksistä on toiminnassa viisi vuotta aloittamisen jälkeen.¹²⁷ Kaikista perustetuista yrityksistä toimii viiden vuoden jälkeen noin 50 prosenttia. Ero on niin suuri, että hyvällä neuvonnalla voi todeta olevan vaikutusta yritystoiminnan kestävyYTEEN.

Myös yrityspalvelut ovat murroksessa. Koronapandemia on sysännyt useat yritykset aktiivisesti uudistamaan toimintaansa. Erityisesti digivihreä siirtymä haastaa yrityksiä kaikissa kokoluokissa ja edellyttää asiantuntevaa yritysneuvontaa oikea-aikaisesti mikä haastaa yrityspalveluita toimimaan tehokkaasti. Yrittäjyyttä harjoitetaan myös hyvin erilaisista lähtökohdista mikä tulisi ottaa huomioon yrityspalveluissa ja politiikkatoimissa paremmin. Yrityspalvelukokonaisuuteen tulee myös vaikuttamaan TE-palveluiden siirtyminen kuntiin.

12 Yrittäjyyden yleiset edellytykset

Kasvuun ja yrittäjyyden edellytyksiin vaikuttavat myös toimivat, turvalliset ja kansainvälisesti kilpailukykyiset liikenne- ja viestintäyhteydet. Esimerkiksi osaavan työvoiman saatavuuteen voidaan vaikuttaa toimivilla liikenne- ja viestintäyhteyksillä, jotka osaltaan mahdollistavat mm. etätyön ja

¹²⁷ Uusyrityskeskusten vaikuttavuusselvitys, Aluekehitystoimisto MDI 2019.

helpottavat työvoiman liikkuvuutta laajentamalla työssäkäyntialueita. Usein kasvuyrittäjyyden taustalla on palvelujen digitalisaatioon perustuvia innovaatioita, jolloin on oleellista, että esimerkiksi tietoverkot tukevat yrittäjyyden edellytyksiä.

Pidemmän aikavälin liikennejärjestelmäsuunnitelma ja sen tavoitteet sekä sujuvat liikenneratkaisut ovat tärkeitä kasvu- ja kilpailutekijöitä yrityksille sekä alueille. Onnistuessaan ne edistävät alueiden elinvoimaa sekä yritysten veto- ja pitovoimaa ja kannustavat yrityksiä tekemään lyhyen ja pitkän aikavälin investointeja sekä houkuttelevat uusia yrityksiä sijoittumaan alueille. Pitkäjänteinen liikennejärjestelmäsuunnitelma parantaa myös eri elinkeinoelämän toimijoiden välistä yhteistyötä ja tarjoomaa sekä investointien tekemistä.

13 Kansainväliset vertailut yrittäjyyden edellytyksistä

Kansainvälisissä arvioissa Suomen tarjoamat olosuhteet yrittäjyydelle on arvioitu vähintäänkin hyväksi. Yrittäjyyttä ja työllisyyttä mittaavilla indikaattoreilla pohjoismaiset hyvinvointivaltiot eivät jää jälkeen muista OECD-maista, pikemminkin päinvastoin. Suomen asema Pohjoismaiden vertailujoukossa ei ole kuitenkaan täysin tyydyttävä, etenkin alemman työllisyyden vuoksi. Huonommasta suoriutumuksesta kertoo esimerkiksi Suomen taloudellinen toimettomuusaste (Economic Inactivity Rate),¹²⁸ joka on muita Pohjoismaita korkeampi.

Suomi on osallistunut aiemmin GEM-vertailuun (Global Entrepreneurship Monitor), jossa on tutkittu kansallisesti ja kansainvälisesti yksilöiden yrittäjyysaktiivisuutta ja uuden yritystoiminnan perustamista väestötasolla sekä yrittäjyyteen liittyviä puitetekijöitä. Vuonna 2015 tehdyn tutkimuksen mukaan yrittäjyyden potentiaali on Suomessa korkeammalla tasolla kuin keskimäärin EU-maissa. Liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamisesta on kuitenkin vielä matkaa varsinaisen yrityksen perustamiseen.

Usko siihen, että yrittäjyys on mahdollista myös omalla kohdalla, on jonkin verran yleistynyt Suomessa, mutta se on Euroopan mittakaavassa edelleen matalalla tasolla. Suomalaisesta aikuisväestöstä 37 prosenttia uskoo, että heillä on yrityksen perustamiseen ja johtamiseen liittyviä taitoja. Vaikka osuus on lievästi kasvanut viime vuosina, sitä on pidettävä suhteellisen matalana EU-maiden vertailussa. Myönteisistä asenteista ja aikomuksista huolimatta aikuisväestön yrittäjyysaktiivisuus on Suomessa kasvustaan huolimatta edelleen jokseenkin vaatimatonta: 6,6 prosenttia aikuisväestöstä on aloittamassa uutta yritystoimintaa. Suomalaisista yrittäjistä korkeaa kasvua tavoittelee noin 10 prosenttia, mikä vastaa EU-maiden keskiarvoa.¹²⁹

Maailmanpankin tilastojen mukaan uusien yritysten perustamisaktiivisuus on Suomessa huolestuttavan alhainen suhteessa naapurimaihin. Maailmanpankin tilastojen mukaan Suomessa perustetaan vain 4,3 uutta yritystä 1 000 asukasta kohden, kun vastaava luku vastaavana ajankohtana oli Ruotsissa 7,2, Norjassa 8,6, Islannissa 9,8, Tanskassa 9,9 ja Virossa 24,6.¹³⁰

Yrittäjyyden eri osa-alueita mittaamaan pyrkivä Global Entrepreneurship Index (GEI) sijoittaa Suomen ranking-listalla 11. sijalle yhteensä 137 maan joukossa.¹³¹ Samaa GEI-indeksin metodologiaa kehittäen ja soveltaen professori Erkkö Autio selvitti valtioneuvoston tutkimushankkeessa Suomen

¹²⁸ Grunfelder, Rispling and Norlén (eds.) [State of the Nordic Region 2018](#), Nordic Council of Ministers 2018.

¹²⁹ Suomalainen, Stenholm, Kovalainen, Heinonen, Pukkinen. Global entrepreneurship Monitor Finnish 2015 Report, Turun yliopiston kauppakorkeakoulu TSE ENTRE, A 1 / 2016.

¹³⁰ [New business density 2018](#). World Bank

¹³¹ Zoltán, László, Esteban, Gábor. [The global entrepreneurship index 2019, \(GEI on lopetettu 2020\)](#).

kyvykkyyttä digitaalisen kasvuyrittäjyyden luomisessa. Aution selvityksen mukaan yrittäjyysdynamiikka on Suomessa kohtuullisella tai jopa hyvällä tasolla, mutta suurimmat puutteet ovat ns. yrittäjyyden starttisysteemissä (mahdollisuusyrittäjyys, teknologiaintensivisyys, inhimillinen pääoma ja kilpailuvaikutus), jonka seurauksena emme kykene luomaan uusia menestyviä yrityksiä – erityisesti digitaalisessa liiketoiminnassa. Yrittäjyyden starttisysteemin haasteet johtuvat Aution mukaan puutteellisesta kilpailusta, jonka seurauksena markkinoille tulee vähemmän uudistavia ja markkinoita myllertäviä uusia yrityksiä.

Toiseksi merkittäväksi haasteeksi Autio tunnistaa puutteet uusien yritysten inhimillisen pääoman osa-alueilla. Lisäksi Aution selvityksen mukaan varhaisen kasvun vaiheessa myös rahoituksen saatavuus on ongelma. Suomen asemaa voitaisiin selvityksen mukaan parantaa tehostamalla kilpailuun vaikuttavaa sääntelyä, helpottamalla työvoiman liikkuvuutta irtisanomissuojaa pienentämällä sekä suosimalla toimia, jotka lisäävät yrittäjien inhimillistä pääomaa eli tietoja ja taitoja.¹³²

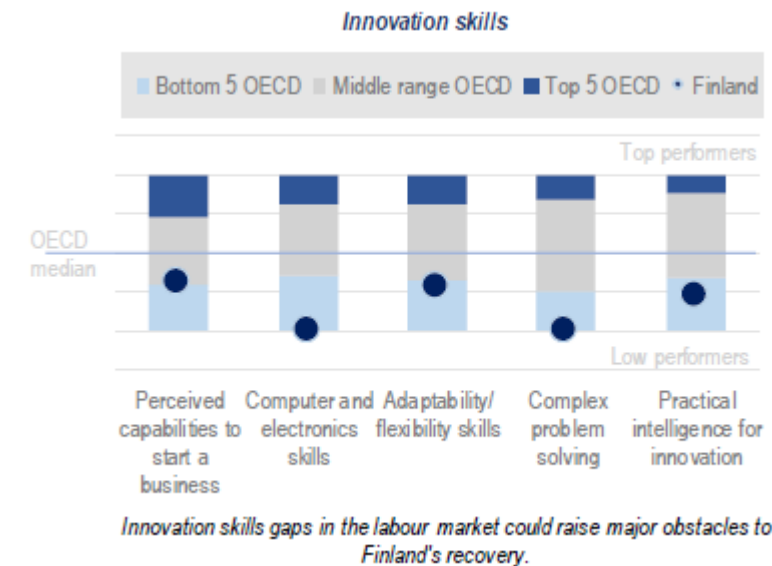
OECD julkaisi uuden SME and Entrepreneurship Outlook -raportin kesäkuussa 2021 (edellinen on vuodelta 2019).¹³³ Raportti sisältää myös maaprofiilit. Suomen maaprofiilin mukaan Suomen pk-sektorin yritykset ovat tuottavampia kuin OECD:ssä keskimäärin, ja itsensä työllistäjien osuus on pienempi. Suomen pk-yritykset kärsivät myös pandemian aiheuttamista häiriöistä keskimäärin vähemmän kuin muut OECD-maat. Ulkomaankaupan häiriöistä kärsivät erityisesti tuontiyritykset. Sen sijaan suomalaisten pk-yritysten vähäinen osallistuminen kansainväliseen kauppaan vientiyrityksinä saattaa merkitä sitä, että kansainvälisen kaupan elpymässä mahdollisuuksia kasvuun voidaan menettää.

Digitalisaatiossa Suomi sijoittuu OECD-vertailussa sekä hyvin että huonosti. Pilvipalveluiden osalta Suomen pk-yritykset ovat kärjessä, some-läsnäolon suhteen lähellä kärkeä, nopean laajakais-tan käytössä hieman keskiarvon alapuolella ja verkkokaupan osalta jälkijoukossa. Sääntely-ympäristön osalta Suomi sijoittuu kaikilla arvioiduilla mittareilla keskiarvon paremmalle puolelle, maksukyvyttömyys- ja konkurssimenettelyjen osalta aivan kärkijoukkoon.

Viimeisenä osa-alueena on arvioitu innovaatio-osaamista (innovation skills). Arviointi kohdistuu siihen, missä määrin innovointitaitoja on maan työmarkkinoilla tarjolla suhteessa niiden kysyntään, ei siis arvioida osaamisen tasoa tai määrää sinänsä. Tässä arviossa Suomi sijoittuu kaikilla mittareilla keskiarvon huonommalle puolelle, joiltakin osin aivan pohjalle. Näiden taitojen puuttuminen saattaa OECD:n arvion mukaan luoda vahvoja esteitä Suomen elpymiselle (Ks. kuva alla).

Kuva: Innovaatio-osaaminen. Lähde OECD.

¹³² Autio & Rannikko. [Digitalouden yrittäjyysdynamiikka ja Suomen kansainvälinen kilpailukyky](#), Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 52/2017

EU:n komissio on julkaissut vuosittain Euroopan pk-yritysten tilaa koskevan julkaisun SME Performance Review ja sen ohella myös maakohtaiset arvioinnit. Uusimmat raportit on julkaistu 1.7.2021.¹³⁴

Suomea koskevan arvioinnin mukaan suomalaiset pk-yritykset ovat selvinneet koronapandemiasta kokonaisuutena vähemmän vaurioin kuin pk-yritykset Euroopassa keskimäärin, joskin tietyt toimialat, kuten majoitus- ja ravitsemistoiminta, ovat kokeneet kovia iskuja. Arvioinnin mukaan suomalaisten pk-yritysten tuottavuus on selvästi EU-keskiarvoa korkeampi. Vahvuutena nähdään myös innovatiivisten yritysten suuri määrä, digitalisaation aste ja edistyminen vihreässä taloudessa.

Haasteina nähdään erityisesti pk-yritysten vähäinen vientitoiminta. Kun kotimarkkina on pieni ja suuri osa pk-yrityksistä ei tavoita vientimarkkinoita, jää nopean kasvun pk-yritysten osuus alhaisemmaksi kuin Euroopassa keskimäärin. Myös pk-rahoituksessa nähdään ongelmia, mikä näkyy esimerkiksi korkoerossa suurten ja pienempien yritysluottojen välillä.

¹³⁴ [SME Performance Review 2021](#); European Commission 2021

LIITE 2: Yrittäjyysstrategian luonnos, Yrittäjyyden erilaiset tarpeet ja tilanteet

YRITTÄJYYDEN ERILAISET TARPEET JA TILANTEET

Seuraavissa alaluvuissa on kuvattu valittujen yrittäjyryhmien erilaisia tarpeita ja tilanteita, jotta jatkossa kyettäisiin paremmin huomioimaan yrittäjyyden erilaiset lähtökohdat, kun kehitetään yrityspalveluita ja tehdään politiikkavalintoja. Erityisryhmät eivät ole kattava kokonaisuus, vaan heijastelee valmistelussa tunnistettuja erityisryhmiin liittyviä haasteita. Kasvuyrittäjyys-näkökulmaa on käsitelty strategissa kappaleessa 2.3.

Yrittäjyryhmiksi, joilla on erityisiä tarpeita, tunnistettiin nais-, maahanmuuttaja- ja yksinyrittäjät, nuoret, ikääntyneet sekä vammaiset tai osatyökykyiset yrittäjät, maaseutuyrittäjät ja yhteiskunnalliset yritykset. Omistajavaihdokset tunnistettiin erityiseksi tilanteeksi, jossa tarvitaan räätälöityä tukea mm. osaamisen lisäämiseksi.

Myös työnantajayrittäjillä ja perheyriyksillä on erityisiä tarpeita, jotka on huomioitava palveluiden ja toimintaympäristön kehittämisessä. Sarja- ja portfolioyrittäjyyden merkitystä kasvulle tulisi selvittää tarkemmin. Kasvun ja uudistumisen kannalta merkittävä yrittäjyryhmä ovat startupit.

Yrittäjyys on erilaista eri toimialoilla ja eri elinkaaren vaiheissa, mikä lisää myös yrittäjyyden kirjoa ja erilaisten lähtökohtien ymmärtämisen tarvetta.

1. Naiset yrittäjinä

Naisyrittäjien toimintaa on tasaisesti eri toimialoilla. Noin kolmasosa (33,8 prosenttia) yrittäjistä on Suomessa naisia (2017).¹³⁵ Eniten naisyrittäjiä on ammatillisessa, tieteellisessä ja teknisessä toiminnassa, terveys- ja sosiaalipalveluissa, muussa palvelutoiminnassa sekä tukku- ja vähittäiskaupassa. Alueittain katsottuna naisyrittäjien osuus on melko tasainen, mutta suurin osuus (36,2 prosenttia) löytyy Kymenlaaksosta. Myös Uudenmaan ja Pirkanmaan maakunnissa naisyrittäjien osuus on koko maan keskiarvoa korkeampi.

Naisyrittäjien kasvupalukkuus on jossain määrin vähäisempää kuin miesyrittäjien. Naisyrittäjistä 45 prosenttia halusi kasvattaa yritystään vahvasti tai jossain määrin, kun vastaava luku oli miehillä 53 prosenttia. Sen sijaan niiden osuus, jotka eivät halunneet kasvattaa yritystään, oli sekä miehillä että naisilla käytännössä sama (25 ja 26 prosenttia). Työnantajayrittäjillä kasvupalukkuus oli korkeampaa kuin itsensä työllistäjillä.

Naisyrittäjistä 59 prosenttia ei suunnitellut palkkaavansa tai käyttävänsä alihankintaa, kun miesyrittäjillä vastaava osuus oli 38 prosenttia. Sekä alihankkijoiden käyttöön, että työntekijöiden palkkaukseen liittyvissä suunnitelmissa miesyrittäjät näyttävät olevan selkeästi aktiivisempia. Yrittäjyyteen liittyvissä vaikeuksissa ajoittainen toimeentulon niukkuus nousi naisyrittäjillä päälimmäiseksi (naisilla 46 prosenttia ja miehillä 37 prosenttia).

¹³⁵ Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto.

2. Maahanmuuttajayrittäjät

Yrittäjyys on monille maahanmuuttajille luonteva tapa kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan ja työllistyä. Maahanmuuttajataustaiset yritykset ovat luoneet suhteellisen paljon matalan tuottavuuden ja palkkatason työpaikkoja. Maahanmuuttajataustaisten yritysten palkkojen kasvu on ollut keskimäärin muita nopeampaa, mutta myös palkkojen myötäsyklinen suhdannevaihtelu on ollut muita voimakkaampaa.¹³⁶

Pääkaupunkiseudulla uusista yrityksistä jo noin 40 prosenttia on maahanmuuttajataustaisia. Suomessa on noin 10 000 maahanmuuttajayrittäjää, jotka työllistävät noin 30 000 henkilöä. Maahanmuuttajataustaiset yritykset tekevät liikevaihtoa noin 3,5 miljardia euroa.

Yrittäjyys on maahanmuuttajille luontevaa myös siksi, että merkittävä osa heistä tulee maista, joissa yrittäjyys on yleistä ja sosiaaliturva Suomeen verrattuna erittäin heikko. Yritystoimintaa harjoittavat maahanmuuttajat työllistävät mielellään toisia maahanmuuttajia. Samoin mentorointia ja vertaistukea haetaan yleensä toisilta maahanmuuttajayrittäjiltä. Julkisissa yrityspalveluissa maahanmuuttajat tarvitsevat usein kantaväestöä enemmän henkilökohtaista sparraamista ja palvelua – joko englanniksi tai omalla äidinkielellään. Lisäksi julkisten yritys- ja työvoimapalvelujen tunnettuutta maahanmuuttajien keskuudessa on tarve lisätä.

Maahanmuuttajien yrittäjyysaktiivisuuden edistämisen on nähty olevan perusteltua, sillä monilla maahanmuuttajilla on käytössään sellaisia aineellisia ja aineettomia resursseja ja verkostoja, joiden hyödyntäminen osana suomalaista elinkeinoelämää ja innovaatiotoimintaa on kansantaloudellisesti tarkoituksenmukaista. Yritysidean sparraukseen ja muihin yritystoiminnan elinkaaren alkuvaiheeseen suunnattujen palvelujen vahvistamisessa on huomioitava englannin- ja muun kieliset tarpeet. Suomalainen yrityspalvelujärjestelmä tarjoaa yleensä maahanmuuttajien yrittäjyydelle hyvät lähtökohdat, mutta se ei vielä riittävällä tavalla takaa heidän tehokasta integroitumistaan osaksi suomalaista yrittäjyyttä ja yrittäjäkenttää.¹³⁷

Maahanmuuttajien yritystoimintaa jarruttavat tiedon puute, valmiiden verkostojen vähäisyys sekä kielitaidon heikkous. Näistä syistä yrittäjien keskinäinen vertaistuki sekä ns. yhden luukun periaatteella toimivat neuvontapalvelut ovat tärkeitä. Tähän mennessä neuvonta on koskenut pääosin yrityksen perustamista, mutta sen jälkeen maahanmuuttajayrittäjät ovat joidenkin havaintojen mukaan liian suuressa määrin omillaan. Yritystoiminnan aloittamisen sääntelyssä varsinkin oleskelulupien pitkät käsittelyajat koetaan ongelmallisiksi. Tämä koskee erityisesti tapauksia, joissa henkilön kotimaa on EU/ETA-alueen ulkopuolella ja oleskelulupaa haetaan yrittäjästatuksella. Viime aikoina huippuosajien oleskelulupien käsittelyä on onnistuttu tehostamaan. Maahanmuuttajien yrittäjyyttä edistäisi myös ammatillisen koulutuksen ja kotouttamiskoulutuksen nykyistä joustavampi yhteen sovittaminen.

Korkeakouluissamme opiskelevat ulkomaalaiset opiskelijat ovat potentiaalinen startup-yritysten perustajaryhmä, ja vuonna 2018 voimaan tullut startup-oleskelulupa EU:n ulkopuolelta tuleville yrittä-

¹³⁶ Maliranta & Nurmi. [Maahanmuuttajien yritystoiminnan merkitys Suomen työllisyyden ja tuottavuuden yrittäjämiikalle](#). Maliranta & Nurmi. Kansantaloudellinen aikakausikirja – 115. vsk. – 2/2019.

¹³⁷ Maahanmuuttajayrittäjien palvelutarpeet ja yrittäjyyden edistäminen, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 23/2015.

jille on tuonut uusia mahdollisuuksia ulkomaisille opiskelijoille perustaa startup-yritys valmistumisensa jälkeen. Erityisesti suurimmissa kaupungeissa on syntynyt englannin kielellä toimivia startup-yhteisöjä, jotka kiinnittävät myös maahan muuttaneita startup-yritysten perustajia ja startup-yrityksissä työskentelystä kiinnostuneita startup-ekosysteemiin.

3. Yksinyrittäjät/Itsensä työllistäjät

Suomessa tyypillisin yrittäjyyden muoto on yksinyrittäjyys, sillä kaikista yrittäjistä yksinyrittäjien osuus on 68 prosenttia. Yksinyrittäjien yleisimmät yritysmuodot ovat toiminimi (52 prosenttia) ja osakeyhtiö (42 prosenttia). Yksinyrittäjien päätoimiala on palvelualat (73 prosenttia). Muina keskeisinä toimialoina ovat kauppa (11 prosenttia), rakentaminen (11 prosenttia) ja teollisuus (5 prosenttia). Yksinyrittäjistä 86 prosenttia toimii päätoimisina.

Yksinyrittäjyys on Suomessa hyvin pysyvä yrittämisen muoto. Yksinyrittäjät haluavat usein pitää oman vapautensa. Yritystoiminta halutaan pitää saavutetun kokoisena ja saavutetulla markkina-alueella, ja kynnys ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen on korkea. Keskeisimpinä syinä sille, että yksinyrittäjät eivät palkkaa työntekijöitä, nousee esille seuraavia asioita: yrittäjän halu työllistää vain itsensä (38 prosenttia), työtä ei ole riittävästi (34 prosenttia) sekä se, ettei saa katettua palkkakustannuksia (34 prosenttia).

Yksinyrittäjille on tunnusomaista toimia verkostomaisesti. Heistä noin kolmannes toimii kahden tai kolmen samaa toimialaa edustavan tai omaa toimintaa täydentävän yrittäjän kanssa. Viidennes toimii kolmen tai neljän yrittäjän verkostossa. Verkostoissa toimivien yksinyrittäjien tuottama lisäarvo ja työllistävyysvaikutus palvelu- ja tuotantoketjuissa on merkittävä, ja tämän lisäarvon arvioimiseen tarvitaan uudenlaisia mittareita.

Melko korkeasta työllistämiskynnyksestä huolimatta yksinyrittäjistä 67 prosentilla on kasvuhakuisuutta. Heistä kasvua hakee 19 prosenttia, ja 48 prosenttia hakee kasvua mahdollisuuksien mukaan. Tärkeimmät keinot kasvattaa liiketoimintaa ovat verkostoituminen kumppanien kanssa (44 prosenttia), uusien tuotteiden ja palvelujen lanseeraaminen (39 prosenttia) ja työntekijän palkkaaminen (30 prosenttia). Merkittäviä yksinyrittäjien kasvuesteitä ovat seuraavat: yrittäjän oman työajan käytön lisääminen ei ole mahdollista (53 prosenttia), työllistäminen on liian kallista (33 prosenttia) sekä työllistämiseen liittyvät riskit (32 prosenttia).

Yksinyrittäjistä noin puolet (48 prosenttia) ansaitsee kuukaudessa alle 2 000 euroa. Heistä alle 1 000 euroa ansaitsevien osuus on 22 prosenttia. Itsensä työllistämisen ja yrittäjäriskin kantaminen ei näy monilla yrittäjillä tulojen nousuna palkansaajiin verrattuna.¹³⁸ Tilastokeskuksen mukaan neljännes kuuluu alimpaan tulodesiiliin (kuvio 1), kun vastaava osuus palkansaajista on vain 8 prosenttia.¹³⁹ Yksinyrittäjyys, osa-aikayrittäjyys sekä palkkatyön ja yrittäjyyden vuorottelu ovat yleistyneitä ilmiöitä. Yksinyrittäjien määrän kehitystä ja toimialoja on tarkasteltu liitteessä 1.

4. Nuoret yrittäjinä

Nuorten yrittäjyysinto on ollut pitkään nousussa, ja erityisesti korkeakouluopiskelijoille yrittäjyydestä on alkanut tulla varteenotettava työllistymiskeino. Nuorista 33 prosenttia haluaa yrittäjäksi

¹³⁸ Hämeenniemi, Hellstén, Ketvel. [Yksinyrittäjäkysely 2019](#), Suomen Yrittäjät

¹³⁹ Anna Pärnänen Tieto&trendit-blogi 15.4.2020, Tilastokeskus

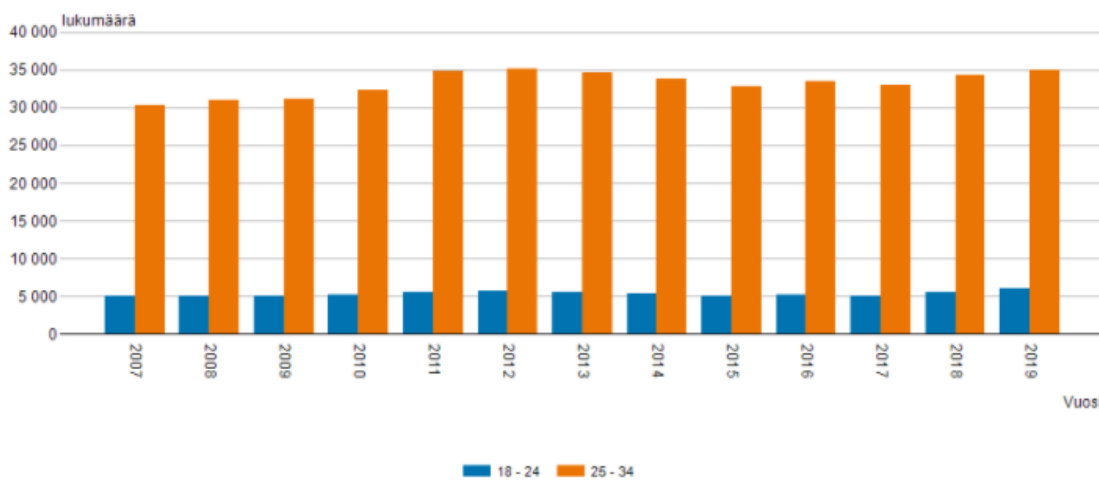
valmistumisen jälkeen. Nuorten yrittäjyysintoon vaikuttavat vahvasti arvot, itsensä toteuttaminen ja vapaudenkaipuu.¹⁴⁰

Vuonna 2018 nuoria 18–34-vuotiaita yrittäjiä oli 39 800. Nuorista yrittäjistä 40 prosenttia työskenteli joko rakentamisen, maa-, metsä- ja kalatalouden tai muun palvelutoiminnan toimialalla. Eniten nuoria yrittäjiä työskenteli rakentamisen toimialalla.¹⁴¹

Nuorten 25-35 vuotiaiden yrittäjien määrä on vaihdellut 30 000 – 35 000 yrittäjän välillä ja 18-24-vuotiaiden määrä on ollut noin 5000. Viime vuosina molempien nuorten yrittäjien ikäryhmä määrä on ollut lievässä nousussa.

Kuvio: Nuorten yrittäjien määrät. Lähde: Tilastokeskus,

Työlliset muuttujina Ikä ja Vuosi. Yhteensä, Yrittäjät, Yhteensä, Työlliset.

Yrittäjyyskasvatuksella on merkittävä rooli nuorten yrittäjyystaitojen valjastamisessa ja yrittäjäksi lähtemisen kynnyksen madaltamisessa. Nuorten pohdinnat liittyvät erityisesti sosiaaliturvaan, eläkkeeseen, uuden alun mahdollisuuteen konkurssin jälkeen, rahoitukseen ja perhevapaisiin. Nuoret yrittäjät kaipaavat erityisen paljon mentorointia ja sparrausta yrittäjyyspolullaan. Koronakriisi on vaikuttanut vahvasti nuoriin yrittäjiin, mutta siitä huolimatta kyselyn perusteella nuorten resilienssi on erinomaisella tasolla ja usko siihen, että yritys selviää, on vahva.

5. Vammaiset/osatyökykyiset yrittäjinä

Yrittäjyys on vammaisten henkilöiden keskuudessa yleisempää kuin väestössä keskimäärin. Monelle vammaiselle henkilölle yrittäjyys on mahdollisuus näyttää kykynsä työelämässä, räätälöidä työ itselleen sopivaksi ja integroitua näin paremmin yhteiskuntaan. Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden haasteet ovat kuitenkin usein suurempia kuin muilla yrittäjäksi aikovilla.

TEM:n selvityksen mukaan tulisi varmistua siitä, etteivät erilaiset etuus- ja byrokraatialoukut aiheuta tilanteita, joissa vammaisten henkilöiden on edullisempaa luopua yrittäjyysuunnitelmistaan.¹⁴²

¹⁴⁰ [Opiskelijasta yrittäjäksi 2019. Korkeakouluopiskelijoiden yrittäjyys ja yrittäjyysshalukkuus](#). Suomen yrittäjät.

¹⁴¹ Suomen virallinen tilasto (SVT): Työssäkäynti [verkkajulkaisu]. Työttömien Taustat 2018. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 12.11.2021].

¹⁴² Kyröläinen. [Vammaisten henkilöiden työllistymisen rakenteelliset esteet](#), Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:36,2

Vammaiset henkilöt tarvitsevat usein myös teknologian tukea yrittäjyydelleen. Tämä tarjoaa samalla mahdollisuuden verkostoitumiseen, asenteiden muuttamiseen ja uusien liiketoimintamallien kehittämiseen.

6. Yhteiskunnalliset yritykset

Edellä mainittujen erityistarpeiden ja tilanteiden osalta mainittakoon vielä hallitusohjelman kirjaus yhteiskunnallisista yrityksistä, joiden toimintaedellytyksiä tulisi parantaa liiketoimintaosaamista vahvistamalla. Suomessa on tuhansia yhteiskunnallisia yrityksiä, joiden tavoite on tuottaa yhteistä hyvää. Tyypillisesti yritys perustetaan halusta tuoda ratkaisu tai uusi toimintamalli yhteiskunnalliseen haasteeseen.

Yritysten toiminta on kannattavaa, mutta arvopohjaista, ja siksi ne eivät ensisijaisesti tavoittele voittoa omistajilleen. Yhteiskunnallinen yritys ei ole rajattu mihinkään yhtiömuotoon: se voi olla osakeyhtiön lisäksi esimerkiksi osuuskunta tai liiketoimintaa harjoittava säätiö tai yhdistys.

7. Ikääntyvät yrittäjät ja omistajanvaihdokset

Yrittäjien ikääntymisestä seuraa se, että suuri määrä yrityksiä on tilanteessa, jossa yritystoiminnan jatkajan löytäminen tai yrityksen lopettaminen on ajankohtaista. Erityisesti yrittäjän ikääntymiseen liittyviä omistajanvaihdoksia on jo pitkään pyritty edistämään monin toimin. Onnistuneiden omistajanvaihdosten määrää voidaan kuitenkin kasvattaa nykyisestä tuntuvasti.

Omistajanvaihdosten tilannekuvaa on tarkemmin kuvattu strategiaraportin luvussa 2.3. Kasvuyrittäjyys Suomessa.

8. Maaseutuyrittäjyys

Manner-Suomen kaikista yrityksistä hieman yli 80 000 kasvuyrityksrajauksen mukaista yritystä (30 prosenttia) toimii maaseutualueilla. Mukaan ei ole laskettu alkutuotannon, rahoitus- ja vakuutustoiminnan, koulutuksen, kirjastojen ja arkistojen, museoiden ja kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen yrityksiä.¹⁴³ Maaseudun yrityksistä lähes kaikki olivat kokoluokaltaan pk-yrityksiä, vain noin 0,1 prosenttia on suuria yrityksiä.

Maaseutualueiden pk-yrityksistä noin 95 prosenttia on alle 10 henkilöä työllistäviä mikroyrityksiä. Pk-yritysten osuus harvaan asutulla maaseudulla on noin 18 prosenttia, ydinmaaseudulla noin 49 prosenttia ja kaupunkien läheisellä maaseudulla noin 33 prosenttia. Eniten maaseutuyrityksiä sekä yritysten henkilöstöä on Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa sekä Pohjois-Pohjanmaalla.

Maa- ja metsätalousministeriö vastaa maaseutupolitiikasta ja maaseudun kehittämisestä. Maaseudun elinkeinotoiminnan kehittämisessä keskiössä ovat maaseudun elinvoimaisuuden vahvistaminen sekä yritystoiminnan uudistaminen ja toimialarakenteen monipuolistaminen. Maaseutualueilla myös kaikkein pienimmät yritykset ovat tärkeitä, sillä vaihtoehtoja työllistymiselle ja toimeentulon hankkimiselle on vähemmän kuin kasvukeskuksissa. Maaseutu on tärkeä osa biotalouden kehitystä ja sen mahdollisuuksia. Käytännössä kaikki uusiutuvan energian resurssit sijaitsevat maaseudulla, ja niiden hyödyntäminen korostaa maaseudun yhteiskunnallista roolia. Suomen tavaraviennistä 68

¹⁴³ Tilastokeskus & Luonnonvarakeskus, 2017.

prosenttia pohjautuu maaseudulta saataviin raaka-aineisiin ja hyödykkeisiin. Biotalous muodostaa jo nykyisin 16 prosenttia kansantalouden tuotosta.¹⁴⁴

Lisäksi maassamme toimii vajaat 50 000 maatalousyrittästä, joista kolmannes harjoittaa maa- ja puutarhatalouden ohessa muuta yritystoimintaa saman y-tunnuksen alla (monialaiset maatilat). Monialaisuus on yleisintä kaupungeissa ja kaupunkien lähiseuduilla sekä harvaanasutuilla alueilla. Lapissa ja Uudellamaalla lähes kaksi viidestä tilasta on monialaisia. Kasvinviljelytilat ovat kotieläintiloja useammin monialaisia. Maatalouden ja maaseudun kehittäminen tapahtuu pääosin EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) piirissä, ja maaseudun kehittämistä koskevat strategiset linjaukset sisältyvät nykyisen Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaan 2014–2020 (siirtymäkausi 2021–2022) ja tulevaan CAP-strategiaan vuosille 2023–2027. Valtaosa maatiloista ja metsätalouden harjoittajista on luonnollisia henkilöitä.

Suurin osa Suomen metsistä, noin 60 prosenttia, on yksityisomistuksessa. Metsänomistajia on yli 600 000. Aktiiviset metsien hoidon ja käytön päätökset lisäävät metsänomistajien ansaintamahdollisuuksia ja luovat kysyntää metsänomistajia palveleville yrityksille. Metsiin liittyvän yrittäjyyden suurin kasvupotentiaali on suunnittelu- ja neuvontapalveluissa, luontomatkailussa, luonnontuotalla sekä metsien hoitoon liittyvissä palveluissa. Yrittäjyyden kehittäminen voi luoda myös uudenlaisia työllistämismahdollisuuksia.

Metsäpolitiikan keskeiset linjaukset sisältyvät Kansalliseen metsästrategiaan 2025. Strategiassa tavoitellaan kilpailukykyistä toimintaympäristöä metsiin perustuville liiketoiminnoille, metsäalan ja sen rakenteiden uudistumista ja monipuolistumista sekä metsien aktiivista, taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävästä ja monipuolista käyttöä. Yrittäjyyden osalta päätavoitteina ovat metsäalan yritysten uudistuminen, uusien yritysten syntyminen ja metsätalouden aktiivisuus ja yritysmäisyys.

9. Työnantajayrittäjyys

Työnantajayrittäjiä oli vuoden 2020 viimeisellä vuosineljänneksellä yhteensä 87 000 (32 %) kaikista yrittäjistä. Työnantajayrittäjien määrä on pysytellyt jotakuinkin samalla tasolla vaihdellen noin 70 000–99 000. Työnantajayrittäjien määrän kehitystä ja toimialoja on tarkasteltu liitteessä 1.

Kuten valtaosa yrityksistä on Suomessa pieniä, ovat myös työnantajien yritykset pieniä. Työvoimatutkimuksen mukaan työnantajayrittäjistä 69 prosentilla oli korkeintaan viisi työntekijää, 16 prosentilla 6–10 työntekijää ja 8 prosentilla 11–20 työntekijää. 4 prosentilla työntekijöitä oli 21–50. Yli 50 työntekijän työnantaja oli muutama prosentti vuonna 2017.

Työllisyyden lisäämisen näkökulmasta työnantajayrittäjät ovat tärkeitä, sillä selvityksen mukaan työnantajayrittäjät ovat suunnitelleet palkkaavansa työntekijöitä huomattavasti yleisemmin kuin muut yrittäjäryhmät. Kynnys palkata uusia työntekijöitä näyttää olevan alhaisempi, jos yrittäjä on jo palkannut edes yhden työntekijän. Työnantajayrittäjillä on myös kasvuhalukkuutta muita yrittäjäryhmiä enemmän.¹⁴⁵

10. Perheyrietykset

¹⁴⁴ Luonnonvarakeskus, 2020.

¹⁴⁵ Sutela ja Pärnänen, Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus 2018.

Perheyriyten liiton ja Tilastokeskuksen vuonna 2017 tekemän tutkimuksen mukaan perheomistus on yleisin omistusmuoto pienissä yrityksissä: noin 75 prosenttia pienistä yrityksistä on perheomisteisia. Perheyriyten määrä laskee yrityksen koon kasvaessa; keskisuurista yrityksistä 38 prosenttia on perheyriyksiä ja suurista yrityksistä 20 prosenttia.

Tutkimuksen mukaan perheyriyket työllistävät enemmän kuin muulla tavalla omistetut yritykset. Perheyriyket tuottavat 29,9 prosenttia yrityssektorin jalostusarvosta ja työllistävät 37,4 prosenttia yrityssektorin työntekijöistä. Jos itsensä työllistäjät lasketaan mukaan perheyriyksiin, ovat luvut 37,7 prosenttia ja 46,6 prosenttia.

Perheyriyket toimivat teollisuudessa, tukku- ja vähittäiskaupassa, palveluissa sekä liikenteessä ja tietoliikenteessä, kun taas muulla tavalla omistetut yritykset toimivat kiinteistötoimialalla, palveluissa ja teollisuudessa. Kiinteistötoimialalla ero on merkittävä: perheyriyten osuus on selvästi pienempi kuin muilla toimialoilla.

Perheyriyket eivät poikkea investointihalukkuudessaan (nettoinvestoinnit suhteessa liikevaihtoon) merkittävästi muista yrityksistä. Tutkimuksen mukaan selitykseksi sille, että perheyriyket eivät hae aggressiivista kasvua voi olla painotus vahvaan taseeseen, joka tuo turvaa muuttuvissa suhdanteissa.¹⁴⁶

11. Startup-yrittäjäyys

Startup-yritys voidaan määritellä nuoreksi kasvuhakuiseksi yritykseksi. On kuitenkin olemassa useita erilaisia startupin määritelmiä. Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksessä startup-yritys määriteltiin seuraavasti: nuori, pienehkö, itsenäinen ja yksityinen yritys, jolla on juridiset perusedellytykset kasvulle. Näin määriteltynä Suomessa perustetaan vuosittain 4000 - 5000 startup-yritystä, jolloin noin 5 prosenttia yrityskannasta täyttää startup:n määritelmän. Näistä startup-yrityksistä ylittää kolmessa vuodessa kohtuulliseen kasvuun 6 - 7 prosenttia.

Startup-yrityksiä on huomattavasti vähemmän, jos käytetään pääomasijoittajien keskuudessa tunnettu määritelmää. Sen mukaan startup on ”tilapäinen organisaatio, jonka tarkoituksen on etsiä toistettavissa olevaa ja skaalautuvaa liiketoimintamallia. Etlan selvityksen mukaan, jossa startup:t määriteltiin pääomasijoittajien määritelmää, perustetaan Suomeen vuosittain vain noin sata lupaavaa, potentiaalisesti skaalautuvaa startup-yritystä. Määrä vastaa noin kahta prosenttia kaikista vuosittain aloittavista nuorista yrityksistä, joilla on perusedellytykset kasvulle. Useimmiten lupaavimmat start-upit nousevat ohjelmistoalalle. Kasvavat ja skaalautuvat startup-yritykset –sekä yrittäjät– ovat keskeisiä koko kansantalouden kasvulle, mutta usein vasta vuosien viiveellä.¹⁴⁷

Startup-yritysten kasvun ajurit ja pullonkaulat selvityksen mukaan, jossa startup-yrittäjäyys määriteltiin työ- ja elinkeinoministeriön selvityksen mukaisesti noin 70 prosenttia Startupeista säilyy elossa vähintään viiden vuoden ajan. Tänä aikana niiden työntekijämäärä on keskimäärin kaksinkertaistunut; kasvu-startupien työllisyys noin viisinkertaistuu samassa ajassa. Noin 70 % startupeista on palvelualoilla. Noin kolmannes startupeissa toimii tietointensiiivisissä palveluissa. Startupien alueellinen sijoittuminen ei poikkea koko yrityskannasta. Kasvustartupien osuus on suurin Satakunnassa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Yksityisiä pääomasijoituksia saa vuosikerrasta riippuen 0,4–1,1 % ja Teke-sin innovaatorahoitusta 3–4 % kaikista startupeista.

Startup yritysten kasvun ajurit ja puollonkaulat –selvityksessä tehdyn yrityskyselyn perusteella

¹⁴⁶ Family businesses in Finland 2017, Perheyriyten liitto ja Tilastokeskus.

¹⁴⁷ Maliranta, Pajarinen, Rouvinen (toim.) [Startupit kansantaloudessa](#). ETLA, Taloustieto 2018

startup-yritysten ongelmat ja hidasteet liittyivät ensisijaisesti muihin kuin yrittäjän tai muun perustajatiimin omiin taitoihin ja osaamiseen. Merkittävin nimetty tekijä oli sääntely ja lainsäädäntö. Sen ilmoitti tärkeimmäksi ongelma-alueeksi joka viides aloittaneista yrittäjistä; osuus kasvoi tilastollisesti merkittävästi edelliseen kyselyyn verrattuna. Tilastollisesti merkittävästi kasvoivat myös rahoitukseen liittyvät ongelmat; niitä oli kokenut lähes joka kymmenes vuonna 2015 aloittaneista yrityksistä. Omiin tai muun perustajatiimin taitoihin liittyvistä ongelmista tärkeimmäksi nimettiin markkinointi- ja myyntitaitojen puute; näihin liittyviä puutteita oli 5 prosentilla vuonna 2015 aloittaneista yrityksistä. Teknologiaosaaminen, tuotanto-osaaminen tai alihankintaverkostot nousivat tärkeimmäksi ongelma-alueeksi vain hyvin marginaalisella joukolla kaikista aloittaneista yrityksistä. Yhteiskunnallinen mielenkiinto startup-yrityksiin liittyy erityisesti niiden rooliin tässä rakennemuutoksessa ja tuottavuuskehityksessä. Tiettyä ajankohtana startupit ovat pienehkö osa kokonaistyöllisyydestä ja niiden tuottavuuskontribuutio kääntyy positiiviseksi vasta 5-15 vuoden viiveellä. Vaikka startupit eivät siis tiettyä hetkenä näytä kovin keskeisiltä kansantalouden näkökulmasta, ne voidaan nähdä välttämättömänä syöteenä pitkän aikavälin uudistumisessa ja positiivisessa kehityksessä.¹⁴⁸

12. Sarja- ja portfolioyrittäjyys

Uusyrittäjyyden ohella kasvu on tavoitteena myös kokeneemmilla taparyrittäjillä, jotka jaetaan yleensä kahteen alaluokkaan riippuen siitä omistavatko he useamman yrityksen samanaikaisesti vai ajallisesti peräkkäin. Ensin mainituista käytetään termiä portfolioyrittäjät ja jälkimmäisiä kutsutaan sarjayrittäjiksi.

Kesällä 2021 tehdyn EK:n Pk-pulssi kyselyn mukaan moninkertainen yrittäjyys on työnantajayrityksissä yleistä. Jopa 39 prosenttia yritysten omistajista on sarja- tai portfolioyrittäjiä. Varsinkin portfolioyrittäjyys eli useamman yrityksen samanaikainen omistaminen on tyypillistä (27 % vastaa- jista). Portfolioyrittäjyys on tyypillistä mittelstand-yrityksissä, jonka kova ydin koostuu kyselyn perusteella noin 1 500 yrittäjävetoisesta, 50–499 työntekijän firmasta. Tulokset tukevat aiempia havaintoja siitä, että portfolioyrittäjyyden motiivina on yritystoiminnan kasvattaminen. 64 % portfolioyrittäjistä tavoittelee vähintään 10 prosentin vuotuista liikevaihdon kasvua, kun osuus kaikista työnantajista on 47 %. Yrityskyselyn aineisto kerättiin kesäkuussa 2021 ja siihen osallistui yhteensä 778 työnantajayritystä. Aineiston analyyseissä hyödynnettiin päätoimialojen ja yrityskoon mukaan laskettuja painokertoimia. Tulokset ovat suuntaa-antavasti yleistettävissä työnantajayritysten perusjoukkoon. Tutkimuksessa käytetyt määritelmät ovat luonteeltaan teknisiä eivätkä siten välttämättä täydellisesti kuvaa moninkertaisen yrittäjyyden yleisyyttä tai Mittelstand-yrityksiä Suomessa.¹⁴⁹

Kuva: Yhteenvedo moninkertaisesta yrittäjyydestä ja mittelstand-yrityksistä. Lähde: EK

¹⁴⁸ Lahtinen, Pekkala, Halme, Salminen & al: [Startup-yritysten kasvun ajurit ja pullonkaulat](#), syyskuu 2016 Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 30/2016

¹⁴⁹ Huovinen. [Katsaus moninkertaiseen yrittäjyyteen ja Suomen ”Mittelstand”-yrityksiin](#) 29.6.2021

Yhteenvedo moninkertaisesta yrittäjyydestä ja Mittelstand-yrityksistä

MONINKERTAINEN YRITTÄJYYS:

39 %

39 % työnantajayrityksistä on sarja- ja portfolioyrittäjien omistamia. Portfolioyrittäjyys (27 %) on sarjayrittäjyyttä yleisempää (12 %).

31 %

31 % perheyrittäjistä on portfolioyrittäjien omistamia, kun osuus muissa yrityksissä oli 20 %. Portfolioyrittäjyys on perheyrittäjille tyypillinen kasvuyrittäjyyden muoto.

64 %

64 % portfolioyrittäjistä tavoittelee vähintään 10 prosentin liikevaihdon kasvua, kun osuus kaikista työnantajayrityksistä oli 47 % ja sarjayrittäjistä 43 %.

MITTELSTAND-YRITYKSET:

42 %

42 % keskisuurista 50-499 henkilöä työllistävästä yrityksistä on yrittäjävetoisia Mittelstand-yrityksiä. Lukumääräisesti tämä tarkoittaa noin 1 500 yritystä. Suomi jää vertailussa selvästi Saksasta.

79 %

79 % keskisuurista Mittelstand-yrityksistä on perheyrittäjiä ja 62 prosenttia moninkertaisten yrittäjien omistuksessa (portfolioyrittäjät 54 % ja sarjayrittäjät 8 %).

70 %

70 % pienistä 10-49 henkilön yrityksistä on yrittäjävetoisia Mittelstand-yrityksiä (osuus on samaa luokkaa kuin Saksassa). Lukumääräisesti tämä tarkoittaa Suomessa noin 11 700 yritystä.

18 29.6.2021

KTT Jari Huovinen, yrittäjyys ja tutkimukset

EK:n tekemän aiemmin tekemän tutkimuksen mukaan kaikista portfolioyrittäjistä yli 80 prosenttia oli miehiä ja noin 72 prosenttia piti itseään myös perheyrittäjänä. Käytännössä portfolioyrittäjyys voi siis monessa tapauksessa olla seurausta yrittäjäperheessä opitusta yrittäjämäisestä toimintatavasta tai jatkajapolven halusta toteuttaa itseään myös muualla kuin alkuperäisessä perheyrityksessä. Kyse voi olla paitsi kasvutavoitteiden toteuttamisesta, niin myös riskien minimoimisesta. Muiden taustamuuttujien kuten vastaajan iän tai koulutustaustan suhteen ei havaittu tilastollisesti merkittäviä eroja eri yrittäjätyyppien välillä. Melko odotetusti sarja- ja portfolioyrittäjyys yleistyy yrittäjäkokemuksen karttuessa. Alle viisi vuotta yrittäjänä toimineiden keskuudessa vain noin 16 prosenttia oli moninkertaisia yrittäjiä, kun yli 20 vuotta toimineissa yrittäjissä heitä oli 60 prosenttia. Mitä pidempi yrittäjäura on taustalla, sitä todennäköisemmin on tullut vastaan myös mahdollisuuksia aloittaa tai ostaa uusia yrityksiä.¹⁵⁰

¹⁵⁰ [Selvitys omistaja- ja kasvuyrittäjyyden olemuksesta Suomessa](#). Kartoitus kasvun ulottuvuuksiin ja osa-alueisiin. EK & Nordea, maaliskuu 2013

Liite 3: Yrittäjyysstrategia, luonnos

ARVIOINTIA KORONAPANDEMIAN VAIKUTUKSISTA YRITTÄJYYTEEN PIDEMMÄLLÄ TÄHTÄIMELLÄ SEKÄ TOIMINTAVAIHTOEHTOJA YRITTÄJYYDEN EDISTÄMISEKSI ERI SKENAARIOISSA

Koronakriisin ollessa voimakkaimmillaan ja talouden kehityksen sumeimmillaan pohdittiin yrittäjyysstrategian ohjausryhmässä¹⁵¹ kesällä 2020 pandemian mahdollisia pidempiaikaisia vaikutuksia yrittäjyydelle sekä vaikutuksia yrittäjyyden toimintaympäristöön. Toimintaympäristövaikutuksia tarkasteltiin erilaisten tulevaisuuden skenaarioiden kautta pohtimalla yrittäjyyden edistämisen toimintavaihtoja näissä skenaarioissa. Skenaariotarkastelun pohjaksi valittiin aiemmat taloudelliset kriisit.

1. Koronapandemian vaikutukset yrittäjyyteen pidemmällä aikavälillä

Kirjallisuuskatsauksen mukaan pandemian pitkittymisellä voisi olla vaikutuksia globaalien arvonluontiketjujen toimintaan, protektionismin lisääntymiseen, tuotantopotentialin rapautumiseen ja tuottavuuden kasvun alentumiseen sekä markkinoiden toimintaan ja kilpailuun. Pitkittynyt koronapandemia saattaisi vaikuttaa myös työn ja pääoman allokoitumiseen uudelleen ja vaikutukset työmarkkinoihin voisivat olla pitkäaikaiset.

Koronapandemian vaikutukset esimerkiksi *globaalien arvonluontiketjujen* toimintaan voivat olla pitkäkestoisia, sillä tuotanto- ja toimitusketjuissa käsitellään todennäköisesti riskiä eri tavalla kuin ennen pandemiaa. On arvioitu, että hajautuneiden ketjujen tilalle syntyy lähempänä toisiaan sijaitsevia paikallisia tuotantoketjuja. Viimeisimmät tutkimukset eivät kuitenkaan tue näkemystä, että lyhyemmät tai lähempänä olevat tuotantoketjut olisivat vähemmän haavoittuvia. Viimeisimmät kriisit ovat osoittaneet, että globaalit arvoketjut ovat resiliентtejä ja pystyvät reagoimaan hyvin nopeisiin tarpeiden muutoksiin.¹⁵² Joka tapauksessa on toimitusketjujen haavoittuvuuteen havahduttu sekä Suomessa että EU:ssa.

Uhkakuvana kauppapolitiikassa on myös *protektionismin lisääntyminen*, jota oli nähtävissä kansainvälisessä taloudessa jo ennen kriisiä. Protektionististen kehityskulkujen lisäksi viennistä riippuvaisten maiden näkymiin vaikuttaa merkittävästi se, että kaikkien maailmantalouden keskusten ostokyky ja investoinnit ovat lamassa samaan aikaan. Myös EU-maissa tasoltaan korkeammat ja runsaammat EU-valtiontuet voivat vaikuttaa yritysten välisen kilpailuun pidemmän aikaa.

Kotimaassa kriisin pitkittyminen voi aiheuttaa talouden *tuotantopotentialin rapautumisen ja tuottavuuden kasvun alentumisen*. Jos tulevaisuus näyttäytyy pitkään epävarmana ja monet yritykset haluavat vahvistaa taseitaan, heikentää yritysten investointien supistuminen pääomakantaa ja t&k-pä nostuksia sekä talouden kasvumahdollisuuksia. Erityisen herkkiä epävarmuudelle ovat t&k- sekä muut aineettomat investoinnit. Lisäksi lama voi muuttaa kysyntää tai muita rakenteita niin, että aiemmin kannattava liiketoiminta muuttuu tappiolliseksi.¹⁵³ Kysynnän ja toimintatapojen muutos

¹⁵¹ Sébastien Miroudot 18.6.2020, [Resilience versus robustness in global value chains: Some policy implications](https://hankeikkuna.vnv.fi/app#/strategia/42618/jasenet). VOX EU.CEPR. <https://hankeikkuna.vnv.fi/app#/strategia/42618/jasenet>.

¹⁵² <https://voxeu.org/article/resilience-versus-robustness-global-value-chains>.

¹⁵³ Taloudellinen katsaus, kesä 2020, Valtiovarainministeriön julkaisuja – 2020:55.

on luonnollisesti myös mahdollisuus nopeimmin ja parhaiten markkinoita lukeville yrityksille. Digitaalilla työkaluilla on suuri rooli paremmin selviävien yritysten menestyksessä.

Työmarkkinoilla pitkäaikaiset negatiiviset vaikutukset ovat huomattavasti pienempiä, jos koronakriisin vaikutus jää määräaikaisten lomautusten lyhytaikaiseksi kasvuksi irtisanomisten sijaan. Jos kriisin kesto pitenee, voi negatiivinen shokki aiheuttaa *työmarkkinoilla pitkäaikaisia vaikutuksia* eli ns. hystereesi-ilmiön. Tällöin työttömyys pitkittyy ja jää aiempaa korkeammalle tasolle. Työmarkkinoiden huono toimivuus puolestaan hidastaa resurssien hakeutumista uusiin kohteisiin ja heikentää talouden elpymistä.¹⁵⁴ Työttömyyden yhteydessä menetetään myös inhimillistä pääomaa, mikä saattaa tietyillä toimialoilla aiheuttaa menetyksiä, koska yritystoiminnan tai verkoston käynnistäminen uudelleen ei ole helppoa.

Tilapäisilläkin shokeilla voi olla pitkäaikaisia tai pysyviä systeemisiä tai rakenteellisia vaikutuksia talouteen koko maan tasolla, mutta erityisesti alueilla. Jollakin alueella merkittävät toimialat tai yritykset eivät ehkä toivu kriisistä. Kehitys ei ole välttämättä haitallinen, jos markkinoilta poistuu tehotomia yrityksiä. Kriisi voi vaikuttaa negatiivisesti myös *markkinoiden toimivuuteen ja kilpailullisuuteen*, mikä on riskinä etenkin, jos markkinat ovat jo entuudestaan ohuet ja kriisin myötä osa toimijoista häviää. Suuremmissa keskuksissa esimerkiksi palvelusektorille syntyy ajan myötä uusia yrityksiä, mutta niin ei välttämättä ole pienemmällä talousalueilla.¹⁵⁵

Keskittymisen lisääntyminen voi tapahtua joko vapaaehtoisten yritysmyyntien, markkinoilta poistumisten tai konkurssien seurauksena. Talouden taantuessa yrityskauppojen määrä tyypillisesti laskee, mutta varsinkin poikkeustilanteen pitkittyessä on todennäköistä, että se kiihdyttää taloudellisiin vaikeuksiin ajautuvien yritysten myyntiä. Tämä voi olla haitallista kuluttajille ja muille yrityksille kansantaloudessa.

Yksi mahdollinen kanava pitkäaikaisiin vaikutuksiin tulee kriisin mahdollisesti aiheuttamasta konkurssiaallosta ja tarpeesta järjestää *työ ja pääoma uudella tavalla epidemian muuttaneissa oloissa*. Kriisi kohtelee eri aloja ja erilaisia yrityksiä epäsymmetrisesti; eräät yritykset saattavat jopa hyötyä pandemiasta. On mahdollista, että epidemian jälkeen tarvitaan uudenlainen tuotteiden ja palvelujen allokatio/kohdistaminen kuin nyt ja yrityssektorilla toisenlainen pääoman ja työllisyyden allokatio. Jos esimerkiksi liikelentäminen ja kansainväliset konferenssit vähentyvät ja etäkokoukset yleistyvät pysyvästi, uudessa tehokkaassa allokatioissa pääomaa ja työvoimaa pitäisi siirtyä lentoliikenteestä ja kongressikeskuksista muihin toimintoihin. Huono allokatio toimii tuottavuuskasvun pulonkaulana. Uudelleen allokoinnissa merkittävintä roolia näyttelevät uusien yritysten uudet tuotteet ja pienten yritysten laajeneminen. Nämä ovat erittäin merkittäviä tuottavuuden ajureita. Tällainen uudistuminen on heikkoa lamassa, mikä edelleen heikentää tuottavuuskehitystä.¹⁵⁶

2. *Vaihtoehtoisia skenaarioita koronakriisin vaikutuksesta yrittäjyyteen*

Koronakriisin vaikutuksista yrittäjyyteen ja tarvittaviin politiikkatoimiin/toimintavaihtoehtoihin, tarkasteltiin eri skenaariovaihtoehtojen kautta. Skenaariotarkastelun pohjaksi valittiin aiemmat taloudelliset kriisit. Tarkasteluun tulee kuitenkin suhtautua varauksella, sillä koronakriisi poikkeaa lähtökohdiltaan aiemmista kriiseistä, koska kriisin lähteenä on terveyskriisi eikä talous, kuten muissa tarkastelluissa aiemmissa kriiseissä.

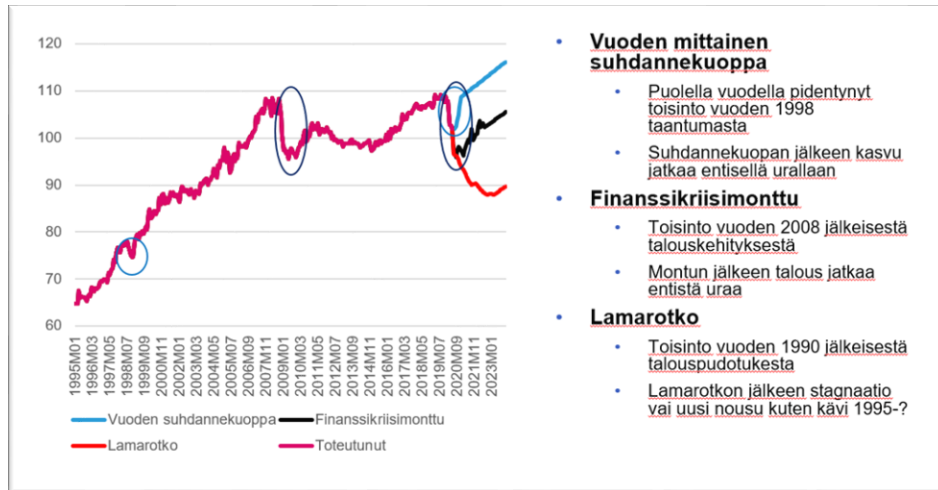
¹⁵⁴ [Talouspolitiikan strategia koronakriisissä](#), Valtioneuvoston julkaisu 2020:13.

¹⁵⁵ Koronakriisin jälkihoito ja jälleenrakennus Exit- ja jälleenrakennustyöryhmän 2. vaiheen raportti, Valtioneuvoston julkaisu 2020:17.

¹⁵⁶ Tuottavuus ja kilpailukyky Suomessa Mistä kilpailukyky koostuu ja mihin sitä tarvitaan? Tuottavuuslautakunnan raportti, Valtiovarainministeriön julkaisu – 2020:81.

Näistä poikkeuksista huolimatta on hyödyllistä tarkastella aiempien talouden kriisien kokemuksia ja vertailla niiden vaikutuksia koronan aiheuttamaan taloudelliseen kriisiin sekä tarkastella erilaisia tulevaisuuden skenaarioita ja yrittäjyyden edistämisen toimintavaihtoehtoja erilaisissa skenaarioissa.

Vaihtoehtoiset skenaariot, joita tarkasteltiin, ovat ”Vuoden mittainen suhdannekuoppa”, ”Pitkittynyt suhdannemonttu/Finanssikriisimonttu” ja ”Lamarotko”.

Vuoden mittainen suhdannekuoppa -skenaarion kaltaiselle tilanteelle on tyypillistä, että taantuma on lyhykestoinen ja että kasvu jatkuu entisellä urallaan suhdannekuopan jälkeen. Suhdannekuopan kaltainen taantuma on normaali kysyntälähtöinen taantuma, jonka seurauksena on palveluiden ja tuotteiden arvonluonnissa tarvittavan kapasiteetin vajaakäyttö. Myöskään yritysten väliset arvoketjut eivät murru.

Suhdannekuopan seurauksesta ja kysynnän vähentyessä yritysten tuotanto laskee ja lomautukset lisääntyvät. Työntekijöiden rekrytoinnit vähenevät, mutta työntekijöiden ulosvirta yrityksistä ei juuri lisääny eivätkä konkurssit lisääny. Taantumien jälkeen tuottavuus palaa nopeasti vanhalle uralleen. Esimerkkinä suhdannekuoppaskenaarion kaltaisesta taloudellisesta kriisistä oli vuoden 1998 taantuma.

Pitkittynyt suhdannemonttu/Finanssikriisimonttu-skenaario on puolestaan esimerkki pitkittyneestä kysyntälähtöisestä taantumasta, jonka jälkeen talouden kasvu jatkuu urallaan. Tyypillistä finanssikriisimontun kaltaiselle tilanteelle on, että tuotantokapasiteetti on vajaakäytössä, mutta sitä ei merkittävästi tuhoutu. Koska kysynnän vähentyminen on pidempiaikaista, lisääntyvät irtisanomiset ja työntekijöiden ulosvirta kohoaa jonkin verran. Pitkittyneen kysyntälähtöisen taantumien seurauksena myös yritysten konkurssit lisääntyvät ja yritysten välisiä arvoketjuja murtuu. Esimerkki pitkittyneen suhdannemontun kaltaiselle skenaariolle on vuoden 2008 finanssikriisi.

Lamarotko-skenaario on esimerkki pidemmästä talouspudotuksesta, jonka seurauksena voi olla stagnaatio tai uusi nousu. Lamarotko-tyyppisessä skenaariossa talous kohtaa tarjontaa ja tuotantokenteita koskevan pysyvän shokin, jonka seurauksesta talouden tuotantokapasiteettia katoaa pysyvästi (tuhoutuu tai käy tarpeettomaksi). Lamarotkon jälkeen tarvitaan uutta ja tuotantokykyistä tuotantokapasiteettia, jota saadaan mm. investoimalla ja ottamalla käyttöön uutta teknologiaa ja rekrytoimalla uusia osajia. Uuden tuotantokapasiteetin aikaansaaminen edellyttää erityisesti panostamista t&k-toimintaan.

Lamarotkon seurauksena yritystasolla on toisenlaista pääoman ja työllisyyden allokaatiota, toisin sanoen yrityksiä menee konkurssiin ja työntekijöitä irtisanotaan, mutta vaihtoehtoiseen negatiivisempaan tulemaan verrattuna pääoma allokoituu uusiin tuottavampiin yrityksiin ja työntekijät löytävät tuottavampaa työtä. Vaihtoehtoisena tulemana lamasta voi olla myös negatiivinen syöksykierre ja stagnaatio, jos pääoman ja työllisyyden uudelleen allokoituminen estyy. Esimerkkinä lamarotkon kaltaisesta skenaariosta on 1990-luvun alun lama, josta Suomessa seurasi uusi nousu kivuliaan muutoksen kautta.

Toimintavaihtoehdot yrittäjyyden edistämiseksi eri skenaarioissa

Seuraavassa on tarkasteltu koronakriisin jälkeisiä toimintavaihtoehtoja vaihtoehtoisissa skenaarioissa. Tarkasteltua on yksinkertaistettu valitsemalla analyysiin ääriskenaariot: vuoden mittainen suhdannekuoppa ja lamarotko. Toimintavaihtoehtoja on tarkasteltu yrittäjyyden toimintaympäristön näkökulmasta seuraavilta osin: *osaava työvoima, yrittäjyys, investoinnit ja uudistuminen, rahoitus, arvoketjut ja yritysten väliset verkostot, markkinat, jaksaminen ja uusi alku* (ks. alla oleva taulukko).

Toimintavaihtoehdoissa tarkasteltiin myös verotusta ja sääntelyä, mutta niiden osalta ei tunnistettu merkittäviä eroja skenaarioiden välillä. *Ennustettava ja kilpailukykyinen verotus* on merkittävä politiikkatoimenpiteiden kokonaisuus, jolla voidaan tukea kasvua sekä lyhyemmän suhdannekuopan että pidemmän lamarotkon jälkeen. Ennen kaikkea on merkitystä sillä, että verotus on ennustettavaa. Kasvua ja uudistumista lyhyemmän tai pidemmän tauon jälkeen voidaan tukea esimerkiksi huolehtimalla siitä, että yrittämisen ja omistamisen verotus ei kiristy ja että verotus pysyy kilpailukykyisenä. Suomen kasvu perustuu vientiin, ja valituilla veroratkaisuilla on merkitystä yritysten kilpailukykyyn vientimarkkinoilla. *Sääntelyn ja asioinnin sujuvuus* (sääntelyn sujuvuus, toimivuus, innovaatiomyönteisyys sekä turhan sääntelytaakan välttäminen ja digitalisaation hyödyntäminen asioinnissa) ovat myös tärkeitä yritystoiminnan edellytysten parantamisessa niin elpymisvaiheessa kuin pidemmälläkin tähtäimellä.

<i>Tarkasteltuja näkökulmia</i>	<i>Vuoden mittainen suhdannekuoppa –skenaario</i>	<i>Lamarotko-skenaario</i>
<i>Osaava työvoima</i>	<p><i>Kapasiteetti vajaakäytössä – osaavaa työvoimaa tarvitaan väliaikaisesti vähemmän, työntekijöiden lomautukset lisääntyvät. Kuopan jälkeen kasvu jatkuu, jolloin työvoiman kohtaantoon ja riittävyteen liittyvät ongelmat palaavat. Osaamisen tarve voi myös muuttua kuopan aikana, kun asiakkaiden tai ostajien mieltymykset muuttuvat.</i></p> <p>Fokuksessa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uuteen nousuun valmistautuminen ennakkoimalla muuttuvia osaamistarpeita ja niiden kehittämistä sekä ratkaisemalla osaamistarpeet joustavilla koulutusratkaisuilla. Toimet työvoiman saatavuuden varmistamiseksi ja kohtaannon parantamiseksi. • Potentiaalisten kasvualojen tunnistaminen, jotta voidaan fokusoida osaamisen 	<p><i>Palveluiden ja tuotteiden arvonluonnissa tarvittavaa kapasiteettia tuhoutuu pysyvästi. Tuotannon tekijät, kuten työntekijät, allokoituvat uudelleen yritysten lopettamisten ja konkurssien myötä. Osa siirtyy toisiin yrityksiin tai yrittäjiksi, mutta entistä suurempi osa työntekijöistä jää työttömäksi.</i></p> <p>Fokuksessa suhdannekuoppa-skenaarion lisäksi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Työvoiman liikkuvuuden edellytyksistä ja kannusteista huolehtiminen, esimerkiksi tarpeettomat yritysten kilpailukieltosopimukset saattavat estää uutta yritystoimintaa tai työntekijöiden siirtymistä toisiin tehtäviin. • Tulevaisuuden kasvu perustuu vahvasti tuotavuuteen, jossa osaamista (yrittäjät, palkan-

	<p>kehittämistä. Kasvualojen tarpeet tulisi huomioida koulutuksessa ja osaamisen kehittämisessä.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yritysten välisten verkostojen ja yhteistyön tukeminen. Yritysten välinen toimiva yhteistyö tuo myös signaaleja tarvittavan osaamisen muutoksista eri yritysten välillä. • Nuorten ja kasvuyritysten henkilöstön osaamistarpeisiin fokuoiminen siten, että saatavilla on osaamista erityysoaamista edellyttävillä aloilla (mm. maahanmuutto). 	<p>saajat ja työttömät) tukemalla voidaan varmistua, että osaaminen kohdentuu uudestaan, vaikka yritys organisaationa mahdollisesti lakkaisi olemasta.</p>
Yrittäjyyden edellytykset	<p>Yrittäjien määrässä ei merkittäviä muutoksia.</p>	<p>Yrittäjien määrä lisääntyy väliaikaisesti, kun entistä useammat ryhtyvät yrittäjiksi jäätyään työttömäksi.</p> <p>Fokuksessa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yritysten perustamisen toimintaympäristön tulee olla vakaa ja kannustava. • Laajentunut yrittäjäjoukko tarvitsee enemmän koulutusta, palveluita (ml. asiointipalveluita). • Uusien yrittäjien työllistämismahdollisuuksiin tulee kiinnittää huomioita.
	<p><i>Tärkeää molemmissa skenaarioissa:</i> Parhaat valmiudet selviytyä suhdannevaihteluista antaa osaaaminen. Yrittäjämäiset kompetenssit ja hyvä liiketoimintaosaaminen ovat yrittäjyyden parasta resilienssiä. Lyhyemmällä aikavälillä voidaan kompetensseja rakentaa panostamalla yrittäjien jatkuvaan oppimiseen sekä pidemmällä aikavälillä panostamalla yrittäjyyskoulutukseen kaikilla koulutusasteilla.</p>	
Investoinnit ja uudistuminen	<p><i>Tuotantokapasiteettia vajaakäytössä. Lyhytaikainen epävarmuus vaikuttaa yrittäjien halukkuuteen uudistaa, kasvaa ja investoida, mikä vaikuttaa myös yritysten tuottavuuteen ja kilpailukykyyn pidemmällä aikavälillä.</i></p> <p>Fokuksessa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yritysten investointien ja innovaatiotoiminnan lisääminen, mm. t&k-toiminnan rahoitus • Muualla kehitetyn teknologian hyödyntämiseen kannustaminen • Muiden arvonluonnin mahdollisuuksien hyödyntämiseen kannustaminen • Pitkäjänteisyys t&k&i-toiminnassa, vaikutukset tulevat viiveellä 	<ul style="list-style-type: none"> • Tuhoutuneen tuotantokapasiteetin tilalle tarvitaan uutta tuotantokapasiteettia. Pitkittynyt epävarmuus vaikuttaa yritysten halukkuuteen uudistaa, kasvaa ja investoida, mikä vaikuttaa myös yritysten tuottavuuteen ja kilpailukykyyn pidemmällä aikavälillä. Taloudessa uudistuminen on mahdollista myös luovan tuohon kautta. <p>Fokuksessa suhdannekuoppa-skenaarion lisäksi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nuoria ja uusia yrityksiä tarvitaan uudistamaan taloutta, koska ne ovat tärkeitä työllisyydelle ja tuottavuuden kasvulle pidemmällä tähtäimellä. • Ensisijaisena tavoitteena tulee olla uudistuminen, sillä huono yritystoiminnan kohdentuminen voi toimia tuottavuuskasvun ja tulevaisuuden kilpailukykyyn pullonkaulana.
<p><i>Tärkeää molemmissa skenaarioissa:</i> Työikäisen väestön väheneminen voi muodostaa riskin nousevista työvoimakustannuksista mikä saattaa vaikuttaa myös halukkuuteen investoida uudistumiseen ja kasvuun.</p>		

	<p>Julkisella rahoituksella ei tule tukea säilyttävää toimintaa, jotta ei estetä uudistumista ja uusien yritysten markkinoille pääsyä. Vähämerkitykselliset tuet voivat vaikuttaa kilpailuolosuhteisiin ja niistä tulee luopua mahdollisimman nopeasti.</p> <p>Rahoitettaessa nuorten ja uusien yritysten kehittämistä on tyypillistä, että vaikutukset tulevat viiveellä ja edellyttävät luovaa tuhoa. T&k&i-toiminnasta saadaan uutta tietoa keskimäärin 3–5 vuodessa, kun puolestaan panostaminen t&k&i-toimintaan näkyy yritysten tuottavuutena vasta yli neljän vuoden päästä. Uusien yritysten tuottavuus näkyy toimialojen tuottavuutena vasta noin 10–15 vuodessa.</p>	
Rahoitus	<p><i>Tärkeää molemmissa skenaarioissa:</i> Rahoituksen saatavuus heikentyy taloudellisissa laskusuhdanteissa sekä suhdannekuopassa, että lamarotkossa. Erityisesti nuorten kasvuyritysten rahoituksen saatavuus heikkenee (epäsymmetrinen informaatio, huonommat vakuudet, toiminnan perustuminen useammin epäsymmetriselle informaatiolle). Näillä yrityksillä on myös ohuimmat resurssit taloudellisten vaikeuksien varalle.</p> <p>Koronapandemian myötä rahoituksen saatavuus voi vaikeutua tietyillä toimialoilla tai rahoittajat voivat vaatia korkeampaa riskilisää pysyvästi. Myös luottoarvioissa voi korostua vahvan taseen tai kassan merkitys. Kehitys voi aiheuttaa yritysrahoituksen markkinoilla uudenlaista markkinapuu-tetta.</p> <p>Fokuksessa</p> <ul style="list-style-type: none"> • nuorten ja kasvuyritysten rahoituksen saatavuus 	
Arvoketjut ja yritysten väliset verkostot	<p><i>Yritysten väliset arvoketjut eivät murru.</i></p>	<p><i>Nykyinen työnjako koti- ja kv-markkinoilla voi muuttua yritysten välisten arvoketjujen murruttua. Muutos voi tarjota mahdollisuuksia laajemminkin, mutta edellyttää ketteryyttä.</i></p> <p>Fokuksessa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yritysten välisen yhteistyön ja ekosysteemien kehittämiseen kannustaminen • Pk-yritysten sekä ekosysteemien kansainvälistyminen • Kv. kilpailun edistäminen vastavoimana protektionismille
Markkinat	<p><i>Kilpailu markkinoilla voi kiristyä vähentyneen kysynnän myötä.</i></p>	<p><i>Lisääntyvien yritysten konkurssien myötä voivat markkinat keskittyä, ja joidenkin yritysten määrävä markkina-asema voi olla uhka kilpailulle ja markkinoiden toimivuudelle. Protektionismi voi lisääntyä EU:n sisämarkkinoilla.</i></p> <p>Fokuksessa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kilpailutilanteen seuraaminen • Yrityskauppatilanteen seuraaminen
	<p><i>Tärkeää molemmissa skenaarioissa:</i> Toimialakohtaista kilpailua rajoittavaan lainsäädäntöön ja julkisten toimijoiden rooliin markkinoilla tulee kiinnittää huomioita.</p>	
Jaksaminen ja uusi alku	<p><i>Yritysten taloudelliset ongelmat lisääntyvät väliakaisesti, mikä vaikuttaa myös yrittäjien jaksamiseen.</i></p> <p>Fokuksessa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Taloudellisiin vaikeuksiin joutuneiden yrittäjien tunnistaminen ja neuvonta 	<p><i>Yritysten taloudelliset ongelmat ja konkurssien määrät ja yritysten lopettamiset kasvavat pidemmäksi aikaa.</i></p> <p>Fokuksessa suhdannekuoppa-skenaariion lisäksi:</p>

	<ul style="list-style-type: none">• Erilaiset toimet yrittäjien jaksamisen lisäämiseksi• Poliittikkatoimien johdonmukaisuus	<ul style="list-style-type: none">• Mahdollistaa uusi alku ja varmistaa, että yrittäjä ei johda kohtuuttomiin tilanteisiin konkurssiin joutuneille, mutta vilpittömästi toimineille yrittäjille.
--	--	--